

Az ajtó

Az ajtó

Ritkán álmodom. Ha mégis, verejtékben fürödve riadok fel. Ilyenkor visszadőlök, megvárom, míg a szívem megnyugszik, s eltűnődöm az éjszakák kivédhetetlen, mágikus hatalmán. Gyerekként vagy fiatalon nem álmodtam se jót, se rosszat, csak az öregség sodorja újra meg újra felém a múlt hordalékjából keményre gyúrt iszonyatot, amely azért olyan riasztó, mert feszesebbre komponált, tragikusabb, mint bármikor is átélhettem volna, hiszen a valóságban egyszer sem történt meg velem az, amitől sikoltozva ébredek.

Az én álmaim hajszálra egyforma, visszatérő látomások, én mindig ugyanazt az egyet álmodom. Állok a kapunkban a lépcsőház alján, a drótszövettel megerősített, betörhetetlen üvegű vasrámás kapu belső oldalán, és megpróbálom kinyitni a zárat. Kinn az utcán mentőkocsi áll, az egészségügyiek üvegen át beirizáló sziluettje természetellenesen nagy, dagadt arcuknak udvara van, akár a holdnak. Forog a kulcs, de hiába küszködöm, nem tudom kinyitni a kaput, pedig nekem be kell engednem a mentőket, különben későn érkezik a betegemhez. Ám a zár meg se moccan, áll a kapu, mintha vasrámájába forrasztották volna. Segítségért kiáltok, de nem figyel rám senki a három emelet lakói közül, nem is teheti, hiszen – jövök rá – csak tátogok, üresen, mint a hal, az álombeli rémület csúcsa annak a tudatosodása bennem, hogy nemcsak nem tudok ajtót nyitni a segítségnek, de meg is némultam. Saját sikolyom riaszt fel ilyenkor, villanyt gyűjtök, megpróbálom leküzdeni a légszomjat, ami mindig elfog az álom után, köröttem hálósobánk ismerős bútorzata, ágyunk fölött a családi ikonosztáz, fátermörderes, sujtásos dolmányú, magyar barokkot vagy biedermeiert viselő, mindent látó, mindent értő őseim, egyedüli tanúim rá, hányszor futottam éjjelente kaput nyitni mentőnek, mentőkocsinak, hányszor képzeltem el, míg az elnémult utcák ismerős nappali zaja helyett csak a kitárt kapu mögül beözönlő éjszakában moccanó ágak, osonó macskák vertek valami neszt, mi volna, ha egyszer hiába tusakodnám vele, és nem fordulna a kulcs.

A képek mindent tudnak, legjobban azt, amit leginkább próbálok elfelejteni, ami már nem álom. Hogy egyszer, életemben egyetlenegyszer nem az alvás agyvérsegenységében, hanem a valóságban is feltárult énelőttem egy ajtó, amelyet akkor se nyitott volna ki, aki odabenn magányát és tehetetlen nyomorúságát védte, ha már ropog is feje fölött az égő háztető. Azt a zárat csak nekem állt hatalmamban megmozdítani: aki a kulcsot megforgatta, jobban hitt nekem, mint az Istennek, és én is azt hittem magamról abban a végzetes percben, isten vagyok, bölcs, megfontolt, jó és racionális. Tévedtünk mind a ketten, az is, aki bízott bennem, és én is, aki elbízta magamat. Most már voltaképpen mindegy, mert ami történt, nem lehet jóvátenni. Hát csak jöjjenek időnként koturnussá magasított egészségügyi cipőikben a tragikus álarcon a mentők sapkáját viselő Erinnüszek, és sorakozzanak fel az ágyam körül, kezükben mindkét élükön kifent kardokkal, az álmaimmal. Én minden este úgy oltok villanyt, hogy várom őket, és számolok vele, alvó fülemben mindjárt felberreg a csengő, amelynek hangjára sodorni kezd a nevenincs iszonyat a soha meg nem nyíló álombeli kapu felé.

Az én vallásom nem ismeri az egyéni gyónást, mi a pap szájával ismerjük el, bűnösök vagyunk, kárhozatra méltók, mert minden módon vétettünk a parancsolatok ellen. Mi úgy kapunk feloldozást, hogy Isten nem kíván tőlünk se magyarázkodást, se részleteket.

Én most adok.

Ez a könyv nem Istennek készült, aki ismeri zsigereimet, nem is az árnyaknak, akik mindenre tanúk, és figyelik ébrenlétem és álmaim óráit, hanem az embereknek. Bátran éltem idáig, remélem, meghalni is így fogok, bátran és hazugság nélkül, de ennek az a feltétele, hogy kimondjam: én öltem meg Emerencet. Ezen az se módosít, hogy nem elpusztítani akartam, hanem megmenteni.

A kötés

Mikor legelőször tárgyaltunk egymással, meg szerettem volna nézni az arcát, és zavarba hozott, hogy nem adott rá lehetőséget. Úgy állt előttem, mint egy szobor, rezzenéstelenül, nem vigyázzban, inkább egy cseppet megdőltén, homlokából alig érzékelttem valamit, még akkor nem tudtam, hogy csak a halálos ágyán láthatom meg majd fejkendő nélkül, addig mindig lepel alatt jár, mintha nagyon vallásos katolikus vagy sábeszülő zsidónő volna, akinek hite tiltja, hogy fedetlen fejjel az Úr közelébe merészkedjék. Nyári nap volt, olyan, ami semmiféle védelmet nem indokolt vagy igényelt, violába hajló alkonyi ég alatt álltunk a kertben, s ő nem illett a rózsák közé. Az ember megérzi, ki milyen virág volna, ha növénynek születik, neki bizonyos, hogy nem volt közege a rózsa, a majdnem szemérmetlen kármin tárulkozás, a rózsa nem ártatlan virág. Hogy az nem volna Emerenc, mindjárt megéreztem, de még semmit nem tudtam róla, azt legkevésbé, hogy akkor mi volna hát.

A kendő úgy lepte a fejét, hogy árnyékot vetett a szemére, később fedeztem fel, hogy szivárványhártyája kék. Szerettem volna tudni, milyen a haja, de hát azt mindaddig eltakarta, amíg azonos volt önmagával. Fontos percekét éltünk ezen a kora estén, döntenünk kellett mindkettőnknek, vállalhatjuk-e egymást. Mi pár hete laktunk új, a réginél lényegesen nagyobb otthonunkban, ahol addig éltünk, az egyszobás lakás rendben tartásához nem kellett nekem segítség már csak azért sem, mert tíz évre befagyasztott pályám épp csak újraindulóban volt még, s itt az új helyen vált belőlem főfoglalkozású író, megnövekedett lehetőségekkel és számtalan, hol az íróasztalhoz szegező, hol hazulról elparancsoló kötelezettséggel. Hát ezért álltam akkor szemben a kertben a hallgatag öregasszonnyal, addigra már nyilvánvaló volt, ha valaki át nem vállalja tőlem a háztartás tennivalóit, aligha tudom publikálni, amit a hallgatás évei termeltek, se létrehozni, ami mondanivalóm még volna. Mikor befejeztük a költözködést könyvtáryi könyvünkkel és kíméletre szoruló, rozoga bútorainkkal, azonnal tájékozódni kezdtem házi segítség ügyében. Minden környékbeli ismerőst megkérdeztem, végül egy hajdani iskolatárs oldotta meg a gondjainkat, azt mondta, az ő testvérénél egy öregasszony tart rendet számtalan éve már, többet ér akármilyen fiatalnál, azt szívből ajánlhatja, csak legyen számunkra ideje. Garantálja, az illető nem gyűjtja fel cigarettával a házat, nem lesznek férfiügyei, nem visz el semmit, legfeljebb hoz, ha megkedvel bennünket, mert szenvedélyes ajándékozó. Férje sose volt, se gyereke, valami unokaöcs látogatja rendszeresen, és egy rendőrtiszt, mindenki kedveli a környéken. Melegen, tisztelettel beszélt róla, közölte, házmester is Emerenc, így csaknem hatósági személy, remélte, elfogad

bennünket, mert ha nem nyerjük meg a tetszését, nincs az a pénz, amiért munkát vállalna.

Nem volt biztató az ügy indulása, maga Emerenc se volt nyájas, mikor megkértem, fáradjon át alkalmilag hozzánk egy kis beszélgetésre. Annak a háznak az udvarán találtam rá, amelynek a házfelügyelője volt – közel élt hozzánk, annyira közel, hogy erkélyünkről láthattam az otthonát. Rengeteg ruhát mosott, egészen régimódi eszközökkel, üstben, nyílt lángon főzte az ágyneműt, és nagy fakanállal emelgette a lepedőket az amúgy is kínzó hőségben. Tűz sugározta körül, magas volt, csontos, öregnek is valahogy hatalmas, nem kövér, de izmos, erősugárzó, mint egy Walkür, a kendője is olyanformán volt a fején, mint egy harci sisak. Beleegyezett, hogy felkeressen, emiatt állhattunk együtt azon az alkonyon a kertben. Némán figyelt, míg elmondtam, mi volna nálunk a tennivalója, míg beszéltem, az jutott eszembe, sose hittem el írónak, ha azt közölte valami múlt századi nagyregényben, hogy valakinek olyan az ábrázata, mint a tó. Megszégyenültem, mint már annyiszor, ha kételkedni mertem a klasszikusokban: Emerenc arca egyszerűen nem volt máshoz hasonlítható, mint a sima, jelzéstelen, hajnali víztükrökhöz. Nem tudtam, őt mennyire érdekli az általam kínált lehetőség, szüksége nem volt sem állásra, se pénzre, az látszott egész mivoltán, nekem lett volna iszonyúan fontos, hogy vállalja, ám az a tótükrő arc a rituális kellékre emlékeztető kendő árnyékában sokáig nem árult el semmit. Emerenc akkor sem emelte fel a fejét, mikor végre felelt: lehetséges, hogy visszatérhetünk az ügyre, mert az egyik otthon, ahol dolgozik, nemkívánatos munkahellyé vált, részeg ott férj, feleség, züllik a nagyfiú, nem tartja meg őket. Amennyiben valaki igazol bennünket, és meggyőzi őt, hogy nálunk senki sem izgága, nem is iszákos, lehet szó a dologról. Elképedve hallgattam, először történt meg, hogy valaki referenciát kívánt volna mirőlunk. „Akárki szennyését nem mosom” – mondta Emerenc.

Tiszta, komoly szopránja volt. Régóta élhetett a fővárosban, mert ha valamikor nem képeznek nyelvészek, már nem veszem észre a magánhangzóin, hogy a mi vidékünkéről származhatott. Megkérdeztem, valóban hajdúsági-e, azt hittem, megőrül a kérdésnek, de csak bólintott, elismerte, Nádoriból került a fővárosba, pontosabban Nádori testvérfalujából, Csabadulról, de azonnal témát változtatott, mint aki jelezni akarja, ezzel a kérdéssel nem óhajt foglalkozni. Mint annyi minden, az is csak évekkel később derült ki, firtatónak és tolakodónak érezte a kérdést, nem volt szándékában emlékezni. Emerenc nem tanulta Hérakleitoszt, mégis többet tudott nálam, aki ha csak tehettem, folyton hazaszalagáltam az elhagyott városba, kerestem az eltűntet, a visszahozhatatlant, a házak árnyékát, amely valaha arcomra borult, elvesztett egykori otthonomat, és persze nem találtam semmit, mert hol kanyargott már az a folyó, amelynek cseppjei között az én életem cserepei sodródtak. Emerenc bölcsőbb volt annál, semmint megpróbálkozzék azzal, ami lehetetlen, energiáját arra tartogatta, ami múltjáért a jövőben még megtehető, de persze mindennek a megértése még messze rejtőzött az időben.

Azon a napon, amelyen először hallottam ezt a két helynevet: Nádori és Csabadul, csak azt éreztem meg, ne igen emlegetsem, valami okból ez a két szó tabu. Hát ha az, akkor beszéljünk reális dolgokról. Azt hittem, órabérben állapodunk meg, az lett volna számára az előnyösebb, de egyelőre döntenem sem kívánt, közölte, akkor határozza meg, mit fizessek neki, ha már van rólunk fogalma, s tudja, mennyire vagyunk hanyagok, rendetlenek, és mennyi munkája lesz velünk. Igyekszik

megszerezni rólunk az információt – nem az osztálytárstól, mert az elfogult –, ha megkapta, nemleges válasz esetén is jelentkezik. Csak néztem utána, ahogy elballagott, volt egy kísértő pillanat, mikor az jutott eszembe, olyan szabálytalan öregasszony ez, hogy talán mindenkinek az volna az előnyös, ha nem vállalná a munkát, még nem késő, én utánakiáltok, hogy az ügy nem aktuális. Nem kiáltottam. Emerenc egy kurta hét múlva visszatért, persze addig is találkoztam vele nemegyszer az utcán, de csak köszönt, és elosont mellettünk, mint aki nem akarja sem elsietni a döntést, sem értelmetlenül magára csapni a meg se nyitott ajtót. Amikor becsöngetett, láttam, ünneplőt visel, azonnal értettem, mit jelent az öltözék, zavartan topogtam mellette a gyéren takaró napozóban. Feketét viselt, hosszú ujjú, finom szövetruhát, spangnis lakkcipőt, s mintha abba se hagytuk volna a múltkori tárgyalást, közölte, másnap megkezdni a munkát, és a hónap vége felé már meg tudja majd mondani, mennyi legyen a havi bére. Közben mereven nézte meztelen vállamat, örültem, hogy legalább a férjemen nem talál kivetnivalót, az zakóban, nyakkendőben ült a harmincfokos hőségben, kánikulában sem változtatott soha a háború előtti Angliában kialakult szokásain. Ők ketten úgy voltak felöltözve ott mellettem, mintha egy csak számukra érzékelhető, primitív közösségnek akarnának példát mutatni, amibe én is beletartozom, s rá szeretnének vezetni az emberi méltósághoz illő külsőségek tiszteletére. Ha valamikor valaki, ezen a kerek világon egyedül a férjem hasonlított bizonyos normák tekintetében Emerenchez, nyilván ezért nem tudtak sokáig igazán közel kerülni egymáshoz.

Az öregasszony kezet nyújtott mindkettőnknek, egyébként, ha csak elkerülhette, nem érintett meg, ha én nyúltam utána, elhárította az ujjaimat, mintha legyet hajtana, ám akkor este nem *beállt* hozzánk, az nem lett volna méltó vagy illendő: Emerenc *felcsapott*. Távoztában úgy búcsúzott a férjemtől: „Jó éjszakát kívánok a gazdának.” Az csak nézett utána, nem volt a földkerekségen még egy ember, akire olyan kevésbé illett volna a gyönyörű szó, mint órá. Egyébként holtáig így szólította, időbe telt, míg a férjem megszokta új nevét, és felelt rá.

Hogy Emerenc mennyi időt tölt az otthonunkban, éppúgy nem szabályozta megegyezés, mint érkezései időpontját. Elképzelhető volt, hogy nem látjuk egész nap, éjjel tizenegykor viszont megjelenik, be ugyan nem jön, de hajnalig konyhát, kamrát takarít, az is megeshetik, hogy másfél napig nem használhatjuk a fürdőszobát, mert a kádba beáztatta a szőnyeget. Szesélyes munkaideje elképesztő teljesítménnyel párosult, az öregasszony úgy dolgozott, mint egy robot, önmagának sem irgalmazva emelgetett emelgethetetlen bútordarabokat, volt a munkabírásában és erejében valami emberen túli, már-már riasztó, annál is inkább, mert voltaképpen szüksége se volt arra, hogy annyit vállaljon, Emerenc szemmel láthatólag a munkában élte ki magát, szeretett dolgozni, nem tudott mit kezdeni az üres órákkal. Mindent, amit csinált, hibátlanul végzett, járt-kelt a helyiségekben többnyire némán, nemhogy bizalmaskodó nem volt, vagy kíváncsi, de került minden felesleges beszédet. Sokat kért, többet, mint képzeltem, de sokat is adott. Ha vendégeket jeleztem, vagy váratlanul beállított valaki, megérdeklődte, óhajtom-e, hogy segítsen, ilyenkor többnyire kivédtem az ajánlközását. Nem óhajtottam baráti körünkkel tudatosíttatni, hogy a saját otthonunkban nekem nincs nevem, Emerenc csak a férjem számára talált megszólítást, én nem voltam sem író, sem asszonyom, nem szólított sehogy

sem addig, míg végképp el nem tudott helyezni az életében, míg rá nem jött, neki, az ő viszonylatában, ki vagyok, mi az a hívószó, ami rám illik. Persze ebben is neki volt igaza, mert valamifajta indulat nélkül bármely definíció pontatlan.

Emerenc, sajnos, tökéletes volt minden tekintetben, néha nyomasztóan az, félénk elismerő szavaimra nem titkolta, nem kívánja az állandó visszajelzést, ne dicsérgessük, ő nagyon is tisztában van a teljesítményével. Mindig szürkét viselt, csak ünnepnapon vagy különleges alkalommal feketét, naponta váltott melles köténnyel védte a ruháját, a papírzsebkendőt megvetette, recsegőre keményített hófehér vászonkendőket használt helyette. Valósággal boldoggá tett a felfedezés, mikor felfedeztem, mégiscsak vannak gyöngéi is, például olykor minden indokolás nélkül vagy egy fél napig bármit kérdeztem tőle, hallgatott, dörgés-villámláskor meg észre kellett vennem: retteg a vihartól. Ha zivatar közeledett, levágta, ami volt a kezében, bejelentés és magyarázat nélkül hazarohant, és elbújt az otthonában. Öregkisasszony, nem lehet meg mánia nélkül – közöltem a férjemmel, ő rázta a fejét. Ez a rettegés több is meg kevesebb is a mániánál, mondta. Nyilván oka van, csak nem olyasmi, ami szerinte ránk tartozik, de hát közölt bármikor is valami valóban lényegest magáról? Emlékezzem csak: soha; Emerenc nem beszédes.

Már több mint egy éve dolgozott körülöttünk, mikor meg akartam kérni, vegyen át helyettem egy aznap délutánra jelzett csomagot, a férjem vizsgáztatott, engem meg csak azon az egy napon tudott fogadni a fogorvos. Kirajzszögeztem az ajtónkra egy cédulát, a küldönc hol és kit keressen a távollétünkben, s átfutottam Emerenchez, akinek elfelejtettem szólni takarításkor, mit lásson el helyettem, épp akkor végzett nálunk, pár perce ha otthon lehetett. Ajtaja meg se moccant a kopogtatásomra, de hallottam, motoz odabenn, s a tünet, hogy a kilincs béna, nem volt szokatlan élmény, Emerenc ajtaját nyitva még nem látta senki, ha nagy nehezen ki is lehetett imádkozni azután, hogy egyszer hazament, azonnal bereteszelt mindent, ezt mindenki megszokta már a környéken. Bekiáltottam, siessen, mert mennék, volna valami megbízásom, először változatlan csend fogadta a hangomat, de mikor rávertem a kilincstre, úgy penderült ki, hogy attól féltem, megüt. Bevágta maga mögött az ajtaját, azt rikoltotta, ne zargassam munkaidő után, ez nincs benne a fizetésében. Álltam megszégyenülten, nyakig pirulva a sajátságos ordítózásra, aminek nem volt indoka, hiszen ha valami elemezhetetlen okból méltóságán alulinak érzi, hogy visszahívom felségvizeiről, megmondhatná csendesebben is. Elmakogtam, mire kérném, nem is válaszolt, csak állt előttem, farkasszemet nézett velem, és olyan volt a tekintete, mintha kést vágtam volna a karjába. Jó. Illedelmesen elköszöntem, hazamentem, lemondtam telefonon a fogorvost, a férjem már útnak indult, csak én maradhattam otthon csomagot várni. Még olvasni se volt kedvem, ténferegtem a lakásban, tűnődtem, mit csináltam ügyetlenül, miért ez az érzékelhetően sértésnek szánt, szenvedélyes elutasítás, ami méghozzá nem is jellemző az öregasszonyra, aki úgy tudott viselkedni, hogy néha már-már zavaróan formális volt.

Sokáig voltam egyedül. Hogy a nap tökéletesen elsavanyodjék, a csomag nem érkezett meg, hiába vártam, a férjem sem jött haza a szokott időben, a vizsgák végeztével együtt maradt a tanítványaival, én egy reprodukciós albumot lapozgattam, mikor meghallottam, hogy fordul a kulcs odakinn. Nem hallottam azt a szót, amivel

egymást köszöntöttük, ebből tudtam meg, hogy nem a férjem tért vissza, Emerenc jött át, akit ezen a kínos estén egyáltalán nem kívántam viszontlátni. Mostanra nyilván már lehiggadt – gondoltam –, és elnézést kér. Ám Emerenc be se nézett, be se szólt, hallottam, a konyhában ügyködik valamivel, rövidesen csattant a zár, el is ment. Mikor a férjem megjött, és kiszaladtam szokott vacsoránkért, a két pohár kefirért, egy hidegtálat leltem a jégen, rózsapiros csirkemelleket, melyeket valaki előbb szeletekre metélt, majd újra összeállított, olyan szakértelemmel, mint egy sebész. Másnap, hogy megköszöntem Emerencnek engesztelő lakomáját, és visszanyújtottam neki a tisztára mosott edényt, nemcsak nem mondta azt, szívesen, válják egészségünkre, de letagadta a csirkét tálastul, az edényt se fogadta vissza, megvan ma is. Az egy sokkal későbbi telefonból derült ki, mikor hajszolni kezdtem a nem kézbesített csomagot, hogy ok nélkül rostokoltam otthon egész délután, a csomag a kamrában van az alsó polc alatt, áthozta a csirkével együtt, mert kinn strázsált a kapu előtt, a kézbesítőnek betűre elmondta, amit üzentem, anélkül hogy velem közölte volna, átvette a küldeményt, aztán visszaolvadt a lakásába. Ez fontos epizódja volt az életünknek, mert ettől fogva sokáig azt éreztem, kicsit hibbant ez az öregasszony, sajátságosan működő elméjével számolnunk kell a továbbiakban.

Hitemben sok minden megerősített, leginkább az az információ, amihez a vele egy villában élő, a környéken ezermester néven emlegetett, szabad idejében mindig barkácsoló díjbeszedő révén jutottam, hogy mióta itt lakik, ezer éve, nemigen járt Emerenc otthonában az előtéren túl a lakók közül senki, mert sosem ereszt vendéget a szobájába, és azt is rossz néven veszi, ha valaki váratlanul kiszólítja hazulról. A macskáját őrzi odabenn, azt nem engedi kijárni, hallják az állatot nyávogni olykor, de látni abból, mi van odabenn, semmit nem lehet, mert minden ablakát soha meg nem nyitott fatáblák takarják. Mit óvhat ott a macskán kívül, ki tudná megmondani, bár ha van valóban becses holmija, nem jó módszer a zárkózás, így bárki azt hiheti, komoly értéket dugdos, egyszer még majd leütik miatta. El nem jár a környékről, legfeljebb, ha valakit temetnek az ismerősei közül, azt elkíséri az utolsó útra, de mindig úgy siet haza, mintha állandóan veszedelemtől félne. Ne sértsen, ha esetleg nem tudok hozzá bejutni, a saját rokonát, Józsi öccse fiát meg az alezredest is az előtérben fogadja télen-nyáron, azok rég tudomásul vették, hogy nekik is tilos a bemenetel, de csak nevetnek rajta, megszokták.

Elég riasztó portrét érzékelttem a szavak nyomán, ettől csak nyugtalanabb lettem. Hogy lehet ilyen elzárttságban élni? És miért nem engedi ki az állatot, ha tartja, hiszen a villában külön elkerített darab kertje van. Voltaképpen mindaddig sérült agyúnak képzeltem, míg egyszer egyik állandó hódolója, a laboráns özvegye, Adélka epikai igényű, terjedelmes előadásából ki nem derült, Emerenc első számú valamikori macskája nagy vadász volt, meg-megtizedelte a háború alatt odaköltözött egyik lakó, egy galambtenyésztő állományát, aki radikálisan megoldotta a helyzetet, mert mikor Emerenc kifejtette, a macska nem egyetemi tanár, hogy szóval meg lehessen győzni, és sajnos benne van a természetében, hogy ha jóllakatják is, szívesen öl, egy szóval se kérte Emerencet, tartsa otthon a jószágát zár alatt, hanem megfogta és felakasztotta a derék vadászt az Emerenc kilincsére. Hogy az öregasszony hazaérve megállt a már kinyúlt tetem előtt, még ki is oktatta formás beszédben: ő sajnos kénytelen a maga választotta eszközökkel megoltalmazni családjá egyetlen garantált táplálékát és kenyérkereseti forrását.

Emerenc nem szólt egy szót sem, lebontotta a macskát a drótról, mert a kivégző nem kötelet, drótot alkalmazott, riasztó hulla volt a kandúr, gégéje szabadon tátongott, az öregasszony a kertben elhantolt és akkor még nem exhumált Szloka úr sírjába temette, emiatt külön meghurcolták, mert a macskahóhér ráhozta a rendőrséget, szerencsére az ügy elsimult. Áldást a summás intézkedés amúgy sem hozott a galambászra, Emerencsel nem tudott összeveszni, az átnézett rajta, s ha hivatalos dolga volt vele, parlamenten útján tárgyalt, az ezermesterrel üzent neki, ellenben mintha valami fekete szolidaritás kötötte volna össze az állatokat, sorra felfordultak a galambok. Akkor szállt ki újra a rendőrség; az alezredes, aki látogatja, akkor még csak alhadnagy volt. A galambász mérgezés vádjával jelentette fel Emerencet, ám a felboncolt galambok gyomrában nem találtak mérget, a kerületi állatorvos megállapította, ismeretlen vírusú madárvész végzett velük, mások galambjai is elhulltak, felesleges ilyesmi miatt zaklatni lakótársat és hatóságot egyaránt.

Akkor összefogott a ház a macskagyilkos ellen, a legtekintélyesebb házaspár, Brodarics úrék beadványt nyújtottak a Tanácshoz, mely szerint őket az alvásban zavarja a hajnali örökös burrogás, az ezermester azt jelentette, a galambok mindig az ő erkélyükre hullatják a piszkot, a mérnöknő panaszt tett, allergiás tüneteit a galambok okozzák, a Tanács ugyan nem kötelezte a galambászt az állomány feloszlására, de figyelmeztette, a ház csalódott volt, mert megtorlást kívánt Emerenc akasztott macskája miatt, valódi büntetést.

Az is eljött: a hóhért megint csak veszteség érte, újonnan beszerzett madárja éppolyan titokzatos módon elpusztult, mint a régi. Még egyszer megpróbálkozott feljelentéssel, az alhadnagy akkor már nem végeztetett orvosi vizsgálatot, hanem irtózatosan lehordta az agyonterhelt rendőrség értelmetlen zaklatása miatt, ebből végre levonta a tanulságot, az előtérben fennhangon megátkozta Emerencet, akinek utolsó akcióképpen rábizonyíthatatlanul bár, de kivégezte új macskáját is, és elköltözött zöldövezetbe. Végleges távozása után újabb és újabb a házfelügyelő ellen emelt vádakkal gyötörte a hatóságokat. Emerenc annyi szelíd derűvel, olyan bölcs humorral állta a hajszát, hogy Tanács és Rendőrség egyformán megszerette, egyetlen őt vádló beadványnak sem lett következménye, megszokták, hogy az öregasszony személye úgy vonzza a névtelen gyanúsítgatást, mint mágneses hegy a villámokat. A Rendőrségen külön dossziét nyitottak Emerencnek, elrakták a változatos anyagot, csak legyintettek, ha egy-egy levél jött, nem volt az a kezdő nyomozó, aki fel ne ismerte volna a galambász szókincsét, barokkosan körülményes fogalmazását. Időnként el-elnézett egy rendőr csak úgy, kávézni, beszélgetni Emerenchez, a ranglistán emelkedő alezredes egyenesen odakapott hozzá, ha új fiú jött, azt bemutatták, Emerenc kolbászt készített, pogácsát, palacsintát, mikor kinek mire volt kedve, minden vidéki rendőrt elhagyott falujára, saját nagyanijára, távoli családjára emlékeztetett, nem is bosszantották azzal, hogy elárulják neki, a vádak közt az is szerepel, zsidókat ölt meg és rabolt ki a háború idején, az amerikaiak kémje, titkos leadót kezel, otthonában orgazda-tevékenységet folytat, és kincset rejteget. Igazában voltaképpen Adélka beszámolója után nyugodtam meg, leginkább akkor, amikor egy elveszett személyazonossági igazolvány miatt be kellett mennem a rendőrségre. Az alezredes éppen átment a csarnokon, hogy az adataimat diktáltam, felfigyelt a nevemre, leültetett magánál, míg az új okmányt kiállították. Meg voltam győződve

róla, munkáimat ismeri, annak szól a figyelmesség, aztán kiderült, tévedtem. Egyébről sem akart hallani, csak arról, hogy van, mit csinál Emerenc, tőle hallotta, nálunk is dolgozik már, és az érdekelte, Józsi öccse fiának kislánya visszakerült-e már a kórházból. Azt se tudtam, hogy az a gyermek él. Azt hiszem, kezdetben félttem Emerenctől.

Több mint húsz évig gondoskodott rólunk, de az első öt évben műszerrel ki lehetett volna mérni a lengőszöget, amelyet érintkezésünknek engedélyezett. Én barátkozó vagyok, szívesen beszélgetek idegenekkel is, Emerenc csak a legszükségesebbek közlésére vállalkozott, sietett a gondosan elvégzett munkával, mert mindig megszámlálhatatlan egyéb tennivalója vagy programja is volt. Élete betöltötte a nap huszonnégy óráját, s holott senkit be nem engedett a falai közé, nála futottak össze a hírek, az előtér a lakása előtt olyan volt, mint a telexszoba, mindenki mindent jelentett, halált, botrányt, örömhírt, katasztrófát. A betegek ellátása örömet szerzett neki, szinte naponta találkoztam vele az utcán úgy, hogy tálcával letakart edényt vitt, megismertem a formájáról, mi van a kezében, komatálba mérte ki az ételt bárkinek, akiről az utca híradója közölte, ráférne valami tápláló ennivaló. Emerenc mindig tudta, hol van rá szükség, kisugárzásához tartozott, hogy az emberek a viszontbizalmasság minden reménye nélkül közlékenyek voltak vele, holott tudták, tőle csak közhelyeket vagy mindenki ismerte tényeket kapnak viszonzásul. A politika nem érdekelte, a művészetek egyáltalán nem, sporthoz nem értett, az utcában észlelt házasságtöréseket meghallgatta, de nem ítélkezett, legszívesebben az időjárást mérlegelte, mert esetleges temetői kirándulásait az szabta meg, nem készül-e vihar, amitől, ahogy már mondtam, rettegett. Egyébként nemcsak ezeket a társadalmi minősíthető eseményeket, Emerenc őszi-téli óráit is az időjárás szabta meg, ahogy eljött az igazi zimankó, idejének zsarnoka a csapadék lett. A havat szinte minden nagyobb ház előtt ő septe a környéken, még rádiót hallgatni sem volt ideje, csak éjjel vagy hajnalban. Ha az utcán járt, a csillagokból tájékozódott, mit hoz a másnap, ismerte őket, azokon a neveken, amelyeket öregapái adtak az égitesteknek, tűzük élessége vagy elhalványulása árulta el neki előre az időváltozást olyankor is, amikor közlemény még nem jelezte. Tizenegy épületben vállalt hótakarítást, ha pustolt, felismerhetetlenné álcázta magát, mindig gondosan ápolt teste olyan lett, mint egy óriási rongybaba, fényesre pucolt cipői helyett gumicsizmában dolgozott, erős télen azt képzelte az ember, Emerenc talán soha nincs is otthon, csak az utcán, és le se fekszik, mint más halandó. Ez egyébként így is volt: Emerenc sose feküdt le, csak ruhát cserélt tisztálkodás után, az ágy hiányzott a bútorzatából, a szerelmesek székének hívott pici kanapén, a laversziten szundikált, azt állította, mihelyt ledől, rájön valami gyengeség, ő csak ülve kap megfelelő támaszt fájó gerincének, ha lefekszik, szédül, neki nem kell az ágy.

Nagy hóesésben persze a laversziten se pihenhetett, mert mire a negyedik házzal végzett, az első előtti járdán újra csak állt már a hó, s futott Emerenc háztól házig a nagy csizmában a még nagyobb nyírfaseprűvel. Megszoktuk, hogy ezeken a fehér napokon be se néz hozzánk, nem tettem rá megjegyzést, minek, Emerenc meg se fogalmazott érvelése kivédhetetlen volt: nekünk fedél van a fejünk fölött, ő általában rendszeren szokott takarítani, várjuk ki, míg újra ideje lesz, majd bepótol mindent, amellet nekem sem árt egy kis hajlongás. Mihelyt aztán a hó megemberelte magát,

Emerenc újra megjelent, csodálatosan rendbe hozta a lakást, és magyarázat nélkül kinn hagyott a konyhaasztalon valami sültet vagy egy tepsi mézest, érthettem belőle, hogy a becsempészett étel éppolyan üzenet, mint első, érthetetlen gorombasága idején a szeletelt csirke: jók voltak, mondta a tál, mintha még iskolások volnánk, s nem tartana nálunk mindenki diétát, türelmes, jó gyerekeknek jutalom jár.

Hogyan fért el egyetlen életében ennyi élet, nem tudom, de Emerenc szinte sohasem ült, mikor nem seprű volt a kezében, bizonyos, hogy a komatállal iparkodott valahova, vagy valami elbitangolt állat gazdáját kereste, ha nem találta meg, megpróbálta a lelencet valakire rátukmálni, többnyire sikerrel, ha mégsem, kutya-macska egyszer csak elpárolgott a környékről, mintha sose bóklászott volna éhesen a kukák körül. Sokat, sok helyen dolgozott, sokat keresett, a borraivalót viszont semmiféle formában nem vállalta, ezt még valahogy megértettem, de hogy az ajándékot miért utasítja vissza, arra sose tudtam rájönni. Az öregasszony csak adni szeretett, ha őt akarták meglepni valamivel, nem elmosolyodott, hanem felbőszült. Évekig hiába próbáltam újra meg újra, hátha végre elfogadja tőlem, amivel megajándékoznám, gorombán közölte, azért, amit tesz, nem jár külön juttatás, vérig sértve tettem el a borítékot, a férjem meg mulatott rajtam, azt mondta, ne udvaroljak Emerencnek, ne is iparkodjam változtatni a kialakult helyzeten, neki nagyon is megfelel az a tűnékeny árnyék, aki ha képtelen időpontokban és minden szabályt nélkülözve is, de mindent ellát nálunk, és nem fogad el még egy csésze kávé sem. Emerenc eszményi segítség, magamra vessek, ha nekem a teljesítmény nem elég, ha én mindenkivel lelki életet is akarok élni. Nem volt könnyű felismerés, hogy Emerenc, mint mindenkiről annak idején, rólunk is határozott – testközelben mi sem kellünk neki.

Krisztus testvérei

Valóban nem kellettünk évekig, aztán egyszer csak mégis, mikor a férjem beteg lett, halálos beteg. Miután az öregasszonyt szemmel láthatólag semmi sem érdekelt abból, ami nálunk lezajlik, meg voltam róla győződve, legfeljebb egy komatál erejéig venné igénybe érzelmi életét, ha elmondanám neki a nem látványos igazat, nem beszéltem hát neki semmiről, úgy kísértem betegemet a tüdőtályog-operációra, hogy nemcsak senki a házban vagy környéken, de ő se tudta, hová indulunk. Fogalma se volt arról, mi történt, a műtétet megelőző vizsgálatokat is tudta nélkül végezték, mikor végre hazaérkeztem, Emerenc a karosszékből ült, és kötényében egy csomó kiskanállal ezüstöt tisztított. A műtét csaknem hat órán át tartott, aki nézett már úgy sebészeti műtő ajtaja felett égő jelzőlámpába, hogy tudta, számolnia kell azzal is, hogy akit operálnak, esetleg soha fel nem kél, magyarázat nélkül is elképzelheti, milyen állapotban léptem a lakásba. Emerenc először élte át, hogy kihagytam életem legfontosabb mozzanatából, s csak a momentán helyzetet közlöm vele, minden részlet nélkül. Az öregasszony rám nézett: egy esetleg halálos végű műtét előtt kizártam a rettegésemből, mint egy idegent. Szóval tette, nem sértődött, felháborodva, én azt feleltem, mindaddig úgy tapasztaltam, sosem érdekelte az életünk, honnan tudhattam volna, hogy érzéseit befolyásolhatja, ami ránk következik, egyébként ha nem veszi rossz néven, hagyjon egyedül, szeretnék ma korán lefeküdni, nem könnyű nap ez, és még nem dőlt el semmi. Emerenc azonnal elment, azt gondoltam, talán véglegesen, úgy megsértettem, de úgy félóra múlva arra riadtam

valami könnyű, zavaros álomból, hogy megint csak a lakásban motoz, majd megjelenik egy párolgó kehellyel.

Műkincset hozott pléhtálcán, vastag, királykék üvegből, rajta belecsiszolt ovális koszorúban két kéz, a hölgy csuklóján karkötő, az úrén csipkedisz, aranytáblát szorítottak kétfelől, azon kék zománcbetűk: TOUJOURS. Talpánál fogtam meg, úgy tartottam a fény felé, szegfűszegillatú, sötét folyadék párolgott benne. „Meginni!” – mondta Emerenc. Nem kívántam inni, nem kívántam semmit csenden kívül.

– Meginni – mondta megint, mintha egy nevetlen, nehéz felfogású gyerekkel beszélne, aztán mikor látta, hogy leteszem a kelyhet, és nem nyitom ki a számat, felkapta, és a ruhám kivágásába loccsintott valamit a forralt borból, hogy felsikoltottam. Elkapta a fél kezemet, a fogsoromhoz csapta a kelyhet, ha nem akartam, hogy rám öntse, nyelnem kellett. Ez volt a világ legjobb itala, bár kínzóan forró volt, öt perc múlva kiállt belőlem a reszketés. Emerenc életében először mellém ereszkedett a kanapéra, kivette a kezemből a kiürült poharat, aztán csak ült, mint aki arra vár, szólaljak meg, és beszéljem ki magamból azt az általa nem ismert hat órát meg ami rá következett. Nem tudtam én beszélni, megfogalmazni, ami történt, vagy érzékeltetni az előzmények iszonyatát, az egy hajtásra megitatott ital se maradt hatás nélkül, onnan tudom, hogy elaludtam, mert egyszer csak felébredtem, és a lámpa ugyanúgy égett, ahogy hazajövetelemtkor, épp csak az óra mutatott éjfél után kettőt. Megnyithatta az ágyamat, mert a kanapén egy nyári pokróc védelmében feküdtem, azt csak az ágyból emelhetette ki. A hétköznapi hangján, minden érzelem nélkül azt mondta, felesleges rossz gondolatok között tölteni az éjszakát, eresszem el magam, mert nincs baj, ő meg szokta érezni a halált, amellet a környéken egyetlen kutya sem jelzett, pohár se pattant meg se nála, sem itt a konyhában, persze, ha nem hiszek neki, ahhoz is jogom van, ha netán az éghez akarnék fordulni, idehozza a Bibliát, nem kötelező vele beszélgetni.

Nem a forralt borra emlékeztem már akkor, vagy hogy végül is itt virrasztott mellettem, csak a gúnyt érzékelttem: megint belém csípett. Nem elég, hogy kerülőúton indulok el templomba vasárnaponként, hogy elkerüljem a megjegyzéseit? Hogy magyarázzam meg neki, mikor semmit nem óhajt megérteni, mit összegez számomra az istentisztelet, hány láthatatlan ül még a padokban ott körülöttem, akik ahogy szálltak a századok, valamennyien azt és úgy imádkozták, ahogy én, hogy ez az egyetlen óra, amikor bizonyosan találkozom halott apámmal, anyámmal, az a hatvan perc, amíg a szertartás folyik. Emerenc semmit meg nem ért, el nem fogad, mint valami primitív törzs vezére, egy flitteres estélyi ruhát lenget hadilobogóként a hitélet bárányos zászlaja felé.

Az öregasszony majdnem tizenhatodik századi szenvedéllyel állt szemben az egyházzal, nem csak a papokkal, Istennel és minden bibliai személyiséggel is, az egy Szent József kivételével, akit foglalkozása miatt nagyra tartott – Emerenc apja ács volt. Mikor megláttam a szülőházát, ahogy sugárzó méltósággal kivillogott a sövény mögül, s vaskos ámbitusoszlopai fölé kétszeresen buktatott tetejével részben egy parasztbarokk otthon, részben egy távol-keleti pagoda hatását keltette, megéreztem valamit az épület vázlatát személyesen papírra vető néhai Szeredás József ízléséből, személyiségéből. A tehénfák, ahogy a ház körüli, immár vaskos platánokat Emerenc nevezte, óriássá terebélyesedtek, a ház körül virított a virágoskert; mikor én ott

jártam, akkor is Nádori legszebb hajléka volt, a téesz ács- és asztalosműhelyeként. Emerenc voltaireianizmusa egyébként nem volt logikus, nem is értettem sokáig az okát, csak zavart, míg egyszer a részleteket – ezúttal másik jóembere, a zöldséges Sutu segítségével – össze nem raktuk, és a teljes mese ki nem kerekedett.

A meghasonlás nem az átvészelt ostrom után, a háború végső és a béke első eseményeként következett be, nem kialakult filozófia eredménye volt egy rommá vált világ üszkei között, hanem primitív, elsődleges bosszú egy svéd küldemény miatt. Az Emerenc hitebéliek szeretetcsomagot kaptak az egyik skandináv egyháztól, Emerenc vallását addig nemigen tudakolta senki, templomban se látták, hiszen mindig dolgozott, főleg a kezdeti időkben, mikor mosást még állandóan vállalt, s a legtöbb szennyest vasárnaponként intézte el. Míg más a templomba tartott, ő begyújtotta kis kazánját, és nekiállt szappanozni. A hír, hogy a távoli hittestvérek ajándékot küldtek az egyházközségnek, természetesen eljutott hozzá is, Polett szaladt át hozzá az újsággal, a barátnője, s mikor az imateremben megkezdődött a szétosztás, Emerenc, aki a templomban sose mutatkozott, egyszer csak megjelent ünneplő feketében, és várta, hogy szólítsák. Mindenki ismerte a környező házakból, de senkinek sem jutott eszébe, hogy számítson rá, az elosztásra kijelölt hölgyek, akik a megjelent svéd misszió tagjainak tolmácsoltak, zavartan néztek a moccanás nélküli arccal várakozó szikár alakra. Azonnal felfogták, hogy ha nem látogatja is a templomot, nyilván ugyanennek a felekezetnek a tagja, de már minden gyapjú- vagy szövetholmit szétosztottak, csak estélyi ruhák maradtak a kosarak fenekén, amelyeket egy, az itteni helyzettel láthatólag nem számoló, minden felesleges holmiját kiselejtező jótékony svéd juttatott ide. Nem akarták üres kézzel elengedni, mint később kiderült, úgy remélték, talán értékesíteni tudja az adományt valami színháznál, kultúrháznál, esetleg cserél érte ennivalót – gúnynak semmiképpen nem szánták, aminek Emerenc érzekelte, aki az estélyi ruhát a jótékony hölgyek elnöknőjének lábához hajította, s attól fogva nem a munka, de saját fogadalma miatt nem járt templomba akkor sem, ha kivételesen akadt volna egy szabad órája. A jótékony hölgyek Istennel meg az egyházzal azonosultak a tudatában, és semmi alkalmat ki nem hagyott, amikor a hívők kasztjába belemarhatott, engem se kímélt, ha látta, hogy ünnepen pontosan félórával istentisztelet kezdete előtt kezemben zsoltárral kilépek a kapunkon.

A legelső találkozáskor még nem tudtam az estélyi ruhák történetét, ártatlanul és tájékozatlanul megkérdeztem, nem tart-e velem. Közölte, nem nagyságos asszony ő, hogy kékre-zöldre festve a templomba ügessen magát mutogatni, ha nem kellene a ház előtt sepregetnie, akkor se tenné, elképedve néztem rá, mert az kezdettől fogva nyilvánvaló volt, hogy a Szentírásban egy rokona van Emerencnek, a bibliai Márta, hiszen az élete szüntelen segítség és munkálkodás, hát hogyan hasonolhatott meg ennyire az Odafennvalóval? Mikor megtudtam az okot, az estélyi ruhákat, felháborodtam, számon kértem tőle a magatartását, de az arcomba nevetett, ami rosszul állt neki, sem a könny, sem a derű keltette nevetés nem volt Emerenc világa.

Azt mondta, neki nem kell se pap, sem egyház, az adót se fizeti, Isten eredményes működését tapasztalta a háború idején, az áccsal meg a fiával nincs baja, azok munkásemberek voltak, csak a fiút úgy megzavarta a politikusok hazudozása, hogy kénytelenek voltak belekeverni valamibe, hogy kivégezhessék, mikor már kellemetlen kezdett lenni a vezetőknek. Ő legjobban az anyját sajnálja, mert annak nem lehetett egy jó napja, mégiscsak furcsa, hogy nyilván nagypéntek éjszakáján aludt először

nyugodtan szegény, mert addig folyton csak féltene kellett a fiát. Azt hittem, lecsap az Isten villáma, míg Emerenc előadásában Krisztus politikai machinációk áldozataként, mint egy konstrukciós per bukott hőse, végre kilép a fia nyugtalankodásaival agyonzaklatott Szűzanya életéből. Emerenc észrevette rajtam, hogy megsebzett, örült neki, gonoszul utánam figyelt, mikor felvágtam a fejemet, és mentem a templom felé. Akkor az egyszer jutott az eszembe, hogy ez a különös teremtség, aki állítólag soha nem politizál, valamit mégiscsak felszívott magába a mindennapok rejtelmes hajszálcsövein abból, ami ezekben a háború utáni években minálunk történt, és az is, keresni kellene egy olyan papot, aki újraébreszti Emerencben, ami valamikor nyilván megvolt, de rájöttem, csak összesértegetné. Emerenc keresztyén, de nincs az a lelkipásztor, aki erről meg tudná győzni, már egy flitter sincs meg abból az estélyi ruhából, de a paillette csillámai beletapadtak a tudatába.

Akkor éjjel persze csak bosszantani akart, s ez furcsamód megnyugtatót, gondoltam, ha bajt érezne, nem hergelne, de hál' istennek heccel, mulat rajtam. Fel akartam kelni, nem engedte, azt mondta, ha engedelmes leszek, mesél nekem, csak ne ficáncolódjam, hunyjam le a szememet. Elfészkelődtem, Emerenc állva maradt, nekidült a kályhának. Keveset tudtam róla, annyit, amit az adattöredékekből fantomképpé összerakhattam ezekben az években, szinte semmit. Ezen az irreális éjszakán, amelyen élet és halál kézen fogva álltak a téli virradatban, hogy elsodorja rettegő gondolataimat, Emerenc bemutatkozott.

– Krisztus testvérei vagytok – ezt hajtogatta anyánk, merthogy ács volt az én apám, ács és műbútorasztalos, az édesöccse, az én keresztapám meg pallér, de az mindjárt meghalt, ahogy engem megkereszteltek, jókezű ember volt, mint minden Szeredás. Apánk is nagy tudományú volt, meg deli is, az anyám, az maga a tündérilona. A haja színarany, a földön húzta, rá tudott lépni, büszke volt rá a nagyapám, nem is adta paraszthoz, iparoshoz se könnyen, taníttatta a polgári nevelésben, és szavát vette apámnak, nem úzi munkára. Hát nem is úzte. Olvasott az én anyám, amíg az apánk élt, na nem sokáig, mert hiszen három is alig voltam, mikor meghalt szegény, érdekes, hogy nagyapám meggyűlölte amiatt, hogy meg mert halni, mintha maga kívánta volna a saját pusztulását az ő bosszantására, amúgy is jött a háború, hogy nehezebb legyen minden. Nem hiszem, hogy anyánk eleinte szerette volna az első segédet, de a műhelyt nem bírta vezetni magában, hát inkább hozzáment, a mostohám meg nem szívelte a könyvet, de nem ez volt a fő baj, hanem hogy elvittek mindenkit katonának, és rettegett a nyomorult, rá is sor kerül, pedig hogy kialakult anyánk mellett az élete, mert bennünket is bírt, nem volt rossz ember, bár engem kiszekírozott az iskolából, szánta is a rektor, de nekem főzni kellett a részes aratóknak, mert anyánk nem győzte, és az ikreket is én dajkáltam, azokat sose bántotta a mostoha, de nem csodálom, mert ha maga látott már két mesebeli gyermeket, azok voltak, mind a ketten szakasztott az anyám, Józsi öcsém, akinek a fiát ismeri, aki idejár hozzám, egy szemet se hasonlított senkihez, azt nem is igen láttam, mert ahogy az apánk odalett, az anyánk apja, Divék nagyapánk parancsolta magához, többet volt Csabadulon, mint nálunk Nádoriban, az anyám maradék családja ma is ott él. A rektor úr azt kiabálta, mikor kivettek, micsoda kár, veszteség, a mostohám meg elmagyarázta, nagy bitang, aki más családi ügyébe veri az orrát,

engem ne lázingasson, mert beveri a fejit, ő elvett egy özvegyet négy gyerekkel, amellelt vihetik katonának minden percben, az asszony nem bírja a munkát egyedül, mit képzél, öröm neki, hogy engem is be kell fognia, de mit csináljon, férfisegtség nincs sem a műhelybe, sem a földön, terményt meg mindig követelnek, pedig a jószágnak való se terem meg, szóval kiosztotta a rektornak, ami kijárt, engem meg munkába parancsolt. Nem volt az gonosz, ne higgye, csak félt, azt már maga is tapasztalta, milyen az ember, mikor retteg, mire képes. Nem haragszom rá, pedig sokszor megvert, mert eleinte ügyetlen voltam, volt nekünk földünk is, csak addig nem volt közöm hozzá, játszani jártam ki, nem dolgozni, a mostoha meg reszketett meg káromkodott, mert szálltak a behívók, mint a madarak. Anyánk egy este, mikor már végre csend lett, én lefektettem az ikreket, Józsi öcsém már nem volt otthon, hanem nagyapánál, azt mondta neki, ne emlegesse már mindig azt, amitől fél, mert még majd bekövetkezik, de az csak hadart rettegésében, és magyarázta, ő rosszat sejt, mert megálmodta, ha behívják, nem lát többé bennünket. Hát nem is látott, az első volt Nádoriban, akit elvittek, és elesett. Anyám nem tudott mit kezdeni a műhellyel, a fát is zárolták, amúgy se volt sem építkezés, sem ember, de kezdetben azt hitte, férfi nélkül átvészeli. Gazdalan volt, gondolta, ért a földhöz, elboldogul egymaga. Látna volna, hogy küszködött, nem voltam buta gyermek, segítettem, amit bírtam, de mire mentünk, semmire, főztem én kilencévesen mindenkire, és dajkáltam az ikreket. Mikor megjött a mostoha halálhíre, kiderült, anyánk azt is szerette már, kettőt siratott, apámat is, a mostohát is, csak a mostohának sírja se volt, anyánk meg kezdte nem bírni az életet, ne higgye, hogy csak a magafajtának vannak idegei. Gyöngé volt, tehetetlen, fiatal, egy nap, mikor a kicsik rosszkodtak, még belém is belém bűjt valami, hát hiszen gyerek voltam én még, s mikor rám csapott, mert eljátszottam az időt, a munka helyett, amit kiszabott, gondoltam, megszökök, megyek Józsi öcsém után Csabadulra, azt mindig jól tartja a nagyapám, és ha ad is munkát neki, csak keveset. Az ikreket is vinni akartam, aztán csináljon anyám, amit tud, mi elmegyünk, gyalog is odaérek, tudom én, merre van, hiszen a szomszéd község Csabadul. Hát elindultunk jó reggel hárman, kezemen a két szőke kisgyerek, de csak a szérűig jutottunk, mert mindjárt le akartak ülni, enni, aztán meg vizet kértek, hát futottam a csordakúthoz a bádögrével, mert az mindig velem volt, spárgán hordtam a nyakamban, megtanultam én, hogy a kisgyerek mindjárt vízér eseng, bögre nélkül én otthon se voltam, nemhogy ha hosszú útra indulok. A csordakút közel is volt, meg messzi is, mit tudja azt egy gyermek, mi a messzi, mi a közel. Éppen odaértem, mikor feltámadt a vihar, én soha olyan gyorsan zivatart kitörni nem láttam, lett olyan égzengés, hogy olyat még nem ért meg a környék, sem a vidéken nem pusztított még akkora orkán. Az ég egy pillanat alatt megváltozott, nem fekete lett, mint egyébkor, hanem lila, meg égett rajta minden, mintha tüzet raktak volna a fellegek közé, dörgött, gurult a hang az égen, hogy a fülem majd széjjelrepedt, de aztán elgórtam a bögrét, és rohantam visszafelé, mert ahogy visszaneéztem a szőkékre, nem őket láttam, hanem azt, hogy a villám bevágott felettük a fába. Füstölt minden, mikor én odabuktam a közelükbe, akkorra már halott volt mind a kettő, de nem sejtettem, hogy ők azok, akiket látok, mert nem hasonlítottak semmihez, ami ember. Akkor már kitört a zivatar, a zápor úgy tapadt rám, mint a verejték, csak álltam az öcsém meg húgom előtt, két fekete tuskót láttam, ami ha valamihez, leginkább szenes hasábfához hasonlított, csak görbébb volt és kisebb, álltam bután, ide-oda forgattam a fejemet, hogy hova tűnhettek a szőkék, hisz azok a valamik nem lehetnek az én testvéreim.

Hát csodálja, hogy az anyám beleugrott a csordakútba? Már éppen csak ez kellett neki, ez a látvány, meg én, aki ordítózok, hisztériásan, úgy ordítok, hogy vihar szüntén az országútig, a házunkig elhangzik a visítás. Anyám mezítláb, ingben futott ki, nekem ugrott, összevissza vert, pedig nem is tudta, hogy szökni akartam a könnyei meg a rosszkedve meg az örök gond, panasz elől, nem tudta ő, mit tesz, csak törnizúzni akart kétségbeesésében, megütni azt, akit elér, az élet helyett, aztán mikor felfogta, miért hívtam, és meglátta a gyerekeket, egyszer csak lángot vetett az arca, és mint a nyíl, elcikázott mellőlem az esőben, a haja a földön húzódott utána, ahogy lebomlott, csak futott, és visított, madár szokott úgy rikoltani. Én láttam, hogy beleugrik a kútba, de nem tudtam mozdulni, ott álltam a fa és a tetemek mellett, már nem mennydörgött, nem villámlott, ha én akkor segítségért szaladok, még megmenthetik, a házunk az országút mellett állt, a szérú ott kezdődött a kertünk végénél, de én csak álltam, mint akit megbabonáztak, és nem volt semmi gondolat a fejemben, elzsibbadt az agyam, pedig csupa víz volt a homlokom. Ember nem tudott úgy szeretni, ahogy én a két kicsit szerettem, csak néztem a tuskókat, még mindig nem bírtam elhinni, hogy van vagy lehet hozzájuk valami közöm, én nem segítségért kiabáltam, csak bámészkodtam, és csak úgy melleleg jutott eszembe, ugyan mit csinál olyan sokáig az anyám a kút fenekén. Mit csinált, mit csinált, menekült szegény tőlem, a látvány meg a sorsa elől, elég volt neki mindenből, van az úgy, hogy az ember egyszer csak be akar már fejezni mindent. Egy darabig csak néztem ezt-azt, aztán szép komótosan mégiscsak megindultam, a ház üres volt, oda minek mentem volna be, kiálltam az országútra, s az első arra jövő embernek odaszóltam, jöjjön, beszéljen már az édesanyámmal, mert az belement a csordakútba, a szókék meg, a testvéreim eltűntek a fa alól, és valami fekete van a helyükön. Futott a szomszéd, merthogy az baktatott arra akkor, végül is ő intézett mindent, engem beadtak a rektor úrhoz, míg nagyapámért érte nem mentek, és ez el nem vitt, de nem tartott magánál, csak Józsi öcsémet, mikor Pestről lejöttek urak kiscseléért, egy szóra odaadott, a temetés után mindjárt el is vittek. A temetésből nem értettem én semmit, pedig még láthattam volna is az enyéimet, mert nyitva volt a két koporsó, az ikrek az egyikben, az anyám a másikban, az anyám éppolyan érthetetlen látvány volt, mint a szókék, azoknak valahogy elolvadt a hajuk, nem volt semmi a fejükön, de voltaképpen nem is volt fejük sem, és annyira mások voltak, mint egy gyermek, hogy én sírni se tudtam, siratni őket, túl sok volt, ami ért, nem fért el belém. Tudja, mire gyűjtök én? Egy kriptára. Akkora lesz, mint a világ, és olyan szép, amilyen nincs is, minden ablaka más színű üveg, és polcok lesznek benne, mindegyik polcon egy-egy koporsó, apám, anyám, az ikrek, én, ha Józsi öcsém fia ilyennek marad, a másik két hely az övék lehet. Még a háború előtt elkezdtem gyűjteni rá, de aztán másra kellett a pénz, elkérték jó helyre, odaadtam, nem kár. Újra gyűjtöttem. Akkor kiraboltak, de szereztem újat, van nekem állandó pénzem is, külföldről adja egy illető, meg aztán nem voltam én munka nélkül életemben egy napra sem. Együtt a krypta ára, ha kinn járok valami temetésen, mindig nézem, van-e olyan épület, mint amelyet én elterveztem, de egy sincsen, az enyém különbözni fog mindenkiétől. Majd meglátja, milyen szép csíkokat vet a színes ablakokon át a koporsókra a nap, mikor felkél meg mikor alkonyul, olyan kriptát építtethet az örökösöm, hogy mindenki megáll előtte. Hiszi?

Viola

Nekem mindig fontos volt, hogy átéljem: aki közelebbi kapcsolatba kerül velem, éreztesse, örül, mikor újra találkozunk. Emerenc másnap reggeli tökéletes közönye nem a hiúságomat sebezte meg, hanem ezt az igényt az irreális éj után, amelyen mellettem maradt, és megmutatta valamikori gyermek-önmagát. Izgalom és szorongás nélkül aludtam el akkor hajnalban, úgy éreztem, a világ mégiscsak kerek, és egy percig sem kételkedtem a műtét sikerében, mert Emerenc beszéde feloldotta bennem a rémületet. Eddig lénye minden fontos részletét ellepte a kendő, most egy vad vidéki tájkép központi figurája lett, mögötte lobogó égbolt, előtte szénné vált tetemek, a csordakút gémje fölött szárazvillám. Valóban azt hittem, valami véglegesen megoldódott közöttünk, Emerenc nem idegen többé, hanem barát, az én barátom.

Nem láttam sem ébredéskor a lakásban, se mikor elindultam a kórházba az utcán, de keze munkáját mutatta a már tisztára sepert havas járdarész a kapu előtt. Emerenc nyilván a többi házait járja, magyaráztam magamnak, míg vitt a kocsi, nem szorongtam, nem szúrt a szívem, azt éreztem, a kórházban csupa jó hír vár, s valóban az várt. Kinn maradtam ebédig, éhesen jöttem meg, bizonyosra vettem, ott ül a lakásban, és lesi, mivel érkezem, de tévedtem. Nekiengedett annak a megszokhatatlan élménynek, hogy senki se kíváncsi rá, milyen boldogító vagy gyilkos közlendővel lép be az otthonába az ember, a neandervölgyi ősz nyilván akkor tanult meg könnyezni, mikor először élte át, hogy egymaga diadalmaskodik a hazahurcolt bölény mellett, nincs kivel megosztani a harc élményét, nincs kinek megmutatni sem a zsákmányt, sem a sebeit. A lakás üresen várt, bejártam minden helyiséget, kerestem őt, a nevét is kiabáltam, egyszerűen nem akartam elhinni, hogy máshol lehet ezen a napon, amikor azt se tudja, él-e, meghalt-e a betegem; a hó megállt, bizonyos, hogy nem parancsolja semmi az utcára. Ám Emerenc nem volt sehol, kimentem a konyhába, hirtelen ismét étvágytalanul elkezdtem az ebédet melegíteni. A logikám tudta, nincs jogom ahhoz, amit az öregasszonytól elkívánnék, de hát a logika sem szűrhet meg mindent, a hirtelen támadt hiányérzetet, a csalódottságot sem. Emerenc aznap egyáltalán nem takarított, az összegyűrt pokrócot is úgy leltem a kanapén, ahogy kibújtam alóla, elrendeztem a lakást, fel is mosogattam, aztán újra kimentem a kórházba, még jobb hírekre. A visszatérő biztonságérzet megkeményített, elterveztem, ha ismét meglátom, egy szóval nem említem neki, mit mondtak az orvosok, nem untatom a magánügyeimmel. Nyilván amúgy sem érdekli, mi a garancia, hogy igazat mondott ezen a forralt boros éjszakán, hiszen lehetetlen dolgokat beszélt, népballadát prózában, és egyáltalán mit foglalkozom én annyit Emerencsel, hát bolond vagyok én? Csak késő este nézett be aznap, közölte, a hó megint ígérkezik, lehet, hogy holnap sem ér rá takarítani, de majd pótolja, mihelyt teheti, és ugye, hogy a gazda jobban van. Nem érdekelt sem a bejelentése, sem az érdeklődése, tüntetően lapozgattam egy könyvet, közöltem, a férjem megvan, menjen csak nyugodtan el, Emerenc azonnal távozott is, nyugodalmas jó éjszakát kívánt, és annyit nem tett meg, látva a konyhában az üres kefirespoharat, hogy ha már én ott felejtettem, bedobja a hulladékgyűjtőbe. A tűzzel se törődött, azon az éjjelen nem tért vissza már, nem volt se forralt bor, se mese. Csak két nap múlva jelentkezett, akkor alaposan kitakarított, már nem is érdeklődött a gazda után, nyilván tudta a maga ösztönéből, javul az állapota. Nem kedvelte a felesleges beszédet.

Később a szokottnál is kevesebb időt töltött nálunk, mindkettőnk életét szabályozta valami, az enyémet a kórház, az övét a csapadék. Vendéget nem fogadtam, nem is igen voltam otthon, karácsonytájt végre hazakaptam a férjemet, Emerenc udvariasan köszöntötte, tökéletes gyógyulást kívánt neki, s ahogy alkotmánya előírta, nálunk is megjelent a lábadozónak járó étellel. Most jól megnéztem az edényt, az utcán nem vehettem ki a kezéből, ha találkoztunk. A komatál is műkincs volt, akár a múltkori kehely, kétfülű, gömbölyű, kis kerek talpon állt, porcelánkalapján meglepő módon magyar zászló Kossuth nevével, arcképével. Csillogó tyúklevest hozott, látta, elsősorban az edényt csodálom, mondta, igen alkalmas jószág, neki az egyik asszonya adta, Grossmann-né, a zsidótörvény idején, az nem komatálnak használta persze, hanem kaspónak, de virágcesrépnek kár befogni. Volt annak rengeteg szép porcelánja, üvegtárgya, amiben a forralt bort áthozta, az is a Grossmann-né öröksége.

Szép kis örökség, gondoltam undorral, amúgy is ingerült voltam, hogy megint visszadermedt régi pózába, már igazán csak az a látomás kellett, hogy egy feldúlt, gazdájavesztett otthonban csomagol. Én nagyon szerencsés politikai körülmények között éltem át a második világháborút megelőző éveket, az itthoni, magyar környezetemnél lényegesen jobban tájékozódott külföldiek között, ha egyszer valóban megírom életem annak a szakaszának a történetét, amiről szinte sosem esik szó, legfiatalabb fiatalságom históriája nem lesz érdektelen, én ugyanis tudtam, mit visznek a vagonok, kiket, hová és milyen céllal. Legszívesebben visszaadtam volna Emerencnek a komatálat, de az aligha történhetett volna magyarázat nélkül, fel meg nem izgathattam a férjemet, akihez egyelőre csak szűrve engedtem a világot, s aki félholtan is az ágyból ugrott volna ki a gondolatra, hogy egy gázkamrába irányított ismeretlen elhagyott holmijában találunk neki, mert Emerenc nyilván úgy gondolkozott annak idején, mint annyian mások, ha ő el nem viszi, akad más gazdája. Hagytam hát, hogy az utolsó cseppig kikanalazza a levest, s az volt a bosszúm, hogy nem közöltem: most evett először igazi étvággyal, pedig Emerenc a konyhában matatott még sokáig, s bár sose fogadta el, éreztem, most kivételesen várja az elismerést. Meg se köszöntem, letettem az üres tálat elébe, indultam vissza a hálószobába. Hátamban éreztem a pillantását, örültem, hogy most ő nem érti, már meg mi bajom van. Diadalmas voltam, gőgös, kicsit megvető, úgy éreztem, megtaláltam a magyarázatát, miért a belépési tilalom az otthonába. Jogos az ezermester gyanúja, értékek lehetnek az örökké zárt ajtó mögött, elhurcolt halálraítéltek kincsei, nem tanácsos mutogatni, hátha ráismernek valamelyikre, és akkor nézheti Emerenc, mi következik rá, hiába csomagolt össze olyan szorgalmasan annak idején, még csak el sem adhatja a zsákmányt a felismerés veszélye nélkül. Micsoda figura, szegény Grossmannéknak sírjuk sincs, ő meg Tadzs Mahalra gyűjt! Még hogy macskát rejt odabenn, azért nem nyit ajtót! Alibinek tarthat benn egy rab állatot, nem is ügyetlen indokolás, csak éppen hiányos, mert a Grossmannék hozománya kimaradt a legendából.

Büszkébb volt nálam, ha meg is lepte, egyszer se tudakolta az okát, mi miatt húlt ki körötte egyszer csak a levegő. A férjem nem volt barátkozó, vele különösképpen nem, mondtam már, hogy anélkül, hogy ennek szavakban megnyilvánult volna a jele, évekig szemmel láthatólag feszélyezte az öregasszony jelenléte: Emerenc úgy sugárzott, mint egy jóra-rosszra egyaránt aktivizálható új elem, őt nem lehetett egyszerűen csak kirekeszteni kétszemélyes körünkből. Egyébként nem kínálkozott

többé semmivel. Most már nem azt éreztem, amit addig, hogy szuverén, hisz úgy hittem, megfejtettem a titkát, azt se gondoltam már, hogy szokatlanul okos, mert ha van vagy lett volna esze bármikor, negyvenöt után igazán adódott volna mód, hogy művelje magát. Ha a háború után nekilát tanulni, lehetne most nagykövet, miniszter, de kultúra már nem kellett neki, csak arra volt esze, hogy pakoljon, most aztán jótékonykodik a rablott komatállal, és érzékeny hajnali órákon engem szédít olyan szöveggel, amelyet vásári énekestől hallhatott valaha, vagy az öregapja padlásán ponyvaregényben talált. Vihar, villám, kút, ennyi már disszonáns, sok. Most politikai passzivitása és vallásellenessége is világossá vált, valóban okosabb is, ha nem mutatkozik semmi fórumon, Budapest azért nem olyan kicsi, hátha maradt Grossmannéknak rokonságuk, valaki meghallja mindig csukott lakása hírét, elkezd gondolkozni, s ugyanarra az eredményre jut, amire én, amellet minek járna az ilyen templomba, miben hinne a magafajta. A tél kemény volt, Emerenc munkája sok, a férjem betegsége minden percemet kitöltötte, gyakran elkerültük egymást az öregasszonnyal, nem volt feltűnő, hogy szinte soha nem kezdünk már igazi beszélgetést.

Aztán találtam egy kutyát.

A férjem ismét kijárhatott, kezdte visszakapni régi önmagát, gyakran kellett ápolnom, házasságunk csaknem harmincöt éve alatt nemegyszer szinte csodamód kászálódott ki a halál torkából, de minden bajból végül is megfiatalodva és győztesen került ki, egészen a legutolsóig – a férjemnek az élet minden területén létfontosságú volt a győzelem. Karácsony napja volt, az ügyeletről ballagtunk haza ketten, gyógyszer íratunk fel a szitáló alkonyatban, a fasor havába nyakáig beásva leltünk rá a kölyökkutyára. Távol-keleti fogolytáborban játszódoó háborús filmekben látni a kivégzésnek ezt a módját, valakit a füléig eltemetnek, már a száját is homok lepi, csak az orrán tud jelezni, hát nem kiált, csak nyí. Nyítt ez a kutya is, akárki számított rá, hogy végül csak pártul fogja valaki, nem volt rossz pszichológus, ugyan ki hagyna a halál torkában Krisztus születése estéjén egy élőlényt. Ez volt az a pillanat, ami varázsát nem állatbarát férjem se tudta kivédeni, igazán nem akart idegent beengedni az otthonunkba, legkevésbé kutyát, amely nemcsak ételre tart igényt, de érzelmekre is, mégis segített kiszedni a jeges hó alól. Tulajdonképpen nem volt szándékunkban, hogy örökre megtartjuk, úgy képzeltük, majd csak átvállalja valaki, azt viszont tudtuk, így és itt nem maradhat, hisz hajnalra halott. A jószág egyébként csak problémát ígért, szemmel láthatólag nem is annyira ételre, inkább orvosra volt szüksége. „Hát ez különös ajándék – mondta a férjem, mikor a kiskutyát a kabátom alá gomboltam, és rémült fekete arca az utat fürkészte a prémgallér mögül, közben meg a kabátom alatt csorgott a lábáról, a hasáról a megolvadt hó –, az ember ritkán jut valódi karácsonyi meglepetéshez.” Emerenc otthon már elvégezte a nagytakarítást, ragyogott minden szobánk, míg hazafelé ballagtunk az állattal, törtük a fejünket, hol lakják a kutya, úgy döntöttünk, anyámnál, aki akkor már nem élt, szép régi bútorai között nem is fűtöttünk. „Remélem, szereti a tizennyolcadik századot – mondta a férjem. – Csak kétéves koráig rág a kutya, aztán magától abbahagyja.” Nem is feleltem, mert igaza volt, de hát nem lehetett mást csinálni akkor sem, ha ez a boldogtalan itt a nyakamban valóban összerágja a berendezést. Mentünk, mint egy

szekta rejtelmes, gyér létszámú körmenete, a fekete ereklye a nyakamban, karácsony szombatján.

Soha, sem azelőtt, sem amikor már meghalt volna értem soha át nem élt anyaságát pótolni akaró szeretetében nem láttam Emerencet olyannak, mint mikor észrevette, kit hoztunk. Éppen a konyhában rendezkedett, rakta tálra a karácsonyi süteményt, hogy beléptünk, de azonnal levágta a kést, és kiragadta a kezemből a kutyát. Fogta a portörölt, alaposan ledörzsölte, aztán leeresztette a konyhakőre, figyelte, tud-e járni, az állat tehetetlenül tottyant sovány fenekére, még mindene merev volt a hótól, amibe ágyazták, ijedtében piszkolt is azonnal, Emerenc rádobott a nyomokra egy újságlapot, s kikerestette velem a kisebbik bolyhos fürdőlepedőt a beépített szekrényből. Addig azt se tudtam, sejti, mit hol tartok, ragaszkodott hozzá, mindig személyesen rakjak el mindent, mert ő irtózik hozzányúlni ahhoz, ami nem az övé. Ezek szerint tisztában van vele, mi hol áll nálunk a szekrényekben, nem nyúl semmihez, de figyel, ellenőriz, számon tart, Emerenc nem tűri mások titkait.

Hoztam a frottírlapedőt, bepólyálta a kutyát szabályosan, mintha csecsemő volna, fel s alá járt vele az előszobában, és suttogott a fülébe. Én bejöttem telefonálni, itt szó sem lehetett időhúzásról, ha csakugyan meg akarjuk menteni az állatot, benn már szólt a televízió, kiskarácsony, nagykarácsony, az ünnep érzékelhetően illatokkal, fényekkel, zeneszámok hangulatával ott szállt köröttünk a levegőben. Rengeteg mindent elvesztettem már önmagamból, de a karácsony csillagporos hangulata még megmaradt, s a Szűzanya karján a dicsfényes gyermek képviselte. Emerenc se nem látott, se nem hallott, kinn sétált a kutyával az előszobában, ráspolyos hangján valami dalt recsegett, kancsal és megható érzelmi bukfencel már meg Krisztus születését dicsérte, s úgy imbolygott az anyaság torzképeként karján egy szorosra pólyált fekete kutyával, mint egy abszurd Madonna. Isten tudja, meddig dajkált volna, ha be nem csengetnek érte a szomszéd házból, induljon azonnal haza, csőrepedés van, intézkedni kell, Brodarics úr már telefonált a szerelőknek, ő fusson, zárja el a központi csapot. Gyilkos arccal a karomba tette a kutyát, indult haza vizet felitatni, csappal bajlódni, de negyedóránként visszatért, hogy lássa, mi van az állattal. Azt közben már ellátta a csillagszórók közül ideimádkozott állatorvos barátunk, Emerenc bizalmatlanul hallgatta, mit állapít meg, ostobának és tudatlannak tartott minden orvost, ki nem állhatta őket, egyébként a gyógyszerekben se hitt, sem az oltás hatékonyságában, azt állította, az injekciókat pénzszerzési okokból adják, és a legendákat a veszett rókákról meg macskákról is azért terjesztik, hogy jobban keressenek.

Hetekig folyt a küzdelem a kutya életéért, az öregasszony megjegyzés nélkül tüntette el a bélhurut nyomait, ha én nem voltam otthon, meggyőződése ellenére a gyógyszert is a kutyába nyomta, tartotta, míg az antibiotikum-injekciókat adták neki, mi meg közben ajánlgattuk az állatot mindenkinek, de nem vállalta senki. Szép francia néven szólítottuk, Emerenc egyetlenegyszer ki nem ejtette, a kutya se figyelt rá, egyébként napról napra nőtt, keverék volta minden bája és jó tulajdonsága megmutatkozott, míg gyógyult, végül aztán teljesen rendbe jött. Kiderült, intelligenciája messze felülmúlja fajkutya-tulajdonos barátaink állatait. Nem volt szép, ahhoz túlságosan sokféle elemből teremtdött, de aki meglátta, mindjárt megérezte, ha szokatlan tűzű, nagyon sötét szemébe nézett, hogy értelme majdnem emberi mértékkel mérhető. Mire be kellett látnunk, hogy nem kell senkinek, már

megszerettük. Vettünk neki felszerelést, alvókosarat, azt pár hét múlva megette, a lakásban szerteszét dobálta a töredék vessződarabokat, és minden pokróc és párna nélkül egyre sűrűsödő, szelíden hullámos bundáján a küszöb elé feküdt le, ha aludni óhajtott. Hamar elsajátította az életéhez szükséges szókincset, családtag lett, akit nem lehetett kihagyni semmiből: személyiség. A férjem eltúrta, olykor meg is cirógatta, ha szokatlanul okos vagy mulatságos volt, én szerettem, Emerenc imádta.

Még friss volt a komatál meg a borlevest tartalmazó kehely emléke a velük kapcsolatos asszociációkkal együtt. Tiszteltem én azokat az állatbarátokat, akik egy sóhaj, egy gesztus nélkül hagyták tovatűnni a leplombált vagonokat, amelyekről gonosz rágalmazók azt hazudták, embert csuktak beléjük, iróniával figyeltem hát Emerenc állatrajongását is, aki maga mesélte, hogyan vonzódik hozzá azonnal liba, kacska, tyúk, bizony, nem könnyű főbe kólintani őket, átvágni a torkukat, ha ételt akar főzni valamelyik személyes ismerőséből, akit pár nap alatt úgy magához szelídített, hogy a szájából is elvette már a magot, vagy bizalmasan mellé szállt a laverszitre. Míg csak azt érzékeltem, hogy Emerenc érzelmeinek kiszolgáltatott szenvedéllyel ragaszkodik a kutyához, mulattatott, de mikor észrevettem, hogy annak is ő a valódi gazdája, megdühödtem. A kutya kinek-kinek más mértékkel mért közöttünk, s magatartása is háromféle volt, velem komázott, a férjem előtt csendes volt, majdnem illedelmes, az öregasszony közeledtére az ajtórésig rohant, és az örömtől sírva üdvözölte. Emerenc sokat magyarázott neki, emelt hangon, tagoltan, mintha egy éppen beszélni kezdő kisdédet oktatna, titkot se csinált belőle, mire tanítja, csak ismételte az állandó szöveget, mint egy verset, s nem érdekelte, hogyan fogadjuk: „Asszonyoddal csinálsz, amit akarsz, ráugrálhatsz, nyalhatod arcát, kezét, alhatol mellette a kanapén, asszonyod eltűri, mert szeret. A gazda csendes, mint a víz, nem tudni, mi van a vizek alján, sose zavard fel a vizet, kutyám, a gazdát ne ingereld, mert kiszolgálász itten, pedig jó helyed van, már amennyire jó bármi hely is egy kutyának a lakásban.” Önmagával kapcsolatban nem utasította, némán is megértette az állat, mit akar, akkor már nevet is adott neki, úgy hívta: Viola. Fiúkutya volt, ez nem befolyásolta Emerencet. Néha nem oktatta, idomította. „Ülj le, Viola. Míg le nem ülsz, nincs cukor. Ülj le! ÜLJ LE!”

Mikor először figyeltem fel rá, mivel jutalmazza, rászóltam, az orvos azt mondta, tilos a kutyának a cukor. „Az orvos hülye”, válaszolt Emerenc, s nyomott egy erős szelídet az állat lapockáján. „Ül Viola, ül. Ha leül, finomat kap, édeset. Cukrot kap az állat, cukrot. Ül Viola, ül.” És Viola ült, először cukorért, később már ingyen, reflexszerűen, mihelyt az idomítás szavát meghallotta. Az öregasszony olykor elkérte a kutyát, azt mondta, egész nap nincs otthon, hadd őrizze az otthonát helyette, míg ő a havat takarítja. A férjem engedte, vigye, legalább addig nem ugrál, nem ugat, én megkérdeztem, nem félti-e tőle a macskáját, mert hallom, az is van odaát, Emerenc közölte, nem félti, majd megtanítja rá, hogy a másik állatot szeretni kell, nem bántani. Viola bármire megtanítható. Ha a kutya valami rosszat tett, tilalmam és saját rajongása ellenére irtózatosan megverte. Soha élete tizennégy éve alatt Viola tőlem ütést nem kapott, mégis Emerenc volt a gazdája.

Szívesen megnéztem volna, mit kezd az állat az öregasszony mások előtt soha fel nem táruló birodalmában, ám a belépési tilalom fennállt. Hogy valóban találkozhatott odabenn macskával, onnan érzékeltem, hogy bolhát hozott haza, attól fogva szórakozhattunk a bolhával is. Az első találkozás semmiképp nem folytatható le

eseménytelenül, Viola orrán seb volt, fülén mély karmolás, a lezajlott csatát, ami után nyilván meg is verték, a kutya kedélye mutatta, Emerenc drasztikus eszközökkel rögzítette a tudatában, hogy nem nyúlunk macskához. Nem fogta fel tragikusan, úgy jött haza, hogy bús kamaszpofáját lépten-nyomon Emerenc térdéhez szorította. Később már nem lehetett baj, mert ha én sétáltattam, utcai magatartásán vettem észre, hogy indulat és zavar nélkül, vidáman néz az előle menekülő, erkélyek alá bújó kóbor macskák után, és láthatólag nem érti, minek futnak, mikor neki semmi rossz szándéka nincs. Egész télen őrizte Emerenc lakását, csak akkor tiltottam ki onnan, mikor egy vasárnap este részegen került haza.

Azt hittem, nem jól látok, mikor hazavezették, a kutya dülöngélt, a hasa olyan volt, mint a hordó, szuszogott, a szeme fehérjét mutogatta. Felemelni se tudtam, mert folyton eldőlt, mellé guggoltam, úgy vizsgáltam meg, Viola csuklott, és sörszaga volt. „A kutya részeg, Emerenc” – fuldokoltam. „Ittunk egy kicsit – felelte higgadtan. – Nem hal bele, szomjas volt, jólesett neki.” „Maga megőrült – álltam fel –, és a kutyát nem viheti át többé. Ez kész. Ha már megmentettük, nem öljük meg azzal, hogy maga alkoholra szoktatja.” „Mert az öli meg, az a kis sör – mondta Emerenc meglepő keserűséggel –, az bizony, a sült kacsa, amit megfelezttem vele, a sör, amit megittunk, amit elkönyörgött, mert ő kérte, mit csináljak vele, ha már mindent meg tud mondani, és szinte szólt, úgy imádkozta ki az ételt, az italt, nem akármilyen kutya ez. Az öli meg, ugye, hogy velem ebédelt, tisztességesen, és nem éhkoppot nyelt, mint maguknál, ahol nem szabad csak adott órában meg diétásat enni neki, szobában és kézből pedig soha, holott az az igazi, ha kézből ehetik, nem tányérból. Én ölöm meg, aki nevelem, beszélgetek vele, szépre-jóra tanítom – halálos komolyan beszélt, mint egy legszentebb érzelmeiben megsebzett pedagógus –, tán maga tanította meg ülni, állni, futni, labdát visszahozni, köszönni, hisz csak gubbasztanak itthon, mint két bálvány, nem szólnak egymáshoz sem, egyikük az egyik szobában veri a gépet, a másikuk a másikban. Hát tartsa meg Violát, majd meglátják, mire mennek vele.” Sarkon fordult, kiment a nyilatkozat után, ha fontos dologról volt szó, Emerenc nem beszélt, kijelentett. Viola magába roskadva hortyogott, és annyira részeg volt, hogy észre se vette: itthagyták.

A baj nem azonnal kezdődött, csak másnap reggel, mert Emerenc, aki eddig megreggeliztette, megsétáltatta és utána többnyire magával is vitte az állatot, nem jött el a kutyáért. Viola fegyelmezte magát, nem piszkolt be, de úgy vonított negyed héttől, hogy fel kellett kelnem, és időbe telt, míg felfogtam, hiába várok, Emerenc olyan, mint a Jehova, büntet hetedízigen. A botrány a villa előtt robbant ki, ahol Emerenc élt, mert a kutya, mint minden reggel, be akart menni a lakásába, sose tudtam megérteni, mivel jobb neki Emerencnél bezárva lenni, mint itthon, velem, ahol több helyiségben csatangolhat. Mikor felfogta, hasztalan cibálja a pórázt, renitens lett, nagyot rántott rajtam, elkezdett velem száguldani. Erős kutya volt, én a hólepte utcán gyáva gyalogos: a járda mentén kupacok, mind veszély forrása, félttem, elesem, eltöröm valamimet, amellet el sem engedhettem az állatot, mert hátha aláfut egy kocsinak. Azon a reggelen megtanultam, merre szoktak sétálni ők ketten, Viola beszáguldotta velem Emerenc körzetét, elhurcolt mind a tizenegy házhoz, ahol az öregasszony takarítani szokott. Az ömlő hótól félig vakon ziháltam az esztelen Peer Gynt-i rohanásban, abban az ütemben, ahogy Viola diktálta, futottam háztól házig.

Végre egyszer nagyot rántott rajtam, akkorát, hogy valóban sikerült felbuktatnia, viszont célhoz értünk, megtalálta, akit keresett. Emerenc háttal állt nekünk, a kutya úgy ugrott rá, hátulról, hogy majdnem lerántotta őt is, de Emerenc erős volt, tízszer erősebb fiatal magamnál. Megfordult, látta, hogy ott térdelek a hóban, egy pillanat alatt rájött, mi történhetett, először jót húzott a kutyára a szabadon libegő pórázzal, mikor felvinnyogott, tovább verte. Feltápáskodtam, akkor már szántam az állatot. „Leülni, gazember – kiáltott Emerenc embernek kijáró indulattal –, ez nem viselkedés, bitang!” Viola csak bámult rá, Emerenc a szemével fogta, mint az idomító. „Ha azt akarod, hogy asszonyod elengedjen, azt kell neki ígéred, hogy többet nem leszel részeg, mert asszonyodnak igaza van, csak arra nem gondol, hogy senki nem üli meg soha az én születésnapomat, hiszen csak te tudod, mikor van, mert csak neked árultam el, nem mondtam meg Józsi öcsém fiának, se Sutunak, Adélnak, se Polettnak, az alezredes meg már elfelejtette. De nem viselkedünk úgy ébredés után, mint a huligánok, hanem megkérjük az engedélyt. Felállni, Viola!” A kutya eddig csak hasalt, és sírt, meg se moccant az ütések alatt, nem is próbált kitérni, most felemelkedett. „Kérj bocsánatot!” Nem sejtettem, hogy tud szolgálni, pedig tudott, a bal lábát a szívére tette, a jobbal meg az égre mutatott, mint egy hazafias szobor. „Mondjad, Viola! – utasította Emerenc, és Viola felugatott. – Még egyszer!” Ugatott újra, le nem véve szemét a domptóréről, hogy lássa, jól csinálja-e a műsorát, amelyről ösztönei elárulták, döntő a továbbiakban. „Most ígérd meg, hogy jó fiú leszel” – hallottam, akkor Viola lábat nyújtott neki. „Nem nekem, én tudom, asszonyodnak.” Viola odafordult, amerre álltam, s mint az ábrázolásokon Szent Ferencnek a farkas, sunyítva, büntudattal odakínálta a mellső jobbját. Nem fogtam meg, annyira fájt a térdem, és annyira haragudtam mindkettőjükre.

Látta, hasztalan kérlel, akkor mást próbált, utasítás nélkül szalutált, majd a balját a szívére tette ismét. Megadtam magam. Megint legyőztek, tudtuk mind a hárman. „Ne törődjék vele – mondta Emerenc –, ma velem ebédel, estére hazaviszem. Pucolja le a lábát, vérzik. Minden jót kívánok.” Csak a szemével, feje pici mozdulatával vezényelt, de Viola megértette, tagoltan kettőt felém ugatott: köszönt. Emerenc a kerítéshez kötötte a pórázt, seperte tovább a havat: elbocsátottak. Ballagtam haza egyedül, nagyon sűrű volt a hó.

Kapcsolatok

Viola befogadásával szélesedett ismeretségi körünk. Addig csak a barátainkkal érintkeztünk, most, ha felszínesen is, de az egész környékkel. Emerenc reggel, délben és este elvitte a kutyát, de előfordult olykor, hogy a déli sétát valami váratlan pluszmunka miatt nem tudta elintézni, ilyenkor ránk maradt. Vagy a férjem intézte, vagy én, mindig arra mentünk, amerre Viola vezetett. Elsőnek rendszerint Emerenc lakásáig húzott a póráz: Violát mindig be kellett engedni a kapun, hogy megbizonyosodjék róla, Emerenc valóban nem rejtőzik a lakásban, de orra hamar felfedezte, az öregasszony nem csapta be, csakugyan nincs itthon, akkor vezethették tovább. Megesett, hogy mégis otthon volt, csak valami olyan munkával bajlódott, amihez nem óhajtotta Viola asszisztenciáját, ilyenkor szégyenszemre várunk kellett kinn a kutyával, míg a sírásra, kaparásra, Emerenc átkozódva meg nem jelent, s ki nem kérte magának az állattól, hogy zavarja. Néha nemcsak megcsapta, de ki is oktatta, mint egy vendéget, aki tolakszik, kiabált rá, mit rángatja elő, hajnalban már

találkoztak, este újra látják egymást, máskor meg megveregette a nyakát, szájába dugott valami édességet, végigjátszatta vele a műsorát, csak akkor kergette vissza az utcára. Ha nem leltük otthon, meg kellett keresnünk valamelyik háza előtt, ha ott volt, akkor ugyanaz a szertartás játszódott le szabad ég alatt, mint az előterében, azzal a különbséggel, hogy Emerenc többször megismételtette Violával a repertoárját, mi meg viszolyogva a közfigyelem középpontjába kerültünk, így ismerkedtünk össze számtalan olyan környékbelivel, akivel máskülönben sose jutunk kapcsolatba. Ha Emerencnél társaság volt – persze csak jó időben, olyan évszakban, mikor az ajtaja elé rakott padokon üldögelni lehetett –, Viola parancsszóra maga kereste elő étkezőtányérját, ivólábasát, amelyet mindig más helyre dugott el az öregasszony, a vendégek ámulva nézték a kunsztokat. El-eltűnődtem, milyen belenyugvással veszik tudomásul, hogy az öregasszony kijelölte Tiltott Városnak, csak az előterében foglalhatnak helyet, bár közeli ismerősnek, sőt barátfélének számítanak, Józsi öcsém fia még hozzá vérrokon, s a zárt ajtók törvénye rájuk is vonatkozik.

Emerenc megközelítésre engedélyezett körzete hallszerű, tágas téglalap volt, ahonnan a spájz, a zuhanyozó és a lomoskamra ajtaja nyílt, s nyilván a Tiltott Város sem volt akármilyen, szépen berendezhette a Grossmann család holmijaival. Az előtér mindig tiszta volt, követ az öregasszony naponta kétszer felmosta, míg az évszak engedte, az ottani asztalon háziasszonykodott, ha jutott egy-két szabad óra a napból. Két pad között állt az asztala, az utcán jártamban a sövényen át vagy az ablakunkból gyakran láttam Emerencet kávé, teát szervírozni különféle életkorú és társadalmi osztályba tartozó vendégeinek, ő maga csorgatta a folyadékot szép formájú porceláncsészékbe olyan sima és biztos mozdulattal, mint aki számtalanszor csinálta már, és nem akárkitől tanulta az asztalnál való viselkedést. Egyszer Shaw-premier volt, híres színésznő alakította Blanche-t a Tanner Johnban, egész előadás alatt töprengtem, kire emlékeztet a teajelenetben a szép fiatal művésznő, aztán rájöttem, Emerencre, mikor a tilalmas terület előtt fogadást tart.

Valamikor nem egy közismert személyiség lakott a környékünkön, akkor gyakran sétált rendőr az utcáinkon, később a politikusok elköltöztek, volt, aki meghalt, s ahogy rendre eltűntek, eltűntek az őrszemek is. Mikor Emerenc hozzánk került, már csak egyetlen rendszeresen felbukkanó egyenruha mutatkozott az utcánkban: az alezredes. Sokáig nem értettem, miféle kapcsolatban állnak ezek egymással, s miért nem zavarja ezt a kellemes megjelenésű tisztet a belépési tilalom, Emerenc bármit rejthető otthona, később megtudtam, járt benne, ismeri. A galambmérgezés, a sírgyalázás vádjá mellé olyan politikai töltetű rágalmakat tartalmazó feljelentések is érkeztek, hogy legalább egyszer meg kellett nézni a rendőrségnek, mi az a rejtegetésre szoruló, titkos és értékes valami odabenn, amit nem láthat emberi szem, az akkor még alhadnagy alezredes kutyás kísérelőjével lelkiismeretesen bejárta a morogva bár, de feltárt helyiségeket, és csak egy idomtalan, Emerenc ottlakása óta immár harmadik számú, a kutya láttára azonnal a konyhaszekrény tetejére menekülő macskát talált, nem volt se titkos adó, se szökött fegyenc, se rablott holmi, csak a vakító tisztára takarított étkezőhelyiség és egy csudaszép, huzattal védett garnitúrával berendezett szoba, amelyben láthatólag nem lakott senki, még személyes tárgyakat se tartottak odabent. A barátság a tiszt és Emerenc között voltaképpen veszekedéssel indult, mert miután visszacsukta ajtaját, Emerenc azt ordította, van-e olyan rendelet,

ami előírja, hogy neki mindenkit muszáj beengednie, aki becsenget, miért tartozik ő bárki jöttmentnek ajtót nyitni, azt a haramiát keressék meg inkább, aki feljelentette, mégiscsak gyalázat, hogy folyton őt szerencsétlen a rendőrség. Hol döglött galamb, hol macskatetem ügyében zargatják, hol fegyvert keresnek, meg járványos gócot, torkig van a rendőrséggel, elég volt!

Mikor a rendőrök már szelíd defenzívába kerültek, és az alhadnagy minden ékesszólását elővette, hogy lecsendesítse, Emerenc hangja egyre erősebb lett, azt mondta, a környékbeli politikusoknak, akik itt laktak, volt fegyverük, amivel varjút lödöztek unalmukban, azokat bezzeg rendőrrel őriztették, rá meg kutyával jönnek nyomozni, hogy szakadna rájuk az ég. Rájuk, nem a szerencsétlen kutyára, az nem tehet róla, ha rosszra használják, rá nem haragszik, csak az alhadnagra. A hatóság megszegésének keserű kelyhe még tovább telt: az esetleg ismét a kertben elföldelt tetem vagy egyéb, bűntárgynak számító holmi felderítésére kivezényelt rendőrkutya kiképzése parancsai ellenére elviselte a fején Emerenc simogató kezét, reszketve a farkát billegtette, s azzal tetézte a botrányt, hogy munkavégzés helyett egy szerelmes zavaros pillantásával nézett Emerencre, vinnyogása megfeythető kód volt, elnézést kért minden felettesétől, és közölte, nem tehet róla, őt egy mindenki másénál erősebb akarat kényszeríti ennek az idegen nőnek a lábához. Az alhadnagy elnevette magát, Emerenc fekete arca lassan derülni kezdett, abbahagyta a kiabálást, valahogy így figyeltek fel először egymásra, a rendőrtiszt nemigen járt még olyan házban, ahol ilyen határig nem félték tőle, s Emerenc először találkozott hivatalos közeg személyében humorral és derűvel. Megjegyezték egymást. A nyomozók elnézést kértek, elmentek, a tiszt később visszatért feleségestől. Ritka szép barátságuk akkor is megmaradt, mikor a fiatalasszony váratlanul meghalt, az alezredes később elmondta nekem, őt Emerenc segítette ki a mélypontról.

Mióta Viola és az öregasszony koordináta-rendszerében futottak az órák, lassan elkezdtem kételkedni a komatál és a kehely keltette gyanúm jogosságában. Végére is ha az alezredes rendszeresen megfordul Emerencnél, és annak idején személyesen vizsgálta meg, mije van odabenn, nyilván azt is ellenőrizte, hogyan szerezte, és ha nem marasztalta el, még az is lehet, én tévedek, az a család csakugyan nekihagyta a holmiját, mert tett valamit értük, hisz olyan sajátságos formái voltak annak idején a segítségnek. Ismerőseink száma egyébként tovább nőtt, Viola is, Emerenc is egyre több emberrel kerültek kapcsolatba, akik aztán köszönni kezdték nekünk is, egyre gyakrabban megállt már szót váltani velem Emerenc három állandó barátnője, a gyümölcsösödés Sutu, Polett, a vasalónő, meg Adélka, a laboráns özvegye. Egy nyári délutánon, mikor valami csalogató illatú süteményt ettek a kávé mellé négyesben, Emerenc beintett: üljek asztalhoz velük én is. Violával sétáltunk, nem lehetett megsérteni őt és körét, a kutya amúgy is eldöntötte a kérdést, mert berángatott, s elkezdett koldulni az asztalnál. A koronát azzal tette fel, hogy egyáltalán nem akart hazajönni, amikor már indulni akartam, ez felbosszantott. Este, mikor az öregasszony értejt a kutyáért, hogy lefekvés előtt még járjon vele egyet, megkérdeztem, nem akarja-e végképp magánál tartani, mi eredetileg úgyis csak menedéket szándékoztunk adni neki, nem otthont, fogja ott, akkor akár kulcsra se kell zárnia az ajtaját, Viola csak utasításra ereszti ki azt, aki átlépte a küszöbét.

Míg beszéltem, az öregasszony az állat nyakát simogatta, olyan gyöngéden és szeretettel, mintha virágot vagy csecsemőt becézne, s közben ingatta a fejét: nem lehet. Ha szabadna, réges-rég szerzett volna kutyát magának, de ő az aláírt szerződése értelmében csak a lakásán belül tarthat bármit, csirkét, libát is csak addig, míg fel nem dolgozza, amellet szinte soha nincs otthon, egy kutyának pedig szabadság kell, mozgás, kert, nem gyilkos ő, hogy szenvedtesse, macskának se könnyű a fogság, hát még egy olyan kíváncsi, társaságigénylő, mindenhová belátogatni akaró állatnak, mint Viola. Az a kutya nem rabnak született, ha a lakásőrzést szívességből el is végzi, egyébként öregember ne tartson kutyát, mert előbb-utóbb árván hagyja, s akkor az mire jut, kiverik, bolyonghat gazdátlanul. De ha engem sért, hogy Viola őt is szereti, majd elintézi, hogy másképp legyen, nemcsak embert, állatot is el lehet vadítani. Úgy éreztem, kitér a felelősség elől, akkor valódi indulattal haragudtam rá, mert ha nem kell neki, mit csábítja magához. Később, sokkal később jöttem rá, mikor végre sor került arra, hogy Emerenc életből való távozásának előrejelzéseit számba szedjem, hogy voltaképpen soha senki se számolt Emerenc valamikori halálával, én magam is azt éreztem, valahogy megmarad nekünk mindaddig, amíg mi élünk, megújul tavasszal a természettel együtt, ellenállása nemcsak egy csukott lakásra kimondott belépési tilalomig terjed, hanem mindenre érvényes, az elmúlásra is. Azt gondoltam akkor, nem mond igazat, és Violát lakoltattam a saját kudarcom miatt, kitiltottam abból a szobából, ahol a televízió állt. A kutya szerelmes volt a képernyőbe, jobbra-balra ingatta a fejét, ha labda szállt, figyelte a madárhangot, a természetvédelmi filmek minden neszét, valami olyan élményre ismert rá, amit meg sem élt, hiszen még a János-hegyre se vitte el soha senki. Egy hét múlva megszégyelltem magam, nem büntethetem valami miatt, amihez nincs is köze, s ha volna, sem lenne rá jogom. Elfogadtam, tudomásul vettem, az öregasszony és a kutya összetartoznak, én reggel túl álmos, napközben túl hajsztolt, este túl elcsigázott vagyok ahhoz, hogy foglalkozzam vele, vagy rendszeresen elvigyem sétálni, a férjem gyakran beteg, nemegyszer hosszabb külföldi útra indulunk. Viola rászorul Emerencre, s ha ez így van, tudomásul kell vennünk: gyakorlatilag az övé.

Azon is eltűnődtem, mert hiszen sose volt téma, hogy most, ismeretségünk óta legelőször, miért célzott a korára. Emerenc a legképtelenebb súlyokat emelte, a legnehezebb csomaggal, kofferral futott fel az emeletre, olyan erős volt, mint egy mitológiai figura, s közben sosem említette, hány éves voltaképpen, csak abból következtettünk rá, amit az élettörténetéből maga jelzett, hogy három volt, mikor az apja meghalt, és kilenc, hogy a mostoháját behívták, aki aztán mindjárt elesett tizennégyben. Ha tizennégyben kilenc volt, akkor ötben született, s megdöbbenően, iszonyúan öreg, logikus, ha eszébe jut, mi lesz, ha egyszer végképp leesik a lábáról. Egyébként mindenki más, akivel ezeket a bizalmas adatokat nem közölte, csak következtetni tudott Emerenc életkorára, eltemettetni megint csak az alezredes segítségével lehetett a harag ama felejtethetetlen napján: mert a fertőtlenítés előtt kiráncigált fiókokban nem találtak egyetlen, személyére vonatkozó írást sem, alighanem az öregasszony volt az egyetlen állampolgár, aki tökéletesen kizárta az életéből a hatóságot, mihelyt megtehetette. Az alezredes kezdetben még látott nála papírt, sőt átlapozta hajdani cselédkönyvét is, annak alapján állítottak ki neki annak idején személyi igazolványt, később valami örökre megfejtethetetlen okból mindent

megsemmisíthetett, mert egy szál okmánya sem maradt. Emerenc gyűlölt útlevelet, igazolványt, villamosbérletet, s a görcsös betűivel személyesen vezetett lakókönyvbe, amelyet, mikor a holmiját szelektáltuk, szintén meg kellett semmisítenünk, azt a képtelenséget jegyezte be magáról, hogy Segesváron március 15-én és 1848-ban született, ez olyan frivol közlés volt, mint egy fricska, tipikus emerenci megtorlás a fürkésző kérdések miatt, Emerenc apró bosszúi kajánok és differenciáltak voltak.

Sutu süldőlánny volt, mikor Emerenc az utcába került, később úgy nyilatkozott, a háború kitörése előtti meg utáni időkben iratok nélkül nem foglalhatta volna el az állását, be se költözhet, márpedig Emerenc átvette a szolgálati lakást a házban, hozta a meseszép berendezést, maga a tulajdonos helyezte el benne, mielőtt Nyugatra ment, bizonyos, hogy akkor még voltak okmányai neki is meg az élettársának is, akinek kedvéért Emerenc már akkor elkezdett csukogatni. Barátságtalan barátja volt, senkit nem engedett be hozzá, úgy féltette, pedig kinek kellett volna, hiszen nem volt egészséges, írása volt annak, hogy minden alól felmentették, nemigen járt ki az utcára sem, katonának se volt jó, munkára se, csupa ízület, mondta Emerenc. Mindig ilyeneket keresett magának, állatban is, emberben is a romos érdekelte. Szloka urat is nyilván azért pátolta holtig, mert az se volt teljes értékű ember, tetejében teljesen családtalan.

Sutu szövege oly zavaros elemekből állt, hogy kétszer elmondattam vele, míg megértettem: Emerenc ezek szerint együtt élt valakivel ostrom alatt meg előtt. Eleinte tehát nemcsak macskája, albérlője vagy kije is volt, és vonzása körébe tartozott valami Szloka úr, aki se menekülni nem tudott, se ellátni magát totál elhagyatottságában, mert olyan szívbaja volt, hogy még légvédelmi ügyeletet se vállalhatott, s aki aztán egyszer csak, a legalkalmatlanabb időben, elhunyt. Zavaros idő volt, megkezdődött az ostrom, hiába futott Emerenc Ponciustól Pilátusig, vigyék el a hullát, a nyakukon maradt, ünnep is kezdődött, senki nem figyelt semmire, a vége az lett, hogy nekik kellett szegényt eltüntetni, Emerenc vállalta Szloka úr biciklijéért, hogy eltemeti a kertben, a bicikli később eltűnt, alighanem elvitte az élettárs, mert elment az is, hova, azt már nem tudja. Szloka urat Emerenc elhantolta a dáiák alá, ott is porladt, míg a Tanács negyvenhat kora nyarán végre nem exhumáltatta. Addig folyton cserélődtek a házban az élők, volt ott mindenfajta náció, Emerenc mosott a németekre, mosott az oroszokra is. Aztán normalizálódott a világ, éltek békében megint. Az Emerenc ellen irányuló feljelentések tulajdonképpen nem is az állítólagos galambmérgezésel meg politikai jellegű rágalmakkal, hanem halottgyalázási vádakkal kezdődtek, miután Emerenc az akasztott macskát a Szloka úr sírjába temette el, de mikor elmagyarázta az alhadnagynak, hogy neki ez a macska volt az egyetlen családtagja, az úgy nyilatkozott, tisztelteti az olyan lakóközösséget, amely ilyenrel szaporítja a rendőrség munkáját, majd kivezényelteti őket közmunkára, segítsenek rendbe hozni a Vérmezőt, mert ott legalább annyi ló porlad, amennyi ember, válasszák külön-külön, ami még megvan belőlük, aztán ember megy szentelt földbe, állat, ahová tud. Mikor az összeomlás után éppen feltápászkodóban van az ország, nincs más bajuk-gondjuk? De irigyli őket! Ha sokat bolygatják ezt a macskahistóriát, majd ő is elkezd nyomozni azt a szemétre valót, aki ha már nem tűri meg Szeredás Emerenc macskáját, ilyen gyilkos fasiszta módon a kilincsre köti fel, ahelyett hogy szót értene a tulajdonossal. Van az állatkínzásra törvény.

Egy nap Emerenc nem jött el kutyát sétáltatni, holott semmi sem indokolta a távolmaradását, nem láttam egész nap. Ősz volt, messze még a hóesés ideje, de ő csak nem jelentkezett, eső esett, lágy eső, inkább langyos, én sétáltam az állattal. Viola próbálta otthon keresni reggel, de érzékeny orra elárulta, nincs a csukott ajtó mögött, akkor sorra jártuk az ismerős házakat, a kutya még a piacra is elvezetett, de csüggedt mozgása állandóan jelezte, nincs a közelünkben, talán a kerületben sem, semmi olyan helyen, amit Viola ismer. Az állat gunnyasztott, én kitakarítottam, folyton szólt a csengő, Emerenc számtalan munkahelyéről, mindig mindenki nálunk kereste, ha nem jelentkezett, az ismerősök riadoztak, mi történt, nem septe el a járdán a falevelet, a kuka nem áll a kapu előtt, nem jött meg a mosott ruhával, s előző este elmaradt a gyerekörzés, nem is vásárolt. Folyton csak csuktam-nyitottam az érdeklődőknek az ajtót, Viola ordított, a fogát mutogatta, nem ebédelt, várt.

Muránói tükör

Emerenc késő este került elő, elvitte sétálni a megkönnyebbüléstől elképzelhetetlen hangokat kiadó állatot, aztán bekopogott értem, megkért, mennék át hozzá, valamit szeretne megbeszélni velem, amihez nem kell tanúnak a gazda. Bemehettünk volna nálunk is valamelyik szobába, de ragaszkodott hozzá, hogy átkísérjem, mentünk hát mindhárman, ő, én, Viola, aki előttünk táncolt, ilyen későn már nem raktunk rá pórázt, nem kellett attól tartani, hogy találkozik és összeverekszik más kutyákkal. Emerenc az előtérben helyet mutatott a nejlonnal letakart, makulátlan asztalnál, leültem. Itt mindig vastag, súlyos szag tört ránk, klór, háztartási tisztítószer és valami légfrissítő émelyítő keveréke, a ház egyébként már hallgatott, az ablakok sem világítottak már sehol. Nappal nem vevődött észre, de most, hogy csak mi hárman voltunk az előtérben, és ha nem is igazi szellemóra, de éjszaka volt, hirtelen érezni kezdtem valamit én is annak vagy azoknak a jelenlétéből, akik Emerenc lakásában élnek. Nesz hallatszott a nagy csendben, puha nesz, Viola a réshez guggolt, és sóhajtozni kezdett; ha bekíváncozott valahová, volt egy különleges jelzése, ami leginkább emberi nyögéshez vagy mély, kínos lélegzéshez hasonlított. Minden tekintetben rendhagyó este volt, valahogy nem kellemes, harmonikus, inkább zavart ígérő, rendes körülmények között ritkán elemeztem, de olykor azért nekem is eszembe jutott, szinte semmit se tudok Emerencről, jószerivel csak a mániáit és szépen esztergált kitérő válaszait ismerem.

– A napokban vendégem jön – kezdte. Altatás után ilyen az emberi hang, ilyen tagoltan valószínűtlen, mikor a botladozó tudatot erővel próbálja támogatni az elme.
– Tudja, hogy a lakásba nem engedek be senkit, de azt, aki ide jön, nem ültethetem le itt, ahol most maga ül. Lehetetlen.

Tapasztalat tanított meg rá, sose faggassam semmiről, mert még kevesebbet árul el, megriad. Ha olyan vendéget vár, akit lehetetlen itt fogadnia, be viszont nem viheti, az nyilván nem akárci, talán a két szénné vált szőke testvér jön hozzá látogatóba, akik esetleg nem is éltek, csak balladai elemek, vagy a jóisten, akiben Emerenc nem hisz, mert gyapjúholmi helyett estélyi ruhát adott neki. Józsi öcsém fiánál és az alezredesnél is rangosabb lehet, mert azokat itt vendégeli meg.

– Megengedi, hogy ott beszélgessek vele, magánál? Más elpletykálja, maga nem. Mintha a maguk vendége volna, úgy tennénk. A gazda aznap délutános, és ha maga megkéri, mindent eltűr. Megteszi? Tudja, hogy nem maradok adósa.

– Nálunk akar vendéget fogadni? – néztem rá. Felesleges kérdés volt, Emerenc pontosan fogalmazott, abszolút szabatossággal. Persze hogy azt akar.

– Csak azt vállalja, hogy az illető azt higgye, én is ott lakom, magukkal együtt. Viszek mindent, csészét, kávé, italt, magának nem kell adnia semmit, csak a helyet. Mondja, hogy igen. Megszolgálom. Mire a gazda hazajön este, már el is mentünk. Szerdán négykor. Lehet?

Viola sóhajtott a küszöbön, kinn permetezett a puha eső. Akkor már réges-régen normalizálódtak az állapotok, lehetett Emerenc vendége akár a Francia Köztársaság elnöke is, nem okozhatott politikai komplikációt. Hogy miért nem fogadhatja itt, az csak egy árnyalattal mélyítette a homályt, amelyet Emerenc amúgy is úgy viselt magán, mint egy nagykendőt. Vállat vontam, jöjjön az illető, remélem, nem kell strázsálnom, ha már azt megkívánja, hogy otthon legyenek, és nem óhajt kettesben maradni vele. Hazafelé azon tűnődtem, hogyan fogadtatom el mindezt a férjemmel, aki ha valamit, a tisztázatlan dolgokat utálja a legjobban, mindent, ami nem lekerekített, nem biztos, nem igazolható, de ellenállás vagy tiltakozás helyett nevetett, számára is volt az ügyben valami bizarr, ami megmozgatta írói képzeletét. Emerenc és a vendég, akit itt fogad! Csak nem akar férjhez menni, csak nem valami házassági hirdetésre való feleletképpen jön az az idegen, és Emerenc, aki sose nyit ajtót a saját otthonában, nálunk veszi szemügyre? Jöjjön! Szinte sajnálja, hogy nem lesz ő is itthon. Nyugodtan itthagyt bennünket a vadidegennel egy lakásban, mert Viola kicsontozza, aki bántana. A kutya nagyot nyalt a kezén, ahogy a nevét meghallotta, aztán a hátára hengeredett, és kínálta a hasát: gyomrozzuk. Megszokhatatlan élmény volt, hogy Viola mindent megért.

A jelzett napon Emerenc olyan volt, mint egy magát vaserővel fékező tébolyodott, de Viola se volt normális, aki mindenki hangulatát átvette. Az öregasszony tálcakendővel letakarva áthozott mindenféle tányért, tálakat, erre megdühödtem, megkérdeztem tőle, ha annyira titkolni való ez a bankett, mit hurcolja át a holmiját az utcán, nem leprás ő, nyilván a vendége sem az, hogy ne ehetnének a mi tányérainkról, a mi villáinkkal, ott a kredenc, vegye ki, amit kíván, teríthet az anyám ünnepi felszerelésével, az ezüsstel, mit gondol, sajnálom tőle? Nem köszönte meg, de megjegyezte, sose felejtett el semmi gesztust, se jót, se kedvezőtlen. Azt felelte, nem arról van szó, mintha ő titkolózni kívánna, csak azt nem szeretné, ha az illető azt látná meg, nincs körötte család, egyedül él, s nem óhajt magyarázkodni sem, miért nem nyit ajtót, vagy miért úgy lakik, ahogy.

Míg anyám szobájában megterített, úgy éreztem, eljött az idő, hogy figyelmeztessem valamire, régen készültem erre. Rendezte a hideg sültet, a salátát – tálalni is varázslatosan tudott –, én meg azt kérdeztem, sose fordult-e meg még a fejében, hogy valami egészségügyi szakemberrel megbeszélje azt a szabályosnak igazán nem nevezhető tünetet, hogy kizárja az otthonából a világot, ennek a gátlásnak vagy minek van valami orvosi neve, nyilván gyógyítható. „Orvos – nézett rám Emerenc, míg áttörölte a hosszú szárú, a legnagyobb ünnepen használt pezsgőspoharakat –, nem vagyok én beteg, és kárt sem okozok senkinek azzal, hogy úgy élek, ahogy élek, amellet tudja maga, hogy ki nem állhatom az orvosokat.

Hagyjon békén, nem szeretem, ha oktat. Ha kérek valamit, és megadja, szöveg nélkül tegye, különben hiába adott.”

Otthagytam, bementem a hálósobába, feltettem egy lemezt, ne is halljam, amit nem látok. Akkorra már végképp elfanyalodtam Emerenc nálunk fogadandó vendégétől. Egyszer még majd valódi bajt hoz ránk, ez csakugyan bolond. Kit hoz a lakásba, ha nem tudnám, hogy itt a kutya, voltaképpen félnék, és mi a csudának kell neki pezsgőspohár ehhez a kamuflált találkozáshoz? A saját titkaimat se szerettem, nemhogy a másokét.

A lemezről áradó zene minden eseményt eltakart, engem két szoba választott el az anyámétól, ahol Emerenc megterített. Olvasni próbáltam, vagy ötven oldalt átlapoztam, mire gyanakodni kezdtem, Emerenc azt jelezte, meg akar ismertetni az ismeretlennel, de hát hol ez a vendég, és mit csinálnak ekkora csendben, Viola is csak hallgat, megjött ez egyáltalán? Majdnem egy óra telt el az Emerenc megjelölte időből, mikor végre ugatást hallottam, gondoltam, praktikus, hogy hideg pecsenyével várta a jövevényt, nem valami izgalmas meleg étellel, legalább friss maradt neki, tovább hallgattam a muzsikát, amikor egyszer csak megnyílt az ajtó, és Viola berohant, táncolt, nyugtalankodott az ágy körül, és szemmel láthatólag magyarázott valamit. Ez végképp különös volt, mert ha a vendég esetleg fél a kutyától, Emerenc valamelyik külső helyiségbe küldi, nem beengedi, mit csinálnak ezek odakinn, aminél az öregasszony nem tűri meg Violát? Hamar kiderült, mert a kutya után nemsokára ő is megjelent, arca nem árult el semmit, tudott ő olyan lenni, mint a süketnémák. Viola akkor már mellettem hasalt a franciaágy tetején, Emerenc meg se látta. Közölte, nem az jött, akit várt, az egyáltalán nem is jön, az ezermester futott át a villából, annak a telefonszámát érte el a hotel, ahol a vendége megszállt volna, s vele üzent meg neki, Emerencnek, a vendég látogatása üzleti okból az utolsó percben elmaradt, nem is érkezett meg Budapestre, ha újra aktuális lesz az útja, idejében küld értesítést.

Nekem számlálhatatlan hivatalos találkozásom maradt el amiatt, hogy a vendég végül is nem jött meg, nem találtam az ügyben semmi tragikusát azon kívül, hogy Emerenc feleslegesen adott ki egy jókora összeget, ám az öregasszony úgy vonult el, mint a tájfun, az ajtót is bevágta maga mögött, hallottam, hogy az előszobában úgy ordít az utánaosont kutyára, hogy fel kellett kelnem megnézni, mit szórakozik az állattal, végtére is Viola nem csinált semmit. Anyám szobájából, ahol a vendégnek terített, csörömpölés hallatszott, életemben először riadtam meg Emerenc szókinsétől, zuhogtak a szájából az átkok és trágár szidalmak. Benyitottam, de ott is maradtam a küszöbön. Dehogy bántotta a kutyát, mást átkozhatott, Viola az asztal mellett, anyám székében ült, és evett, Emerenc elébe húzta a tálát, a kutya kikapdosta a szeletelt pecsenyét, és falt, fél lábával az alátéten támaszkodott, mancsa megmegcsúszott az asztalközépi muránói tálalótükrön, amelyet én még soha életemben, a legnagyobb ünnepen se raktam fel, s melynek közepén ide-oda billegett az ötkaros ezüst gyertyatartó. Viola időnként kiejtette a szájából a falatot, a tálalótükrön zsírnyomok közt kapkodott utána. Azt hiszem, életemben nem voltam ilyen dühös.

– Kotródj, Viola! Le a földre! Az anyám tükre, porcelánja! Mi folyik itt, Emerenc? Megháborodott maga?

Sem azelőtt, sem azután, halála perce közeledtéig nem hallottam Emerencet zokogni, akkor felsírt, én meg nem tudtam, mit csináljak, mert a kutya válságos pillanatokban sosem engedelmeskedett nekem, míg Emerenc el nem ismételte előtte

a tiltó parancsot. Most is csak vacsorázott higgadtan tovább, Emerenc meg zokogva állt az asztal túlsó oldalán, Viola együttérzése jeléül rá-rápillantott, de azért csak evett, nem tudott ellenállni a válogatott falatoknak. Nem mondhatom, hogy nem tanult Emerencről asztal melletti viselkedést, felléphetett volna a produkcióval, csaknem hibátlanul étkezett, a fenekén ült, mint az emberek, akkor már mellső baljával-jobbjával támaszkodott, épp csak hogy nem vett az ételből, s a körmei helyett a szájával szolgálta ki magát. A kép oly abszurd volt, és olyan mértékig felbosszantott, hogy egyszerűen nem is tudtam magamat kifejezni. A saját kutyánk oda se figyel, ha utasítom, anyám szobájában az anyám asztalánál, egy ünnepre terített gazdag asztalnál ül és étkezik, időnként rá-rásandít a tálalóra, ahol egy nagy torta magasodik, és láthatólag azon tűnődik, hogy fogja azt onnan leszedni, mind e közben Emerenc zokog, megállíthatatlanul. Nem költhetett keveset, a tál ugyan már jócskán kiürült, de a romokból is látszott, nagyon megbecsülték itt a meg nem érkezett vendéget. Éreztem, ahogy egyre csak nő bennem az indulat, már-már kitörtem, mikor Emerenc egyszer csak végigtörölt az arcán, csapzott pillakoszorúján a keze fejével, aztán, mint aki nem szépen, átmenettel, hanem durva rázásra eszmél a narkózisból, nekiugrott a vígan falatozó kutyának, és összevissza verte a tálalóvilla nyelével. Elmondta mindennek, hálátlannak, hűtlennek, gyalázatos hazugnak, szívtelen kapitalistának, Viola nyítt, leugrott a székről, lefeküdt a szőnyegre, teljék be rajta az érthetetlen ítélet, Viola sose menekült, ha Emerenc verte, és sose próbált védekezni. Álmodni szokott az ember ilyen iszonyatost, ilyen irreális elemekből állót, mint ami ott lezajlott. Viola összezsugorodva reszketett az ütések alatt, a legutolsó falatját ijedtében már le se tudta nyelni, az kifordult a szájából az anyám kedvenc szőnyegére. Azt hittem, Emerenc beleszúr a tálalóvillával, mert úgy csapott felé, minden belefért abba a percbe, úgy megijedtem, hogy elkezdtem sikoltozni, de aztán az öregasszony leguggolt a kutya mellé, felemelte a fejét, megcsókolta a két füle között, Viola még felnyögött megkönnyebbülésében, és nyalta a kezét, amely összeverte.

Na nem, ez már túlzás, a rohamaihoz keressen más közönséget. Sarkon fordultam, megkértem, szíveskedjék eltüntetni a romokat az anyám szobájából, és ha nem túlzott kívánság, követhetetlen magánélete epizódjai mellékszereplőjéül ne minket válasszon, színpadul se a mi otthonunkat alkalmazza. Nem ennyire fellengzősen, de ilyesmit mondtam, megérthette. Meg is értette. Hallottam bentről, ahogy jár-kél, hogy mit csinál, azt persze nem tudhattam, később derült ki, az édességeket, a pezsgőt, amivel a vendégét várta, rakta vissza a jégre, meg a még érintetlen, másfajta sült húst tartalmazó tálat, nyilván nekünk; amibe Viola beleevett, kiürítette a kutya ételesdobozába. Az állat most már meg se moccant, végre csend volt köröttem, azt hittem, Emerenc már el is ment, de kiderült, csak készül, Violát kantározta, valahányszor valami feldúlta a kutyát, mindig beiktatott számára egy hosszabb, rendkívüli sétát, ezt akkor is lebonyolította, ha éppen vasalást vagy gyúrást kellett emiatt abbahagynia. Mikor beszólt bejelenteni, fordulnak egyet az erdő felé, már olyan volt, mint bármikor, állt a kutyával a küszöbön, és bocsánatot kért. Soha senkit akkora méltósággal, annyira alázat vagy megbánás nélkül elnézést kérni nem hallottam, utána mindig azt éreztem, tulajdonképpen kicsúfolt, meg azt is, talán nem ő, én követtem el valami hibát. Magyarázatot persze nem adott, úgy mentek el.

A férjem legyintett, mikor beszámoltam neki este, milyen volt Emerenc délutánja. Úgy kell nekem, hallottam, aki mindent és mindenkit komolyan veszek, és állandóan részt vállalom idegenek életében. Vitte volna rejtelmes vendégét a saját előtér-klubjába, a jeles személyt, aki annyival több az alezredesnél, hogy csak az anyám szobája a megfelelő étterem neki. Most aztán hasztalan sütött-főzött rogyásig, nem jött a vendég. Vigyem csak vissza neki, amit a jégszekrényünkbe belepakolt, nem óhajt meg nem jelent vendég utáni maradékot fogyasztani, ő nem Viola.

Azt éreztem, igaza is van, meg mégse, persze tettem, ahogy kívánta, tálcára raktam, amit csak bírtam, hogy visszavigyem. Én is dühös voltam az öregasszonyra, de azt azért éreztem, ami itt aznap délután történt, bármi legyen is, Emerenc szemében maga volt a tömör iszonyat, én hallottam őt zokogni, s a távozása óta eltelt pár óra alatt lehiggadtam annyira, hogy a gyanú is feltámadt bennem: súlyosabb itt a baj, mint hogy érdemes volna a sérelmünket becézni. Amit láttam, a falatozó Violával, talán csak szemre volt olyan idilli kép, és másfajta mitológiai indulatot fejezett ki Emerenc lakomája, hiszen ha jól meggondolom, nem olyanok voltak ott az asztalnál, mint egy megjutalmazott, derék eb és a gazdája, hanem mint a görög hitrege két alakja valami rémes vendégségen, s a hús, amit az állat bekapott, talán csak látszatra hatott valódi pecsenyének, nemcsak étel volt, de láthatatlan rostok, zsigerek összessége, egyfajta emberáldozat, mintha Emerenc emlékeivel és jó szándékával együtt azt a valakit étette volna meg a kutyaival, aki nem jött el azon a délutánon, csak üzent, s azt a legfontosabbat sebezte meg Emerencben, amiről soha nem beszélt senkinek. Viola volt a gyanútlan Iászón, Medeia-Emerenc kendője alatt az alvilág üszke parázslott. Nem örültem annak, hogy vissza kell adnom neki az ételt, bár annak sem, hogy maradékkal traktált. Vidéki vagyok magam is, vidéki sértődékenységgel, tudtam, hogy megbántom vele, de ennél világosabban nem érzékeltethettem, most valóban átlépett minden határt.

Nehéz volt a tálca, alig bírtam miatta kinyitni a kaput, jól meg is néztek, míg vittem át az utcán. Emerenc nem látszott semerre, de zárt ajtaja mögül most kivételesen leplezés nélkül kihallatszott a mozgás, sőt az is, beszél, nyilván a macskájával társalgott, hisz Violának is mindig magyaráz. Bekiáltottam neki, sajnos nem tarthatom meg az ünnepi lakomát, visszahoztam, itt van az előtér asztalán, majd jöjjön ki érte. Akkor mégis kipróbálta magát egy arasznyi résen, amely a macskáját a kijövetelben, a vendéget a benézésben gátolta, már a hétköznapi öltözéke volt rajta, nem az ünneplő. Egy szót se szólt, a lomoskamrának használt kis benyílóból előhozott egy óriási lábast, abba belekapart mindent, egybezúzta a tortát a hússal, a salátával, aztán a mosdójába vitte, és hallottam, amint bekanalazza a kagylóba, és leöblíti. Viola őrrjögött, de nem adott neki belőle, közel sem engedte most magához, mintha nem ismerné, felé is rúgott. Akkor megint féltem Emerenctől, valóságos félelemmel, szorítottam Viola pórázát, pedig tudtam, ha valami váratlan idegrohamban nekem támad, nem engem véd meg az állat, hanem őt. Emerenc az itallal is végzett, fogta a palackokat a nyakuknál, és odavágta őket az ajtófélfához, a pezsgő robbant, a kutya vonítani kezdett ijedtében, Emerenc a kukába dobta a flakákat, felfűtötte a kiömlött borral, pezsgővel az előteret, olyan szag volt, mint egy kocsmában. Sutu, Adélka meg Polett, akiket besodort a végzet abban a negyedórában, fordultak is ki, mihelyt megláttak bennünket, nem voltunk sem ésszel

követhető, se bizalomgerjesztő együttes, Emerenc némán maszatolta a kövön az alkoholt, a kutya vonított, én mint a faszent, jobb volt tőlünk távolabb, elsiettek.

Akkor már bizonyos voltam benne, délután az anyám asztalánál gyilkosság történt, Emerenc az ételekkel együtt képletesen a vendéggel is leszámolt. Az áldozattal egyébként pár évvel később megismerkedtem, szép sudár fiatalasszony bukdácsolt mellettem a halottaknapjai tumultusban, soha alkalmatlanabb napot nem választhatott volna budapesti üzleti ügyei intézésére vagy temetőlátogatásra, de izgalmasabb vállalkozásokat is le tudott bonyolítani, mint hogy felkeresse Emerenc nyugvóhelyét. A mesebeli kriptá küszöbére tette le a virágját, ő nem sejtette, csak én tudtam, hogy mindegy, a celofándobozban hozott hosszú szárú rózsákat még azon az estén ellopják. Sajnálta, hogy nem tudott eljönni, amikor ígérte, hiszen akkor még megláthatta volna Emerencet, de hát ő üzletasszony, mióta apja és eredetileg is kinn élő nagybátyja visszavonult, ő vezeti a gyárat, és akkor éppen úgy alakultak az európai vállalkozásai, hogy valami, aminek Budapesten kellett volna létrejönnie, elhalasztódott, és nem lett volna értelme a látogatásának, várnia kellett újabb alkalomra, amikor a tárgyalást is, Emerenc meglátogatását is egy füst alatt lebonyolíthatja, New York nem egy ugrás.

Velünk vacsorált, persze csak azt, amit a jégen találtam nálunk, hol volt már Emerenc ünnepi asztala, a muránói tükörben magukat néző gyertyák. Elmondtam neki, milyen súlyosan érintette az öregasszonyt az elmaradt látogatás, csodálkozott, nem értette, hogy lehet annyira zokon venni egy dátummódosítást, ilyesmi bármikor közbejöhet az üzleti életben. Egyébként megfigyeltem, hogy még a temetőben is ránk fújt valami nyirkos, kellemetlen hideg, mintha még a neki gyújtott mécsest sem akarná az öregasszony elfogadni tőle, a szél is akkor támadt fel, mikor a fiatal nő a sírhoz ért, a gallyakról a nyakába csepegett a nyirok, minden gyertyaláng, ahogy fellobbant, el is aludt, mintha Emerenc teli tüdőből visszafújta volna az, arcába. Egyébként számtalanszor megtette halála után, hogy perdült egyet megsemmisült sarkain, és fügét mutatott büntudatunknak vagy közeledési kísérletünknek: millió titkának valamelyik eddig még nem ismert kristálya csillant felénk ilyenkor.

Az volt a legriasztóbb, hogy ha sikerül találkozniok, talán megértette és elfogadta volna vendége szavaiból, nem akarta se bántani, se megsérteni, nem egy csecsemőből felserdült teremtes vette semmibe lázas készülődését, hanem egy üzletasszonnyá nőtt valamikori csecsemő egyeztette intéznivalóját saját élete lehetőségeivel, aki felnőttként pontosan rekonstruálta, miféle érzéseket aktivizálhatott annak idején az ő tökéletes kiszolgáltatottsága Emerencben, s mit köszönhet családjá és személy szerint ő a hajdani cselédnek. Minden könnyes emlékezés nélkül fogyasztotta nálunk a diétás vacsorát, sajnálta, hogy végül mégsem sikerült megismernie az öregasszonyt, ő most látta volna először, mert nincs számára arca, annak idején túl kicsi volt, akárhogy szerette is, elfelejtette. Gondoltam, mit szólna ez a kedves teremtes, ha megtudná, hogyan ölte meg őt képzeletében, míg az elutasítottnak érzékelt szeretet kancsal indulata egy negyedórára lebillentette a józan ész sínéről, s a pecsenyét, azaz a hajdan megmentett, de méltatlannak bizonyult kislányt odacsapta a kutyának: falja fel.

Mindez ezen az estén persze még messze van, iszonyúan távol, egyelőre csak azt éreztem, mikor hazaértem, olyat tettem, ami azért mégsem helyes, ami sértő. Nem kellett volna megengednem Emerencnek, hogy hozzánk hívjon ismeretlen vendéget,

nem lett volna szabad asszisztálnom neki, hogy bárki előtt azt a látszatot keltse, családban él, nem egy szál egyedül, és tovább mélyítse követhetetlen rejtelsei homályát, de ha már megtettem, nem lett volna szabad az arcába vágnom azt, amit látni sem akart, amit nekünk ajándékozott, micsoda buta gőg szállja meg olykor az embert, talán könnyebben vészelte volna át ezt a nem értem, miféle válságot, ha azt érzi, volt mégis valami haszna az iparkodásnak, hiszen olyan ételt készített, amit ritkán látni nagyszállodák konyhájában is. Nem lett volna szabad visszadobnom neki semmit. Valaki ma megsebezte az öregasszonyt, okkal-e, ok nélkül, nem tudom, még az is lehet, mindennek logikus és egyszerű magyarázata van, épp csak Emerenc nem érti velem együtt, ő éppannyi mindent nem ért meg, mint amennyi más senki által fel nem foghatót azonnal magába fogad egy másodperc alatt. Miért ütöttem meg én is? Lám, Violát hogy összeverte, a kutya mégse vette rossz néven, pedig az állat mindent tud, annyi rejtelmes szálon, csatornán át érzékel. Lefeküdtünk, rossz kedvem volt, a férjem már rég aludt, én nem tudtam sem elaludni, se megbékélni. Visszaöltöztem, Viola a harmadik szobában az anyám ágya előtt azonnal felneszelt a mozgásomra, de nem nyítt, csak megkaparta az ajtót halkán, mint aki nem akarja, hogy a férjem felfigyeljen. Jó, menjünk ketten, kutyám, igaz, hogy csak egy ugrás, de nem szeretek én éjjel egyedül mászkálni.

Mentünk, mint gyermekkorom élményének, az Aeneisnek hősei, mint a kegyes ifjú atya az eposz hatodik énekében, talán ez volt az a pillanat, amikor valami végképp eldőlt kettőnk viszonylatában és életében. *Ibant obscuri sola sub nocte per umbram perque domos Ditis vacuas.* – Csak lépegettünk a szűrt homályban, Viola meg én, a kapu zárva volt, megnyomtam Emerenc csengőjét, várnom kellett, míg megjelenik, éjfél régen elmúlt, de láttam, az előtér lámpája még ég, s Emerenc nem vonul vissza, míg azt el nem oltja. Valóban hamar megjelent, álltunk a rács két oldalán, Viola szuszogott, feltette lábát a kőre.

– Beteg a gazda? – kérdezte Emerenc. Tárgyilagos, száraz volt a hangja, illedelmesen halk. Aludt a ház.

– Nem beteg. Be szeretnék menni.

Beengedett, a kaput bezárta utánunk, a lakásából jött, de persze most is gondosan be volt csukva az ajtaja. Viola lehasalt a küszöbön, belehelt az ajtórésen át a macskának. Szerettem volna valami szépet, békítőt mondani, olyasmit, hogy nem értem, mi történt, vagy történik itt ma, de sajnálom, hogy délután, mikor ő magánkívül volt valamitől, nem voltam okosabb, és bár nem tudom, mi dúlta fel voltaképpen, együttérzek vele. Nem jutott eszembe semmi, én csak papíron tudom, mit kell csinálnom, az életben nehezen találom meg a szavakat.

– Éhes vagyok – mondtam végül. – Maradt itthon valami étele?

Nap nem süt ki olyan váratlanul, olyan minden logika ellenére a vasszürke fellegek közül, mikor hirtelen megváltozik az idő. Elmosolyodott, akkor jöttem rá, milyen ritkán mosolyog. Először eltűnt a mosdójában, csobogott a víz, hallottam, tisztálkodik, Emerenc sose érintett meg ételt kézmosás nélkül, aztán kivágta a kamraajtót. Mint kiderült, nemcsak az ennivalót, az asztalneműt is ott tartotta polcokon. Viola ment volna utána, elkaptam a pórázát, az öregasszony ráparancsolt, maradjon, akkor lefeküdt. Emerenc sárga damasztabrosszal jött vissza, tányért, kést hozott, s nem annak a húsnak valami itthagyt részét, amiből a vendégnek tálra

rakott, hanem erős fűszerekkel pácolt ismeretlen sültet. Elképzelhetetlenül ízes volt, ettem jó étvágygal, Viola megkapta a csontot. Bort is kínált, nem palackosat, öntötte demizsonból, megittam azt is, pedig nem szeretem az alkoholt, de ezen az éjszakán vagy mindent vállalnom kellett, vagy hiába jöttem. Én nem tudtam, kit alakítok az asztalánál, de azt igen, hogy most eljátszom valaki szerepét, azét, akit hiába várt, akiért minden fáradságot vállalt, iparkodtam jól megszemélyesíteni egy ismeretlent, akiről fogalmam se volt még akkor, kicsoda. Ketten gyúrtuk Viola fülét, játszottunk a tappancaival, aztán mikor indulni akartam, Emerenc hazakísért, mintha Kőbányára indulnék gyalog, papucsban, pongyolában. Csak a kutyáról beszéltünk, mintha ez volna a legfontosabb akkor éjjel, Viola magatartása, értelmi képessége, csinos teste volt a téma, az elmaradt vendéget nem hozta szóba senki. Mikor elértünk a házunkig, Emerenc kezembe adta a pórázt, megvárta, míg belépek a kertbe, aztán lassan, tagoltan, mintha esküt tenne, utánam súgta ebben az irreális és reális elemekkel keveredő vergiliusi éjszakában, hogy ezt sose felejtí el nekem. A férjem fel sem ébredt, mikor visszafeküdtem mellé, Violát azonban, akit ez a nap szokatlanul felizgatott, alig bírtam visszaparancsolni a helyére. Aztán elaludt ő is, nem is anyámnál, a fürdőszoba küszöbén, hallottam, mikor végre elbékélt, mert úgy horkolt, mint egy férfi.

Lomtalanítás

Azt hiszem, ez volt az az időpont, amitől fogva Emerenc már valóban szeretett, fenntartás nélkül, majdnem komoran, mint aki tudomásul vette, a szeretet kötelezettség, tulajdonképpen veszedelmes és kockázatos szenvedély. Abban az évben anyák napján kora reggel egyszer csak felbukkant a hálósobánkban, a férjem nehezen riadt altatós álmából, én azonnal felébredtem, és csak bámultam, mikor a nyitott ablakban beözönlő friss fényben megláttam Emerencet, aki ismét ünneplőt viselt, s pórázon az ágyamhoz vezette Violát. A kutya fején ócska pörge kalap volt, fekete, a szalagja mellé frissen vágott rózsát tűzött, nyakörvét körbefonta virággal. Azontúl minden anyák napja hajnalán megjelent az állattal, s elkántálta az ünnepi köszöntőt Viola nevében:

*hogyan engem szeretnek,
k, puha ágyat vetnek,
t rektornak, szülőnek,
ermést a mezőnek.*

A vers, amit három elemje valamelyik iskolai ünnepélyén a tanítójának szavalhatott pár évvel a kilencszázötös orosz forradalom után s párral az első világháború kitörése előtt, évente felzengett Emerenc sosem fakuló hangján az ágyunk mellett, Viola mindig megpróbálta ledörzsölni isten tudja, honnan beszerzett kis kalapját, de persze nem engedték. Az öregasszony azt a rituális szöveget is hozzámondta minden esztendőben zárásképpen a rigmusához: „*Mindent megköszönök, én, a fiúgyermek, asszonyomnak jár a rózsza a kalapom mellett.*” Volt is rózsza a kalapjánál minden anyák napján, azóta se tudok fekete pörge kalapot látni anélkül, hogy ne őket kettejüket vetítse elém az emlék, Emerencet, ünneplőben, s kutyánkat, nyakán koszorú, füle ellapul a kalap karimája alatt. Hajnal van, illatos, a kékszakállú herceg várában felosztottak a napszakok. Emerencnek is van immár a

térben örök ideje, övé minden hajnal a fénnel, a kerti füvek párolgásával. A férjemet annyira idegesítette ez a szertartás, hogy anyák napjára virradó este többnyire le se feküdt, a karosszékekben bóbiskolt köntösben, vagy bevette magát anyám szobájába, és magára csukta az ajtót, elviselhetetlennek érezte a hajnali látogatást ágyban, öltözetlenül. Azt hiszem, voltaképpen annak sem örült, hogy Emerenc annyira és olyan sajátságos eszközökkel szeretett engem.

Mert Emerenc nem akárhogy szeretett, hanem úgy, ahogy az általa soha kézbe nem vett Bibliában olvashatta volna, ha van ilyen könyve, vagy a három osztály elvégzése idején közelebb juttatják az apostolhoz. Emerenc nem ismerte, de élte Pál igéit, nem hiszem, hogy az életem boltívét tartó négy emberpilléren, a szüleimen, a férjemen és nevelt testvéreimen, Agancsoson kívül lett volna még valaki, aki olyan feltétel és fenntartás nélkül tudott volna szeretni, mint ő. Érzése leginkább a Violára emlékeztetett, az járt-kelt olyan fájdalmas indulattal saját érzelmi világának útvesztői közt, épp csak Viola nem az enyém volt, hanem az övé. Bárhol dolgozott, egyszer csak lecsapta a munkát, mert eszébe jutott, esetleg szükségem lehet valamire, csak akkor nyugodott meg, ha látta, nem hiányzik semmim, akkor elfutott megint, esténként meg rendszeresen kikészített valami olyan ételt, amiről tudta, szívesen eszem, de jelentkezett mással is, hozott váratlan, meg sem érdemelt, nem is indokolt ajándéktárgyakat. Egyszer lomtalanítás volt a kerületben, sorra járta az utcákat, és felszedett minden érdekes vagy szokatlan rendeltetésű holmit, megmosta, rendbe hozta, és belopta az otthonunkba.

Még nem volt az országban nosztalgiahullám, mikor már biztos kézzel begyűjtötte, ami később értéknek minősült, egy reggel ott találtam a könyvesszobában egy sérült keretű, de utóbb értékesnek bizonyuló festményt, egy fél pár lakkcsizmát, egy gallyakon kapaszkodó kitömött sólymot, hercegi koronás vízforralót és egy valamikori színésznő festékesdobozát – annak vastag illatára ébredtünk aznap. Válságos napkezdet volt, Viola üvöltött, a gyűjtögető körutat nyilván megtette Emerencsel, végigszagolt mindent, aztán hazaérve becsukták anyám szobájába, ne zavarjon, míg előkészítik, megtisztogatják és elhelyezik a meglepetésnek szánt kollekción, amibe egy kerti törpe is beletartozott egy kissé csorbult barna kutyaszoborral együtt. Voltaképpen a Viola nyugtalankodására szálltunk ki az ágyból aznap reggel, és a jelenetet az robbantotta ki, hogy nem én mentem ki elsőnek a hálósobából, hanem a férjem. Kinn az állat csaholt, aki be akart jönni, Emerenc a jól nevelt ajándékozó tapintatával csak lerakta a kincseket, nem volt látható. A férjem őrröngött, mikor kilépett a hálóból, a saját szobájában a padlótól a mennyezetig futó polcokra rakott könyvek, épp az angol klasszikusok gyűjteménye előtt ott vigyorgott a szőnyegen a kerti törpe a csizma társaságában. Az Ulyssest Emerenc benyomta a polcon, elébe illesztette a koronás vízmelegítőt, amibe művirágot tett, a sólyom is fenn ült már a kandallón. Inaltam befelé, ahogy meghallottam ezúttal nem modulált szavait, én életemben ilyen hangerővel nem hallottam beszélni a férjemet, azt se tudtam, hogy ekkora esztelen indulatot hibernál nyugalomával. Nem elégedett meg azzal, hogy taglalja, mire kell az embernek a saját otthonában ébrednie, s filozófiai szélességben vitassa, egyáltalán minek él az ember, ha ilyesmi történhetik, hogy a szőnyegen ott istentelenkedik egy kerti törpe, mellette egy fél pár katonai lovassági csizma, rajta sasszárnnyá kiképzett sarkantyú, de ugrált is tárgytól tárgyig indulatában. Iszonyú reggel volt, azt se tudtam, mihez kapjak, hiába magyaráztam a

férjemnek, az öregasszony úgy fejezi ki magát, ahogy a saját érdeklődése diktálja, mindez, amit lát, higgye el, a szeretet érzékeltetése, épp csak ilyen furcsán mutatja ki a legdifferenciáltabb érzéseket, és a saját optikájához igazítja a válogatást. Ne szökdeljen a tárgyak közt, ne kiabáljon, majd elintézek mindent, rémes hallgatni! A férjem elrohant hazulról, tulajdonképpen sajnáltam, sosem láttam ennyire feldúlnak és tanácstalannak, soha még. Utóbb elmondta, akkor már zavartan nevetve, Emerenc kinn az utcát seprte, s mikor odaköszönt neki, de ő elszáguldott előle, rámosolygott, mint egy rosszul nevelt kisfiúra, aki ebben az életkorban már tudhatná, hogy kell szépen köszönni, de nem teszi, hát ha nem teszi, így kell őt tudomásul venni, majd megjavul. Emerenc általában úgy tekintette kettőnk kapcsolatát, mint egy rejtelmet, amibe nem érti, miért bonyolódta, de ha már így alakult, elfogadja, ahogy én elfogadtam, hogy ő meg nem nyit ajtót. Ha ilyen a gazda, mit csináljunk, egy férfi sem épeszű.

Az ajándékok közül egyébként csak egyet szánt neki, amit észre se vettem eleinte, egy a kirakott lomok közül kiemelt bőrkötéses, igazán szép Torquato Tassót, azt gyorsan elrejtettem a többi könyv mögé, csak azt nem tudtam eleinte, mit kezdjek a többi ajándékkal, például a kerti törpével, akinek kopott zöld köténye volt, és lámpája, még a bojt is helyén volt a sipkája hegyén. Én a konyhánkat elég sajátos módon rendeztem be, még a dédanyámtól örökölt holmival, volt ott igazán minden, lisztesláda, csigacsináló, hurkatöltő, akasztós mérleg, régi súlyok, egy még Peugeot akkoriban csak konyhafelszerelést gyártó vállalatából immár ipari műemléknek számító kávédaráló, elfért a mosogató alatti üres térben a törpe, a herceg vízforralóját is kihoztam, jó lesz a csepp vödör a súrolópornak, a színésznő sminkesdobozába meg átpakoltam a saját kellékeimet.

Maradt mint megoldandó probléma a festmény, a lovassági csizma meg a sólyom. A sólyom tekintetében megbíztam Violában, mikor kiengedtem anyám szobájából, ki is derült, hogy nemhiába, pár perc múlva csak roncsai maradtak, a kutya szétmarcangolta, reméltem, nem tesz kárt benne a preparálószer, de a madár olyan öregnek látszott, hogy aligha védte már a mérget, a tolla fele kihullott, belekóstolt valami rágeszélő is, a fatalpazat azonnal levált. A festményt kivertem a keretéből, ott bámult a lécvázon egy feldúlt fiatal nő, aki egy fekete tarajú óceán mentén nem jó szándékkal figyelte a habokat, mögötte villa, a meredeken alázuhanó ciprusfásor. A konyhaajtó belső felén a rücskös üveglap keretére szegeztem a festmény lécét, a csizmát az előszobafal elé állítottam. Nem volt esernyőtartó, gondoltam, annak megfelel, Emerenc gyönyörűen kipucolta. Az örült nő a konyhaajtón, a műemlék kávédaráló, a millió egyéb tárgy, a kiöntő elé állított kerti törpe a bődön mellett, amelyen óriási betűkkel az állt: Ki az urát szereti, disznózsírral főz neki, és valamikor a nagynéném konyháját ékesítette, olyan összhatást eredményezett, hogy aki hozzánk belépett, csak kétféleképpen reagálhatott, vagy megbénítja az elképedés, vagy a nevetéstől kap rohamot, mert hiszen a falak se voltak a konyhánkban akármilyenek, ott tapéta helyett viaszosvászon pótolta a festést, rajta mókások, ludak és több kakas. Hozzánk zömmel művészek jártak, akik szemében a helyiség szelíd tébolya ismerős világ volt, fantáziátlan civil rokonságomat rég leírtam, legfeljebb Emerenc ellenkezésétől tarthattam volna, akinél az lett volna logikus, ha nem tűri, hogy bolondokházává alakítsam a konyhát meg az előszobát, de kezdettől örömet talált abban, hogy ilyen sajátos magánszínház díszletei között mozoghat. A furcsa

tárgyakhoz E. T. A. Hoffmann-i, hauffi érzéke volt, Emerenc minden szokatlant szeretett, élete nagy eseményei közé tartozott, mikor elkérte és megkapta anyám hagyatékából a hajdani próbababát, úgy vitte át magához, akkora diadallal, mint egy ereklýt, a megfejtés minden reménye nélkül törtem a fejemet, ha sosem nyílik ki az a titokzatos ajtó, minek gyűjt otthonába képtelen rendeltetésű dolgokat, amellet szédült voltam a megtiszteltetéstől, hogy egyáltalán igényt tart valamire, mondtam már, hogy Emerenc nem fogadott el semmit. Később, megint csak sokkal később, életem egyik legirreálisabb pillanatában, amikor ott ténferegtem Emerenc elpusztult élete romjai között, az anyám gyönyörű testének formájára készült, arc nélküli próbababa már a kertben állt a gyepen, s mielőtt lelocsolták volna benzinnel és ellángol, még megleltem rajta Emerenc ikonosztázát: a szövetbe szúrva, a baba mellkasára rögzítve ott voltunk valamennyien, a Grossmann család, a férjem, Viola, az alezredes, az unokaöcs, a pék, az ügyvéd fia, ő maga is, az ifjú Emerenc, világító szőkén, bóbitával, szobalányruhában, karján egy pár hónapos gyerekkel.

Emerenc vonzódása a sajátos dolgokhoz nem volt újdonság, inkább az lepett meg azon a reggelen, hogy most már nem is magának, nekem gyűjtöget. Megbántani nem mertem, nem is akartam, de a csorba fülű kutyával végképp nem lehetett mit kezdeni, kétségbeejtő látvány volt, egy a világgal meghasonlott dilettáns tévedése. Eldugtam a mozsár mögé, tudtam, ha a férjem rátalál, szemébe vágja, az a kutya mégiscsak túlzás. Mire Emerenc előkerült, én már munkánál ültem a gép mellett, egyedül.

– Láttá, mi mindent kigórtak a prédák? – kérdezte. – Elhoztam mindent, egy se maradt másnak. Örült neki?

Hogyne örültem volna, ritkán volt ilyen harmonikus reggelem. Nem válaszoltam, vertem tovább a gépet, értelmetlen mondatembriók születtek ingerült ujjaim nyomán. Emerenc sorra járta a szobákat, kereste, minek hol jelöltem ki a helyét, kifogásolta, hogy a kis törpét meg a festményt a konyhába raktam, minek eldugni az ilyen ritkaságot, a széttépett sólyom miatt fejbe vágta Violát, aki szegény nem tudott rám vallani, hogy én raktam az orra alá a csábító tetemet, egyébként viszonylag kevéssel megúsztam, mert Emerencet főleg az foglalkoztatta, hol állítottam fel a szép kis kutyát. Mondtam neki, eldugtam szem elől, mert nézhetetlen, akkor felháborodott, megállt az íróasztal túlsó felén, és az arcomba kiabált:

– Hát ennyit se mer a maga kedvire tenni, ilyen rabszolga lett? Mert a gazda nem kedveli az állatot, már a szobra sem állhat, az se kell? Mivel szebb az a ronda kagyló, amit ott tart a szekreter tetején, s nem restell benne meghívót meg névjegyet gyűjteni? Kutya nem, kagyló igen? Vigye el a szemem elől, mert egyszer szétverem, utálom még megfogni is.

Lekapta a korall-lábon álló nautiluszkagylót, ami még Rickl Mária konzoljáról került anyámhoz a Kismester utcai lakás felosztása után, undorodva kivitte névjegyestül, meghívóstul a konyhába, odaállította a gríz meg a porcukor mellé, s helyére ültette a csorba fülű kutyát. Ez már nem ment. Azt vállaltam, hogy Emerenc ki- s bejárjon életem helyszínein és eseményei között, de nem alakíthatta helyettem a környezetemet.

– Emerenc – szóltam szokatlanul komolyan –, legyen szíves visszavinni a kis szobrot az utcára, vagy ha szánja kidobni, tegye, ahová raktam, el a szem elől. Vásári áru, annak is csorba, ízléstelen, nem maradhat a lakásban, nemcsak a gazda nem tűri el, nem kell nekem sem. Ez nem műtárgy, ez giccs.

Világító kék pillantása rám fordult. Először láttam benne érdeklődés, vonzalom, figyelem helyett leplezetlen megvetést.

– Mi az a giccs? – kérdezte. – Mit jelent a szó? Magyarázza el.

Törtem a fejemet, hogy magyarázzam meg neki, mi bűne az ártatlan, de rossz aránnyal felépített testű, vásári kutyanak. Giccs az, ami valahol nem igaz, amit csak úgy kitaláltak az emberek felszínes, igénytelen öröme szolgálatára, giccs, ami ál, hamis, ami pótlék.

– Ez a kutya hamis? – kérdezte felháborodva. – Ámító? Hát nincs meg neki mindene, füle, lába, farka? Hiszen maga felszerelt egy réz oroszlánfejet az iratszekrényre, és imádja, és a vendégei is mind imádják, és kopogtatnak vele, mint a hülyék, holott annak az oroszlának még nyaka sincs, semmije, csak feje, a sok vendég meg veri vele egy olyan szekrény fáját, amiben maguk papírt tartanak. Az oroszlán, akinek nincs teste, az nem hamis, a kutya, akinek mindene olyan, mint egy kutyanak, az igen? Mit hazudik itt nekem összevissza, mondja nyugodtan, hogy nem kell tőlem semmi, aztán kész. Az csak nem akadály, hogy a füle hegye csorba, hiszen maga üveg alatt dugdos valami cserepet, amit az athéni barátja ázott ki valami szigeten, netán az is *ép*, az a fekete piszkos, azt meri mondani? Legalább önmagának ne hazudjék, mondja ki, hogy fél a gazdától, azt megértem, csak ne próbálja már azzal leplezni a gyávaságát, hogy azt mondja valamire: giccs.

Az volt a riasztó, hogy csaknem eltalálta, mi az igazság. A kutyaszobrot én is visszataszítónak éreztem, de annak, hogy a mozsár mögé dugtam, nem ez volt a valódi oka, hanem amit kimondott, féltettem a férjemet, és az iraklioni múzeum egész anyaga nem érte volna meg, hogy újra rossz perceket okozzak neki, hát úgy hadartam, mint egy balos képzőművészeti kritikus. Emerenc gúnyosan hallgatta, aztán a kutyát elsüllyesztette mindig magával cipelt szatyra mélyére, s indult. Kimentében vette észre az előszobafal mellé árnyékba állított csizmát, felrántotta és elibém borította belőle az esernyőket. Olyan dühös volt, hogy vérpiros lett, és ordított rám.

– Meg van maga veszve? Mit gondol, épeszű ember csizmában tart esernyőt, hogy annak hoztam el, toknak? Hát olyan hülyének hisz, aki azt se tudja, mi illik, mi való?

Kirántotta a szerszámőrző előszobafal-fiókot, kikapott egy csavarhúzó, elkezdett dolgozni a csizmán. Háttal állt nekem, szemben a fénnel, és szünet nélkül átkozódott, szokatlan élmény volt, gyerekkoromban se szidtak engem, a szüleim büntetési módja rafináltabb volt, nem szöveggel sebzett, hanem hallgatással, az jobban megrázott, ha valaki nem méltatott se szóra, se kérdésre, se magyarázatra. Emerenc hóna alá kapta a csizmát, szemmel láthatólag azzal a szándékkal, hogy viszi magával, elém meg lecsapta a leszerelt sarkantyút.

– Mert maga vak is, buta is, gyáva is – sorolta. – Mit szeretek magán, tudja az Isten, de akármit, nem érdemli. Tán ha öregszik, egyszer megjön az ízlése is, meg a bátorsága.

Elment, a sarkantyút ott hagyta az asztallapon. Felemeltem, a férjem minden percben megjöhetett, nem akartam izgalmat, vitát. Villant a taréj közepe, nagyot, vereset, elképedve álltam, kezemben a feketére oxidálódott műtárggyal, amelyet gránátkővel vert ki valaki. Emerenc, aki mindent lesúrolt, mielőtt a lakásba hozta volna, persze hogy észrevette, mit lelt odakinn, s ami miatt nekünk adta, nyilván nem a fél pár csizma volt, hanem a drágakő, amelyet súrolás közben felfedezett az ezüst sarkantyútallér közepén. Ha szétszereltetem az ötvössel, ékszert csináltathatok belőle, hibátlan, gyönyörű a kő. Megint csak azt éreztem, szemben a róten hunyorgó gránáttal, hogy megszégyenültem, futottam volna az öregasszony után, aztán visszafogott a meggondolás, le kell szoktatnom róla, hogy esztelen eszközökkel, fegyelmezetlenül fejezze ki ragaszkodását. Ma már tudom, amit akkor még nem, hogy a vonzalmat nem lehet szelíden, szabályozottan és tagoltan kifejezni, és hogy nem fogalmazhatom meg a formáját senki helyett.

A férjem megjött, hozott egy halom újságot, kísétálta a mérget, a lakásban csend fogadta, gondosan végignyomozta az összes helyiséget, eltűnt-e minden kifogásolt holmi. A konyhát ugyan elképesztőnek találta, de akkorra már jócskán csillapult ő is, amúgy is tudta, azon a helyiségen nem ront vagy javít beköltözésünk óta az sem, ha egy kitömött bálna lóg a mennyezeten, mint dédszüleim kereskedésében, játékos természetem eddig is odagyűjtött minden lehetetlen tárgyat, most legfeljebb bővült ez a munkaterápiások múzeumához hasonlító lakókonyha egy őrült pillantású nővel és a herceg vízforralójával, a törpét szerencsére nem látta meg, árnyékos a beszögellés a kiöntő alatt. Csend volt nálunk végre, megint csak nem vettem észre, hogy nagy viharok előtti, alattomos ez a csend, élveztem, pedig Viola csüggedt feje, egész ernyedtté mivolta figyelmeztethetett volna, valami készül.

Délben aztán kiderült, vihetem a kutyát, Emerenc láthatólag büntetni óhajt, elszabotálja a sétáltatást. Jó. Sétáltattam én, Viola úgy viselkedett, mint az ördög, majd kiszakadt a csuklóm, a rendőrök kivételesen konvojban járkáltak a fasorban, nem mehettünk miattuk a gyepre, a járdán meg ott volt a lomtalanítás eredménye, Viola mindent meg akart szaglászni, illetve megtisztelni névjegyével. Egyszer nagy messziről Emerencet is láttam, éppen lehajolt egy kis festett ládáért, hátat fordítottam neki, és hazahurcoltam a dühöngő Violát.

Estére nem ő jött át, hanem a fivére gyereke, aki ha nem is sűrűn, de rendszeresen látogatta, alacsony, pici kezű kozmetikus feleségével együtt, réges-rég ismertük már egymást, Emerenc áthozta őket bemutatni. „Józsi öcsém fia” kedves, jó kedélyű férfi volt, mulatott rajta, hogy még ő se járhat be Emerenc birodalmába, nem sértette. Az öregasszony szerette ezeket a fiatalokat, bár folyton számon kérte tőlük, miért nincs több gyerekük, de azok házra gyűjtöttek, és külföldi, hosszú társasutazásokra, nem fért az életükbe új csecsemő, Emerenc morgott emiatt, de azért mindig adott nekik kisebb-nagyobb összeget turistaútra, kocsicserére, Emerencnek sok pénze volt, valami járadékot utaltak neki havonta külföldről, egyszer megkérdeztem, ki támogatja, azt felelte rá, semmi közöm hozzá. Valóban nem volt.

Józsi öcsém fia ezen a lomtalanítási napon komoly is volt, de nevetett is, közölte, nagynénje azt üzeni, keressek helyette más segítséget, ő felmond, az elsejéig

hátralevő tíz napot még ledolgozza, ennyi idő elég lesz arra, hogy gondoskodjam az utódjáról. A férjem vállat vont, a reggeli meglepetéssorozat nem mélyítette el barátságukat, én viszont elképzelhetetlennek éreztem, hogy komoly is lehet az üzenet, olyan nincs, hogy én Emerencet ne lássam többé nálunk a nap bármely szakaszában. Jön az, biztattam magam, csak most duzzog, nem tetszett neki az előadásom a giccsről. Ha nem miattam, Viola miatt bizonyosan jön továbbra is. Józsi öcsém fia nem volt optimista.

– Ne tessék könnyen venni, kérem, amit beszél, ő sose viccel, ha kijelent valamit, azt nem lehet visszacsinálni. Most úgy határozott, nem jön többé önökhöz, mi bántotta meg, nem mondta, én már rég letettem arról, hogy megpróbáljam megérteni, vagy pláne befolyásolni őt, lehetetlen. Egy szót sem fog fel a mostani világból, a legtöbb gesztust is félreérti, amikor el akartam neki magyarázni a földosztás jelentőségét, megpofozott, azt kiabálta, nem érdeklí, mi történt negyvenötben, tőle nem vett el, neki nem hozott semmit a változás. Sose tessék azzal kísérletezni, hogy hátha meggyőzi, őbele majdnem beleőrültek a népnevelők, és ő volt az egyetlen, aki sose jegyzett békekölcsönt egy fillért sem, rossz rágondolni, milyen jeleneteket védett ki neki annak idején az alezredes úr. Egyébként engem is elkergetett ma, azzal küldött át, mihelyt átadtam az üzenetét, kotródjam, látni sem akar egy jó darabig.

– Könnyörögni nem fogunk neki – mondta a férjem. – Szabad állampolgár. Egyébként én sértettem meg, mert nem vállaltam, hogy zsibvásárt csináljon az otthonomból az ízléstelen kacatokkal.

Józsi öcsém fia tűnődött, aztán mégis kimondta:

– Hibátlan az ő ízlése, doktor úr – nézett a férjemre –, azt gondoltam, észreveszi, csak az a baj, hogy sose felnőttnek hoz valamit, mikor önöknek keres ajándékot, hanem mindig két gyereknek válogat.

Eszembe jutott a múltkor terített asztal, az étel, amit és ahogy feltálalt: Emerenc ízlése valóban hibátlan volt, és abban is lehet valami, hogy mikor rólam van szó vagy a férjemről, egy gyermek ízlése szerint választ. Lehet, a sarkantyú mégsem a drágakő miatt szúrta neki szemet, hanem azt gondolta, egy szép csizmát csak méltányol egy pár éves kisfiú, s ha én hazahoztam Violát, nyilván megörülök egy gipsz kiskutyának. A rokon ejtett még pár szót arról, néneje célzott rá, végrendeletet akar készíteni, ez a munka most nyilván az alezredesre marad, bennünket a mai nap után aligha kér meg bármire is, ő nem segíthet neki, mert érdekelt: rájuk marad Emerenc pénze, megmondta az öregasszony. Nem lehet kevés, amit nekik szánt, hiszen lakása ingyen van, valaha valaki egy életre ellátta ruhával, fehérneművel, még bútorral is, Emerenctől csak kosztra kerül ki pénz, a tüzelőjét összeszedi a fasorban, az erdőszélen. A bútorait ugyan bizonyára megrongálta a lakásban tartott macska, de nekik szép berendezésük van, nem számít, a pénzre viszont szükségük lesz, építkezni szeretnének, bár szívből reméli, él az öregasszony még ezer évig, mert ilyen jó és tiszta ember kevés van a földön, ha, mint az ő mostani látogatása mutatja, kiszámíthatatlan és indulatos is. Elbúcsúzott, megkért, a történtek ellenére is emeljük fel a kagylót, ha úgy látjuk, Emerenc segítségre szorul, netán beteg, bár ez még, mióta ő a világon van, nem fordult elő, az öregasszony életében még csak nem is gyengélkedett, holott többet dolgozik, mint együttvéve öt fiatal. Bárhogy alakul, ne nehezteljünk rá, Emerenc jó asszony.

Neheztelésről szó sem volt, a férjem, bár nem dicsekedett vele, valami suta elégtételt érzett, én megfelhőztem. Megszoktuk, hogy abszolút rend legyen az otthonunkban, s ki-ki, főleg én, ülhet a maga többrétű munkája mellé, belénk csontosult, van valaki, aki mindig mindent elintéz. Elsősorban nem is az bántott, hogy megbomlik az élet kialakult rendje, s esetleg hetekig nem jutok íráshoz, vagy megoldatlan lesz a háztartás, hanem hogy tudtam, Emerenc csakugyan szeretett bennünket, fenntartásokkal a férjemet is, mit sérthettünk meg, magánalkotmányának melyik szigorú törvényét, mert pusztán a csorba fülű kutya nem vállalása miatt csak nem büntetne ennyire?

Viola olyan volt, mint a tébolyodott, később felfogta, hasztalan tesz bármit, meg kell elégednie velünk, akkortól aztán csak hevert, mint akit megmérgezték, honnan tudta, mit tartalmazott Józsi öcsém fiának pár mondata, megint csak az ő titkai közé tartozott. A férjem elemezni kezdte a helyzetet, utóvégre is vállalhatatlan, ami itt történik, Emerenc csak nem veheti rossz néven, hogy a saját ízlésünk szerint akarjuk körülvenni magunkat tárgyakkal, de ha mégis emiatt neheztel, majd megélünk az öregasszony nélkül. Én azt éreztem, fáradt vagyok, olyan fáradt, hogy az már nem is reális érzés, pedig sem okom, se jogom, hogy az legyek, hiszen semmi se történt, ami kimeríthetett volna, az ebédet még a jégen találtam, mint máskor, írni persze nem sikerült egy sort sem, de hát az írás megindulása vagy elapadása szerencsésebb hangulatú napon is kegyelmi állapot. Nyilván az események bágyasztottak el, a derű frissen tart, az ellenkezőjétől lesz kimerült az ember. Most boldogtalan voltam, de persze nem azért, mert keresnem kell egy másik segítséget, a tétel egyszerűbb volt, meg kellett már végre fogalmaznom magamnak is: nemcsak Emerenc ragaszkodott az átlagos rokonszenven túlmutató kötődéssel hozzám, hanem én is szerettem Emerencet, én, akinek állandó, egyenletes nyájasságáról minden jószemű embernek régen észre kellett volna vennie, azt a riadalmat takarja, hogy én csak barátságos tudok lenni, de a fél kezemen megszámolhatom, kihez van valójában közöm a világon. Anyám halála óta Emerenc volt az egyetlen lény, akit közel engedtem magamhoz, most jöttem rá, mikor egy csorba fülű kutya miatt el is veszítettem.

Nehéz este volt, bár a férjem mindent elkövetett, hogy könnyebb legyen, ő vitte le Violát az utcára, amiről tudtam, tortúra lesz, Viola rángatta, engedetlenkedett, mindig pimasz volt, ha vele kellett járnia. Még tévét nézni is leült velem, holott csak rádiózni szeretett, igazán mindent megpróbált, hogy segítsen, egyikünk se szólt Emerencről, de mindketten róla hallgattunk. A férjemnek szüksége volt bármiféle győzelem átélésére, attól megfiatalodott, megerősödött, még egészségesebbé is vált, Emerenc hadüzenetének napja számára a győzelem estéje volt, úgy ült, hogy érzékelttem feje fölött a triumfátor koszorúját. Viola elvonult lefeküdni, felszólításra se köszönt el senkitől, leeresztett farka bánatot jelzett, nagy bánatot. Mi kiültünk az erkélyre, a kutya anyám szobájába trappolt, ott látványosan összerogyott, mint a sebesültek.

Lomtalanítás időszakának második estéje volt. Ilyenkor mindig nagy a mozgás az utcánkban sötétedés után, az erkélyről szoktuk figyelni a szedegetőket, hogy valami nincs rendben Emerenc körül, az is mutatta, hogy máskor mindig az ő vezénylete alatt dolgozó brigádja nélküle hajlongott. Az öregasszonynak voltak állandó látogatói, tisztelői és pártfogoltjai, de tartoztak körébe olyan különleges kegyeket élvező

kimagasló személyek is, mint Sutu, aki a sarki bódéból gyümölccsel, zöldséggel látta el az utcát, Adélka, a laboráns özvegye és a vasaló Polett, egy kicsit púpos öreg kisasszony, aki Emerenc szerint valamikor nevelőnőként szolgált, később nyelveket tanított, és jobb napokat látott, de aztán valahogy útszélre került. Ahogy Emerenc tudta, a katonák teljesen kirabolták, nevelőnőre vagy nyelvmesterre se volt szüksége a háború után senkinek, a család meg, ahol dolgozott, Polett hátrahagyásával Nyugatra menekült, még az utolsó havi bérét se fizették ki neki. Zavaros sorsa lehetett ennek az éltes kisasszonynak, aki majdnem mindig éhesnek látszott, bár vasalni elhívták az utcabeliek, így nem volt egészen kereset nélkül, és valóban tudott franciául, ezt Emerenc egyre módosuló szókincse árulta el, akihez rendszeresen eljárt kávézni: az öregasszony sokféle képességei közé tartozott, hogy soha el nem felejtve, amit egyszer meghallott, torzítás nélkül használta az idegen szavakat. Ezen az estén csak Sutu, Adélka és Polett hajlongtak az árnyak között, mindegyiknél óriás szatyor, Emerenc nem bukkant fel sehol, pedig ez volt számára a nagy vadászatok ideje, mindig ráismertem a legnagyobb homályban is a mozgásáról. Ahogy a tárgyak között hajlongott, olyan volt, mint egy evilági Kanizsai Dorottya, aki a tárgyak elvesztett csataterén azt fürkészi, van-e még élet valamelyik sebesültben.

A kérdést ezúttal nem Viola oldotta meg első hajdani összecsapásunk primitív, de hatásos eszközeivel. Talán először éreztem meg teljes erejével Emerenc kisugárzásának hatalmát: az öregasszony egy lépést se tett felénk, és valami radarjelzéssel tétlenségbe bénította az állatot. Az akaratátvitelnek rengeteg fajtája van, ez volt a legdifferenciáltabb, Emerenc imádta Violát, és úgy akarta visszaszerezni, hogy eltiltotta magától. Folyt, döcögött az élet, szaladgáltam segítség után, felbukkant nálunk pár napra a teljesen alkalmatlan Annus, akinek fő tevékenysége abban merült ki, hogy félórai munka után belevetette magát a fürdőkádba, a szappant ugráltatta, sikongatott a víznek, majd anyaszült meztelenül fel s alá sétált a lakásban azzal az indoklással, hűtőzik. Annust is Emerenc babonázta hozzánk, valahonnan meg kellett tudnia, hogy itt vagyok egyedül, én az utcában, a környéken szándékosan nem említettem senkinek. Annus egyszer csak megjelent, nem is akármilyen ajánlásokkal, nyakig voltam elvégezetlen tennivalóval, megpróbálkoztam vele, nem tartott tovább a vendégszereplése, mint egy hét, elsősorban nem is a fürdőszoba-jelenetek, de Viola miatt, aki hörgött, ha meglátta, s ugyanígy hörgött bárkire, aki közel mert menni a porszívóhoz, törölőhöz. Emerenc eltűnt előlünk, de meg is bénította köröttünk a világot, mint a nagy eposzok figurái, szétoszlott a híg levegőben, még csak nem is találkoztunk vele, ismerte az életrendünket, úgy rendezte, hogy mikor mi az utcán vagyunk vagy lehetünk, ő lehetőleg ne legyen látható. Mikor már a harmadik irodalmi megbízást kellett időhiány miatt visszautasítanom, a férjem egy bűnrosszul sikerült vacsora után minden drámai hangsúly nélkül azt mondta, túl sokba kerül nekünk a csorba fülű kutya, többbe, mint amit pár engesztelő szó megér. Nincs értelme tagadni, Emerenc nélkül nem boldogulunk, ki kell állítani a szobrocskát a főhelyre, mikor vendég jön, bevonjuk, ezen nem múlhatnak el nem készült regények. Nem tudunk dolgozni, én még kevésbé, mint ő, mert rajtam a háztartás gondja is, meg kell adni Emerencnek a maga megállapította elégtételt.

Kanosszába nem vittem Violát, nem is óhajtott jönni, még tarthatott a bénító varázslat, fel sem állt, csak rám nézett emberi pillantásával, mint aki latolgatja, van-e

bennem akkora bátorság, hogy nekiinduljak, s ugyan mi rejtőzik az elhatározásom mögött, annyi-e csak, hogy mindenképpen biztosítani akarom magunknak az alkotás nyugalma, vagy úgy érzem, tartozom ezzel az úttal Emerenc emberi méltóságának. Az öregasszony nem volt az előtérben, mostanában sose volt ott, eleinte az ajtaján is hasztalan kopogtam, akkor oldalra kerültem, és megpróbáltam bedörömbölni a fatáblán.

– Jöjjön ki, Emerenc, beszélünk kell.

Azt hittem, halasztja a pillanatot, de akkor már kinyitott. Megállt az ajtaja előtt komolyan, majdnem szomorúan.

– Jött bocsánatot kérni? – kérdezte minden indulat nélkül.

Ez megint sok volt, nagyon gondosan kellett fogalmaznom, hogy megmaradhassunk a józan határok között mind a ketten.

– Nem. Más az ízlésünk, de ezen nem múlik semmi, és megbántani sem akartuk. Ha kívánja, a gipszkutya ott marad a lakásban. Nem boldogulunk maga nélkül. Visszajön?

– Befogadják a gipszkutyát?

Nem konfidens volt a hangja, államférfi jelez így feltételt.

– Be – feleltem.

– Hová kerül?

– Ahová akarja.

– Akár a gazdához?

– Megmondtam: ahová akarja.

Elindultunk, Viola még mindig nem jelzett, csak amikor a lépcsőházba érve Emerenc csöndesen kimondta a nevét, akkor viszont azt hittem, kitöri az előszoba ajtaját. Emerenc udvariasan jó estét kívánt, megint kezet nyújtott a férjemnek, mintha másodszor is felcsapott volna hozzánk, megsimogatta az őrző Violát, aztán körülnézett. A kutyaszobor a konyhaasztalon állt, a konyhaajtó nyitva, első pillantásával megláthatta, észre is vette azonnal. Nézett ránk, a szoborra, megint ránk, aztán felfénylött az arcán különleges alkalmakra tartalékolt, feledhetetlen mosolya. Fogta, megtörölgette a tárgyat, megnézte még egyszer, aztán odavágta a földhöz. Senki nem szólt egy szót sem, nem volt olyan hangalak, ami illett volna a perchez. Emerenc úgy állt a cserépszilánkok között, mint egy fejedelem.

Évekig nemcsak zavartalanul, de boldogan éltünk Ogyesszában.

Polett

A férjem és Emerenc elviselte, később kicsit csodálkozva önmagán, meg is kedvelte egymást, kezdetben amiatt, hogy Violához és hozzám mindketten az érzéstől való megszabadulás minden reménye nélkül ragaszkodtak, később, mert jobban megértették a kölcsönös jelzéseket. A férjem megtanulta Emerenc kifejezési formái jelentésanyagát, Emerenc kezdett természetesen elfogadni egy számára voltaképpen érthetetlen, sőt henye létet, amelyben mukkanni se lehetett olykor fél napokig, mert valamelyikünk a jegyenéket nézte a kert végén, szemmel láthatólag semmit nem

csinált, de azt állította magáról, dolgozik. Azt hiszem, karcolás nélkül örültünk az életnek, az idegen, aki először járt nálunk, azt hitte a konyhában matató Emerencről, a nagynéném vagy keresztanyám, ráhagytam, mert lehetetlen volt megvilágítani kapcsolatunk jellegét, hevességét vagy azt, hogy Emerenc egyikünk anyjához se hasonlított, mégis mindkettőnk újra született szülője. Az öregasszony sose faggatott egyikünket sem, mi se faggattuk őt, elmondott magáról annyit, amennyit jónak látott, de voltaképpen keveset beszélt, mint az igazi anyák, akik múltja majdnem lényegtelen már, csak a gyerekeik jövőjével foglalkoznak. Viola, ahogy az évek teltek, komolyodott, mutatóvanyai is szaporodtak, tudott kilinccsel ajtót nyitni, felszólításra behozta az újságot, a papucsot, névnapon, születésnapon most már a férjemnek is gratulált. Emerenc mindnyájunk útját kilépte, a gazdának adta meg a legnagyobb személyes szabadságot, utána Viola következett, utolsónak én. Engem gyakran átrendelt kávézni, ha kliensei körében igény támadt erre, főleg Adélka szerette megbeszélni velem a problémáit. Adélka az a típusú asszony volt, aki a kapott tanács helyességét azonnal megvitatta három-négy másik baráttal, Emerenc majd megverte ilyenkor. Sutu és Polett kevesebbet beszélt, főleg Polett vált egyre hallgatagabbá, erősen fogyott is, aztán egyszer csak kilépett az életünkből.

Öngyilkosságának hírével Sutu hozzánk futott át, ő a vásárcsarnokban mindig hajnalban vette meg az áruit, ő kelt fel a leghamarabb Emerencen kívül az utcában. Rosszabbkor nem is jöhetett volna, kelletlenül nyitottam ajtót, de a közlés megrázott, elszomorodtam. Akkorra már én is jól ismertem Polettet, Emerenc kávéi összekapcsoltak vele, azt éreztem, mindnyájunknak szerepünk van a halálában, végtére is valami előzménynek csak kellett jeleznie, mire készül, s mi nem figyeltünk rá. Hogyan mondja meg Emerencnek, kérdezte Sutu, hisz tegnap még együtt ebédeltek, Emerenc állt a legközelebb Poletthez, sok olyat tudott róla, amit az neki, Sütünak, sosem árult volna el, ő nem vállalja, közöljem Emerencsel én, neki várnia kell a rendőrséget, hiszen ő lelte meg vesztére a szerencsétlent. Lám, ebben is milyen figyelmes volt Polett, a mód tekintetében, ahogy bevégezte, nem bonyolította a dolgot azzal, hogy eltűnik, és keresteti magát, hanem a kertben akasztotta fel magát, a diófára, be se ment a lakásába, hogy rá ne kelljen törni az ajtót. Ami a legérdekesebb, előre sapkát húzott a fejére, nyilván nem akart megriasztani senkit, persze így is borzasztó látvány volt, ahogy lógott ezerszer látott, rézgömbökkel ékesített ünnepi sapkájában, ami a nyakáig ért. Adélka már tudja, az rosszul lett a hírtől, de neki futnia kell, a bódét sem tarthatja órákig zárva. Siessek át Emerenchez, mert ha az öregasszony nem értesül róla idejében, mi történt, jön az örök sértődés, és ismerhetem már, Emerenc, ha haragos, iszonyú.

Újat mondani, hírt vinni Emerencnek? Mindent tudott.

Borsót pucolt, mikor átmentem, az előtérben, megint a tótükör arcát fordította a tál felé, azt az indulat nélkülít, kicsit sápadtabb volt, mint máskor, de nem lehetett ő pirosposzgás fiatalon sem. Netán Polett miatt jöttem, érdeklődött olyan hangon, mintha azt tudakolná, volt-e Viola sétálni újra. Láttam ő hajnalban, mikor a kutya jelzett, kiment a hangra, mi nem ébredtünk fel? Nem. A férjem aludt, én ugyan felneszeltem, mert Viola valóban zajos volt, éjfél után vonított egy darabig, még el is tűnődtem rajta, hányféle hangja van ennek a kutyának. Viola halottat jelzett, folytatta ugyanazon a fakó hangon az öregasszony, gondolta, megkeresi, végigjárja a környéket, valahol csak mutat a kivilágított ablak bajt, ő az öreg Böörnére

gyanakodott, mert az olyan hetek óta, mint akinek már kimérték a sírját, de nem volt világos ablak semerre, akkor benézett a kertekbe, merő véletlen, hogy megtalálta Polettet, ha nem hagyja tárva a kis ház ajtaját, ahol élt, be se megy, de Polett félt abban a kutricafélében, sose aludt nyitott ajtónál, hát mindjárt gondolta, vele történt valami. A lakás üres volt, ő villanyt gyújtott, látta, nincs senki a heverőn, ki se bontották a pokrócot, visszament kutatni, hová rejtőzött, akkor látta meg a kertben a fán, a holdfényben feketét mutatott a barna sapka a fején.

Nem tudtam megszólalni, csak bámultam Emerencet, nemhogy nem búsult, de láthatólag teljes közönnyel fogadta a hírt. „A sapkáról nem tárgyaltunk – folytatta az öregasszony, és pergette a zöldborsószemeket –, azt nem jelentette, hogy felhúzza, csak a ruhában egyeztünk meg, meg abban, hogyan legyen, ha majd temetik, én adtam neki kombinét, nem volt neki fekete. Elég furá volt azzal a sapkával, ami leért a nyakáig. A cipője leesett, én nem leltem. Megtalálták?”

Mégiscsak meg kellett kérdeznem tőle, ezek szerint tudta, hogy Polett mire készül? Hogyne tudta volna, felelte Emerenc, és megkavarta, sőt megsaccolta a borsót, elég lesz-e valamennyiünknek. Még azt is együtt döntötték el, hogy ne mérget igyék. Mikor ő annál a főnyomozónál szolgált, mondta a gazdája, aki mindig öngyilkosokhoz szállt ki, a legtöbb mérgezettet az ajtóres előtt találta meg a küszöbnél, mintha aztán ki-ki meggondolná az ügyet, és mihelyt fullad, kifelé kívánczik. Fáj a mérgezéses halál, kivéve, ha gazdag az illető, mert annak másfajta szerek állnak rendelkezésére, amilyeneket nem ír fel a körzeti orvos. De az akasztásnál nincs jobb, az sima ügy, látott eleget itt Pesten, mikor a fehérek voltak uralmon, akkor a fehérek akasztottak, mikor meg a vörösök, akkor azok, még a kivégzés előtti szövegek is hasonlítottak, amivel a foglyokat mocskolták, aki meg lógott, szakasztott egyformán rugdosott, akármelyik szín nevében kötötték fel. Nem rossz az akasztás, kellemesebb a golyónál, mert nem mindig sikerül a lövöldözés, aztán az ember csak nézi, hányszor céloznak az illetőre, a végén meg még külön oda is kell menni hozzá, agyonverni vagy tarkón löni, ha nem pusztul el mindjárt. Az ilyenfajta kivégzést is ismeri, ezt is látta elégszer.

Utoljára Mükénében, Agamemnon sírja előtt volt hasonló érzésem, mint ezen a júniusi napon, míg peregték a borsószemek Emerenc görcsös ujjai között, és visszafutottam gondolatban nemcsak időben, de térben és történelemben is: nemcsak a gyermek Emerencet láttam idő előtt elvesztett apja, vízitündér anyja, a Galíciában maradt mostoha meg a szénné vált ikrek vad karikájában a csordakút mellett, hanem az ifjú lányt is, aki szolgált ezek szerint egy nyomozónál is, de lehet, hogy nemcsak egynél, mert aligha lehetett azonos az a gazda, aki vörösöket akasztatott, azzal, aki a fehéreket tartóztatta le. Megkérdeztem Emerencet, nem próbálta-e visszafogni Polettet, ha tudta, mit forgat a fejében.

– Eszembe se volt – mondta Emerenc. – Leül? Üljön le, segítsen borsót pucolni, kevés ez négyünknek. Aki menni akar, menjen, mire maradt volna itt. Az ételét kisikerítettük, a házban sem abajgatták, engedték a kutricában élni semmiért, még társaságot is szerveztem neki, de hát mi nem voltunk neki elég, se Sutu, sem Adél, sem én, pedig az összes bolondériáját jó lélekkel végighallgattuk, azt is, amit nem értettünk, mert franciául mondta; legtöbbször azért tudtuk, hogy idegen nyelven is csak azt kotkodácsolja örökké: magányos. Ki nem magányos, szeretném tudni, az is, akinek van valakije, csak még nem jött rá. Vittem neki egy macskafiút, az ő házukban

eltűrik a lakók, dühös lett, azt mondta, az nem társaság, igazán nem tudom, ki lett volna neki megfelelő, ha se mi, sem az állat. Az egyik szeme kék volt, a másik zöld, aztán úgy tudott nézni azzal a felemás szemével, hogy nyávognia se kellett, értette az ember, mit akar. De nem volt elég Polettnak, merthogy nem ember, mintha nem állatok volnánk mindannyian, csak tökéletlenebbek náluk, akik nem tudnak se feljelenteni, se rágalmazni, s ha lopnak, oka van, mert ők nem mehetnek boltba, vendéglőbe. Hogy kértem, fogadja be akkor is, ha nem felel meg neki magány ellen, hisz árva, kiszórta valaki gaz, elpusztul egyedül lakás nélkül, olyan kicsi még, nem, nem, nem, neki ember kell. Jó, vegyen a piacon, mert itt a környéken más nincsen, csak mi meg a macska. Most aztán megkapta komának a kapanyelet, nincs egyedül. Sutut küldte magát ide, vagy az a tyúkeszű Adél? Milyen buta volt mind a kettő, egyik se vette észre, hogy Polett elfele készül, nem szólt nekik, az is igaz, de nekem szólni se kellett, se Violának, mi éreztük, hogy indulóban. Nem vettem le a sapkáját, nem láttam, milyen lett, maga megnézhetné helyettem, könnyű halála volt-e vagy se. Én nem megyek, mert még nem bocsátottam meg neki, énfelőlem felköthette magát, totojgattuk hárman is, Viola is kedvelte, hallgattuk a sirárait türelemmel, vittem neki jószágot, nem vállalta, hát ha menni akar, mire maradt volna? Nem volt már itten dolga, a hasa folyton fájt, munkát se tudott már vállalni, pedig szebben vasalt akármelyikünkénél, azt látta volna, mit tudott Polett a vasalódeszkánál. Na, kész a borsó. Megy maga, vagy marad? Ha látja Sutut, küldje ide, üzenem, mihelyt becsukott, jöjjön segíteni, mert ma elteszem télire a cseresznyét.

Mükéné kapuján megmoccantak az oroszlanok, mindkettőnek eleven állatszeme lett, a fele zöld, a fele kék, és nyávogtak is Mükéné oroszlanjai. Botorkáltam kifelé, és imádkoztam, hogy ne találkozzam Sutuuval, illetőleg kezdtem magamban fogalmazni, mit mondjak neki, mert Emerenc ugyan előtte se hallgatja el, amit velem közölt. Meg kell próbálni meggyőzni, legalább a hatóságnak ne említsen semmit, hát mit gondolnak róla, ha kiderül, hogy hagyta a halálba menni, és még praktikus tanácsokkal is ellátta merő megértésből azt a boldogtalant. Elindultam, akkor már Emerenc a cseresznyével foglalkozott, egy üstöt hurcolt ki, hasonlót ahhoz, aminél először tárgyaltam vele, amiben a lepedőket főzte. Megálltam.

– Emerenc – kezdtem óvatosan. – Nem kellene megbeszélni, mit vallanak a rendőrségen? Sutuu esetleg kibök olyat is, ami nem okos.

– Ugyan már! – legyintett. – Csak nem képzeli, hogy bárki is szót veszteget Polettre? Hát kit érdekel egy öreg kisasszony, aki felkötötte magát, és még el is magyarázta levélben, miért? Gondolja, hogy nem írtam vele búcsúlevelet? Mindennek módja van, a halálnak is. Megbeszéltem én vele mindent, ruhát, írást, azt sajnós nem tudom kivédeni, hogy a kanok végig ne tapogassák a boncolásnál, pedig nem látta férfi Polettet, első lesz a boncmester, annak meg nem lesz újság a szűz test, az megszokta a sok halottat, szolgáltam én boncmesternél is.

Agamemnon sírja mélyült. Sose beszélt nekem a boncmesterről sem.

– Magáról idegenek el se hiszik, milyen értetlen – folytatta Emerenc –, pedig hányszor mondom. Azt hiszi maga, az élet örökké tart, és érdemes is, hogy tartson, és mindig lesz valaki, aki főz, takarít, és egy tál, ami teli van, és papír, amit telefirkál, meg gazda, aki szereti, és élnek itt örökké, mint a mesében, és nem lesz soha más

baja, csak ha rosszat mondanak magáról az újságban, ami kétségkívül nagy gyalázat, de minek választott ilyen alja mesterséget, hogy bárki haramia leöntheti mocsokkal? Nem tudom, mitől lett magának neve, mert esze, az kevés, az emberekről meg nem tud semmit. Polettről se, lám, pedig hányszor ivott vele kávé. Az embereket én ismerem.

Zúdult a kondérba a cseresznye. Most már minden mitológiai volt, a gyümölcs, ahogy szétváltak a kimagozott szemek, a lé, amely kezdett kiolvadni, s egyre áradt, mint sebből a vér, Emerenc, fekete kötényben, csuklyaszerű kendője árnyékában, az üstnél, maga a tökéletes nyugalom.

– Én szerettem Polettet. Hogyhogy nem érti meg? Nem volt elég neki. Sutu is szerette, az is kevés volt, Adél még tisztelte is, a bárgyú, szerettük mind a hárman, mi, akik hozzá képest tehetősök vagyunk, mert nekünk van állásunk, illetve Adélnak nyugdíja, és összeadtunk neki mindent, hogy mikor nem keres, ne nélkülözzön, kapott ételt, tüzelőt, vacsorát is, elláttuk szépen. Más kellett neki, több kellett, mit tudom én, mi, a jószágot sem akarta, pedig annak a kosztját is én álltam volna, hát akkor betelt a mérték. Mit vinnyogott örökké? Akin nem lehet segíteni, azon nem is kell, ha elég volt az életből neki, senkinek nincs joga visszatartani. Lediktáltam én szépen, mit írjon a rendőrségnek, le is írta, én, Dobri Polett hajadon, a magam szándékából befejezem az életet, betegség, öregség, legfőképpen elhagyatottság miatt. Hátramaradt holmimmal barátnőim, Vámos Etelka, Kürt András özvegye, Adél és Szeredás Emerenc rendelkezzenek. Ez csak világos, a vasalóját még az éjjel elhoztam, mit vitatkozzunk rajta. Ezek után mi volna itt kérdeznivaló?

Polett ügyét, mint minden bonyodalmat, ami Emerenc körében keletkezett, az alezredes rendezte el. Tőle értesültem, hogy a komputer aztán kiderítette, D'Aubry Paulette Hortense 1908-ban született Budapesten, apja D'Aubry Emil hites tolmács, anyja Kemenes Katalin, képzettsége semmi, utolsó foglalkozása vasalónő. Vallásra vonatkozó iratot nem találtak nála, de Emerenc esküdött rá, hogy református volt, a nagytiszteletű úr nem volt elragadtatva, mikor felkérték a temetésre, azt mondta, akárcsak Emerenc, Polett se járt őlébe, és az sem Istennek tetsző, ha valaki maga dönt a halála órája felől. Szerencsére nem hallotta Emerenc kommentárját, az öregasszony felelevenítette saját hajdani históriáját a jótékony hölgyekkel, azon az ajándékosztáson Polett is jelen volt, de ő még annyit se kapott, mint Emerenc, estélyi ruhát flitterrel, a hölgyek arra célozgattak, fellengzős, amellet akár Emerencet, őt se látják soha istentiszteleten, ami való igaz volt, mert míg ők imádkoztak, Polett az ő holmijukat vasalta ünnepen, nem ünnepen, ő, méghozzá szenes vasalóval, mert akkor még nem volt rendben minden vezeték ebben a kerületben, áramot is csak órákra adtak, és Polett feje majd szétment a széngőztől, alighanem ezt jelentette, ezt az agybeli állapotot az a szó, hogy fellengzős.

Ekkor még makacsul ragaszkodtam lánykori életformámhoz, előfordult, hogy nagy ünnepen kétszer is elmentem templomba, ahogy otthon meg az intézetben megszoktam, Emerenc ilyenkor mindig gúnyosan nézett utánam, ha meglátott, én iszkoltam az útjából, mielőtt meghallom mindig azonos szövegét arról, hogy az jár templomba, aki ráér, ami sok minden más között már csak azért sem volt igaz, mert

én valóban nem értem rá semmire, éjjel pótoltam azokat az órákat, amelyekben nem ültem a gép mellett; az írás nem szelíd gazda, a mondatok, ha abbahagyjuk őket, sosem folytathatók eredeti minőségükben, az új fogalmazásban a szöveg íve elgörbül, statikája nem biztosít többé semmit. Mindenesetre meggyőztem a lelkeszt, Polett kikezddhetetlen híru öreg teremtes volt, legalább ő dicsérje meg gazdagon, ha már szegény jogon temetik el. Egyébként, aki elkísérte a Farkasréten, mind megcsodálta Emerenc utolsó üdvözetét, mert a fő helyen, az urna alatt, pár szerény csokor mellett koszorú helyett egy cserép viruló muskátlira kötött habosfehér gyászszalag rögzítette üzenetét: *Itt már nincs magány, nyugodj békében, kívánom: Emerenc.* Az urna a legolcsóbb fajta volt, a sírhely rossz helyen, gyászoló alig, a szertartás is rövidre sikerült, Emerenc még kinn maradt a táblácska előtt, mikor az urnát becementezték, mi ismerősök sírjait látogattuk, aztán mikor végleg a kijárat felé ballagtunk, megint találkoztunk vele, nyilván akkor fejezte be a saját külön rekviemjét. A szeme ki volt sírva, az ajka megdagadt, ennyire megtörtnek még nem is láttam. Este eljött Violáért, a kutya se volt vidám, nem ugrált a séta örömére, mikor visszahozták, Emerenc a pokrócára parancsolta, ment aludni tiltakozás nélkül. Én szekrényt rendeztem, hátrafordultam, mikor Emerenc megszólított:

– Ölt maga már állatot? – kérdezte.

Mondtam, nem öltem.

– Majd fog. Violát is meg fogja ölni, adat neki injekciót, ha eljön az ideje. Tanulja meg, akinek lepergett a homok, azt ne marasztalja, mert nem tud az élet helyett adni neki semmit. Azt képzei, én nem szerettem Polettet, hogy nekem mindegy volt, mikor megunta, és elkíváncozott? Csakhogy a szeretethez tudni kell ölni is, nem árt, ha megjegyzi. Kérdezze meg csak a jóistent, akivel olyan szíves viszonyban van, mit mondott neki Polett, mikor találkoztak.

Csóváltam a fejemet. Mit bosszant örökké? Ez nem az évődés ideje.

– Szerettem Polettet – ismételte Emerenc. – Minek mondtam el, amit elmondtam, ha megint csak nem értette meg, mert olyan buta? Ha nem szeretem, visszatartom, mert akire én ráordítok, az engedelmeskedik, Polett tartott tőlem, tudta, ha engedetlen, szorul. Azt hiszi, más beszélt nekem Párizsról, meg a temetőről, ahol egy nőnek mindig visznek virágot, meg ahol úgy van eltemetve a császár, hogy csak lenézni lehet rá, hát ki tudott úgy mesélni nekem, amíg még látta valami értelmét az életnek, ahogy Polett? Mivel háláltam volna meg, hogy annyi mindenre megtanított, mint azzal, hogy mikor láttam, nem lehet rajta segíteni semmivel, bátorítottam, hogy ő mondja ki az utolsó szót, ne mások, és ne a még nagyobb nyomor és a még jobban fájó gerince meg a megszégyenülés. Sutu nem szerette igazán, le is nézte az élettörténete miatt, eddig nem szóltam róla, de most már mindegy, rabló vagy mi volt az őse szegénynek, hóhérnál végezte, a családját is keresték, el is menekültek mind, így keveredtek el Magyarorszáig. Polett nem szégyellte, beszélt erről, csak Adél akadt fenn rajta, hogy mifélek, mire volt olyan gögös, nem tudom, az ő apja bicskázásért ült, meg betöréses lopásért, fel ugyan nem kötötték, de az se sokkal jobb, mint a Polett rokonsága. Adél csak röhögött a fejlevágáson, de Adél buta, mint a tők, Polett meséit se szerette, nem is fogta fel, pedig vágott tyúkot eleget, lejön az a fej gyorsan, ha jól eltalálják, nem kell nyiszálni. Polett esküdött rá, nem volt az ősenek bűne, csak úgy hozta a politika, hogy fogták és vitték, én elhittem, Sutu is, mert van ilyen, hány ártatlant öltek meg itt minálunk is, mikor én még fiatal voltam, és a pék

menyasszonya, annak nem a fejét vágták le, azt széttépték. Nem hiszi el? Hát ne higgye. Széttépte a tömeg, pedig nem csinált semmit, csak kinyitott, a parancsnok megtiltotta, hogy másnak is adjon kenyeret, mint katonának, de szánta a népet, hát osztogatta, amíg volt, mikor meg már nem volt, nem hitték el neki, kiráncigálták, és megölték, úgy tépték szét, mint a kenyeret, ha a sokaság intéz el valakit, nem egy percig tart, az lassú halál. Na, megyek, csak ezt még el akartam mondani. Ha volna ágyam, kivételesen ma lefeküdnék, de mióta a fiatalokat elmenekítették, és gondoskodtak az Éváról is, aztán megitták a ciánt a Grossmann nagyszülők, és én ott leltem őket az ágyukban holtan, én csak fotelben vagy a laversziten tudok aludni. Na, jóccakát. Violának semmit ne adjon, falt eleget.

Leültem a kertre néző erkélyre, bámultam a virágok fölé, az égre, állt az idő, az este, az illat, állt a csend. Polett, a hugenotta és a pék, a vőlegény elhelyezkedtek a tudatomban az ismeretlen Grossmann nagyszülőkkel együtt, akiknek már nem bírta az idegrendszere Hitlert, a guillotine mellett tyúkok lesték, hogyan történik a halál, és erős volt a kovász illata. Emerenc soha többé nem említette a péket, akinek később ott leltem a képét a próbababán, nem jöttem rá azonnal, kit ábrázol a fotó.

Politika

Polettről sosem szólt többé Emerenc, mintha nem is élt volna, ellenben többet tartózkodott nálunk, mint bármikor, tulajdonképpen akkor már mindig csak velünk szeretett volna lenni. Kölesönös kötődésünk olyan, majdnem meghatározhatatlan eredők eredménye volt, mint a szerelem, holott rengeteg engedményt kellett vállalnunk ahhoz, hogy elfogadjuk egymást. Emerenc szemében minden nem kézzel, testi erővel végzett munka naplopás volt, majdnem szemfényvesztés, én mindig elismerem a test teljesítményét, de nem éreztem a szelleminél rangosabbnak, erről a személyi kultusz esztendei akkor is leszoktattak volna, ha életem folyamán bármikor is túl nagy hatással lett volna rám a gionói sugárzás. Világom talapzatát könyvek alkották, az én mértékegységem a betű volt, de nem éreztem egyedül üdvöztőnek, mint az öregasszony a maga mércéjét. Emerenc, anélkül hogy valaha is megfogalmazta volna magának, vagy ismeri és használja ezt a szót: értelmiségellenesség, az volt, értelmiségellenes, csak érzelmei tettek ritka kivételt tudatában, elképzelése az úgynevezett úriemberek nadrágos birodalmáról sajátóságosan alakult, szemében ugyanis ki-ki azonnal értelmiségivé minősült, akár a valamikori, akár az új világban, amelyben a társadalmi struktúra új gyűrődései már ígérték egy szociálpolutokrata réteg születését, mihelyt nem a két kezével végezte a teendőit, hanem más dolgozott helyette. Saját apját, aki a század elején tehetős iparos volt, kétkezi munkásnak érezte, mert gyaluforgácsok között rögzült a figurája, hiába volt háza, földje, ölszámra nemes faanyaga, értékes szerszámai. Az öregasszony, bár a föld kincséért ki nem mondta volna ezt az agyonkompromittált fogalmat, hogy burzsuj, élte a fogalom jelentését, a számtalan munkahely, ahol dolgozott, csak jó modorra edzette, de mentalitását nem szabályozta, szemében a nem szerszámot forgató, bármilyen jelentős állást betöltő férfiak – kivéve persze az alezredest, aki a rendre ügyelt – mind paraziták voltak, a bármiféle jelszavakkal szónokoló hölgyek kenyérpusztítók, kezdetben velem együtt. Gyanús volt Emerenc szemében minden szelet papír, minden íróasztal, minden brosúra, minden könyv,

nemhogy Marxot nem ismerte, semmit sem olvasott, újságot sem, azt hiszem, megpróbált lenézni bennünket is, mint krónikus munkakerülőket, s megrendült, mikor át kellett élnie, valami elgyöngíti ellenszenvét, mikor nálunk átlép a küszöbön, nyilván meggyőzte magát, mégiscsak gép az is, amit mi verünk, van valami kis becsület a kenyérkeresetünkben. Értelmiségellenessége nem gátolta abban, hogy el ne vállalja a kínalkozó álláslehetőségeket, a politikai változás következtében egyre inkább hiánycikké váló foglalkozása teljes biztonságot garantált neki, valamennyi gazdájától tanult valamit, de mindegyikről megvolt a véleménye. A könyveinkre csak addig pillantott, míg letörölgette őket, a három elemi emlékanyaga rég eltűnt fejéből az évek látványa alatt, vers is csak egy maradt, az anyák napjai köszöntő, Emerenc irodalmi képzését a csordakúti jelenet óta különféle munkáltatók és az élet formálta, Magyarország évtizedei azonban csak a retorikával ismertették meg, amit megutált, és ami kilúgozta napjaiból a poétika iránti érdeklődését. Mire mást hallhatott volna, már nem óhajtott gazdagítani szellemét, a péket széttépték az őszirózsás forradalomban, mint később elmesélte, nagy szerelmének hőse is eltűnt előle, méltatlan utódja meg kirabolta. Emerenc sose tudta meg, hogy valamiképpen egy döntésre jutott az Elfújta a szél Butler kapitányával, akár a gátlástalan regényhős, ő sem óhajtotta többé kockára tenni a szívét senkiért, semmiért. A második világháború után végtelen horizont tárult elé, akkorát kanyaríthatott volna belőle magának, amekkorát akart, jó, hideg analitikus esze volt, hibátlan logikája, de nem kívánt se művelődni, se kiemelkedni, a közösség érdekében sem szándékozott utasításra vagy kampány szerint tevékenykedni, maga döntötte el, miért és kiért lépjen és mekkora lépéssel, megmaradt a komatálak és tarka macskák körében. Újságot nem olvasott, híreket nem hallgatott, azt a szót, hogy politika, nem engedte be a világába, és semmi könnyes vagy öntudatos mellézköngét nem kapott a száján, ha véletlenül azt a szót mondta ki, hogy Magyarország.

Emerenc egyszemélyes birodalom egyszemélyes lakója volt, szuverénebb, mint a római pápa, magatartása, tökéletes közéleti közönye néha éles jeleneteket eredményezett köztünk, úgy hathattunk idegenek előtt, mint egy kabarészám, ha tanúnk lett volna, én az Árpádokig visszafutó családfámmal a dühtől majdnem sírva próbáltam meggyőzni Emerencet arról, mit jelentett hazánkban a háború után megindult fejlődés, mit a földosztás, mit a dolgozó osztályok – nem az én osztályom, az övé – előtt megnyíló beláthatatlan lehetőségek, Emerenc azt felelte, ismeri a parasztok gondolkozásmódját, neki is az a családja, azoknak édesmindegy, ki veszi meg a tojást vagy a tejfelt, csak meg tudjanak gazdagodni, a munkás meg csak addig fenyegetőzik a jogaiért, míg maga is úr nem lesz, őt a proletártömegek – nem ezt a szót használta, de körülírta – nem érdeklik, a semmittevő, hazug urakat pedig különlegesen utálja. A pap hazudik, az orvos tudatlan, pénzsóvár, az ügyvédnek mindegy, kit képvisel, gyilkost vagy áldozatot, a mérnök eleve úgy kalkulál, hogy a saját háza anyagát kispórolhassa a téglákból, a nagyüzemek, a gyárak, a tudományos intézmények csupa bünszövetkezet. Ordítottunk egymásra, én, mint Robespierre, a néphatalom képviselője, akit éppen ezekben az években próbáltak olyan határig munkaképtelenné tenni és a számomra kijelölt gettóba visszazavarni már munkaképtelenné alázott férjemmel, hátha rászánom végre magam arra, hogy távozzam innen, döntsem el a formát, az életből is, vagy csak az országból, csakhogy engem talpon tartott a gyűlölet, amely mindig tudta, aki üldöz, annak csak a saját

hitvány karrierjéhez van köze, az ország a szülés görcseiben vergődik, s nem tehet róla, hogy olyan gyalázatos bábákat állítottak az ágyához, arról sem, hogy kitenyészítették a Sparafucilék világát, és hatalmat adtak olyan mocskos kezekbe, amelyeket Szent László idején bárdal vágtak volna le, mert rosszabbak a tolvajokénál, évtizedekre ellopták egy nemzet hitelét.

Emerenc, aki előtt még idős kora ellenére is nyitva állt minden lehetőség, legalábbis akkor, mikor a nagy változás létrejött, gúnyos megjegyzésekkel kísérte a történelem gyűrűzését, és a népnevelők arcába mondta, neki ne szónokoljon senki semmiről, templomba való a prédikáció, őt gyerekfejjel elzavarták főzni, nem kérdezték, bírja-e, tizenhárom évesen már Pesten szolgált, menjen csak szépen a látogató oda, ahonnan jött, főleg el az ő előteréből, mert ő a testi munkája után él, nem a szája után, mint a népnevelő, és hülyeségeket hallgatni nincs érkezése. Emerencet valóban a csoda mentette meg, hogy mikor a zivataros idő járta, nem internálták, volt a minden ellen irányuló megvetésében valami torz. A népnevelők igazán életük legkínosabb perceit élték, mikor Emerenc állambölcseletét ismertette velük, szemében Horthy, Hitler, Rákosi, Negyedik Károly teljesen azonos volt, az a bizonyos, aki hatalmon van, parancsol, és aki utasíthat bárkit bármikor bármire, mindig valami megfoghatatlan valaminek a nevében. Aki fenn volt, akármilyen előjellel fenn, ha az ő, az Emerenc érdekében van is fenn, mind egyforma, mind elnyomó, Emerenc világa kétféle embert ismert, aki seper és aki nem, aki pedig nem seper, attól minden kitelik, és teljesen mindegy, milyen jelszavak közt vagy lobogó alatt tartja a nemzeti ünnepét. Nem volt erő, ami Emerencet megtörhette volna, a népnevelő szíve mélyéig megriadva tűnt el a közeléből, Emerenc kivédhetetlen volt, megállíthatatlan, nem lehetett vele se komázní, se barátkozni, de csevegni sem, bátor volt, elbűvölően, gonoszul okos és megszegyenítő módon pimasz. Senki se bírta meggyőzni arról, hogy ha elfogadnók képtelen felosztási módszerét, és a seprés tényétől vagy elmaradásától tennők függővé kinek-kinek a becsületét, kizárólag rajta állna, óhajt-e azok közé kerülni, akik nem sepernek, hanem sepertetnek, mert az állam 1945-ben megadta neki a lehetőséget. Végso ütőkártyaként, ha mást már nem tudott bevetni, megjátszotta a szegény öregasszonyt, aki túl van már minden földi dolgon, révetegen néz maga elé, s aki számára elkészt már minden. „Dehogy készt, drága néni – reménykedett a fiatal agitátor –, a néni előtt minden út nyitva áll, paraszti származék, hogyan készt volna el, viszik tanulni, vagy küldenek ide valakit, aki eligazítja, hol jelentkezzen, felméri a képességeit, melyek nem mindennapiak, rövidesen bepótol mindent, érettségizik, lehet kiművelt fő.” Kiművelt? Ez volt a csóva Emerenc értelmiségellenes olajkútjára, mert ahogy elméjének rendkívüli volta azonnal szembetűnt, betűtől való irtózását maga közölte mindenkivel, nagyformátumú szónok volt, vérbeli.

Olvasni alig, írni görcsösen, nagy kinnal tudott, a számtan alaplűveleteiből csak kettő maradt meg benne, az összeadás meg a kivonás, memóriája viszont úgy működött, mint egy komputer. Bármí volt, amit az ablakokból kiáradó hangú rádió vagy televízió közölt, ha pozitívan csengett, azonnal megcáfolta, ha negatívan, megdicsérte, fogalma se volt róla, ez vagy az a része a világnak merre található, de hibátlan kiejtéssel elismételte nekem, mit hallott kormányáról a hírekben, sorolta az államférfiak nevét, akár magyarok voltak, akár külföldiek, és mindig kommentárral. „Békét akarnak, maga elhiszi? Én nem, mert akkor ki veszi meg a puskát, meg mi lesz

a jogcím az akasztásra és fosztogatásra, amellet, ha eddig sose volt világbéke, miért lenne most világbéke?” Több nőmozgalmi funkcionárius kedélye sérült meg, ha az öregasszonyt gyűlésbe akarta hívni, vagy felrázni ellenséges érdektelenségéből, az utcabizalmi, a tanácstag úgy tartotta számon, mint egy elemi csapást, és e tekintetben teljesen azonos véleményen volt velük a pap: Emerenc Mefisztónak született, mindent tagadott. Mondtam neki egyszer, ha nem hadakozott volna folyton a saját jó szerencsájének lehetősége ellen, ő lett volna az első női nagykövet, miniszterelnök, tudom is én, mi, esze, intelligenciája több van, mint a Tudományos Akadémiának. „Jó – mondta Emerenc –, kár, hogy nem tudom, egy nagykövet mit csinál. Én nem akarok már semmit a kriptán kívül, hagyjanak engem békén, ne oktassanak, tudok eleget, bár kevesebbet tudnék. Tartsa meg az országot, ami maga szerint teli van lehetőséggel, aki még kíván tőle valamit. Nekem nincs szükségem senkire, semmire, értse meg végre.”

Valóban nem kellett neki az ország, nem óhajtott a seprőirányítók oldalára állni, nem igényelt semmit, s nem vette észre, hogy az örökös negációval is állandóan politizál. Ha ezt tette Horthy alatt is, jól mulathattak az akkori munkáltatói, Józsi öcsém fia elárulta, ült akkor pár napot lázító szöveg hangoztatása miatt. Emerenc életének bármelyik korszaka iszonyú képlet lehetett, mikor szónokolni kezdett, okosabb volt eltisztulni mellőle, menekült is, aki hallotta, hogy kommentálja Gagarin repülését, vagy a Lajka kutyát. Mikor Lajka szívverését hallgattuk, átkozódni kezdett, hogy állatkínzás, később azzal vigasztalta magát, órát ketyegtetnek, majd siet nekik egy értelmes kutya beülni egy golyóba vagy mibe, és a mennybolton furikálni, ki hiszi ezt, Gagarinról azt jósolta, ő rosszat érez, nem szabad ilyen feladatot elvállalni, mert Isten általában nem figyel ránk, ha kérünk valamit, de amitől félünk, mindig megadja. Hát ha ő elintézi a szomszédot, mikor az letapossa az ő ágyása virágait, Isten is elintézi a behatolót, nem azért vannak égitestek, hogy köztük kóricáljon valaki. Gagarin halála napján, mikor egy rémült és megrendült világ reakcióját kellett átélnie, még a segíthetetlenül ostoba Adél is kitért előle, mert kinn ágált az előtérben, és magyarázta, ő megmondta előre, hogy Isten nem tűr hatásköri túllépést. Más szóval fejezte ki magát, de ez volt az értelme. A földkerekségen az egyedüli ember volt, aki nem szánta a csillaggá lobbant fiatal férfit, nem mintha Kennedyt vagy Martin Luther Kinget szánta volna, Emerenc részvét és részrehajlás nélkül figyelte a két féltekét, és azt hirdette, Amerikában is vannak seprők és sepertetők, Kennedy is sepertető volt, a néger meg, aki nem cirkuszban lép fel, hanem folyton csak szerepel meg utazik, fősepertető, egyébként mindenki tartozik egyszer egy halállal, mihelyt lesz ideje, mindjárt könnyezik. Józsi öcsém fiával később, ha összetalálkoztunk Emerenc sírjánál, váltottunk is szót olykor Emerenc befolyásolhatatlan világszemléletéről, a fiatal férfi széttárta a két kezét tehetetlenül, szerinte túl későn érte a nagynénjét a béke, az ő apja józanul mérlegelt, az még jól emlékezett a hajdani nehéz évekre, elégedett volt, progresszív, Emerenc negatív töltésű kitörései viszont végigkísérték nagynénje életét. Vehettem észre, sajátságos, majdnem már tárgy nélküli volt ez az ellenállás, Ferenc József ellen éppúgy irányult, mint bárki más ellen, aki az ország történetét még ha szerencsésen is, de befolyásolni tudta. Én hallgattam az ügyvéd fiáról, pedig valahol nála éreztem mindennek a magyarázatát, végül aztán az alezredes fogalmazta meg helyettünk, Emerenc alighanem a hatalmat

gyűlölte, akárki kezében volt is, ha lett volna valaha olyan ember, aki megoldja az öt világrész minden problémáját, Emerenc annak is ellenszenvvel regisztrálja a működését, pusztán amiatt, mert győzött. Mindenki közös nevezőn volt a tudatában, az Isten, a jegyző, a pártmunkás, a király, az ítélet-végrehajtó, az ENSZ elnöke, s ha véletlenül mégis szolidaritást vállalt valakivel, részvéte egyetemes volt, nem csak annak járt, aki megérdemelte. Mindenkinek. Akárkinek. Bűnösnek is.

Erről leginkább én tudtam volna beszámolni, aki előtt az öregasszony olykor megnyilatkozott, de nem voltam bolond, még csak az hiányzott volna, hogy ismertessem expozéit. Egyszer a szőnyegről vizes ronggyal kutyaszőrt szedett fel, Viola vedlett. Ott térdelt előttem, hallottam a gép mellől, ahogy szónokol. „Édes Istenem – mondta Emerenc a vizes rongynak –, én eldugtam a németet, mert lógott a lába, mármint az a kevés, ami maradt neki azután, hogy a gépfegyver elintézte, gondoltam, ha meglelik, agyonverik, később odadugtam mellé az orosz, csak nézték egymást a lezárt pincevégből – azt maga még nem látta, nem is fogja, ha eljár a szája, nézheti, mit teszek magával –, mikor én beköltöztem, éppen nem lakott még a villában senki, csak a béna öreg, a Szloka úr, akit később eltemettem, a háztulajdonosok akkor már kimentek Svájcba, a többi lakó közül meg akkor még nem szivárgott oda egy se. Bejártam mindent, pincétől padlásig, láttam, el lehet rekeszteni a föld alatt egy gyöngy kis helyet, ha megfelelően átcsoportosítom a hasábfákat, nyílt leghátul egy ablaktalan helyiségbe egy kis ajtó, na, az elébe húztam úgy tessék-lássék a fát, aztán mindig odadugtam mindenkit, akinek bújniuk kellett. Gondolhatja, milyen képet vágta azok ketten, mikor az orosz is elhelyeztem, annak tüdőlövése lehetett, mert habos volt a vére, nyekegtek egymásnak, pedig egyik nem értette a másikat, a fegyverüket eldugtam, ma is megvan, nem mintha érdemes volna használni, mert zajos, tudni éppen tudnám, a katonatiszt gazdám nagy vadász volt. Mire jobban összebarátkoztak volna, meghalt mind a kettő, kiraktam őket éjjel a ház elé, máig sem érti az utca, hogy fekhettek ott egymás mellett olyan békében. Eldugtam én Brodarics urat is, ugyanoda, Rákosi kerestette, hát tőlem kérhették, majd épp kiadom, mindig sisakban járt a fűrásnál, mikor megjött, alig ment le a keziről az olaj. Kém, frászt volt az kém, aki róla ilyet mondott, az volt a kém, majd hagyom, hogy elvigyék, aztán árva legyen a felesége, aki egész nap pucolt, takarított, meg aztán Brodarics úr megbecsülte az embert, hányszor guggolt le mellém, mikor a katlant be kellett fűteni, ő tanította, hogyan spóroljak a szénnel, tőle tudom, mi a tűz titka, mert mindennek titka van, a parázsnak is. Jön a Rákosi embere, én kinyitom a kaput, keresik, az ugyan nincs itt, mondom, elvitték azt már hajnalban mások, keressék csak, mert nekem is tartozik a befőzés árával. Át is vészelt nálam mindent, utóbb egy darabig üres volt a kuckó, de aztán odadugtam az ávóst, aki összeesett a kertben, rendes ávós volt az, ismertem, kár lett volna érte, hozzám átjött, mikor el volt törve a karom, és felszerelte a fregolit, miért ne dugtam volna el. Azért a másikért, akit később fogadtam be, már nem tenném tűzbe a kezemet, de azt is tartottam egypár napig, mert olyan nyomorult volt, tiszta halálveríték, kutya szokott ilyen lenni, mikor már emelik a bunkót.”

Hallgattam, nem tettem megjegyzést, Csabaduli Szent Emerenc, a kritika nélküli irgalom örültje, aki mindenkit megment, mert akit üldöznek, azt meg kell menteni, Grossmannékat nyilván éppúgy, mint Grossmannék üldözőit, az ő lobogóján egyik

oldalon egy fregoli van, a másikon meg Brodarics úr sisakja. Ennek az öregasszonynak nemhogy országtudata, semmiféle tudata nincs, fényes elméje villog, de pára alatt. Mennyi szomjúság, de mindenre, mennyi képesség, semmiért. „Mondja – kérdeztem tőle egyszer –, maga csak menteni szeretett, vagy fel is jelentett valakit?” Utálkozva nézett rám: minek nézem őt? Ő a borbélyt se jelentette fel, pedig az becsapta, kifosztotta mindenéből, és annak még az álma is hazugság volt, de nem szólt semmit, mikor otthagyta és elillant a zsákmányával, ha kellett neki, hadd vigye, attól fogva aztán aki férfi hozzá közelített volna, mindről úgy érezte, szakasztott a borbély, és még egyszer nem adja oda, amit összeszerzett, pénzt meg pláne nem. Eltervelte ő a jövőjét, de abban nincsenek borbélyok meg Kennedyk meg repülő kutyák, nincs abban csak ő meg a halottak, akiket beenged. Lecsapta, ami a kezében volt, futott, eszébe jutott egy beteg kiváltandó orvossága, kérdezte, nekem ne vásároljon-e valamit. Néztam utána, latolgattam, miért ragaszkodik hozzám, mikor annyira más vagyok, mint ő, nem értettem, mit szeret rajtam. Írtam már, még fiatal voltam, nem elemeztem végig, milyen illogikus, halálos sodrású, kiszámíthatatlan indulat a vonzalom, pedig ismertem a görög irodalmat, ami egyebet sem ábrázolt, mint az indulatok, a halál, a szerelem és a szeretet összefogódzó kezében felvillanó közös szekercét.

Nádori-Csabadul

Amiről szinte sose szólt, az a táj volt, ahol született, nem messze az én szülőhelyemtől. Én folyton becsmértem az itteni vizet, levegőt, kora tavasszal, mikor még kupacokban áll a hó, de a felázott föld már engedett valamit, és elkezdett párologni, honvágyam támadt, haza akartam menni, sosem asszisztált a kitöréseimnél, pedig ő is érzékelte az illatot, amivel a tavasz üzent, s a gallyak közt alig látható zöld derengést, ami nem fátyol, nem rügy, nemhogy levélke, mégis jelzi, hogy megindult a munka a földeken, és otthon, a mi vidékünkön az újszülött fény tavaszi törésében még mindig mutatja a prizma azt a hajdani gyereket, aki ott ugrált, táncolt gond s gondolatok nélkül a tavaszban, aki én voltam, aki ő volt. Egy ilyen késő februári napon Csabadul könyvtárosa hívott meg, mindjárt futottam Emerenchez, megkérdeztem, ha elfogadom a meghívást, eljön-e velem. Nem kell meghallgatnia, csak kíséren el, s míg én tartom az előadást, ő kimehet a temetőbe vagy megkeresheti a rokonait. Úgy hagyott ott, hogy nem is válaszolt, bizonyosra vettem, elutasít, az előadást mindenesetre elvállaltam. Nyolc hét választott el bennünket a kitűzött dátumtól, egy jó hónap múlva Emerenc szóba hozta az utazást. Megkérdezte, ott kell-e éjszakázni, mert arról szó sem lehet, de ha esetleg reggel megyünk, s estére megjövünk, elképzelhető, hogy velem tart. Sutu vállalta a járdaseprést, Adélka a kukázást, ha elviszem, ő jön. Mindig fehér arcára rálehel egy csepp színt a szokatlan elhatározás, arra kért, ha Csabadulon leszünk, ne mondjam meg senkinek, milyen minőségben tartozik hozzám. Felbosszantott ezzel a mondattal, hát ki bánik vele úgy, mint egy alkalmazottal, megkérdeztem, megfelel-e, ha úgy mutatom be, mint a férjem rokonát, a sajátomnak nem adhatom ki, mert a familiája megcáfol, de egy ismeretlen pestivel kerülhetett atyafiságba. Soha ilyen gúnnyal keveredett elnézéssel nem nézett rám, mint akkor. „A gazda el lesz ragadtatva – mondta szárazon. – Ne fárassza magát, csak kíváncsi voltam, vállal-e, de hát vállal. Maga igen, mert maga sültbolond, és nincs érzéke semmihez. Mit képzelsz, mit hisznek, mi lett belőlem?”

Király? Már gyerekkoromban is szolgálni adtak, az én családom nem ábrándozó. Majd közlöm, házfelügyelő vagyok, az is állás.” Akkor már dühös voltam rá, csapkodtam mérgemben, felőlem bejelenthet akármit, hogy sintér vagy dögbőrpucoló, nem lesz ember, aki ne méltányolná, hogy rendben tart egy többemeletes villát meg számtalan más házat, meg vezeti a háztartásunkat; főleg a legutolsó tennivalója miatt méltányolják majd, mert bár nem hiszi, éppen amiatt hívott meg engem Csabadul, amit ő olyan semmibe vesz, az írások miatt, és vannak még emberek, és éppen az ő születési helyén, akik nem tartják az író munkakerülőnek, és nem legyintenek, mint ő, Arany János vagy Petőfi nevére. Nem válaszolt, nem is említette még egyszer az utat, az utolsó napig nem tudtam, jön-e hát, nem-e, de nem bolygattam, féltem, ha erőltetem, végképp itthon marad.

Éltünk az előadás előtt, mint addig, Emerenc törölgette a könyvespolcokat, átvette a postát, meghallgatta, ha a rádióban beszéltem, de kommentár nélkül; nem érdekelte. Tudomásul vette, hogy időnként ankétra futunk, értekezletre, valami irodalmi társaság előadására, szabálytalan magyarórára, látta a könyveken a nevünket, úgy rakta vissza törölgetés után, mint a gyertyatartót vagy gyufásdobozt, mindegy volt, elnézhető fogyatékoság, mint a falánság vagy az ital. Valami gyerekes ambícióval szerettem volna mégis megnyerni annak a szerintem ellenállhatatlan varázsnak, ami a klasszikus magyar irodalom, egyszer elszavaltam neki az Anyám tyúkját, gondoltam, ez a vers közel állhat hozzá, hiszen a jószágot szereti. Megállt a keze a portörölővel, rám nézett, csikorogva elnevette magát. Azt mondta, hihetetlen szövegeket tudok. Ej, mi a kő! Mi az, hogy „mi a kő?” Mi az, hogy „kend”? Így nem beszél senki. Fuldokolva mentem ki a szobából.

A kirándulásra egyébként nem jött velem. Mindenki ártatlan volt benne, Sutut aznap a bódéengedély ügyében berendelték a tanácsba, s az indulás előtti este futott át Emerenchez bejelenteni, nem tehet róla, nagyon sajnálja, nem tudja helyettesíteni, kiszámíthatatlan, mikor kerül sorra, és mennyi ideig foglalkoznak vele, ha bemegy. A jelenet, ami köztük lezajlott, brutalitásában szinte érzékeltethetetlen, Emerenc sértései annál vadabbak voltak, minél világosabban felfogta Sutut ártatlanságát, ha valaki, ő aztán igazán számtalanszor átélte, hogy eltervez valamit a nap egyik vagy másik szakára, aztán az egész felborul, mert valaki valahol másképp intézkedett. Tudta, Sutut éppolyan rab, mint mi valamennyien, nem mondhatja, ha egyszer beidézik, hogy más a programja, nem volt értelme sem a vitatkozásnak, sem hogy összevissza sértse Sutut, de megtette. Sutut úgy vonult el, mint Korjolan, sokáig tartott, míg helyreállt a régi jó viszony. Emerenc indulásom hajnalán sétáltatta meg az álmos Violát, nem reggel, mint máskor, reggeltől fogva nem ment el mellőlem, míg készülődtem, mindent kifogásolt, a hajamat, a ruhámat, majd szétvetett már az idegesség, mit szól bele mindenbe, és mit utasítgat, mintha udvari bálba mennék. Nem járt otthon, mondta, míg a hajammal kínozott, negyvenöt óta, akkor is csak tért-fordult, már amennyire a vonatviszonyok megengedték, meg cserélt némi ennivalót ezért-azért, ellenben negyvennégyben ott töltött egy hetet, nem jól mulatott, de hát az ő családja nem állt akkor csupa vidám emberből, a nagyapa mindig nagy zsarnok volt, az anyja oldaláról való többi családtag is nyugtalankodott a cirkusz miatt eleget. A cirkusz Emerenc szótárában mindig nemzeti kataklizmát jelzett, ez esetben a második világháborút, minden olyan szituációt, mikor a nők idegesek, kapzsis és hülyék lesznek, a férfiak meg garázdálkodnak és bicskáznak,

persze történelmi kulisszák között. Ha Emerencen múlik, becsukja a márciusi ifjakat egy pincébe, és kioktatja őket, nincs irodalom, ordítózás, tessék valami hasznos tevékenységet választani, meg ne halljon forradalmi szöveget, mert elintézi mindahányat, ki a kávéházból, menjenek földmunkát végezni, vagy iparra.

Megbízást csak akkor adott, mikor látta a művelődési autót befordulni, s rajta a rápingált helynevet: Nádori-Csabadul. Akkor megkért, ha hozzájutok, nézzem már meg, milyen állapotban vannak a családi sírok, s ha lehetséges, a régi házat is, ahol született, Nádori szélén, ha belefér az időbe, azt is szeretné, ha kimennék a csabaduli állomásra, és végiglépném a rámpát. Ez fontos, a rámpa. Ha lelek családtagot – kell lenniök, mert leveleznek Józsi öcsém fiával, nem Szeredások, azok nincsenek, az anyja felőli atyafiak élnek csak, a Divékek –, nem üzen semmit, én se fecsegek sokat, ha kérdik, az igazat mondom, megvan, egészséges. Nem ígértem semmit, mit tudom én, mire jut időm, a találkozókat nemcsak az útviszonyok, a helyi események is módosítják, szinte sosem akkor kezdek, amikorra hívnak, mert várni kell a közönségre, ha meg a könyvtáros ebédrel készült, illetlenség a temetőt kérdezni, de hát ami telik tőlem, megteszem. Az autó jóval hamarabb jött értem, mint megbeszéltük, talán ha nagyon iparkodom, minden megbízás teljesítése belefér az időbe.

Sutu az utolsó pillanatban felbukkant az utcán, zárótüzet nyitott, csúfolta Emerencet, hogy itthon marad, pedig kicseréltette a pántot az ajtaján, sejtí ő, miért, benne, Sutuban se bízok, azt hitte, ezen az egy szem napon, míg mindenki tudja már, hogy engem kísér, betörnek hozzá, s ki tehetné ezt nagyobb valószínűséggel, mint ő, Sutu, aki Violát is elvállalta volna. „Pusztulj el!” – mondta higgadtan Emerenc, Sutu megnémult, de ott maradt, az átok váratlan volt, s éppolyan igazságtalan, mint az ő gyanúsítása, így láttam őket egymás mellett még a kocsiból is, Sutu elgyökkent fejjel bámult Emerencre, mintha karatézta volna, és az öregasszony ütése olyan rossz helyen találta volna el, hogy képtelen már megmoccanni többé. Visszaszóltam Emerencnek, igyekszem haza, éjfél előtt itthon szeretnék lenni, bár lehet, nem lesz erőm már átmenni hozzá, mert olyan fáradt leszek akkorára, hogy nem tudok majd beszélni. „Fáradt, mitől? Fáradt lesz a sok boldogtalan, aki hallgatja, mire azokat behajszolják a kultúrházba, már túllesznek étetésen, fejésen, almozáson, ötmillió dolgon, amiről magának fogalma sincs, maga meg csak ül, és fecseg összevissza.” Dehogyan kezdtem el magyarázni, milyen energiába kerül, míg kánikulában egy szellőztethetetlen, a kinti zaj miatt zárva tartott ablakú teremben órákig koncentrálnom kell, kértem, induljunk. Kicsit csalódott voltam, azt vártam, Emerenc kivételesen nem piszkál, hanem kér valamit, mondjuk egy gallyat az otthoni sövényről, vagy mit tudom én, mit, én mindig hozok, ha hazamegyek, egy kétkilós kenyeret, de nem kért semmit. Mikor elindultunk, Viola hanyagul vakkantott, mint aki megnyugtat, nem tart örökké az elválás, estig igazán kibírjuk mind a ketten.

Sima utunk volt, nem álltunk meg sehol, megszoktam, hogy érkezés előtt nem eszem, majd nem mindig megkínálnak a könyvtárban, s ha bele se kóstolok az ételbe, sértés. Nádori szép falu volt, nem kellett a temető után kérdezősködnöm, ott kezdődött, ahol a helység, éppen a táblánál, régi, horpadt sírok tetejéről illatoztak felém a vadvirágok meg a zsálya. Megállítottuk a kocsit, bementem, egy ismeretlen nő virágot locsolt a kerítésnél. Elég idős volt ahhoz, hogy hallhatta volna ezt a nevet: Szeredás vagy Divék, de nem itt született, csak ide jött férjhez, nem tudott az ács

családjáról, maga a temető szemmel láthatólag nem működött már, aki itt porladt, többnyire jel nélkül maradt halom alatt tette, elhurcolták, ellopták innen a legtöbb sírkövet, fejfát, vagy ha fontos volt a halott, exhumáltatta a család. Nem volt olyan ápoltság, mint ami mellett az öregasszony hajlongott, legfeljebb húsz, botorkáltam egy darabig a nyúllyukak, vakondtúrások között, még szívesen is tettem, van az elhagyott nyári temetőnek valami nem is búsító vonzóereje, hát csak sétáltam a gyomverte egykori sírok között, de nem volt látnivaló. Ahol még kivehettem valami halvány bevésést, nem az a név állt, amit kerestem, Csabadulon viszont azonnal szerencsével jártam, ahogy a főtéren a kocsiból kiléptem, ott piroslott egy cégtáblán éppen velem szemben Emerenc anyjának családi neve: *Divék Csaba hagyományos és kvarcórák, Divékné Kapros Ildikó divatészer*. Fiatal házaspár dolgozott az üzletben, ha azt képzeltem, szenzációt szerzek azzal, hogy úgy lépek be, hírt hozok Pesten élő rokonokról, Szeredás Emerencről, amennyiben jó helyen járok, és néhai Szeredás Józsefné Divék Rozália az ő családjukba tartozott, hát tévedtem. Ha nem is érintkeztek vele, tudtak Emerencről, az órás megkért, okvetlen keressem fel a keresztanyját, aki Divék lány, s a pesti rokonnak édes unokatestvére, együtt voltak kislányok, az nagyon örülne nekem, de főleg annak, ha ennyi tenger idő eltelte után megtudhatná, mi történt Emerenc néni lányával, akit azóta se látott, hogy visszavitték a fővárosba.

Most nekem kellett nagyon vigyáznom, ki ne derüljön, hogy ismereteim hiányosak, és most hallok először arról, hogy Emerencnek gyereke volt. Tapogatózásomra felidézték az emléket, amit már ők is csak az előttük éltek közvetítésével tudtak, hogy Emerenc a háború utolsó évében egy karon ülő kislánnyal jelent meg, aki aztán ott élt vagy egy esztendeig a dédapánál. A családi sírokról nem tudtak a fiatalok, de az órás keresztanyja bizonyosan emlékszik mindenre. A boltból a könyvtárba mentem, rengeteg idő volt nemhogy az előadásig, ebédig is, boldog volt a könyvtáros, hogy programot ajánlok, készséggel elkísért. Az unokanővér a saját házában lakott, hasonlított Emerenchez, ugyanaz a szikár, magas fajta volt, lépteiben ugyanaz a méltóság, tartás, éppen csak szemmel láthatólag jól érezte magát öregen is az életben. Jó ízléssel berendezett és az anyagi függetlenséget büszkén érzékeltető otthonába tágas ablakokon zuhogott be a fény, megkínált süteménnyel, a tálcát egy gyönyörű régi kredencből emelte ki, mondta, a bútort még Emerenc apja csinálta, aki nemcsak ács volt, mint nyilván tudom, hanem műbútorasztalos is, a nagyapa hozatta a kredencet át, mikor a Nádoriban alakult téesz átvette az ácsműhelyt saját szükségletére. Ő is azt kezdte nyomozni, mire jutott Emerenc a kislánnyal azután, hogy eltűnt a szemük elől, annak vagy nagyon jó vége lett, vagy nagyon rossz, mert Józsi öccsük fia például sose látta. Nagyapjuk nehézkes ember volt, mesélt az asszony, míg ettük a vastag, sárga süteményt, és ittuk az örökre ismerős alföldi homoki bort, soha meg nem értette, hogy gyereklánynak Pesten munkát vállalni nem veszélytelen, s mikor Emerenc megjelent a gyerekekkel, azt hitték, agyoncsapja, ha akkor nincs szélütés után, talán meg is teszi, csak hogy nem volt már a régi. Ma persze már nem számít az ilyesmi, ha nem örül is a család, nem mutatja, a hatóság is, a társadalom is a fiatalot védi, vehetem észre. Jogos volt az érdeklődésük akkoriban, hogy megtudhassák, ki az apja annak a gyereknek, de Emerenc nem mondott semmit, a kislánynak meg az iratait se hozta el, ha a nagyapának nem akkora a tekintélye, és nem ajándékozta folyton hol ezzel, hol azzal a jegyzőt, baj is lesz belőle,

de a jegyző elgereblyélte a dolgot, akadt a Pesten felejtett okmány helyett valami papírja a kislánynak, apja ügyis ismeretlen volt, lett az is Divék. A végén a törvényes dédunokáinál is jobban megszokta az öreg, merthogy a kislánynak nem volt ott sem az anyja, senkije, hát az öreget szerette meg, rámászott, ölelte, a vén Divék sírva fakadt, mikor Emerenc visszavette tőlük, és holtáig panaszolta, minek is engedte el, mikor olyan nagyon kedves volt. Egyébként bármikor szívesen látják Emerencet akár egyedül, akár a kislánnyal, aki biztos, hogy asszony már, nagyapa, sajnos, akárcsak az ő szegény férje, halott, Divékek már csak ők élnek itt, szétszóródott a família.

Készséges volt a rokon, a rekkenő hőségben is felajánlotta, kivisz a sírokhoz, az öreg és az ő szülei itt vannak, az Emerenc családja Nádoriban maradt, a lezárt temetőben. Itt egy kicsit halkabban beszélt, zavarban volt, nem vált senki dicsőségére, hogy a nagyapa, miután kezdettől ellenezte, hogy a lánya Szeredásné legyen, bár hogy miért, nem tudta senki, mert míg a halál el nem vitte, jól keresett az ács, a borzasztó tragédiáról meg végképp nem tehetett, sem az ácsot, sem az ikreket, sem a lányát nem hozatta a közelébe. Nádoriban rendezték a temetést is, ott nyugszik mindenki Szeredás mellett, mintha annak az áldozata volna mind, persze lehet, mindent rosszul érzékelt, abban az időben gyerek volt még, olyan is van, hogy valaki éppen azért marad távol az elköltözött sírjától, mert nagyon is szerette, aztán rosszul esik látnia. A második férjnek egyébként még nyugvóhelye sincs, nyilván elmondta Emerenc, hogy tömegsírba került Galíciában. Mindenesetre, ha a pesti rokon intézkedni akarna, ne halogassa, tavaly óta Nátori és Csabadul törvényhatósági tekintetben egyesültek egymással, hamarosan felszántják az öreg temetőt, ahol egyébként nem tudja megmondani, merre nyugosznak Szeredásék, mert gyerekkora óta nem járt benne, de az itt nyugvó Divékek és Koprók sírját megtekinthetjük, ő Divék lány, de Kopróné lett. Miután még mindig belefért az időbe, meg is néztem az ízléses obeliszket, gránitból volt, rajta, ahogy illik, a nevek felett Babilon vizei, a fűzfák és a gallyakra akasztott hegedűk. A rokon meg is ajándékozott, adott két fényképet, sokáig kereste, míg előkerült valami fiókból: Emerenc anyja valóban szép menyasszony volt, de az igazi döbbenetet nem ez a kép keltette bennem, hanem az ősrégi, hullámosra nyesett peremű amatőrkép, amelyen Emerenc látszott, karján egy gyermekkel, rossz volt a megvilágítás, csak a kislány látszott élesen, Emerenc fejét akkor is kendő takarta, de öltözéke valamivel tarkább volt, nem is nagyon illett rá, nyilván valamilyen munkahelyén örökölte. Lényegileg nem változott az arca, csak a szemében volt malícia helyett valami kedves derű. A Divékek és Koprók egyébként mind eljöttek az előadásomra, eredetileg nyilván eszében se volt senkinek, de így illett, ha már leviziteltük náluk. Ritka kevesen voltak a találkozón, a jelenlevők az érdeklődés minden jele nélkül hallgattak, mindenkinek melege volt, én, míg mondtam a százszor elmondott szöveget, azon tűnődtem, hová tűnhetett Emerenc karjáról a gyermek.

Visszafelé indulóban nem felejtettem el megkérni a könyvtárost, kerüljünk egyet az állomás felé. Ha csodálkozott is, nem mutatta, végigléptem a rámpát, ahogy Emerenc kívánta, olyan volt, mint bárhol, magas, betoncsíkos, elhagyatott. Visszafelé Nádoriban a sofőr megállt Emerenc hajdani otthonánál, kiderült, ma is úgy emlegetik: a Szeredás-ház. Jól látszott, mert épp csak ereszkedett még az alkony, egyike volt azoknak a valószínűtlen nyári estéknek, amikor a nap nem lassanként vonja be sugarait, hanem egyszer csak nincs sehol, a szürkesség mögött meg

mindenféle sáv izzik, narancs meg kék meg ibolya. Megleltük a hajdani színteret, s olyan volt, amilyennek Emerenc elmesélte, úgy festett a frontális rész, az oldalfalak, akkora volt a kerülete, a magassága, Emerenc nem bővített, nem szűkített semmit, ami még meglepőbb, az arányokra is helyesen emlékezett, nem álmodott mesekastélyt a szépséges valamikori otthon helyett, elég szép volt az úgy is, ahogy Szeredás József megépítette. A házat nem szeretettel, szerelemmel tervezték, úgy hatott, mint egy örök időkre érvényes vallomás. A hajdani műhely helyén most is műhely volt, de villanyfűrészt állt benne, nagy, láncon tartott kutyák ugattak rám. Megvolt a kiskert, a rózsák fává öregedtek, valaki a platánok mellé ültetett egypár juhart, megnőtt közben a diófa is, ágán hinta lengett, alatta gyerekek játszottak. Nem leltem meg a szérűt, kukoricatábla volt helyette, bő termés ígérkezett, álltam, néztem, hogy állnak katonás sorokban és törtem a fejemet, hogy milyen lehet a föld emlékezete, amikor annyi vért és halottat és betemetett álmot, kudarcot takar. Hogy bír teremni, ilyen emlékekkel? Vagy éppen azért? Az üzemvezető fiatal férfi volt, látta, hogy megállítom a kocsit, hogy kiszállok, azt hitte, komondorkölyökért jövök, mert azt árult, de mondtam neki, van kutyám, csak az épületet bámulom, mert itt élt valaha valaki, akivel én egy utcában lakom. Azonnal nem érdekelt, mihelyt kiderült, nem komondor kell nekem. Haboztam, kérjek-e tőle Emerencnek a régi fáról egy szál rózsát, aztán mégse tettem. Mit tudom én, micsoda Emerenc emlékkútjának mérőőnjá, mikor mostanáig azt se közölte, hogy gyereke van, vagy legalábbis volt. Itt, élete valamikori letagadhatatlan és igazolható színterén megpróbáltam berajzolni a tudatomba Emerenc létének reális koordinátáit, de itt se sikerült. Itt már nem volt otthon, ott még nem, ahol most élt, azaz ha igen, olyan körülmények között, hogy azt az otthont elzárta a világtól. Ebben a fényvesztett, csak az alkonyt színesítő sávok közt kéklő estében az az egyetlen tény volt világos: a falu eltűnt számára, Emerenc eljutott a városba, az be is fogadta, ő viszont nem fogadta el a várost, hisz egyetlen reális közege egy csukott ajtó mögött volna érzékelhető, ha megmutatná valaha, de nincs szándékában. Visszaültem a kocsiba, nem téptem le emlékül még egy bokorlevelet sem, indultunk haza.

Tudtam, nem fog otthon várni, annál gőgösebb, inkább sose hallja meg, mi van meg még élete hajdani elemeiből, semhogy megmutassa: érdekli. Beköszöntem a férjemnek, aki közölte, pazar ünnepi ebédet fogyasztottak Violával, aztán átmentem az öregasszonyhoz, a kutya rohant elém a kertkapuhoz az előtérből, Emerenc fel sem állt, ott levegőzött a szennyespadon. Gondoltam, várj csak szépen, mindjárt lecsap az atombomba, azért sejtetheted, hogy szó közt csak előbukkan egynéhány olyan részlet az életed eseményei közül, amit elfelejtettél ismertetni. Először beszámoltam az órásműhelyről, aztán mélyebbre haladtam a szondával, ecseteltem, milyen kellemes körülmények között él az unokatestvére, meg hogy a nagyapa bizony kemény ember lehetett, miért a holtakat bünteti, elég szerencsétlenek voltak azok úgy is, meg nem is követhető az esze járása, mért engedte elpusztulni a sírokat, olyan illetlen az ilyesmi. Emerenc messze nézett, mint aki valami olyat lát a homályban, ami nem rám tartozik, engem meg hirtelen mint a hullám öntött el a szégyen, hát mit tolakodom én az ő magánügyei szférájába, mit várnék el tőle, vallomást? Ennyi év alatt egy centivel nem engedett közelebb magához, csak nem azt kívánnám, hogy beszámoljon a házasságon kívül született gyerekeről, ami annak idején nyilván csak bajt hozott rá és megaláztatást, kivédhetetlen gondokat. Hát perverz vagyok én, szadista? Azt

reméltem, dicsekedni fog valamivel, ami az ő hajdani észjárása szerint letagadni való? Emerenc hátat fordított a kertnek, s attól fogva már csak engem nézett, míg Viola fejét a térdéhez szorította. Nevetséges leírnom, de úgy éreztem, a kutya mindig tudott Emerenc lányáról, mert neki mindent elmondott az öregasszony, amire én voltam kíváncsi.

– Mondtam már magának – kezdte, társalgási hangon –, már rég együtt a rávaló, de úgy döntöttem, megvárom a kriptával a saját halálomat, akkor Józsi öcsém fia lebonyolít mindent. Nem gyűlölöm én a nagyapámat, olyan volt, amilyen, féltékeny, rideg, sose bocsátotta meg az apámnak, hogy elvitte mellőle az anyámat, engem se szeretett, ezt nem rovom fel neki, de amit a holtnak a halál kipurancsol, az mégiscsak jár. Én valamennyit felhozatom, olyan kriptánk lesz, meglátja, hogy olyan még nem épült Budapesten, majd magának valamelyik festő vagy szobrász barátja, aszerint, ahogy diktálom, lerajzolja. Nem jutott volna ez idáig, mert félt volna nagyapám, hogy Csabadulon kibeszélik őket, de nyakukra vittem a kislányt, és az öreg okos volt, mint az ördög, tudta, úgyis megvan a szégyen, és azzal üt a legnagyobbat rajtam, ha fütyül a sírokra, hát hagyta a fejfákat elrohadni, én meg Pesten éltem, nem tudtam kijárni a temetőbe.

Na hál' istennek, ő hozta szóba, akkor odaadhatom a fényképeket. Sokáig nézte mind a kettőt, arcán nem volt indulat, azt képzeltem, talán meghatódik vagy elpirul, bár igazán nem tudom, miért hittem így, felőlem lehetett neki odabenn egy albumnyi képe a gyerekről, mit tudtam én Emerenc Tiltott Városának tárgyairól. Nem úgy nézett a képre, mint egy anya, legkevésbé, mint egy megrendült anya, akinek múltja most bukik elő, hanem mint egy katona, aki megszokta, hogy mindig ő győz a csatában.

– Ez Évike – magyarázta –, őt vártam a múltkor, ő él Amerikában, küldi nekem a pénzt. A csomagokat is ő küldi, amikből ennek-annak juttatok, amiből maga szokta megkapni a hiábavalóságokat, a festéket, a krémet. Ilyen volt, mikor hazahoztam Csabadulról Pestre, de most már látni sem akarom semelyik arcát, mert nem jött el, mikorra rendeltem. Ha én hívom, márpedig a múltkor hívtam, akkor neki el kell jönnie, ha a világ szétrobban is, mert ha én nem vagyok, a falon verik szét a fejét vagy viszik a gázba.

Felém tolta a képet, mint aki jelzi, nem tart rá igényt.

– Azt hiszi, egyszerű volt? – Érződött, hogy most sem könnyű neki erről beszélnie. – Addig tisztelt engem mindenki, fogalom voltam én, Szeredás Emerenc, aki tiszta, rendes, józan életű, aki a maga kárán megtanulta, milyenek a férfiak, és mikor elment az az ember, később meg elszökött a borbély a pénzével meg mindazzal, ami kis értéket az évek során szerzett, nem ivott lúgot, hanem megrázta magát, mintha mindez nem is vele történt volna meg, és kimondta, ő többé nem lesz senki jegyese, férfit sem enged a közelébe, tegyenek bolonddá meg fosszanak ki csak mást. Nem nyúlt énhozzám senki soha, hát mit gondol, milyen kellemes volt beállítani nagyapámhoz karomon a gyerekekkel, hogy ez itt az enyém, és étessék már háború végéig, mert én nem tudom ellátni Pesten, időm sincs, hogy ajnározzam, itt majd ellődörög, nem tehetek róla, hogy valami gazember így kibabrált velem, és most itt ez a lány. Pesten nem tarthattam, veszélyes volt, bezárni meg nem lehetett, a gyereknek mozgás kell, levegő.

A bokrok zizegtek, Viola elaludt, feje az Emerenc cipőjén.

– Hát emlékszik még a törvényekre, nem? Az öregek ciánt ittak, a fiatalok megvették a menekülést, de nem vághattak neki a hegyi útnak gyalogosan, négykézláb, egy csecsemővel, azt ideadták nekem. Grossmann-né tudta, ki nekem Évi, mi vagyok én Évinek, a kislány sírt, akárki közeledett felé, és az anyja karjából is az enyémbé kíváncsozott vissza. Nem minden német volt haramia, ez a villa egy német gyárosé volt, az szerezte Grossmannéknak az embercsempészt, az szegődtetett el engem is ide házfelügyelőnek és bízott rám mindent, mielőtt visszament volna a hazájába. Megegyeztünk, én beálltam a villába, a fiatal Grossmannék nekivágtak a határnak, én meg elvittem a kislányt falura, okosabb volt, ha azt hiszik, eltűnt az is a szüleivel együtt. Hogy én aztán mit kaptam, mikor megérkeztem, azt ne kérdezze, mert az nem volt közönséges, azt hittem, nem tudok többé járni. Na verjen, rúgjon, mondtam nagyapámnak, mondjon el mindennek, csak a kislányt hagyja békén, a Grossmannéktól kapott pénzt meg ékszert odaadtam a gyerek tartásdíjába, azt hitte, raboltam is a háborús zűrzavarban, hogy Grossmannékat raboltam ki, mert nem volt kevés, amit vittem, elvette, ne féljen. El is látták tisztességesen belőle a kislányt egy jó évig, akkor hazajöttek Grossmannék, érte mehettem. Kezdték volna azok szegények újra az életet, aztán mégiscsak visszamentek idegenbe, és amijük még megvolt, meg a szobabútort, amit már idementettem a villába, nekem adták hálából, aztán eltűntek megint, féltek itt maradni, mert kezdte már Rákosi a cirkuszt előlről. Járt a rámpán?

Mondtam, igen.

– Szerettem volna, ha megnézi, mert én gyakran látom álmomban, és mindig olyan, mint utolszor, amikor a jószág levette magát a vagonból utánam. Volt egy üszőnk, egy zsemlyeszínű, azt borjúkorától én neveltem, és a két kicsi mellett az volt a harmadik gyermek az én szememben, ugyanolyan selyemszőre volt, mint az ikrek haja, az orra rózsaszín, puha, és tejszaga volt, akár a testvéreimnek. Nevettek miatta, mert járt utánam, de aztán el kellett adni, engem bezártak a padlásra, elvették alólam a létrát, hogy ne tudjak utána futni, falun akkor még nem volt szokás a hisztéria, jót húztak a gyerekekre, megmondták, mit tegyen, ha még mindig nem értette, fejbe verték. Lehet, hogy most másképp van, ott is megengednek mindent, nem tudom. Engem mindenesetre fejbe vertek, az ajtót is rám csukták, mégis lejutottam, tudtam, hogy ha eladták az üszőt, vasúton viszik el, hát futottam a rámpához, de mire odaértem, már betuszkolták a többi gazda eladott jószágá mellé a vagonba. Bögött odafenn, én meg ordítottam a nevét, még nem húzták rá az ajtót, az meg leugrott a szavamra a magasról. Buta a gyermek, nem tudtam, mit teszek azzal, ha hívom. Mind a két mellső lábát eltörte, mert arra zuhant, hívták a cigányt, csapja főbe, átkozódott a nagyapám, bár inkább én halnék meg, nem az értékes jószág, az ilyen mihaszna, semmirekellő. Levágták és kimérték, végignézték velem, ahogy megölik és feldarabolják, mit éreztem, ne kérdezze, csak tanulja meg, ne szeressen senkit halálból, mert rajtaveszít. Ha nem tüstént, hát később. Legjobb, ha sose szeret senkit, mert akkor senkijét nem tudják letaglózni, és maga sem ugrik ki semmiféle vagonból. Na, menjen haza, most már mindketten eleget beszéltünk, pilledt a jószág is, vigye haza Violát. Viola. Az üszőt hívtuk Violának otthon, még anyám nevezte el. Induljanak már, álmos ez a kutya.

A kutya, nem én, aki egész nap műben voltam, nem ő, aki lótot, futott, takarított, sepert, a múlhatatlan imágó, Viola a rámpán vagy a mi utcánkban, kutya képében.

Hazamentem, ahogy kívánta, azt éreztem, ő kíván egyedül maradni azzal, amit én felidéztem. Most nyilván minden egyszerre jelen van körülötte, Grossmannék és a gyáros, aki nem volt rossz ember, az üres villa, amiben eleinte egyes-egyedül él, aztán folyton változó lakókkal, először németek áradnak bele, aztán magyar katonák, azok eltűnnek, jönnek a nyilasok, elmennek a nyilasok, beköltöznek az oroszok, Emerenc főz nekik, mos nekik, a ház állami tulajdonba kerül, öröklakásos villa alakul belőle, amit már én is ismerek, s mindezek között, alatt, mögött ott az alapsérülés, a pék, akit széttéptek, a borbély, aki gazember, a Grossmann Évike keltette szégyen Csabadulon, az üsző, a kilincsre akasztott macska, meg a nagy szerelem.

Vajon a macskát is úgy nevezte: Viola?

Forgatás

Egyetemista koromban irtóztam Schopenhauertől, később rájöttem, annyit el kell fogadnom a tételeiből, hogy minden érzelmi kapcsolat támadási lehetőség, és minél több embert ereszték magamhoz közel, annál számosabb csatornán áradhat felém a veszély. Nem volt egyszerű tudomásul vennem, hogy ezentúl Emerencsel is számolnom kell, léte saját életem egyik elemévé vált, s előre iszonyít a gondolat, hogy egyszer elveszíthetem, ha meg túlélem, eggyel több lesz az árnyak csapatában, akinek mindenütt jelen levő, sehol sem rögzíthető mivolta feldúl és kétségbe ejt.

Ezen a felismerésen az se módosított, hogy Emerenc magatartása kiszámíthatatlan kulcsok szerint változott, néha olyan elutasító és goromba volt hozzám, hogy ha idegen is észlelte, csodálta, miért tűröm. Nem számított, már régen nem figyeltem Emerenc felszínének tektonikus mozgásaira, mint ahogy ugyanerre a felfedezésre juthatott maga is, és hiába nem óhajtotta ő sem még egyszer kockára tenni a szívét, mint Butler kapitány, ő sem tudta kivédeni a benne meg irántam támadt ragaszkodást. Ha beteg voltam, ő ápolt, míg a férjem meg nem jött a munkából, sose viszonzozhattam hasonló szolgálattal, mert Emerenc sose volt beteg, nem méltatta figyelemre konyhai vagy munka közben elszenvedett baleseteit sem, ha lábára rántotta az olvasztott zsírt, vagy beletenyerelt a húsvágó késbe, még csak cifrát se mondott, ellátta magát valami házi szerrel, Emerenc nem becsülte a panaszkodó embert. Később már nem kellett ok vagy indokolás ahhoz, hogy át-átszaladjon a lakásunkba, nem volt szükséges megfogalmazni, tudtuk mindketten: szeretünk együtt lenni. Mikor egyedül maradtunk a lakásban, és ő is ráért, én is, beszélgettünk. Arra változatlanul nem lehetett rávenni, hogy bármelyik munkámat elolvassa, de most már érintette, ha kedvezőtlenül fogadták, az irodalompolitika hullámverését személyem ellen irányuló támadásnak érzékelte, felbőszült a kritikától, ingerült lett miatta, egyszer meg is kérdezte, ne jelentse-e fel a kritikust az alezredesnél. Hiába csendesítettem, ilyenkor dühös volt, gyűlölködő. Most már nem küzdött az ellen sem, hogy a munkámat valamiféle teljesítménynek tekintse, teljes értékűnek sose fogadta el, de ideológiát csinált hozzá, hogy ne kelljen elvetnie: olyasmi foglalkozás az írás, mint a játék, a gyermek komolyan veszi, és bár semmi lényeges nem függ attól, amit nagy gonddal végez, afelől, hogy csak játék, még csakugyan elfárad bele. Arról faggatott, amire író sem újságírónak, sem olvasónak nem tud érdemben válaszolni, hogyan jött létre a semmiből, a szavakból a regény, nem tudtam elmagyarázni neki az alkotás hétköznapi mágiáját, nem volt az szóval érzékeltethető, hogy és honnan kerül a betű az üres lapra. A filmkészítés megértetése megközelíthetőbbnek látszott, mikor

elkezdte érdekelni, mi jön létre a műteremben vagy a szabadban, mit jelent az, hogy forgatunk, azt reméltem, végre bevonhatom a magam szférájának legalább a peremére. Volt rá lehetőség, filmen dolgoztunk. Reggelente értem jött a stáb kocsija, siettünk a gyárba, mikor hazaértem, agyongyötört a faggatással, mi történt, ki volt még ott, mit mondott, hogyan folyt le a nap, mit csinálunk ott voltaképpen. Egyszer bejelentettem neki, másnap kiviszem a műterembe. Voltaképpen nem reméltem, hogy eljön, hiszen a temetőn kívül sose távozott messze a lakásától, ám másnap korán reggel a kapuban várta az autót, ünneplőben, összefont ujjai közt makulátlan zsebkendő és egy szál majoránna. Akkor megszegyeltem magam minden cinikus megjegyzésért, amit odabenn teszünk, meg ahogy néha egymásnak ugrunk, vagy, ami még rosszabb, jegeljük a dühünket, hibernáljuk a bosszúállást, míg ráérünk megint ledöfni valakit, mert futnak az órák, és gyártás idején minden másodperc pénz. Ez ünneplőben várja, hogy lásson valamit, és halálos komolyan veszi.

Emerencet egyébként senki se faggatta, mit akar a filmesek közt, a portán azt hihették, statiszta, olyan természetes nyugalommal lépkedett a gyár udvarán, mint egy másik író, mint egy színész. Leült, ahol kijelölték a helyét, csendes volt, figyelt, nem kérdezett, nem mozgott, nem zavart senkit. Nehéz jelenet volt soron, aminek spontánnak kellett lennie, különben nem hatásos, folyt a megszokott szaladgálás, az ismerős előkészítő mozzanatok sorra követték egymást, smink, szövegismétlés, fényerő, távolság kimérése, beállítás, kész, csapó, aztán felkerekedtünk megint, s a Szigeten folytattuk a munkát, Emerenc kibámult az autóból, azt hiszem, évtizedek óta nem járt a Nagyszállónál, ha ugyan látta valamikor egyáltalán. Kinn forgattuk a külső felvételt, a helikopteren a másodoperatőr dolgozott, Emerenc hol őt nézte, hol a darut az operatőrrel, itt legalább annyira a gépe, a technikáé volt a feladat, mint a szerelmeseket alakító színészeké a nagy szerelmi jelenetben. Mintha szédült lett volna az indulat hullámverésében nő meg férfi, mintha rájuk akarna borulni az erdő, lebegett az erdő, a föld, a világ, vissza is néztük a monitoron, gyönyörűen sikerült minden kép, ritka jól.

Ettünk valamit, Emerenc nem volt hajlandó beülni a Nagyszállóba, akkor már ellenséges volt, barátságtalan, nem is nézett körül. Ismertem az arcait, tudtam, most már eleget látott, nem marad, szuggerál: menjünk haza. Éreztem, baj van, s mint annyiszor, ismét nem tudtam megfejteti az okot, gondoltam, majd közli, ha otthon leszünk, szerencsére én is végeztem, elbúcsúztam, indultunk. A kocsiban azonnal kilazított két gombot az ünneplője torkán, mintha fulladna. Ritkán hallottam olyan keserűséget a hangjában, mint mikor végre elárulta, mi bántja: mi hazugok vagyunk, csalók, közölte Emerenc. Nem igaz semmi, mi mozgatjuk valami trükkal a fát, aminek csak a lombja látszik, helikopterből fényképez valaki, az köröz, a nyárfa, az meg se mozdul, közben ő, a néző, azt hiszi, hogy ugrál, táncol, kering az egész erdő. Csupa csalás ez, fertelem. Nincs igaza, védekeztem, a táncoltatott fa az azért mégiscsak táncol, mert a néző úgy érzékeli, a hatás a fontos, amit keltünk, nem az, hogy a növény igazán mozog-e, vagy szakember idézi elő a mozgás képzetét, végre is mit gondol, hogyan járjon ide-oda az erdő, mikor a fákat tartja a gyökér. Azt hiszi, a valóság látszatának felkeltése nem művészet? „Művészet – ismételte a szót keserűen –, ha maguk csakugyan azok volnának, művészek, akkor igazi volna minden, még a tánc is, akkor meg tudnák tenni, hogy a lomb a szavuktól lebegjen, nem a szélverő

géptől vagy micsodától, de nem tudnak maguk semmit, se maga, se a többi, bohócok mind, még annál is hitványabbak, rosszabbak a latornál.”

Elképedve néztem, mint ereszkedik szemem láttára valami számomra felfoghatatlan gyehenna mélyére, mint aki kút fenekére zuhant és már csak a zihálása hallatszik, meg a szidalmi. A legvégén már csak suttogott, azt mondta, igenis van olyan pillanat, mikor annak az operatőr alaknak a kezét se kellene emelnie, helikopter se szükséges, mert magától is táncot jár a növényzet. Uramisten, mi lehetett életének az a fausti mozzanata, mikor rákiáltott a percre, megálljon, mert körötte lebegtek a fák? Nem fogok rátalálni, pedig valahol ott van az időben. Mikor megismerkedett nálunk a magnetofon szerkezetével, és megtanulta, a már elhangzott szöveg vagy zeneszám ismételhető, egyszer arról beszélt, mi volna, ha az ember életét felvették volna, és meglenne egy szalagon, és visszatekerhetné, és megállíthatná vagy ismételhetné kedve szerint. Ő elfogadná a sajátját – mondta –, ahogy az volt, illetőleg ahogy majd holtáig alakul, de azzal a feltétellel, hogy azt teker rajta vissza, amit akar. Nem mertem megkérdezni, hol állítaná meg a gépet, azt még kevésbé, miért. Gondoltam, úgyse mondja meg.

A pillanat

De megmondta. Nem olyan körülmények között, amikor indokolt vagy logikus lett volna, hanem amikor azt érezte, eljött az ideje. Emerenc, ha egyáltalán hitt valami faktorban, az időben hitt, magánmitológiájában az Idő mint molnár örölt egy végtelen malomban, s aszerint, hogy kinek a zsákja került elébe, szűrte a garat az eseményeket. Ki nem maradt senki Emerenc hite szerint, legfeljebb nem érte meg, de meg volt győződve róla, a halott búzáját is megőrli és zsákba csorgatja a molnár, csak éppen mások viszik el a hátukon a lisztet, és sütnék belőle kenyeret. Az én zsákom jó három év múlva került sorra, amikor már érzései fehér izzása nemcsak szeretetet, abszolút bizalmat is jelentett. Emerencben mindenki megbízott, Emerenc senkiben, pontosabban csak bizalma morzsáit juttatta a kiválasztottaknak, adott az alezredesnek, nekem, hajdan Polettnek, Józsi öcsém fiának, sokaknak, kinek ez jutott, kinek az. Olyasmit közölt Adélkával, amiről úgy ítélte, megérti, és rá tartozik, megint csak mást mondott el az alezredesnek, Sutunak vagy az ezermesternek, nekem kezdetben az ikrek halála okát árulta el, csak jóval később derült ki, hogy ezt például sose mondta el az unokaöccsének, akit abban a hitben tartott, Emerencnek csak egyetlen testvére volt, az ő apja. Mintha a síron túl is bosszantani akart volna mindnyájunkat, a teljes egészet senkinek nem adta oda önmagából, szórakozhatott rajtunk a holtak közegeiben, amint megpróbáltuk kirakni a történetét, s ki-ki a neki juttatott információrészeket a másikéhoz illesztgette. Legalább három lényeges adatot örökre magával vitt, meg lehetett az elégtétele, ha visszatekintett ránk, hogy még mindig nincs meg minden tettére a magyarázat, s nyilván nem is lesz meg soha.

A napra, mikor mitológiai molnára az én zsákomat kerítette sorra, azért emlékszem olyan pontosan, mert virágvasárnap volt, és nem örültem, hogy megállít, mikor templomba indulok, félttem, elkésem. Én messze járok Istennel beszélgetni, lánykorom kedves templomába, a Fasorba, amely még őrzi Pestre kerülésem ideje kétségeinek és ujjongásainak emlékét. Emerenc éppen a kapunk előtt sepi, tudtam, ez is üzenet, megint úgy osztotta be a takarítást, hogy templomidőben itt találjam, hadd értsem belőle örök mondanivalóját, könnyű annak istenesnek lenni, aki elébe

leteszik az ételt, és készre ér haza az áhítat után. Mondta, ha bűneimtől megszabadultam, nézzek át hozzá ebéd után, van velem valami dolga. Nem voltam elragadtatva az ötlettől, nemcsak azért, mert a virágvasárnap különösen kedves ünnepem, de azért sem, mert mióta anyám a Farkasréten porladt, a vasárnap délutánjaimnak megvolt a maguk kötött programjuk. Menjek át négykor, kért. Háromkor, feleltem. A fejét rázta: háromkor nem lehet, háromra iderendelte egy barátját és Józsi öcsém fiát. Akkor legyen kettő. Nem lehet kettő. Kettőkor ő ebédet ad Sutunak és Adélkának, ne zavarjam őket, menjek négyre, kész. Nem vettem úrvacsorát azon az ünnepen, mert hiányzott belőlem az a belső csend, ami akár a bűnbevalláshoz, akár a feloldozás élményéhez szükséges: Emerenc felbosszantott, megnyugvás helyett feszülten jöttem haza, itthon aztán kiderült, Viola nincs itthon, az öregasszony átvitte magához azzal, hogy őt is meghívta ebédre.

Emerenc a legnemesebb indulatok ébresztésére éppoly alkalmas volt, mint arra, hogy a legnagyobb durvaságok jussanak róla eszembe, attól, hogy szerettem, még olyan dühös tudtam lenni rá, hogy néha megdöbbsentett saját indulatom. Megszokhattam már, hogy a kutyával csak bizonyos határig rendelkezhetem, ha nem hallom azt az abszurdumot, hogy meghívta ebédre, talán nem kelek ki így magamból, de ettől olyan dühbe jöttem, hogy ahogy voltam, templomra öltözve, futottam át Emerenchez. Egyszer egy írószövetségi közgyűlés egybeesett egy nyugati nagykövet vacsorájával, amelyről majdnem egy órát késtünk, soha többé meg nem hívtak bennünket, még a nemzeti ünnepeken is kitértek az utunkból. A nagykövetné vacsora utáni magatartása meleg baráti ölelés volt ahhoz a fölényhez mérten, ahogy Emerenc fogadott, mikor beállítottam hívatlanul, ott ült, beszélgetésbe mélyedve egy gazdagon terített asztalnál az előtérben Sutuval és Adélkával. Ahogy bezörrentettem a kerti vaskaput, Viola élém rohant, ráugrált a ruhámra, Emerenc fel sem állt, csak feltekintett, és elkezdte osztani a tyúklevest. Sutu odébb húzódott, hogy helyet csináljon nekem, az öregasszony a szemével dirigálta, ne tegye, mert nem maradok itt. Megkérdezte tőlem, miért jöttem át. Olyan dühös voltam, hogy nem tudtam megfogalmazni, mennyi minden miatt, csak egyet mondtam ki:

– Hazaviszem a kutyát.

– Felőlem. De étesse is meg, mert még nem ebédelt.

Viola ugrált, farkát csóválta az asztal mellett, kellemes levesillat úszott, elnyomta a klór meg a légfrissítő szagát.

– Indulás! – mondtam a kutyának.

Emerenc tálalt. Azt hittem, minden rendben, mert Viola engedelmesen elindult, hátra se nézett, de csak a kapunkig jött velem, ott megállt, ismét a farkát csóválta, majdnemhogy azt mondta, ne bosszants értelmetlenül, enni akarok. Nem aláztam meg magam azzal, hogy parancsot adjak neki, Emerenc úgy be tudta programozni a gondolataival, mint egy videókészüléket. Nem is habozott, hátat fordított nekem, és lélekszakadva visszaügetett Emerenc asztalához. Úgy felidegesített a magatartása, hogy otthon nem bírtam lenyelni még a levest sem, kifeküdtem az erkélyre egy könyvvel, de a mondatokat sem értettem. Látszott az erkélyünk magasáról Emerenc otthonának előtere, nem szándékoztam én odanézni, míg lapozgattam a könyvet, de ha nem is akartam, láttam, mi történik odaát. Ettek Sutuék, összedugták a fejüket, tárgyaltak, aztán mindketten elmentek, de csak akkor, mikor már Józsi öcsém fia

megjelent, akit az alezredes is követett, ezeknek Emerenc nem tált, de bort állított az asztalra, meg valami tálat, nyilván süteménnyel. Józsi öcsém fia papírra hajolt, együtt nézték az alezredessel, a továbbiakat nem tudom, mert végérvényesen bejöttem az erkélyről, és úgy határoztam, hiába kért, menjek át négyre, nem megyek, velem ne szórakozzék. Négy óra elmúlt, el negyed öt, fél öt, nem lestem ki, hogy lássam, mit csinál, háromnegyed ötkor aztán csengettek, a férjem ment ajtót nyitni, azzal jött be, a folyosószomszédunk jelentette, Viola kinn hasal a kapu előtt, nem mozdul, hasztalan hívja, nincs rajta se nyakörv, se szájkosár, vasárnap lévén ugyan valószínűtlen a hatósági ellenőrzés, de azért biztonságosabb felhozni a kutyát.

Metternich Emerenc Csabadulról, a stáb bábmestere! Most odahaza nevet, mert tudja, igenis le fogok menni, mégpedig Viola miatt, aki addig fel nem áll, míg engem meg nem lát, vagy tőle más utasítást nem kap. Nyilván megparancsolta neki, jöjjön értem, vigyen át. Míg lépegettem, megint az jutott eszembe, ezzel a sajátságos kombinatív képességgel, gyémántlogikájával ugyan mire viszi, ha nem ellensége a saját lehetőségeinek. Láttam Emerencet Golda Meir és az angol miniszterelnök-asszony mellett, és nem volt furcsa a kép, inkább azt nem értettem, miért álcázza magát. Ha háromszor körbefordul, leveszi kendőjét, takarítóruháját, utána az arcát is, és kijelenti, jelmez és maszk volt, születésekor isteni végzés rögzítette rá, de ezentúl már nem kell viselnie, elhiszem, miért ne hinném. Viola körültáncolt, ő tudta a legjobban, hogy nincs már baj, csak mint annyiszor, Emerenc újra győzött, én pedig voltaképpen már nem is haragszom.

Az asztalon rétes volt, szegetlen, tüll alatt, ez engem várt, Emerenc tudta, mit szeretek. Jó másfél fejjel magasabb volt nálam, lenézett rám, nem szólt egy szót sem, csak csóválta a fejét, és mindketten értettük Violával, rosszul viselkedtem, nem meggondoltan, helyesen, pedig elég idős vagyok már ahhoz, hogy tudjam, semmi sem történik ok nélkül. Violát Emerenc beküldte a lakásába, a rétes édes illatába beleszúrt a résen át kiözlő, a kintinél is hevesebb fertőtlenítőszag, nekem meg helyet mutatott a lócán. Előtte, Viola nagy, gömbölyű játszó kavicsával lenyomtatva, összehajtott papír feküdt, felém csúsztatva. Bentről nem hallatszott semmi nesz, gondoltam, Viola lefeküdt, úgy szerettem volna látni, hol, min alszik, de csak neki volt bejárása a titkok közé, nekem nem. Engem pirongettak.

– Rettenetes természete van magának – mondta Emerenc –, mint a béka, felfújja magát, még majd szétpukkad egyszer. Nem ért semmit, csak táncoltatja a komájával a fákat helikopterből, csalással. Maga sose fogja fel, ami egyszerű, mindig hátul akar bemenni, holott elől a kapu.

Erre nem lehetett felelni. Azt se tudtam, nincs-e valóban igaza.

– Megzavartam az ünnepet, ugye? De ilyenkor szokás lebonyolítani az ilyesmit, ünnepnapon. Ilyenkor illik közölni, mi történjék az ember halála után.

Már tudtam, mi áll az összehajtott papíron.

– Hívhattam volna a gazdával együtt, de nem mindig egyezünk mi ketten, tudja azt maga jól. Nem mert nem jó ember, mert az, csak a gazda sem osztozik és én sem osztozom. Nem szeretjük mi igazán egymást, mert a másikat mindegyikünk kitessékelné a maga életéből. Ne szóljon közbe, most én beszélek.

Megint változott az arca, olyan volt, mint aki napfényben áll valami csúcson, és maga is megborzong azon, mekkora és milyen út maradt mögötte, így tekint vissza a

völgyre, ahonnan jött, és még ott a csontjaiban az út fáradtsága, veszedelme, az átgázolt folyók, a gleccser. Részvét is volt azon az arcon, mint aki sajnálkozik: szegény, szegény ti, akik még nem tudjátok, milyen az az út, csak azt, hogy alkonyatkor rózsások az ormok.

– Amúgy se hívhattam magát, mert érdekelt az ügyben, nem hívhattam az öcsémet sem, csak mikor már mindent megbeszéltem Adállal és Sutuval, meg aláírták az okmányt. Szolgáltam én ügyvédnél, tudom, hogyan kell végrendeletet csinálni. Nem nagy mesterség, érvényes lesz, elhiheti.

Ügyvéd. Sose beszélt róla.

– Most mit néz? Elmondtam, hogy nagyapám tizenhárom évesen odaadott kiscselédnek, az ügyvéd vitt el. Grossmannékhoz csak később kerültem, mikor már az ügyvédék nem is bírtak, de nem is akartak tartani, mert megnőttünk mind a ketten, én is, a fiuk is. Nem az ételt sajnáltam én maguktól, hogy nem hívtam át, én is tudom, úgy illik, hogy ilyenkor mind együtt legyünk, annyit még én is tanultam a vallástánból, hogy Krisztus a barátaival fogyasztja el az utolsó ebédet. Ne ugráljon, tudom, hogy vacsora volt, és nem virágvasárnapon, hanem zöldcsütörtökön, de hát Krisztus mindig ráért, én nem. Nem hívhattam ebédre se magát, sem az öcsémet, mert maguk az örökösök.

Krisztus az utolsó vacsorát valahol Bethániában fogyasztotta el, talán Lázár házában, Bethánia még Jeruzsálemnek számított. Nem akartam úgy látni, hogy szent kezében ott a végrendelet, jobbján Sutu ül Adállal, balján az unokaöcs meg az alezredes, vele szemben én meg Viola. Nem akartam látni, de láttam.

– Na, figyeljen. Úgy egyeztünk az öcsémmel, ami pénz maradt utánam, az az övé. A rokonságból nem részesítek senkit, mert ahogy maga jelentette, nem törődtek az enyéim sírjával, amellet megvan mindenük. Józsi öcsém fia megbízhatónak bizonyult eddig mindenben, ő majd összeszedi a halottaimat, és ha kész a kriptá, odavitet engem is, az épület meg a halottszállítás árát a postatakarékkönyvben lelik meg, egyéb pénzem rendes takarékbán van, a könyvek nálam. Mindent, ami a lakásomon belül van, maga örököl, az öcsém aláírta az alezredes előtt, hogy elfogadja, ahogy rendelkeztem, és nem támadja meg egyetlen mondatomat sem. Neki úgyse kell az, amit magának adok, nem is tudna mit kezdeni vele, más az ízlése, de ha tudna is, legyen elég neki, amit juttatok. Irtózatosan sok pénzt örököl. Meg ne köszönje, mert dühbe jövök.

Az ölembe bámultam, megpróbáltam kitalálni, mennyi egy kriptá építése, és mibe kerül az exhumálás, de csak a sírkövek árát ismertem, az én családom nem temetkezett kriptában. Azon meg se próbáltam a fejemet törni, én mit örökölok, olyan valószínűtlen percek voltak, mintha álmodnám. Emerenc felállt, alágýújtott a lombikjának, mindig jobb kávéf főzött, mint én. Vajon hol tanulta, melyik eddig még nem említett gazdájánál?

– Hogy jutott éppen most eszébe a halál? – kérdeztem végre. – Csak nem beteg?

– Nem. Csak bementa a rádió, hogy meghalt az ügyvéd fia, és ez eszembe juttatott megint mindent.

Gyerekkoromban lepke körözését figyeltem ilyen szuggeráló, vad akarattal, szálljon le, szálljon le már. Nem megfogni akartam, csak látni, közélről.

– Napok óta siratja a rádió, majd nézze meg a híradóban a filmet a temetésről, én nem akarom látni, és a temetőbe se nem megyek el, nem én. Kár, hogy engem nem kérdeztek meg a sok nyilatkozó között, én is tudtam volna mesélni. Mikor sorolták, kinek, minek a halottja, gondoltam, jó, hogy annyian elvállalják, mert én ugyan nem teszem, nem vállalt el ő sem annak, amije én akartam lenni, meg aztán elég sokáig voltam én az ő halottja, alig bírtam feltámadni, költséges mulatság. Hát azért írtam meg a végrendeletet, mert maguknak jusson, amim van, és úgy, ahogy én kívánom, ne hurcolásson szét senki semmit abból, amit gyűjtöttem. Egyszer már kifosztottak, még egyszer nem hagyom, nekem a macskámat is csak kétszer lehet megölni, engem többé se vagyonomban, se lelkem épségében meg nem rabol senki.

Olyan hideg és fényes volt a szeme, mint a gyémánt. Jézus – gondoltam –, Emerenc ezt is bújtatta, nemcsak Brodarics urat, nemcsak az ávóst, őt is, de hogyan és mikor? Egyébről sem ír a sajtó, csak róla, óriási a gyász. Mikor lehetett? Csak a harmincas években.

– Majd megnézzem a moziban, milyen a felesége. Mikor holtra keresték, aztán bekopogott hozzám, még nem volt menyasszonya, ezt akkor ismerhette meg, mikor már nem fenyegette semmi. „Tenálad elleszek, nálad lemerülök, te eltakarsz – mondta –, olyan biztonságos és tiszta vagy te, Emerenc, mint a víz.” Azt ne higgye már, hogy cicamacáztunk, engem, remélem, ismer, rólam akkor őt is ismerheti. Én ugyan nem kérdeztem, ki űzi, eldugtam a cselédszobámban, akkor már az öregek átadtak engem a fiataloknak, a fiatal Grossmannéknak meg fogalmuk se volt semmiről, azt hiszi, érdekelte az Éva anyját, mi van a cseléd szállásán, Évike még nem élt, ők folyton utaztak, szórakozni mentek, külön cselédház volt a villában, ott éltünk ketten. Igya meg a kávé, ne bámuljon, más is volt szerelmes. Mikor kiszökött külföldre, azt hittem, elmegy az eszem, kár lett volna pedig, mert a legalkalmatlanabb időben újra láttam. Éjjel jött, hold volt, világos éjszaka, bár furán volt öltözve, rögtön megismertem, az ember tán a szívével lát ilyenkor. Na látja, akkor megmozdultak itt a villában a fák, a bokrok, azt láttam, ahogy az arcába süttött a hold, hogy ugrál meg táncol mögötte az a fenyő, azt hittem, más miatt van itt megint, ennyi idő alatt külföldön talán ráeszmélt valamire, s most végleg visszatér hozzám, vagy esetleg elvisz innen, ha már kinyomozta, hová kerültem a Grossmann-házból, mert csak ez lehet az oka, hogy megkeresett, holott nem is ígérte. Nem ígért az nekem soha semmit, az ugyan nem hazudott. Mindjárt tisztázta, miért jött: adjak ismét menedéket. Hamis papírja, igazolványa, élelmiszerjegye van, csak szállás kell, ideiglenesen, mert nálam jobban senki se vigyáz, hogy meg ne leljék. Mihelyt tehette aztán, elment, itthagyt. Most halott.

Nem tudtam lenyelni a kortyot, csak néztem rá.

– Akkor bosszúból összeálltam a borbélyal. Nem pletykálták? Az ördögöt is elfogadtam volna, ha meggyőző róla, hogy kellhetek férfinak, de valami baj lehet énvelem, mert az nemcsak otthagyt, meg is lopott, pedig nem voltam rút. Mindegy. Nem haltam bele.

Hallgatott egy kicsit, szétmorzsolta, szagolgatott egy mentalevelet.

– Nem hal meg olyan könnyen az ember, ezt tanulja meg, csak majdnem, aztán később olyan okos lesz attól, amit kiállott, hogy azt kívánja, bár még egyszer buta lehetne, tökbuta. Hát én megokosodtam, amin azért ne csodálkozzék, mert engem

éjjel-nappal képeztek. Két évig élt a Grossmannék cselédházában velem, egy darabig meg itt, ha ráértem, csak mondta, mondta, mondta, amit tudott. Azt hiszi, az életben végighallgatok egy népnevelőt?

Most a helyére ugrott ez is, az értelmiségellenesség, a lenézett kultúra.

– Mikor elment, és a háború is beveződött, mindjárt megjelent újra, na nem lakni, velem élni, csak magyarázni megint, holott nem azt akartam. Mást. Belefért volna az új világba meg a szabadságba. Rászóltam, eleget oktatott, most már hagyjuk, iskolába is beíratott volna, de várhatta, hogy megyek, javasolt kitüntetésre, mondtam, olyan botrány még nem volt, mint amilyen lesz a Parlamentben, ha én ott megjelenek, mit gondol, érdekel engem, mit tervezett, szőtt ott magában meg a barátaival, miközben én szerettem, ő meg nem szeretett? Szerettem őt. Hallja? Nem a fejit, a tudományát, mert az vitte el tőlem, az a nagyokos feje, tele tannal, hanem a testit, amit holnapután eltemetnek. Most már mindegy. Nem hinné, ugye, de azt mondta, a feleségének sokat beszélt rólam, be is akarta mutatni nekem, rászóltam, nekem ugyan nem, maradjon csak szépen vele együtt, aztán építse újra Budapestet, én is építem a magam életét. Összeálltam a borbéllyal, megtudta, dühös volt. Örültem neki.

Nem látszott olyannak, mint aki örül. Maszk volt az arca, a szája egyenes.

– Tudja, milyen boldog voltam, mikor ötvenben elvitték, és félig agyonverték azzal a váddal, hogy angol kém? Gondoltam, verjék, szenvedjen olyan nyomorultul, mint a kutya tud, mint én. Nem is tudott angolul, a piaristáknál, ahol ő felnőtt, csak franciát oktattak, németet meg latint, náluk szolgáltam, tudom, mit tanult gimnazista korában. Ilyen marha vád! De én örültem, mert gonosz vagyok, meg hülye, meg irigy. Most már elmúlt. Jön a dísztemetés. Ott lesz a bársonypárnája, az Isten összes magyar meg idegen kitüntetését megkapta már. Azt hiszem, engem nem említett az életrajzában, pedig hát benne voltam én is.

– Említette, Emerenc – mondtam, és olyan rettenetes fáradtságot éreztem, mintha összeverték volna. Abban a pillanatban jobban értettem a közelmúlt történetét, mint bármikor. – Nem a nevét, csak hogy sokáig bújtatták, sokan, legtovább egy nagyon derék segítőtárs. Tegnap hallottam a harmadik híradóban.

– Mindig korrekt volt – felelte szárazon. – Na, eleget fecsegtem, de a végrendelet kihozta belőlem. Olyan bátor volt, életerős, olyan vidám, mint aki nem hal meg soha. És az a rengeteg könyv meg az a végtelen tudomány! Ki akarta azt mind megtanulni, feleljen? Én biztos, hogy nem. Azért ne higgye csalónak, elmondom még egyszer: soha nem ígért nekem semmit, jegyezze meg. Hogy nálam bújt meg, jól tette. Amilyen hülye vagyok, ha hozzám mert volna nyúlni, kihajítom. Na, menjen innen már, elég volt magából.

Elővett egy tányért, teleszedte réteszel.

– A gazda édesszájú.

Felálltam, de visszafogott, mert egy résnyire megint kinyitotta az ajtót, kieresztette a kutyát. Megint orromba szúrt bentről az a sajátságos szag. Éreztem, hogy Emerenc néz, ránéztem én is.

– Még valamit, szóban – mondta Emerenc. – Lesz még öröksége, jobb, ha ezt is tudja. A lakás teli van macskával, azokat magára bízom. Nem tud velük majd mit elkezdni, mert kívülem nem ismernek mást, csak Violát, és ha kikerülnének az utcára véletlenül, nincs menekülés, mert barátnak tartják a kutyát. Magának

jóembere az orvos, aki Violát oltja, ölesse meg szegényeket, ha meghaltam. Nagyobbat nem adhat senkinek, minthogy nem enged neki módot a szenvedésre. Azért nem nyitok ajtót, mert mi lenne ebben a házban, ha kiderülne, hogy kilenc macska él odabenn, pedig nem adok oda egyet sem, és még egy akasztás se lesz itten. Rabok, de élnek. Ez a családom, más nem jutott. Na menjen, mert dolgom van. Hosszú volt ez a délután.

Böjt

Nemigen tudtam én napokig érdemben mással foglalkozni, mint ami történt. Virágvasárnap délutánján Emerenc összehívta a saját külön országgyűlését, és véleményünk vagy hozzászólásunk kérése és minden előzetes tájékoztatás nélkül kinyilatkoztatta a brévét, mint a pápa. Hogy Józsi öcsém fia ugyanazt a hullámverést élte át, mint én, az jelezte, hogy felhívott telefonon, kért, üljünk össze, eljön hozzám, megállapodtunk a ránk jövő keddben, nekem is fontos volt, hogy találkozzunk. A férfit az nyugtalanította, okos-e, hogy Emerenc, aki ezek szerint nem kis pénz birtokosa, két és kétféle takarékkönyvet őriz az otthonában, nem kellene vajon a pénzt más formában elhelyeznie, mert ha a könyvek bármelyikét ellopják, akár a bank, akár a postatakarék kiadja a bemutatónak. A takarékkönyvek ügye engem is foglalkoztatott, de más okból. Ha Emerenc valami módon mégiscsak elveszti őket, én kerülök lehetetlen helyzetbe, mert én vagyok az egyetlen ember, akit Viola a lakásba enged, és igazán nem hiányzik már más az életemből, mint Józsi öcsém fiának elkerülhetetlen, ha nem is logikus gyanúja. Tanakodtunk, mi történjék, a fiatal férfi a pénz miatt izgult, én a váratlanul rám zúduló felelősségtől iszonyodtam, és volt abban valami tragikus, hogy Viola hirtelen jelentős szerephez jutott, Emerenc köztársaságában ő a testőrparancsnok, a biztonsági őr, a kincstárnok. A macskák gondolatát igyekeztem száműzni, nemcsak számuk ténye volt őrzítő, de az Emerenc halála utánra parancsolt intézkedés is. Ki tudja ezt vállalni? Nem vagyok én Heródes. Nyisson Emerenc letéti betétkönyvet, javasolta Józsi öcsém fia, tárgyaljunk újra vele, vagy legszívesebben venné azt, ha csak én tenném az alezredessel, nem szeretne olyan színben feltűnni, mint aki él-hal a pénzért, és mindenképpen biztosítani vágyik, de annyi minden megeshetik. Mi lesz, ha Emerenc egyszer nyitva felejtí a gázt, vagy Viola elpusztul, vagy a hagyományos fűtés csődöt mond, s tűz lesz egy télen az öregasszony távollétében. Ígértem, gondolkozom rajta én is, abban maradtunk, megkérdezzük az alezredest. Aztán elmaradt – van az emberben valami buta szemérem.

Legelőször Emerencet szerettem volna figyelmeztetni valami okos és gyöngéd formában, de virágvasárnap után láthatólag került. Úgy el tudott bújni előlünk abban a kis körzetben, mint a láthatatlan ember, számos képességei közé tartozott a semmivé válás is, ideális társ lehetett bármely konspirációban. Nagypénteken, mikor a szokottnál hamarabb útra keltem, mert még istentisztelet előtt ki akartam jutni a temetőbe, végre megtaláltam, a kapunk előtt dolgozott az óriás nyírfa seprűvel. Azt ajánlotta, sokat adakozzam, ilyenkor bizonyosan duplán számít, hadd örüljenek a jótékony nők. Menekültem a közeléből, nem akartam, hogy megint úgy felháborítson, mint a múltkor, és ne tudjak részt venni a szertartáson, meg is mondtam neki, hálás volnék, ha legalább nagypénteken békén hagyna a cinizmusával, Jézus kínszenvedése igazán akkora tragédia, hogy ha színpadon látná, nem állná meg könny nélkül,

amellett, ha szívességet kér tőlem, én nem várok viszonzást, teljesítem is, de akkor legalább ne ingereljen, és ha végzett, legyen szíves megfőzni a szilvalevest, kinn a gyümölcs a konyhakredencen. Emerenc csak nézett, aztán odakínálta nekem a seprűt, jó kemény a nyele, nem akarok-e csak úgy próbaképpen egy kicsit segíteni seperni. Úgyis emlékezni, meg sírni járok a templomba, nem ártana már egy keveset dolgozni is, kínlódni a sepréssel, mert a seprű nehéz, a fanyél se használ az ujjaknak, Jézust meg szerintem csak annak van joga gyászolni, aki ismeri a testi munkát. Rá se néztem, úgy iszkoltam a jármű felé, a reggel szomorú derűje elpárolgott belőlem, mit bosszant ez az asszony engem mindig? Hogy képes egy tiszteletre méltó felekezetet egész múltjával és jóra való törekvésével elutasítani magától egy rosszul szétosztott ajándécsomag miatt?

Ezekkel az alattomos megjegyzésekkel kompenzál – gondoltam, de meg is torpant a gondolatom, mert azonnal tudtam, nem igaz, Emerenc nem kompenzál, a dolog bonyolultabb, izgalmasabb, Emerenc bőkezű, adakozó, jó, Istent, ha le is tagadja, tetteivel tiszteli, Emerenc áldozatkész, számára minden természetes, amire nekem magamat figyelmeztetni kell, és az se számít, hogy nem tud erről, Emerenc jósága természetes, én viszont csak ránevelődtem, később rászorítottam magam bizonyos erkölcsi normák figyelembevételére. Emerenc egyszer be fogja tudni bizonyítani nekem, anélkül hogy e tárgyról egy szót is ejtene, hogy amit én hitnek hiszek, az egyfajta buddhizmus és hagyománytisztelet, a morálom is csak diszciplína, és az otthonom, az iskoláim, a család meg önmagam edzésének eredménye. Dúltak voltak a nagypénteki gondolataim.

Ebédre szó se volt szilváról. Paprikás csirke várt, spárgakrémleves és karamellpuding, a szilva mosatlanul, feldolgozatlanul ott kéklgett a kredencen, ahol hagytam. A nagypéntek volt az egyetlen nap, amelyen apám böjtöt kívánt, ahogy nagyapám házában tanulta, ez volt az a nap, amelyen egyetlen táplálékunk szilvaleves volt ebédkor, vacsorára meg se terítettünk, nem vacsorázott senki, nagyszombaton reggel köménymagleves volt a reggeli, kenyér nélkül, a böjt csak nagyszombat délre oldódott, de csak oldódott, normális, hús nélküli, de nem ünnepi kosztra, igazán tápláló eledel csak vacsorakor került elénk a család mikrovilágában, de abból is tiltotta az illem, hogy bárki sokat fogyasszon, a zongorafedelet pedig zöldcsütörtökön kulccsal lezárták, valaki meg ne feledkezze magáról, és abban a mániákusan zenekedvelő családban rá ne kezdjen muzsikálni. Emerenc évek óta tudta, tartom, amit otthon tanultam, nem tett rá megjegyzést, csak a gazdának hozott át a sajátjából valami különlegességet, ilyen pillanatokban mindig összefogtak ellenem, és egy-egy gesztus erejéig kialakult közöttük valami rajtam mulató cinkosság. Én nem ebédeltem, este dühösen főztem valami elképzelhetetlen ízű köménymaglevest, előrehozva a másnapi kosztot, akkor már alig láttam az éhségtől. Bekanalaztam, átmentem Emerenchez. Korán jött a tavasz abban az évben, kinn ült a szennyepadon, kifelé figyelt, úgy ült, mint aki rám vár.

Hallgatta közbeszólás nélkül, mi a véleményem róla, aki képtelen dolgokra unszolja az embert, aztán ott sérti meg, ahol tudja. Ne legyen olyan diadalmas, mert a paprikás csirkébe bele se kóstoltam, és ki se fogom fizetni, ha csinálta, hát társadalmi munka volt, mert nem rendeltem. A szitáló homályon át is láttam, hogy Emerenc elmosolyodik. Azt hittem, ráborítom az asztalt.

– Ide hallgasson – mondta derülten, minden indulat nélkül, mintha egy nehéz felfogású gyereket oktatna türelemmel –, most mindjárt akkorát ütök magára, hogy megérzi, pedig azért szerettem meg annak idején, mert állta a verést, figyeltem, ahogy a sorsa alakult. Engem nem érdekel, magának mi a rögeszméje, és elhiheti, hogy nekem kisebb munka odatenni a szilvát, mint csirkét bontani, de eddig mindig megfőztem, falja, ha arról hiszi azt, hogy számít az égben. Csodálatos istene van magának, aki szilvával mér, az enyim, ha van, mindenütt ott van, a kút fenekén meg a Viola lelkében, meg a Böör Samuné ágya felett, mert olyan szépen meghalt Böör Samuné, hogy olyat már nem is érdemelt, azt csak a nagyon jók érdemlik, de ez is így ment el, az érdemtelen, fájdalom nélkül és méltósággal. Mit bámul? Láttá reggel, mikor separtem, hogy a Böör Samuné unokája fut a túlsó oldalon, vagy csak önmagára figyelt megint? Értem jött a gyermek, el is mentem, hát elhiheti, hogy akinek én fogom a kezét a halála órájában, annak nem nehéz elmenni. Meg is mostam szépen, felkészítettem az útra, és mondhatom, kunszt volt annyi időt kiszakítani, míg megcsináltam maguknak az ebédet, amit ilyen szépen megköszönt. Figyeljen, mert most ütök. Megérdemli. A gazda nem fog sokáig élni, és ezt maga is tudja. Gondolja, hogy a szilvától erősödik? Hát mit visz el odaátra emlékül, mert valamit csak pakol minden távozó? Böör Samuné a tisztességet, hogy én láttam el, Szeredás Emerenc, meg hogy gondom lesz a lányra, és gondja lesz magának is, azt szavatolom, mert én nem hagyom anélkül élni, ne a jótékonyoknak juttasson örökké, azok azt se tudják, hogy van Böör Samunénak egy ellátatlan unokája, de maga most már nem fogja tudni letagadni, mert én elmondom mindennap. Hát, a gazdát ne eressze útra se szilvával, se azzal a lélötty diétával, amin tartja, se azzal, hogy maga vagy rohan valamerre, vagy ha itthon van, egész nap a gépet veri, most se vele volt, hanem ment imádkozni. Ha egyszer jól megnevelteti, az van egy miatyánk. Miket hihet maga Krisztusról, Istenről, akikről úgy nyilatkozik, mintha személyes ismerősei volnának, milyen olcsón adják magánál az üdvösséget. Nem adok én a maga egyheti vallásosságáért egy petákot, maga csak a lakásában rendetlen, az életében szereti a rendet, már utálkozom miatta. Hétfőn délután háromkor, ha ég-föld egybedől, fogorvos, rávicsorgunk, vissza taxin, mert közlekedni nincs idő. Minden csütörtökön fodrász, minden szerdán mosunk, soha máskor, vasalás csütörtökön, ha száraz az a ruha, ha nem. Ünnepen, vasárnap templom, kedden csak angolul beszélünk, pénteken németül, hogy el ne felejtsük. Egyébként verjük a gépet szakadatlanul. A gazda még a túlvilágon is azt fogja hallani, a gép kattogását.

Sírva fakadtam. Most már nem tudom megmondani, azon sírtam-e, ami igaz volt, vagy azon, ami nem. Emerenc kényes volt gyönyörű mosására, kikeményített ujjas kötényeire. Most a ropogósra vasalt kötényzsebből előhúzott egy makulátlan fehér zsebkendőt, eléem tette. Ha valaki tanúnk lett volna, azt érzékeli, egy óvodás kikapott, de úgy, hogy ezután alighanem jóba foglalja magát, mert nagyon megszégyenítették.

– Csak nem a csirke miatt jött valóban? – kérdezte Emerenc. – Míg a gazda él, abban a házban nem lesz böjt, legalábbis én nem főzöm meg a böjtöst. Mit kóricál itt ünnep este, ma péntek van, menjen haza nyelvet gyakorolni, ilyenkor németül hadar. Már a kutya is röhögi. Mit gyakorol, mondja, Isten tud mindenféle nyelven, maga meg bár egyszer megtanulna már felejtetni, mert olyan az agya, mint a gyanta, ami egyszer beleragadt, ki nem jön onnan. Megfizet maga mindenkinek, akivel baja volt, még nekem is. És ha legalább ordítana, de mosolyog. Maga a legbosszúállóbb ember,

akivel valaha találkoztam, késen hál, aztán, ha eljön az ideje, kivárja, míg döfhet. Maga nem karmol, maga, ha komoly az ügy, gyilkol.

Megfizetni, neki! Hogyan? Mivel? Az egyetlen, amivel bántani tudnám, kezdettől az övé – Viola az ő tulajdona, nem a mienk. Akit szeretett, azt eltemették, valóban nem ment ki a Mező Imre útra. Rendbe hoztam az arcomat, hűvös és illatos volt Emerenc zsebkendője. Elmondtam neki, mire kéri Józsi öcsém fia, láttam a szája vonalán, hogy dühbe jött. Mindenféleképpen láttam már azon a napon, komornak csak akkor, hogy azt a szót meghallotta: pénz.

– Na, ide figyeljen. Mondja meg a hitványnak, hogy nekem ne üzengessen tanácsokat, és magát se terhelje. A takarékkönyvek maradnak, nincs semmiféle átalakítás, még hogy letéti betétkönyv, mi az istennyilának. Aki a könyvet nálam megtalálja, az megérdemli, hogy elvigye. Hülyének még egyikük se tapasztalt, miért lenne nálam tűz, én is félttem az otthonomat. Temetne már a kölyök, nyilván. Üzenem, még egy tanács, és kihagyom a végrendeletből, maga örököl mindent, támadja meg magát, ha meri. Megérdemelné, milyen szent asszony, hogy az én holtjaimat hajkurássza, meg kriptát építtessen, ott lehetne még csak igazán imádkozni. Csak azért nem teszem, mert ez a hálátlan beperelné, a pénzért kibékülne a csabaduliakkal, hát akármennyire meg is van magáról a véleményem, ennek nem teszem már ki. Pedig rászolgált. Szilvakirálynő. Na, menjen haza, péntek van, olvasson német bibliát.

Elbocsátottak. Viola felnézett rá, utasításért, Emerenc a kutya homlokára tette a tenyerét, az állat lehunyta a szemét válaszul, mintha nem tudná másképp éreztetni, felfogta az üdvösséget, ami az örök munkától elformátlanodott ujjakból belésugárzott. Elfordultam, lassan és nehezen jártam, mint a nagyon öregek, a nap minden elemével és előzményével úgy nyomott, mint a vas. Nemcsak a kutya követett, kísért Emerenc is, csak kinn a kerítésnél, a jázminsövénynél vettem észre, hisz nem hallhattam a lépteit, ha tehette, otthon nemeztalpú posztócipőt viselt eres lábán. Mit jön utánam, gondoltam keserűen, megfestette a portrémat, hipokritának tart, formalistának, sznobnak, még azt se fogta fel, kinek a permanens haláltudatát csalom a látszattal: ha volna valami komoly baja, nyilván nem ülnék nyugodtan munkához újra meg újra. Azt rója meg bennem, ami a legsterilebben tiszta, a harcost, aki a Nagyúrral viaskodik.

– Na, jöjjön vissza szépen. A gazda majd rádiózik addig, hallgat muzsikát, és örül, hogy Viola még nincs otthon. Jöjjön vissza, nem bántom, tulajdonképpen sosem akarom bántani. Nem okos maga, nehéz a feje. Mit figyel arra, mit dohogok? Hát nem érzi, hogy most már csak maga maradt? Maga meg az állataim?

Csak álltunk, a házból, a csukott ablakok mögül gyenge zaj szűrődött, csendes emberek éltek Emerenc lakása felett, lehalkították az esti műsort, de így is felismertem a Mozart-rekviem fekete-arany látomását. Nem volt felelnivalóm, hiszen nem mondott újat, ő nem fogta fel, hogy attól, hogy kölcsönösen szeretjük egymást, még úgy meg tud döfni, hogy térdre esem. Éppen azért, mert szeret, és mert én is szeretem. Csak az tud nekem fájdalmat okozni, akihez közöm van, rég megérthette volna, de csak azt érti meg, amit akar.

– Jöjjön szépen vissza, nem kell makacskodni, azért ilyen átok természetű velem együtt, mert alföldi. Jöjjön már, ne bámuljon. Nem ok nélkül hívom.

Miért, mit óhajt még? A festményt már elkészítette, a tükröt odatartotta az arcomhoz, közben akármilyen bölcs is, nem lát a foncsor mögé, csak jól fejbe vágott azzal a tükörrel.

– Jöjjön, kap ajándékot. Nyuszi tojja, húsvéti nyuszi.

A gyerekbűvölő hangján beszélt, ha így szólt valakihez az utcán, mindig visszafordultam, vagy megálltam, akár Viola, úgy rajzottak utána a gyerekek is. Húsvéti nyuszi, nagypénteken, a szilvát nem főzte meg, a gyászom formáját kicsúfolta, de az ajándékot megvette persze, ő adhatott, én nem, nekem tilos.

– Nem megyek, Emerenc, mindent elmondtunk egymásnak. Amit rám bízott, megtelefonálok az öccsének. Ha akarja, fogja itt éjjelre is Violát.

Már nem láttam az arcát, hirtelen elborult. Egész nap vártam az esőt, idáig elmaradt, pedig nagypénteken szinte mindig fúj, és eső csapkod, most is megjött a Krisztus-sírató, de későn. Nem tudtam kilépni, pedig kövér cseppekben hullt, a szél is rákezdte azon a mitológiai módon, ahogy egyszer csak jelentkezni szokott a kitörő vihar előtt, mintha a mindenség fellihegne vagy elkezdene a mi fülünkkel is érzékelhető módon lélegzeni. Tudtam, az egyetlen, amitől Emerenc retteg, a vihar, azt is, hiába ellenkezem, ha nem követem, beráncigál. Viola behúzta a farkát, vinnyogott, ő már ott állt ismét az előtérben, az örökké zárt ajtót kaparta, el akart bújni. A villám már hasogatni kezdte az eget, a kutya üvöltésébe belemordult a dörgés. Minden csupa elektromosság volt, és hirtelen csupa kék láng, meg csupa víz, meg csupa sötétség.

– Csend, Viola. Mindjárt, kutyám. Mindjárt.

Az ég felkéklett, felezüstlött, nagyot dördült. Annyi időre adott teljes fényt a villám, míg érzékelttem, hogy a ropogós zsebből Emerenc kihalássza a lakáskulcsot. A kutya nyítt.

– Csitt, Viola. Csitt!

Megfordult a kulcs. A villámfénynél egymásra néztünk. Emerenc nem vette le rólam a tekintetét. Én azt gondoltam, tévedek, tévednem *kell*. Az az ajtó nem nyílt meg soha. Most se nyílnak meg. Lehetetlen.

– Na, ide figyeljen. Ha elárul, megátkozom, és akit én megátkoztam, mind rútul végezte. Most lát valamit, amit nem látott senki, nem is fog, míg el nem temetnek. De másom, ami a maga szemében érték, nincsen, és ma jobban megütöttem, mint érdemi, hát odaadom az egyetlen, amim van. Egyszer úgyis meglátja, mert a magáé voltaképpen, de meglátja már ma, amikor még élek. Jöjjön be. Ne féljen. Lépjen be szépen.

Ő ment előre, én követtem, Viola azonnal besiklott a résen. Az első pillanatokban, míg a lábam a lépésekkel kísérletezett a szurokfekete bizonytalanságban, nem gyújtott fényt. Viola szuszogott, nyögött, ismerős hangja mellé pici neszek hallatszottak, olyan halkak, mint amikor az egér oszon mély éjszakában. Megálltam, mert nem mertem lépni, én még ennyire fekete-feketében nem jártam soha. Utóbb persze eszembe jutottak a spaletták, amelyeket mióta mi itt lakunk, nem látott nyitva senki.

A világosság, ami azután előmlött köröttünk, vad volt, nem sárgás, hanem hófehér. Emerenc nem spórolt, legalább százas lehetett a körte. A szoba, ahol álltunk, nagy volt, tágas, patyolatliszta, frissen meszelt, gáztűzhely állt benne, mosogató, egy asztal, két szék, két nagy szekrény, egy óriási, rongyos huzatú, jobb napokat látott ibolyaszínű, de cafrangosra szakadt bársonyhuzatú kis kanapé, a valaha olyan divatos laverszit. Tiszta volt ez az otthon, mint a pohársor Emerenc régimódi pohárszékének áttetsző függőnye mögött, jégszekrény is állt ott, igaz, hogy régimódi, elbámultam, míg töprengtem, honnan veszi belé a jeget, nem jár erre jeges már évek óta. Viola elbújt a laverszit alá, ez azt jelezte, hogy a vihar most van csak igazán kibontakozóban. A szobában köhögteszag volt, a szokott klór és légfrissítő, máskülönben úgy hatott, mint egy szeretettel és gonddal berendezett lakókonyha, amelyet minden kíváncsi pillantás elől eltakarnak, holott nincs is benne titkolni való vagy szembeötlően furcsa elem, kivéve azt a szokatlan berendezési tárgyat, amely a belső, a tulajdonképpeni lakószobát hermetikusan elzárta a konyhától: egy meglepően nagy páncélszekrény volt odahúzva az ajtaja elé, hacsak brigádban nem szállnak ki a betörők, ezt ugyan meg nem mozdítja senki. A Grossmannék hajdani páncélszekrénye – gondoltam –, odabenn meg a rá hagyott bútorzat, de ki tud oda behatolni valaha, és ugyan hogyan, segítség nélkül ő maga sem. Kinn zengett az ég, szakadt az eső, Emerenc holtsápadt volt, de fékezte magát. Később kiderült, a páncélszekrény tele van csuporral.

Zavartan néztem körül. Még virág is volt benn, vázában, a ragyogóra súrolt kőpadlón apró szőnyegdarabkák, mintha valaki gondosan felszabdalt volna egy viharvert keleti perzsát és megőrzi belőle, ami használható. Ekkor vettem észre, mit nem szán Emerenc a világ szemének, a tányérsort és a homokos tepsiket, a macskák egészségügyének nélkülözhetetlen kellékeit. A kiöntő alatt, a pohárszék és a fal sarka mellett kilenc zománcos tányérka állt üresen, de ételnyomokkal, és kilenc kis tepsí, a két szekrény között, mint egy szobor, az anyám próbababája. Olyan volt, mint egy női marsall, pucéron, aki nem visel mást, csak a kitüntetéseit: tele volt szurkálva képekkel. Egy régi újságkép is rá volt tűzve, lelkes, régimódi fiatal arc.

– Igen, ez volt – felelte Emerenc, pedig nem is kérdeztem. – Mikor elment, akkor leltem a tarka macskát, akit felkötöttek. Ne szánjon, nem érdelem. Nem szabad ennyire szeretni sem embert, sem állatot.

Viola nyítt, minden nagy dördülésre válaszolt, mintha választ sikoltana.

– Leletem másik macskát, a környéken mindig van felesleg, kidobják, elkergetik, eleinte játéknak tartják a gyerekek, aztán mikor nőni kezd, elviszik messzire, és behajítják idegen kertbe. Mondom, szereztem az akasztott helyett másikat, azt meg megmérgezték, nyilván ugyanaz, aki a másikat felkötötte. Akkor már nem szóltam semmit, rájöttem, nem kell a jószágnak kinn járnia, majd benn lakik, mint az uraknál a pincsi, én csak a négy fal között tudom az életét megtartani. Nem volt ennyi állatom eleinte, nem vagyok én bolond, akarni is csak az elsőt akartam, az öreget, azt ki is vágattam mindjárt, hogy békén legyen, a második betegen ténfergett, mire kigyógyítottam, nem volt lelkem elkergetni, kedvesek voltak, szelídek, örültek, mikor megjöttem, ha már senki nincs, aki örül az embernek, mikor belép, okosabb nem élni. Ha megöl, se tudom megmondani, hogyan lettek kilencen. Egyet leltem az Ördög-árokban, ott visított az alján, kapaszkodott volna kifelé, de mindig visszaesett,

kettőt a kukás adott be, tudja, az a rendes, nájlonban tették szegényeket a szemét közé, azt hittem, nem maradnak meg, de azok lettek a legszebbek, a kályhás után árván maradt a szürke, a három fekete-fehér meg az ördög-árkosnak a gyerekei, olyanok, mint a cirkuszi bohócok, olyan furák. Minden új szaporulatot elpusztítok, mert mi mást tehetnék, ezt a három bohócot nem bírtam. Csillagos a szügyük, az ilyet nem szabad elföldelni.

Csak álltam, álltam. A vihar távolodott, a dörgés csendesült, már szinte meg se villant az ég, csak Emerenc nagy fényű körtéje égett.

– Tudják, hogy lapulni kell, mert mind emlékszik a veszély pillanatára, a halált is érzik, ne higgye, hogy ha maga jön az injekcióval, nem tudják majd előre, hogy mi készül, de ne irgalmazzon egynek sem, a bolyongásnál, a veszedelmeknél, a kivertségnél irgalmasabb a pusztulás. Jól étesse meg mindet hússal, mielőtt kivégzi őket, a húshoz nincsenek hozzászokva, ha tesz az ételbe egy kis altatót, nem kell őket kergetni sem. És tartsa a száját, mert nem tud róluk senki, csak most már maga, és mind a halál torkából jöttek, és közelebb vannak ezek hozzám, mint Józsi öcsém fia. Ha a házban megtudnák, hogy ennyien vannak, arra kényszerítenének, hogy szórják ki hetet, mert csak kettőt enged a törvény, vagy rám szabadulna a Kőjál. Ennél többet nem tudok adni magának, mint hogy megbízom magában, és beengedtem. Nézze meg őket, csak ne mozogjon, mert gyávák, nem ismernek kívülem senkit, csak Violát. Viola, hol vagy? Ne komédiázz, elmúlt a vihar. Helyedre!

Viola előkúszott, felugrott a laverszitre. Láttam a bútor közepén a lyukat, amit kifeküldhetett magának.

– Vacsorázni! – kiáltott Emerenc. Eleinte nem történt semmi, akkor még egyszer szólt, most már egészen csendesen, és akkor megmozdult a szoba, és ismét hallottam a sajátságos neszeket, és meg is láttam Emerenc családját, mind a kilenc macskát, ahogy a rejtekhelyekről, karosszékek mögül, szekrény alól előkerültek. Rám se néztek, egyetlen zaj hallatszott csak, Viola farkának víg dobolása. A macskák megálltak az üres tányéroknaál, és ékkő pillantásuk visszafordult Emerenc felé, aki a tűzhelyen egy nagy tálból merni kezdett valami lecsófélét. Ahogy kiosztotta kinek-kinek az adagját, ahogy hajlongott, s nem tűnt el az arcáról a mosoly, nem valószínűtlennek érződött ez a valószínűtlen látvány, hanem cirkuszi produkciónak, ez volt aztán az idomítás! Viola, a falánk, meg se moccant, pedig éhes lehetett, csak a farkával jelezte, itt van ő is, a macskák nem féltek tőle, már rég nem érzékelték Violáról, hogy kutya. Legutoljára ő kapott, neki nagy tálja volt, az ablakpárkányon állt, s amit otthon sose tett, itt befalta a lecsót, kinyalta a tálját, utána kihívóan rám nézett, figyelem-e, ő itt milyen derék fiú. „Helyedre” – szólt rá Emerenc, visszaugrott a laverszitre, a macskák meg felugráltak mellé, körbefogták, aki nem fért el mellette vagy rajta, a kis kanapé tetején rögzítette csinos testét a fán kapaszkodó macska klasszikus, kecses pózában, de ültek a próbababa vállán is, a fényképek, a saját fényképem fölött. Emerenc azt mondta, hogy most aztán egy perce sincs már, mennie kell vizet seperni, a pince nyilván elázott, Violát még nem engedte el, azt mondta, hadd beszélgessen a többivel, engem hazaküldött. Együtt léptünk ki, mentünk egy darabig, kinn már csak az illata érződött az esőnek, s megint olyan volt minden, mint az Aeneis hatodik énekében, mentünk, homályba burkolva, árnyakon át, felettünk az elbújó hold csalóka, szórt sugára. Mikor benyitottam az otthonunkba, elkezdtem

könnyezni. Életemben először nem tudtam és nem is akartam indokolni a férjemnek, mit siratok. Ez volt házasságunk alatt az egyetlen alkalom, amikor nem feleltem neki.

Karácsonyi meglepetés

Viola rég halott, sok képét őrzöm, sokszor csal meg az alkonyi utcán az árny meg a fény játéka, ütemes, apró kopogást érzékelek, holott teljes a csend, csak képzelem, hogy ő lohol mögöttem, körmei csattognak, vagy hallom kurta, meleg lihegését. De visszatér a képe bizonyos vasárnapokon is, mikor a tárt nyári ablakon a párkányra ültetett uborkásüvegek mögül kiszáll a húsleves illata meg valami süteményé, senki olyan áhítattal nem tudott konyhára figyelni, lesni, mi formálódik a nyersanyagból, mint ő, akit a tűzhely közeléből nem lehetett eltávolítani, de nem is akart voltaképpen senki, mert Viola főzés idején ájtatos volt, és fegyelmezett, mindig valami különleges falatra várt. Volt a vágyódásának egy sajátságos hangja, olyasforma, mintha sóhajтана, akárki állt a tűzhely előtt, erre a bánatos jelzésre mindig dobott neki valamit. Gyakran sodorja vissza ezt a sóhaját is az emlékezés.

Emerencnek legtöbbször az az arca néz felém az Időből, amikor egyszer minden indulat nélküli hangon megkérdezte, nem untam-e még meg, hogy állandóan körötte ajánlkozom, és csak nézek rá ábrándosan, mintha megkérte volna a kezemet. Mit óhajtok tulajdonképpen: barátkozni vele, vagy becézni őt, mint egy rokont? „Magának más fogalmai vannak mindenről, mint nekem, magát megtanították ezer mindenre, mégse veszi észre, amire figyelnie kellene. Nem látja, hogy rám hiába villog, nekem senki se kell, aki nem tökéletesen az enyém? Maga mindenkit berakna egy dobozba, aztán mikor ki kell, azt veszi elő, ez itt a barátnőm, ez az unokatestvérem, ez az öreg keresztanyám, ez a szerelmem, ez az orvosom, ez a préselt virág Rhodosz szigetéről, na, hagyjon engem békén. Ha egyszer nem leszek, majd nézzen ki olykor a temetőbe, az elég, ha nem vállaltam azt az embert barátnak, mert férjnek óhajtottam, maga se játssza itt nekem azt, hogy maga az én meg nem született gyermekem. Én ajánlottam valamit, maga elfogadta, ahhoz, hogy megkapja azt a pár holmit, joga van, mert elvultunk egymással, ha néha ránk is jött a veszekedés. Majd kap valamit, nem is akármit, ha nem leszek, ez legyen elég, és azt se feledje, hogy beengedtem oda, ahova senkit. Ennél többet nem tudok felajánlani, mert bennem több nincsen. Mit kívánna még? Főzök, mosok, takarítok, felneveltem magának Violát, nem vagyok én sem a halott anyja, sem a dajkája, sem a kispajtása. Hagyjon engem békében.”

Voltaképpen igaza volt, csak nem esett jól mégsem. Annyi szívésséget, amennyit kért, hogy holta után feloszlassam az állatkertjét, megtettem volna bárkinek, szívből reméltem, mire erre sor kerülne, apad vagy teljesen feloszlik a menazséria, csak nem lesz olyan örült, hogy újabb állatokat fogadjon be, ez a kilenc is iszonyú. Igazán nem volt könnyű, csak éppen nem változtathattam rajta: tudomásul kellett vennem, kapcsolatunkat ő szabályozza, s a termosztát, amit beállít, takarékos és racionális. Diplomata házaspárokkal érintkeztünk ilyen udvariasan, rokonszenvet kapva és sugározva, s minden találkozás előtt elismételtük a külügyi szolgálat íratlan paragrafusát: az érzelmeket féken kell tartani, a diplomatakat háromévenként

máshová rendelik, nem engedhetik meg maguknak, hogy a helybelivel életre szóló kapcsolatot alakítsanak ki, mi is mértékkal adagoljuk a szimpátiát, de míg itt vannak, élvezzük a jelenlétüket, hiszen olyan jó a társaságukban lenni.

A diplomatatörvényt csak mi hárman vállaltuk, a negyedik családtag, Viola, nem. Volt, hogy dühében megharapta az öregasszonyt, s kapott miatta olyan ütést a lapáttal, hogy eltört a bordája. Viola üvöltve tűrte, hogy az orvos ellássa, az öregasszony tartotta, míg kezelték, s közben magyarázott neki: „Úgy kell neked, falu bikája, nekem ne magyarázd, hogy itt a párzás ideje, ne bőgj, gyalázatos, csak azt kaptad, amit megérdemeltél. Na, nyisd ki azt a ronda szád!” A villogó, bátor fogak közt már el is tűnt a jutalomsütemény. Emerenc állta a kikötést, hogy aki őt szereti, annak ő legyen az élete főszereplője, ezt az általa fontosnak tartott személyek közül egyedül a kutya érezte természetesnek, és vállalta akkor is, mikor éppen belemart. Legharmonikusabban egyébként mindig akkor éltünk, ha baj volt nálunk, abban meg nem szűkölködtünk, valaki kettőnk közül mindig leesett a lábáról ezekben a semmi tekintetben nem egészséges esztendőkből, vagy testünk nem tudott ellenállni valami támadásnak, vagy az idegrendszerünk közvetítette: nem korrekt fegyverekkel folyik a játék ellenünk. Válságos időben Emerenc valóban érzékelhető módon mindkettőnkhez hozzánk tartozott, elformátlanodott ujjai megkönnyebbülést, gyógyulást hoztak, nem volt annál üdvösségesebb, mint mikor nagy betegség után végigmosdatott vagy gyúrt bennünket, s meghintett valami Grossmann Évike küldte, illatos hintóporral. A férjem meg is fogalmazta egyszer, nekünk folyton haldokolnunk kellene, vagy alámerülni feneketlen vízbe, hogy kihúzhasson, Emerenc akkor volna nyugodt és elégedett, de ha egyszer igazi tartós sikerünk vagy viszonylagos biztonságunk lenne az életben, elvesztené az érdeklődését; mihelyt nem segíthet, nem érzi a létjogosultságát. Megszokhatatlan élmény volt, hogy holott sosem olvasott, mindig eljutottak hozzá az összes baljós irodalmi hírek, amelyek olykor fenekestül felforgatták az életünket, ilyenkor mindig jelezte, tud az ügyről, és megnyugtató, ő a maga részéről közölte az utcán mindenkivel, aki számít, ha az illető magától nem vette volna észre, hogy megint mozognak az összeesküvők, s a személyes körébe tartozóktól szolidaritási nyilatkozatokat követelt, ellenségeink elítélését.

Ahogy az évek szálltak, így és ilyenné csontosodott a kapcsolatunk, Emerenc addig a határig tartozott hozzánk, ameddig ő megengedte, engem is változatlanul kinn fogadott az előtérben, akár más idegent, és soha többé nem engedett be a lakásába. Egyéb szokásain se változtatott, vállalt munkáit mind ellátta továbbra is, s bár láthatólag nem végezte már olyan frissen, a hóseprést se hagyta abba. Néha megpróbáltam kitalálni, mennyi lehet a reális vagyona, s gyanakodtam, Józsi öcsém fia az összegyűjtendő famíliának immár egy öröklakásos társasházat is építtethet a kriptá mellé. Emerenc differenciáltan jutalmazott bennünket: az alezredest nagyra becsülte, Viola megkapta a szívét, a férjem kifogástalan munkáját – ő még méltányolta is, hogy Emerenc visszafogott magatartása megfelelő korlátok között tartja vidéki, barátkozó hajlamomat –, engem élete egy eljövendő, döntő percének végrehajtandó feladatával bízott meg, s az igényt hagyta rám, ne gép lengesse a műben a gallyakat, technika, hanem valódi szenvedély – ez sok volt, Emerenc legfontosabb adománya, mégis kevésnek éreztem, mást is kívántam, szerettem volna például néha átölelni, mint anyámat valamikor, elmondani neki olyan dolgokat, mint

senki másnak, olyasmit, amit anyám sem az eszével vagy a műveltségével értett meg, hanem szeretete szenzorai közvetítették. De úgy mindenestől már nem kellettem neki, legalábbis azt hittem, nem kellek. Rég nyoma se volt már se neki, se valamikori otthonának, mikor egyszer az ezermesterné a nyakamba borult, látta a karomon a lemetszett kerti virágot, tudta, indulok a temetőbe. „Maga volt neki a szemefénye, a lánya – mondta az ezermesterné –, kérdezzen meg bárkit a környéken, úgy hívta magát: a lány. Mit gondol, kiről beszélt unos-untalan, mikor pihenni mégiscsak leült szegény? Magáról. De maga csak azt látta, hogy elcsalta meg eltiltotta a kutyát, azt már nem vette észre, hogy magának meg ő lett Violává.”

Nagyjából húsz évig kísérte az életünket, ez idő alatt számtalanszor töltöttünk heteket, hónapokat külföldön, ő látta el a házat, kezelt postát, telefont, ami pénz jött, átvette, Violát nem vitte át magához egyetlen órára sem, hiába visított, ne legyen lakatlan a lakásunk a távollétünkben. Mikor egy frankfurti könyvhét után hazajöttünk, hoztunk neki egy kis televíziót. Bár réges-rég megszoktuk, hogy nem adhatunk semmit se neki, úgy képzeltük, az akkor nálunk még nem kapható tárgy a világot viszi be Tiltott Városába, s annyira unikum még az országban, hogy kizárólagosságra törekvő érzelmi világa csak másképp reagál ezúttal, mint máskor: csak neki lesz az utcában parányi képernyőjű készüléke. Ünnepre jöttünk meg, karácsony volt megint, mint mikor Violát megtaláltuk, akkoriban még nem sugárzott a televízió annyi egyértelműen vallásos műsort, inkább népi játékokat közvetített, irhába bújt, kucsmás gyerekek kántáltak akkor is, viszont vacsora utánra volt egy szép, szentimentális, második világháború alatt készült film. Elképzeltük, hogy örül most Emerenc, aki már feltálalta a vacsoránkat, de nemigen igazolta vissza, hogy boldog, csak nézett rám titokzatos, komoly szemével, mint aki ha akarna, mondhatna valamit éppen, de nem teszi. Teljes eufóriában éltem: valóban elfogadta az ajándékot. Megköszönte, boldog ünnepeket kívánt, elment. Szép karácsony volt abban az évben, mint a gyerekkorombeli lakkos levelezőlapokon, óriási, puha hópelyhek keringtek odakinn. Világéletemben a tél volt a legkedvesebb évszakom, elbűvölve, eltelve a karácsony és az otthonom hangulatával álltam az ablak mögött, néztem ki, és ünnepi gondolataim között ott volt Emerenc is, a büszke tévétulajdonos, aki most ül a szobájában, és ünnepel.

Azt hiszem, minden, ami később történt, amiatt következett be, ami azon az estén lezajlott, mintha az ég visszadobta volna az arcunkba az ajándékot, vagy mintha Emerenc istene, akit ugyan mindig megsértett és megtagadott, de aki minden lépésénél ott állt és figyelt mögötte, mozdult, és még egy utolsó lehetőséget adott volna a számomra, hátha látnék is, ne csak néznék. Az utcai lámpa fölött álltunk, az ablaknál, amelynek még a legvadabb hóviharban is bezuhogott a fénye, bámultuk a telet a pelyhek táncában, s egyszer csak beúszott az utcaképbe Emerenc, sepi, kendője, válla, háta vastag hólepel alatt fehérlett, sepi karácsony szent estéjén, mert nem maradhat takarítatlanul a járda.

A vér az arcomba szaladt, olyan volt Emerenc fentről, mint az Ózban a Szalmaember. Édes jó Krisztusom, aki most született, micsoda ajándékot hoztam én ennek az öregasszonynak, hát hányszor ülhet ez otthon nyugalomban, mikor reggeltől reggelig ráncigálják a tennivalói? Azért nézett ránk hát olyan sebzett, különös tekintettel, Emerenc, ha nem szőtték volna érzelmi világát érzékenyebb és

finomabb szálakból, mint az enyémet, át se veszi a gépet, vagy megkérdezi, elsöpörjük-e hát helyette legalább időnként a havat, vagy vállalunk mosókonyha-ügyeletet, mert mire ő végre leereszkeszhetik a laverszitre, Budapest már nem sugároz műsort. Nem mertünk szólni egymáshoz sem, a férjem ugyanarra jött rá, mint én, már kinézni is szégyelltünk, hátat fordítottunk Emerenc seprűjének, Viola megkaparta az erkélyajtót, ki akart menni, de nem engedtem. Senki se tett megjegyzést, minek, itt nem beszélni, tenni kellett volna valamit, de mi visszamentünk a magunk televíziójához, és ma se tudom megbocsátani magamnak, hogy eljutottam ugyan a felismerésig, mi volna a dolgom, de megálltam a gondolatnál. Filozofálni mindig tudtam, beismerni se szégyelltem, ha hibáztam, éppen csak az az egyetlen nem jutott eszembe, hogy hozzá viszonyítva én még mindig fiatal vagyok, erős, mégse mentem le havat seperni, nem küldtem be a szobába, nézze ő a műsort, holott elbírtam volna a seprőt, eleget táncoltam vele vidéken, én tartottam tisztán a ház elejét lánykoromban. Nem mentem le, dehogyan mentem. Karácsony volt, én is szeretem változatossággal a sóst és keserűt kedvelő ínyemen olykor az édest, a szép, szerelmes, bús filmet annyi egzisztencialista és groteszk alkotás után.

Az akció

Igen, azt hiszem, akkor kezdődött a bomlás. Emerenc valamikor február legvégén megkapta az ősz óta grasszáló vírusos influenzát, persze lábon hordta, oda se figyelt rá, szokatlanul havas tél volt abban az esztendőben, minden energiáját az utca rendben tartására fordította, pedig fuldokolva köhögött, hallhatta mindenki. Sutu meg Adélka rohángált hozzá teának álcázott forralt fűszeres borral, Emerenc dűtötte magába a cukros alkoholt, időnként megállt, seprőjére dőlt, nyújtottan köhögött sokáig. Adél addig ajnározta, míg maga is le nem esett a lábáról, annyira beteg lett, hogy kórházba vitték, Emerenc szemmel láthatólag megkönnyebbült, mikor nem látta többé felbukkanni, Sutu diszkrétebben volt vele szolidáris, Adél nagy szája azonban nem pihent, s az már Emerenc ízlése ellen volt, hogy visszhangzott az utca, ez az öregasszony napokon át le se fekszik, mert az istenverte hó csak szakad, valamelyik háznál mindig újra kezdheti a munkát, mire valamennyi előtt végigkorcsolyázik ilyen betegen. Az osztálytárs, aki annak idején felhívta a figyelmemet Emerencre, megszólított egyszer, beszéljem rá az öregasszonyt, hogy menjen már orvoshoz, főleg feküdjék le, és hagyja abba a hóseprést, különben rajtaveszt, ő hallja a köhögését, szerinte nem az influenza gyötri már, hanem a tüdőgyulladás. Emerenc kapkodta a lélegzetet, mikor megfogtam a karját, hogy végre megálljon, és rám figyeljen, kiabált, ne bosszantsam, ha nagyon rajtam a segítség, akkor magunkat lássam el, takarítsak, főzzek, míg ez az átok hó így zuhog, ő nem mozdulhat el az utcáról, pihenni aztán éppen nem kíván, micsoda hülye ötlet, hogy feküdjék ágyba, hiszen tudom, hogy nincs is neki, amelletts neki lefeküdni, ha bármikor kicsengethetik, a lakóknak ugyan van kulcsuk, de jelentkezhetik hatóság, váratlan idegen, éjjel amúgy is legokosabb ülni, úgy szaggat legkevesbé a háta, legyen szíves nem foglalkozni vele, mert unja, senkinek semmi köze ahhoz, fekszik-e ő, vagy sem, és egyáltalán mit csinál, ő se kérdezte meg soha tőlem, minek egy fürdőszobába annyi szépítőszer, mikor valaki olyan vén már, mint én. Feküdjék ágyba az osztálytársam meg az orvos, fel se keljen soha egy hitvány se, aki neki akar dirigálni.

Nagy rózsák égtek Emerenc arcán a láztól meg az indulattól, még nagyobb lendülettel tovább sepet, mintha személyes ügye volna a hóval, amit csak ő tud elintézni. Sutu meg az ezermesterné hordják neki az ételt – kiáltott utánam –, abból jut mindenkinek, ne törjem a fejem semmin, utálja, ha lesik. Ha meggondolja, egész eddigi életében nem telt neki idegrohamra, de ha most sokat nyaggatjuk, megpróbálná, milyen az. Elfúlt a szava, köhögött egy sort, aztán elfordult. Violát most nem tartotta maga mellett, azt mondta, futni nem ér rá vele, állni meg nem jó a kutyának, vigyem haza melegbe, meg ne fázzék már ő is.

Különös év volt az mindenképpen, számunkra is, a televíziót ajándékozó karácsony utáni időszakban kezdett az én életem is kibontakozni. Mindjárt újév után mintha valami láthatatlan kéz fordított volna egyet azon a rejtelmes csapon, amelyből az ember életében a jó meg a rossz kicsorog, s amelyet hol elcsuknak, hol megeresztenek. Akkor éppen csordult a csap. Nem látványosan, de érzékelhető volt, nekem az életben még soha annyi intézni és tenni való dolgom nem akadt, mint akkor, és szinte a legvégéig nem fogtam fel az okát. Oly sok esztendőn át szorítottak kívül egy láthatatlan, de nagyon is érzékelhető körön, hogy nehezen fogadtam el, másfajta döntés született valahol, a sorompó, amit mindig leeresztve tartottak, emelkedőben van, a kapu, amin az utóbbi időben már nem is kopogtattunk, magától nyílik, ha akarom, beléphetek. Eleinte értelmezni se próbáltam a jeleket, Emerenc sepet, köhögött, én vásároltam, főztem, rendbe raktam a szobákat, ettettem és sétáltattam a kutyát, s törtem a fejemet, mi ütött ebbe vagy abba a szervbe, hogy egyszer csak ilyen hevesen igényt tart rám, bár Emerenc tartana igényt arra, hogy mégiscsak beszéljen valami orvossal, de ahogy szóba hozom, rám üvölt, menjek az útjából, mindenkinek joga van a köhögéshez. Míg a hó esik, neki az utcán van dolga, elég, ha ellátom a magam otthonát, míg ő vissza nem veheti a munkát, de gyógyszerrel meg orvossal ne ingereljem, úgyis hiába. Bogár szalad így, ha kergetik, ahogy én futkostam a tennivalók közt, nem volt mellettem Emerenc mindent elrendező keze, viszont minden szerkesztőség egyszerre jelentkezett, fotósok kerestek, fényképeztek, akkor már rájöttem, valami jó izgalom következik, ha bántani akarnának, más hangszerelésű volna a felhajtás, ilyen dicsfényes kritikákat se szoktak rólam írni, nem is érdekeltem soha még ennyire a világot, mint most. Mindig mennem kell valahová, mindig felhív újságíró, jelentkezik rádió, televízió, tótágast állt köröttem minden. Mikor a kollégák célozgatni kezdtek, még mindig nem fogtam fel, de egy reggel, egy fontos helyről érkező telefonhívás után, végre kimondta a férjem is. Soha, sem azelőtt, sem azután az esküvőnk utáni órák kivételével nem láttam azt a fényt az arcán, mint akkor. A díj. Hát persze hogy a díj. Már március közepe lett közben, ezek a jelzések, főleg az utolsó, voltaképpen teljesen másról beszélő, barátságos telefonhívás se jelenthetett egyebet, majd megjön a dekrét is. Örüljek, örüljek, hiszen évtizedekig tartó küzdelemnek és ellenállásnak lett most vége. Örüljek már!

Én csak azt éreztem, holtfáradt vagyok, minden átmenet nélkül közéletivé alakult és szinte állandó nyilvánosság előtt folyó új életem kimerít, amellet otthonunk rendje felborult: nincs Emerenc. A Viola ellátásával, a fűtéssel, főzéssel, vásárlással, takarítással, Patyolatba futkosással nehezen volt szinkronba hozható az a

voltaképpen boldogító hintalét, ami még hozzá egyre erősebbé váló reflektorfényben lengetett. Adél végre kikerült a kórházból, azt reméltük, Sutuvallal együtt átvállalja Emerenc utcai szerepkörét, eleinte a legdurvábban visszautasították, Emerenc, amennyire beteg torkától telt, ordított rá is, menjen az útjából, aztán egyszer csak elhallgatott, sőt eltűnt az utcáról. Sutu bezárta a bódéját, amiben sült krumplit és gesztenyét árult, kitette a cédulát, betegség miatt nem üzemel, és átvette a nyírfa seprőt Adélkával. Egy délelőtt alatt kiderült, a felét nem végzik el ketten annak, amit Emerenc egészséges korában egyedül teljesített. Az öregasszony egyébként elbújt előlük, mikor Brodarics úr kereste, és megkérdezte, nincs-e valamire szüksége, kikiabált az ajtaján, hagyják őt békén, ne látogassa senki, úgyse enged be egy lelket sem, gyógyszert se hozzanak, mert nem veszi be, orvost meg ne lásson, neki csak a pihenés hiányzik, mihelyt egyszer jól kialussza magát, lábraáll. Violát nem kéri, zavarja, ha ugrál, nekem eszembe ne jusson átmenni, mert látni sem akar, hallani sem. Senkit, értsük meg. Engem sem.

Emerenc eltűnt. Az utca valószínűtlen volt nélküle, és pusztaság, mint a sivatag. Jellemző, hogy amit a hírre éreztem, nincs az öregasszony, visszavonult és bezárkózott előlem is, nem szánsalom volt, nem is riadalom, hanem szimpla, steril düh. Nem akar látni, ne zavarjam én se? Jaj de figyelmes! Most kerül kátyúba az életem, mikor minden percemre igényt tart valaki, javulás helyett csak romlik a helyzet, rajtam minden teher, a férjemnek tilos kijárnia hidegben, a kutya egész nap visít, a lakásban makulátlan rendet kell tartanom, hiszen állandó a látogató, mikor csináljam, rejtély, hisz közben folyton szól a telefon, és bekerít a sajtó. Ha kiléptem, láttam a felbolydult utcát, Sutu és Adél seprtek, közben kaszinóztak, a lakók meg, akik mind az öregasszonytól tanulták, hogyan viselkedik tisztességes ember mások betegsége esetén, taposták a havat Emerenc előtere felé szilkével, ételhordókkal. Tőlem nem kapott semmit, én kinyitottam étkezésekkor két konzervdobozt, azon éltünk hárman a kutyával, azzal igazán nem kínálhattam beteget, mások bezzeg kitettek magukért, a vizsgán nem bukott meg senki, csak én, aki ugyan naponta többször is odamentem az ajtajához, és bekiáltottam, mit tehetek érte, de ezzel aztán be is fejeztem a betegápolást, amire egyébként az öregasszony egy pillanatig sem tartott igényt. Míg kérdeztem, nem óhajt-e valamit, reszkettem, ne kérjen, ezt se bírom, ami eddig rajtam van, nemhogy mást, még többet, a hóesés megzavarta a szállítást, naponta négyszer-ötször lefutok a boltba, mert nem jön meg idejében az áru, Violát hurcolom, a legegyszerűbb dolgokat nem találom, a konyhában majdnem minden elfogyott, újat kell beszerezni, pótolni a készletet, csúszkálok haza a teli szatyrokkal, és sosem érem utol magamat. Közben a lakásunkban dolgoznak a fotósok, soha olyan nyúzott, rút és elcsigázott nem voltam fényképeken, mint éppen a díjkiosztás előtti időszakban.

Emerenc nem nyitott ajtót, nem jelentkezett, a kopogás felingerelte, követelte, ne zavarja senki. Hangja elvesztette erejét, valahogy megváltozott, nem fátyolos volt, hanem idegen, szálszás. Orvost változatlanul nem engedett be, én tudtam a legjobban, miért. A kapott ételek ott várták a kispadon, azokat eleinte begyűjthette, mert kezdetben visszakerültek a kimosott üres edények, meg igazán akkor kezdtem ijedni, mikor nem ment érte az ennivalóért, s ott ültek egymás mellett az utca érintetlen komatálai. A faggatásra azt felelte a résen át, nincs étvágya, amelletl tele a saját

jégszekrénye. Galuskásan és töredeazve beszélt, azt hittem, túl sok alkohollal kúrálta magát. Tudtam, hogy nem igaz, amit mond, láttam azt a jégszekrényt, nem árammal működött, s az utcán rég nem árultak jeget. Mint a hóseprés karácsonyi pillanatában, megint csak egy részét regisztráltam annak, amit felfogtam: hogy hazudik, azt már nem elemeztem, akkor hát min él ő és a macskák. Talán a régi ételeket tartalékolta – reménykedtem –, hiszen kezdetben annyi mindent kapott, lehet, minden edénye tele van, az ablakközök hidegek, ott eláll a maradék. Nem törtem a fejemet, mindig volt hova futnom, mindig kerestek, naponta odajárultam az ajtajához, ajánlgattam, elhívom hozzá akár a szomszéd professzort, előre tudtam, elutasít, s felderültem, mikor megtette, mert egyszerűen nem fért el az életemben újabb akció. Annyira szerencsére működött az értelmem, hogy megpróbáltam elérni az alezredest, legalább tudjon róla, hogy Emerenc beteg, nem volt a rendőrségen, beutalták valahová, az üdülő nevét nem volt szabad közölni, értesítettem Józsi öcsém fiát, az el is jött, de persze nem jutott be ő sem, ott hagyta neki a citromot, narancsot meg egy kondér töltött káposztát a küszöbön. Végre Brodarics úr átjött hozzánk egy este, és megkérdezte, felmértem-e voltaképpen, hogy ez az öregasszony mióta nem jelentkezett az előtérben, mert március legvége van, és ha ő jól számítja, két hete ki nem nyílt az az ajtó. A villa lakói aggódnak, még valami baj történik, ha a lakóközösség, akár akarata ellenére is, nem visz hozzá orvost, segítséget. Brodarics úr arra is figyelmeztetett, mint tudom, Emerencnek az előtérből nyílik a fürdőszobaféléje, lakat alatt tartja a bizalmas helyiséget, de mostanában azt sem használja, az előtérbe befú a hó, a havon nincsenek az ajtótól kifelé haladó lábnyomok napok óta, csak befelé vezető, ahogy az ételvívők megközelítik a bejáratot. Mit csinál Emerenc, ha valami természetes dolgot le kell bonyolítani? Nehéz szag árad a konyhaajtó mögül, neki rossz sejtelmek vannak, örökké azért mégse vállalhatjuk eszelős elzárkózását, itt intézkedni kell, mert rámegy az öregasszony. Ha ezután sem enged be se lakótársat, sem orvost, rá fogják törni az ajtót. A körzeti már be próbált jutni hozzá, Adélka vitte oda kora reggel, de elkergette, Adélka szerint Emerencnek alig volt hangja, és makogva tiltakozott a zargatás ellen. Legyek szíves csatlakozni a mentőakcióhoz, méghozzá gyorsan, ez nem fekete Afrika, még majd elpusztul a szerencsétlen.

Kétségbeestem. Ember oda nem léphet be az Emerenc engedélyével énkívülem, de engem se túrt meg, csak egyetlenegyszer, és ha rájön, hogy be próbálunk hatolni, kiszámíthatatlan dolgok következnek. Úgy megijedtem, hogy végre ráeszméltem, mi lehetne esetleg a megoldás, azt mondtam Brodarics úrnak, várjunk másnapig, nekem egészen egyedül, négy szemközt kell beszélnem Emerencsel, majd tájékoztatom őket, sikerül-e, amit tervezek, ha nem, tovább konferenciázunk. Délután átrohantam hozzá, bekiabáltam a résen, ígérem, egybetartom és nem hanyagolom el, ami miatt nem akar ajtót nyitni, nem fog belépni oda senki, én járok át, és intézek el majd mindent, ami kell, ő meg jöjjön ki, ha nem akarja, kórházba se kell mennie, ellesz nálunk, az anyám szobájában Violával. Az orvos már várja, meglátja, hamar rendbe jön a gyógyszerektől.

A hangja is megerősödött, úgy felháborodott az ötlettől, nekem nem makogott, azt kiabálta, ha nem hagyjuk békén, mihelyt talpra áll, feljelent bennünket lakásháborításért; pimasz, utolsó, tolakodó alakok vagyunk mind, neki joga van

gyógyulásig betegállományban lenni, és ott feküdni vagy ülni vagy állni, ahol akar, én a lábamat hozzá be nem teszem, de más hitvány sem, és aki mégis bemenne, számoljon azzal, van neki szekercéje, megöli. Elkergetett, rémülten hazamentem, Brodarics úr átjött este hozzánk az ezermesterrel, megérkezett Józsi öcsém fia is, úgy döntöttek, rátörik az ajtót, az orvos kinn várja majd, Józsi öcsém fia haza magához ugyan nem viszi, mert fél, ráragaszt valamit a gyerekére, de felhurcolja hozzánk a lépcsőn. Csak azt érjem el, hogy egy cseppet kinyisson, csak a kulcsot fordítsam el vele, a többi már megy magától.

A férjem egy szóval se tiltakozott, pedig a feje fölött intéztünk és terveztünk mindent, csak azt nem értette, mit dől fel engem annyira a gondolat, hogy feltörik, majd visszazsegezik Emerenc ajtaját, csak nem újság, hogy az öregasszony nem akar kinyitni? Emerenc sose volt egészen tökéletes, mi abban a kétségbeejtő, ha megmakacsolta magát, és elvonult, mint Achilles? Megmentjük akarata ellenére. Hozzam csak hozzánk, ha hajlandó átjönni, ő ugyan nem szereti az idegent a lakásban, de ez most nem szempont, az öregasszonyt ápolni kell, fűtött helyen tartani, aki sorsára hagyja, holtig bánthatja a lelkiismeret, ez kivédhetetlen szituáció. Az én pánikom viszont kivédhető és indokolatlan, hát hiszen szeretem az öregot, miért riaszt annyira a gondolat, hogy idevegyük egy időre, hogy el-elsírom magam. Nem feleltem, nem is felelhettem. Csak én ismertem Emerenc Tiltott Városát.

Az orvossal és Brodarics úrral úgy egyeztünk, ezt az utolsó éjszakát töltse még otthon, másnap rendelési idő után aztán cselekszünk. Éjjel nem volt könnyű, nehezen múltak az órák, én tulajdonképpen még mindig haboztam, de aztán eldöntöttem: nem tehetek mást, ha nem kap orvosi segítséget, vége, megmenteni csak úgy tudom, ha elárulom. Emerenc vasból van, talán még semmi se késő, ha ügyesen dolgozom, esetleg a titkát is megőrzöm, csak embertelen pluszmunkát, jól szervezett hazugságsorozatot és nagy energiát igényel. Hajnalban átmentem hozzá, bekopogtam, azt kértem, csak annyit tegyen meg, hogy délután egyetlen pillanatra lépjen az ajtaja elé, hogy megnyugodjék a környék, nem okos, hogy nem látja senki, rosszabbat gondolnak, mint ami van, senki nem vállalja a nemtörődomség látszatát, hiszen tudja, mennyire szeretik. Az volt a tervem, ha rá tudom venni, hogy ajtót nyisson, csak egy résnyire, az orvos utánam lép, elkapja a karját, kihúzza, és az ezermester, Brodarics úr, Józsi öcsém fia meg az én segítségemmel átköltöztetjük hozzánk. Azt felelte, éppen üzeni akart nekem, ki az ajtó elé ugyan nem lép, de én odaállhatok a közelébe, méghozzá egy nagy és hosszúkas dobozzal, meghalt az öreg macskája, a herélt, temessem el. Orvos nem kell, senki sem jöhet a lakása közelébe, ha nem hiszik el, hogy él, akassza fel magát mindenki, majd elhiszik, ha kiad nekem valamit, mondjam, hogy a szennyest viszem el, még majd igazolgatja magát a sok kíváncsi léhűtőnek. Alig értettem megint rosszul artikuláló suttogását, de mihelyt felfogtam, újra csak azt éreztem, megőrülök. Soha életemben nem őriztem én meg egy dobozt sem, most honnan szerezzek neki macskakoporsót, és egyáltalán, mit kezdjek nyakig tennivalóban egy állati hullával? Persze megígértem, otthon a pincerekeszünkből kihalásztam egy kiselejtezett koffert, a végén még jobb kedvem is lett, a macska pusztulása könnyebbé tette a feladatot. Míg Emerenc kiadja a holttestet, nyitva kell lennie az ajtónak, az orvos elkaphatja, viheti is, csak ne történnék mindig minden ugyanabban az időpontban, az orvos csak akkor ér rá,

mikor nekem a portrériport miatt rövidesen indulnom kell a tévébe, négyre kértek be, háromnegyedkor jön értem a kocsi, az orvos egy perccel sem ér haza hamarabb, de háromnegyed négykor ott áll majd Emerenc ajtajában. Én beszólok, az öregasszony ajtót nyit, beadom a dobozt, átveszem a macskát, ebben a pillanatban előlép az orvos és Józsi öcsém fia Brodarics úrral meg az ezermesterrel, kihúzzák a résen, a férfiak elviszik mihozzánk, én meg mehetek a tévébe. Zöld voltam az idegességtől, úgy ettem az idegcsillapítót, mint a pralinét, pedig akkor reggel és délelőtt valahogy minden olyan egyszerűnek látszott, szégyelltem is, hogy ez a reális megoldás hamarabb nem jutott az eszembe.

Anyám szobájában áthúztam az ágyat, tüzet raktam, időnként újságírók bukkantak fel, akiket némileg meglepett a nagyvásár, egy egész télen át nem fűtött szoba éppen aznapra eső nagytakarítása, Viola szakadatlanul ugatott. Most már tudom, miért nem számoltam a kudarc lehetőségével, életemben először nagy fény lobogott körülöttem, elsősorban annak a lángja foglalkoztatott, minden egyéb csak felületesen ért a tudatomig. Tulajdonképpen nem kételkedhetett senki normális lény abban, hogy amit elképzeltem, kivihető, mindenki tudta, Emerenc kedvel bennünket, anyám szobáját nem használjuk, Viola boldog lesz, s az öregasszony annyira még a legbizalmatlanabb perceiben is ismer, hogy tudhatja, ha majd azt ígérem, nem engedek be senkit azonnal ismét kulcsra zárt lakásába, és vállalom az ott élőkről való gondoskodást, megtartom, amit mondok. Valójában csak az az egy pillanat riasztott, mikor majd kiderül, nemcsak én állok az ajtórésben, a kerek világon az egyetlen, akinek szavára hajlandó kinyitni, hanem más is, az ősellenség, az orvos. Ez jobban rémített, mint a délutánra tervezett televíziós fellépés, pedig olyan lámpalázam volt attól a gondolattól, hogy a kamera elé ültetnek, hogy kivert a hideg verejték.

Úgy beszélünk meg az orvossal, Emerenc előterében találkozunk, sikerült még feltálatnom otthon az ebédet. Viola nem volt normális ezen a napon, először azért, mert nem hagyta abba a vonítást, később mert megnémult. Volt lenn sétálni, de azonnal visszakíváncozott, akkor se jelzett, mikor csengettek, a fejét sem emelte fel, pedig nem aludt, nézett. Meg kellett volna értenem ezt a totális csüggedést, de hát én nem voltam Emerenc, azt se fogtam fel, miért lett vad és őrzöngő, mikor látta, elhagyom a lakást nélküle. Vittem a macskakoporsót, zavaros magyarázatot adtam az akció résztvevőinek, a koffer az Emerenc idehozandó holmija miatt szükséges. Megjött Józsi öcsém fia, méghozzá a televízió kocsijával egy percben, a sofőr azt az üzenetet hozta, elnézést kérnek, így jött ki a lépés, most vár a sminkszoba, meg is kell előzőleg még beszélünk a rendezővel a dolgokat, sajnos nem jól számították ki, mikorra menjek, azonnal indulnunk kell, szálljak be. Mondtam, azonnal nem lehet, nekem mulaszthatatlan dolgom van, nem tart semeddig, várjon, a sofőr öt percet engedélyezett, s elvileg elég is lett volna, hiszen csak arról volt szó, átfutok Emerenchez, kiveszem a nyitott ajtón át a kofferbe rakott macskát, a többiek kirántják, átcipelik őt, míg egyezkednek vele, én becsukom az ajtót, visszamegyek a lakásunkba, odaadom Emerencnek a kulcsot, megnyugtatom, rendben lesz minden, nem hatolhat be senki, adás után meg odaülök mellé, és meggyőzőm róla, jól elleszünk együtt, házanépét is tisztességgel ellátom, míg ő beteg. Meggyőzni Emerencet! Hogyan képzeltem? Nyilván kikapcsolt az agyam, azt hittem, amit szerettem volna, közben a reális tennivalók mellett azt próbáltam elképzelni, milyen

kérdésekre kell majd odabenn felelnem. Mikor eljött az ideje, futottam át Emerenchez, pontosan háromnegyed négy volt, a sofőr látványosan felmutatta balján az órát, és szétterpesztette jobb kezén öt ujját. Jó, hiszen megígérttem. Öt perc, nem több.

Március legvége volt, hideg, de illatos, Emerenc kertjében rengeteg ibolya, lila volt az ablak alatt a fű. Megvertem az ajtaját, az orvos Brodarics úrral, az ezermesterrel és Józsi öcsém fiával együtt lesben állt, előzőleg figyelmeztettem őket, meg ne mocsanjanak addig, míg én át nem veszek Emerenctől egy csomagot. Egyébként az egész utca tudta már, mire készülünk, nemcsak az illetékesek; mint Bruegel képein, tarka csoportba verődtek, mindenki ismert mindenkit, és elégedett volt a végre megtalált megoldással. Az ezermester figyelmeztetett a kapuban, a szag, amely már tegnap is riasztó volt, mára még szúróbb és súlyosabb lett, ha nem tudná, hogy lehetetlen, azt képzelné, hulla szaglik, ostrom után érzett ilyen iszonyú bűzt.

Kértem, húzódjanak félre valamennyien, nekem egészen egyedül kell maradnom az ajtónál, akkor még az utcán figyelők is visszavonultak, pedig komoly árat fizettek volna azért, hogy lássák, amint a tiltakozó Emerencet megmentjük. Mikor az előtér már teljesen kiürült, s a kiugró falsarok mögött várta végszavát az orvos, bekopogtam. Emerenc kérte, ne menjek be, csak a dobozt adjam oda, de ne mozduljak, várjak. A tévés dudált a házunk előtt, felelni se tudtam, a megmocsanó ajtókeretet figyeltem, és Emerenc kezét, amely megjelent, az arcából nem látszott semmi, amellet alighanem világítás nélkül ült odabenn, vagy eloltotta a villanyt, mert vaksötét volt az ajtórés mögött. A szag, ami kizúdult, olyan volt, hogy legszívesebben orrom elé kapom a kezemet, de csak álltam megnyúlt, figyelő testtel, mint a kutyák a vadászaton, valóban az ostrom után érzékelt rothadás lehelt ki a lakásból, emberi és állati ürülék szaga, de ki bírt akkor a részletekkel foglalkozni. Beadtam a koffert, a tévés megint dudált, Emerenc behúzta az ajtót, hallottam, odabenn kattant a villanykapcsoló. Az orvos kilesett a sarokból, intettem, maradjon. A tévés új jelzésére megint megnyílt a rés, Emerenc nem a koffert, a tetemet adta ki, valami rossz kiskabátba takarva, a koffer kicsinek bizonyult, nem fért el benne a kinyúlt állat, úgy tartottam a karomon, mint egy meggyilkolt csecsemőt. Csukta volna be azonnal az ajtaját, de az orvos akkorra már a résbe szorította a lábát, Józsi öcsém fia is előrohant, hogy bementek-e, vagy Emerencet rántották ki ezermesteréssel, ahogy megbeszéltük, nem tudtam már ellenőrizni, csak futottam a macskatetemmel a házunk felé, kinn, a Bruegel-figurák sorfala közt hányinger fogott el, a tetemet bedobtam a kukába. A dunda már abba se hagyta, én, mint az eszelős, fel a lakásba, azt éreztem, ha nem tudok azonnal forró vizet eresztetni az ujjaimra, egy hang ki nem jön a tévében a torkomon, hiába kérdeznek. Miért történik minden ilyen összevissza, ilyen gubancosan? Emerenc azóta már felénk tart, nyilván ellenáll, húzzák, vonják, ott kellene lennem mellette, de hát lehetetlen, nem tehetek róla, nem leszek. „Megteszel valamit?” – kérdeztem a férjemtől, aki később azt mondta, felismerhetetlen volt a hangom, még csak az arcom is. „Ne várd meg, míg ideérnek, szaladj át, csukd be helyettem kulccsal Emerenc lakását, mielőtt az utca benézne. Ne nézz be te sem, s ahogy felhoztátok, azonnal add oda neki a kulcsát azzal az üzenettel, én magam intézkedem odabenn mindenről. A tévés le se veszi a kezét a dudáról, nem tudok se maradni, se személyesen megmagyarázni neki semmit.” Megígérte, én

futottam a kocsizhoz, ő Emerencék villája felé. Az öregasszony nem látszott, a mentőosztag sem, csak valami zaj hallatszott, dübögés, úgy tettem, mint aki süket, beestem a tévéskocsiba, kifutottunk az utcából.

Kendő nélkül

Az ember nem tudja mindig, mikor követ el megbocsáthatatlant, de azért él benne valami gyanú, ha megtette. Azt mondtam magamnak, kameraláz ez a feszült rossz érzés bennem, pedig csak büntudat volt. Mire beértünk, kiderült, mégis rosszul számították ki, mikorra menjek, máris kifutottunk az időből, sminkelés nélkül kerültem kamera elé, izgatott voltam, kedvezőtlen külsejű, a riporterem érződött, többet várt tőlem, eredetibb gondolatokat, de míg felelgettem neki, máson járt az eszem, a magam otthoni problémáján. Abban egyeztünk meg az orvossal, ha a betegség könnyebbnek ígérkezik, s nem várható tragédia, Emerenc nálunk marad, ha súlyos, pláne életveszélyes, elviszi a mentő, mindenesetre mire én hazaérek, nyilván eldőlt minden. A riportban sokan szerepeltünk, soká is tartott, a beszélgetéssel egyébként nem végződött az együttlét, mert nem engedtek el. Bár alig vártam, hogy indulhassak, mégis megdicsőültem, életemben először voltam a televízió helyiségeiben. Ha nagyon erősködöm, nyilván elmehetek, de nem akármilyen élmény volt, hogy megismerhettem azokat, akiket naponta látok a képernyőn, tudtam én, hogy sietnem kellene, mégse tettem. Végre eszembe jutott, hogy rápillantsak, megdöbbsentem, mennyit mutat az óráim, akkor viszont már semmi se volt elég gyors, taxit kértem, rohanjunk. Az ég alig derengett, mikor a kocsiból kiszálltam, az utca csendes volt, illogikusan néptelen, csak a mi házunk zengett: Viola panaszkolta keserűségét. Akkor Emerenc nincs nálunk, éreztem meg, ha ott van, Viola nem sír. Mintha mondták volna, úgy tudtam, a képzeltnél nagyobb a baj, ezt nekem réges-régen éreznem kellett volna, azonnal, azon a napon, mikor Emerenc egyszer csak abbahagyta a munkát, és megüzente, lássuk el magunkat, de nem figyelek én újabban semmire önmagamon kívül. Saját otthonunk előtt szálltam ki a taxiból, két lépés volt a kukáig, oda benéztem, eltűnt-e már az az iszonyatos batyu, persze még ott volt, borzadva visszacsaptam a fedelet, nem jöttem fel a lépcsőnkön, indultam ellenőrizni, bezárta-e a férjem Emerenc lakását.

A villában az ezermester éppen az ablakredőnyét eresztette le szépen, kíméletesen, ahogy minden tárggyal bánt, nem az következett, amit vártam, hogy kiint, jelzi, van valami mondanivalója, és beszámol arról, aminek tanúja volt, míg én a tévében közhelyeket fogalmaztam. Lesiklatta a függönyét, arcát és arcomat hirtelen tömör, egybezuhanat facsíkok szigetelték el egymástól. Ez az ember nem akar beszélni velem, éreztem meg, akkor megrémültem, és elkezdtem futni a kerten át. Éltem én meg már hasonlót, az ápolónők arcán van effajta kifejezés, amelyet a hátulról megvilágított ezermesterem észrevettem, mikor az ember úgy lép be a betegéhez a kórterembe, hogy már más fekszik az ágyában, s a nővér simán, érzélem nélküli hangon arra kéri, keresné fel a főorvost, mert annak volna valami közölnivalója. Az Isten irgalmára, mi alakult itt másképpen, mint ahogy elterveztük? Csak nem maradt mégis nyitva az ajtó, csak nem futottak szerteszét Emerenc macskáik? Az volt az első pillanat, amit azóta megszámlálhatatlan sok követett, amikor megrezzent bennem a felismerés, ha bármilyen díjat kapok, és nem egy közös műsor mellékszereplőjeként, de egy teljes napra saját használatomra kapom meg a képernyőt, és a kormány minden tagja csak

engem békít és vigasztal, miközben én a négy világtáj felé kürtölöm összes, a múltban elszenvedett megaláztatásainkat, akkor se lett volna szabad egyedül hagynom Emerencet azzal a bármivel, ami történt. Oly gyakran megdicsért fantáziámból annyira futott csupán, hogy azzal számoltam, ma este esetleg majd takarítanom kell Emerencnél, hogy a bűz megszűnjék, bármi okozta is, ne legyen a villában senkinek oka panaszra, de hogy mellette legyenek abban a pillanatban, mikor szuverenitása megszűnik, és ha csak egy orvos testszélességére is, de kifeszítik az ajtaját, őt meg tiltakozása ellenére eltávolítják hazulról, már nem fért el a fejemben. A díj – gondoltam keserűen – már megkezdte sugárzását, futottam a tévés kocsin a fénye után, a betegség, öregség, magány és tehetetlenség elől.

Az előtérben egyszerűen elfelejtettem a járást, odafigytem a földhöz az ünnepi cipőben. Akkor már rosszat vártam, de nem olyan mértékig, mint ami fogadott, mert ami elém tűnt, azt nem tudta volna kikövetkeztetni semmi képzelet. Emerencnek nem nyitva állt vagy bezáratlanul maradt: egyáltalán nem volt ajtaja. A változatlanul lakattal rögzített mosdófülke deszkájának támasztva állt, a sarkából kitepték, a közepe hiányzott, azt valaki beverte valami kemény tárggyal, csak a felső része volt ép, flamand képeken látni ilyet, a középén osztott ajtó felső részét lehajtották, egy mosolygó nő úgy könyököl az osztólécen, mint önmaga festménye, amit közben már be is kereteztek. Elképzeltem Emerenc arcát, amikor kendője alól kibámul, felméri a helyzetet, rájön, én ott se vagyok, helyettem az orvos áll ott, aki utánakap, eddig sikerült a rekonstrukció, tovább nem, olyan gyengeség jött rám, hogy le kellett ülnöm a kispadra, míg összeszedtem magam. Tudtam, nem kerülhetem el, muszáj belépnem a bűzbe, pár percig pihentem, aztán nekivágtam. Emlékeztem rá, merről kattant azon a bizonyos estén a villanykapcsoló, kitapogattam, villanyt gyújtottam én is, most nem kísérte a mozdulatomat a furcsa, egérsónáshoz hasonló mozgás és zizegés, tökéletes csend volt, a macskák, ha itt rejtőztek még, valami sokk rémületében lapulhattak valahol.

A fény, amelyről már első alkalommal megjegyeztem, hogy kihívóan éles, most sem takart semmit, láttam, emberi és állati mocsok közepén állok a hajdan pohár módján villogó tiszta szobában, bűzös és romló ételkupacok hevernek a pusztá földön vagy újságlapokon, a földre borított komatálak tartalmát ellepték a pondrók, volt ott egy félig feloszlott nyers hal is, meg egy bontott kacsa, szintén férgesen. Itt isten tudja, mióta nem mosogatott vagy takarított senki, itt a földre borították a látogatók hozta ennivalót, még csótány is volt, szintén holtan, és az iszonyaton, ami elém tárult, mindenütt vastag fehér por feküdt, mintha valaki a középkorban undorító, férges arcú halált beszórta volna porcukorral, s az alól vigyorognának ki az üres arc fogai. Emerenc sehol, a macskák sem, fojtogató fertőtlenítőszag ült a szobában, nem a szokott klór vagy légfrissítő, brutálisabb. Egyetlen ablakkeret sem volt a helyén, a spalettákat, az ablakokat kifeszítették. Itt nemcsak orvos járt vagy mentő, hanem a Fertőtlenítő Intézet is, ennyi és ilyen por nincs se boltban, se magánháztartásban.

Mikor hazaértem, olyan merev volt a rémülettől és büntudattól a kezem, hogy nem voltam képes megforgatni a kulcsot a zárban, be kellett csengetnem, a férjem kinyitott. Soha nem szidott semmiért, akkor se tette, csak megcsóválta a fejét, mint akinek egyszerűen nincsenek szavai arra, ami itt történt. Kiment, teát főzött, Viola hason csúszott ki elém. Míg kortyoltam az italt, kocogott a fogam a csészén. Nem

kérdeztem én semmit, Emerenc lakáskulcsa ott hevert az asztalon. Szó sem esett arról, mi volt a televízióban, a férjem várt, míg lekínlódom a teát, aztán hívta a taxit, indultunk, változatlanul némán, a kórházba. Akkor szóltunk egymáshoz először, amikor kiderült, hogy az orvos megadta a kórterem számát, ahol már tudnak róla, és várják is Emerencet, de még nem érkezett meg. Hogy lehetséges ez? Nem ide hozták? „Ide hozzák – mondta a nővér –, csak még nem ért ide. Előbb elvitték fertőtleníteni, mert abban az állapotban, ahogy megtalálták, egyszerűen nem lehetett lefektetni.”

Először meg sem értettem, amit mond, csak néztem rá bután, magamba roskadva, kedves ápolószemélyzet járka köröttünk, megkérdezték, ne adjanak-e valami gyógyszert nekem, mert rossz bőrben vagyok, kérnék-e esetleg kávé. Nem kellett semmi. Vártunk, ültünk, akkor már elkerülhetetlen volt, hogy meg ne kérdezzem a férjemtől a részleteket, ő aztán elmondta, aminek tanúja volt. Mire ő Emerenchez ért, az orvosnak sikerült elkapnia az öregasszony karját, aki védekezett, de már csak azért se fejthetett ki nagy ellenállást, mert, mint később az orvos és mentőorvos kiderítették, enyhe, már nagyrészt felszívódott agyvérzés után volt, bal karját nehezen tudta használni, bal lábát sehogy, napokon át teljesen béna lehetett, bár csodálatos szervezete már akkor megkezdte kivédeni a bajt. Jobbját mindenestre sikerült kitépnie, azzal magára rántotta és beriglizte az ajtót, semmi kérdésre nem felelt, akkorra már ott állt az előtérben minden utcabeli ráérő. Egy darabig némán tűrte bent, hogy kérlelik, de amikor az orvos a hatósággal ijesztgette, azt kiáltotta ki, ha nem hagyják békén, az elsőt, aki az ajtaját bolygatja, leüti. Emerenc tekintélye akkora volt, hogy senki sem vállalkozott erőszakra, egy vadidegen, a kiáltásra az utcáról bekíváncsiskodott ismeretlen járókelő próbálta meg az ajtót kifeszíteni, mikor megértette, miről van szó, de ahogy a zár megmoccant, váratlanul nem kintről, bentről hasadt meg egy deszka, s a résen át, mint egy rémfilmbe, kicsapott egy szekerce, Emerenc összevissza hadonászott vele, attól fogva nem mert senki az ajtó közelébe menni, amelyen át bűz gomolygott ki, nem indokolatlanul. A szélütés következtében Emerenc vagy egy héten át egyáltalán nem tudott járni, csak hevert, könyökre dülve, valahogy meg kellett oldania az életét kimoccanás nélkül, s nyilván úgy érvelt magának, ha nem ad hírt arról, milyen tehetetlen, nem derül ki róla semmi, nem jön sem orvos, se mentő, nincs kórház, hát ha a borzalmak között választania kell, inkább az következék, ami mellett döntött: ha a macskák ott végezhetik szükségüket, ahol tetszik, ő se vánszorog ki négykézláb az előtérbe, s akkor titok marad a titka. Ha a betegségből kilábol, rendbe tesz mindent, mihelyt mozogni tud, ha meg meghal, minden mindegy, nem fog már tudni semmiről, Emerenc eleget hangsúlyozta, hogy sok minden más között a túlvilágban se hisz.

Állati és emberi ürülék bomlott, párolgott odabenn a foszló, penészedő és erjedő nyersanyag és megfőzött ételek mellett, a csapkodó Emerencet végül is úgy tudták megfékezni, hogy az utcai ismeretlen leguggolt az ajtó aljához, és sikerült az ezeremester baltájával akkorát vágni a zárba, hogy mindenestül beszakadt; ahogy megpróbált védekezni, Emerenc elibük esett, az előtérbe. Tagadni már nem lehetett a katasztrófát, isten tudja, mióta le nem vett ruhája is megsínylette, ami történt, száraz mocsok pergett a lábuk elé mindig makulátlanul tiszta fehérneműje alól. Brodarics úr telefonált a mentőknek, akik azonnal kijöttek, Emerenc akkor már szemmel láthatólag nem volt magánál, mihelyt kiesett a friss levegőre, elvesztette az eszméletét, a két orvos, az utcabeli meg a mentő, megtárgyalták, mi következék,

injekciót kapott, de a mentőkocsi nem vitte magával, a mentőorvos azt mondta, nem lát momentán halálveszélyt, kórházba viteti, de előbb kirendeli a Fertőtlenítő rohamrészlegét, mert nemcsak a beteget, a lakást is azonnal munkába kell venni. Azok kiszálltak, először valami port szórtak szét, meg folyadékkal bepermeteztek mindent, összecsomagolták Emerencet, vitték a kezelő részlegükbe, azt mondták, ha ott rendbe tették, mehet a kórházba, előbb meg kell tisztítani egész testét, anélkül nem tehetik mentőkocsiba. Míg a hatósági emberek locsoltak, és szórták a féregirtót a bűzlő ételhalmok közé, mindenféle állatok ugrottak elő, és menekültek ki az ajtón, óriási macskák, a Kőjál majd intézkedik, mi legyen a lakással, mert így nem maradhat, már csak a többi lakóra való tekintettel sem. A lakást nem lehetett lezárni, egyébként felesleges is lett volna, míg a bomló ételek ott bűzlenek, be nem tör oda senki. Mihelyt a Fertőtlenítő befejezte a munkáját, bedeszkázzák az ajtót.

Ez még hiányzott az életemből, ez a kép, az öregasszony, saját mocskában, rothadó húсок, megbuggyant levesek gyűrűjében, lassanként már oldódó bénasággal, de járásra képtelenül. Józsi öcsém fia ott szorongott mellettünk a padon, s nagyon is reális aggodalmat ébresztett bennem: lehet, hogy nem lesz rabló, aki gyomra kibírja Emerenc birodalmát, de a takarékkönyvek mégis szabad préda lettek, azokat azért el kellene hozni. Mondtam, induljon, nyomozza azokat a nyomorult könyveket – azonnal meglettek egyébként, ahogy a fiatal férfi keresni kezdte, ott volt mind a kettő belesüllyesztve a mocskos laverszit oldalába, a kárpitozott résbe, Józsi öcsém fia emlékezett rá, a saját apjának is mindig ez volt a rejtkehelye, a kárpitozott bútorokban kitapintható rés –, én megvárom Emerencet. A férjemnél mindig volt könyv, ő olvasott, én csak ültem, masszíroztam az ujjaimat, úgy éreztem, nekem is elhalt a bal karom. Mikor az öregasszony végre megjött, alig ismertük meg megszokott ruházata nélkül. Némán engedte, tegyenek vele, amit akarnak, szeme zárva volt, meg-megrezzentek az izmok a szája körül, nem volt magánál. Bekötötték az infúzióba, betakarták, a szégyen és szomorúság úgy elgyöngített, hogy legszívesebben mellé feküdtem volna én is. Az orvos megkért, menjünk most már haza, segíteni nem tudunk, csak a levegőt szívjuk el tőle, mert úgysem ismer meg a sokk miatt, ő egyébként azt se tudja momentán, mivel biztasson bennünket, a hűdés ugyan felszívódóban van, a röntgen megállapította, nagyjából már a tüdőgyulladásból is kilábolt, de a szíve annyira megviselt, hogy egyelőre nem sejthető, mit bír ki, vagy – habozott egy pillanatig, mielőtt kimondta volna – mit akar kibírni. Nem bizonyos, hogy a gyógyulás feltétlenül megoldja a problémáját, mert a betegség s a körülmények, amelyek révén idekerült, nem közönséges mértékig megalázhatta. Tett már pár csodát az orvostudomány, de itt nagyon kell iparkodnia, mert ő nemigen vizsgált még ennyire agyondolgozott szívet.

Most láttam először, legelőször, mióta egymás életébe léptünk, kendő nélkül Emerencet. Friss-illatosra mosva, hófehérre öszülve ott villogott előttem a világszép anya hajdani sörénye, rekonstruálhattam Emerenc feje kontúrjából annak a régen semmivé vált koponyának tökéletes harmóniáját. Emerenc, közelebb a halálhoz, mint az élethez, anélkül hogy tudott volna róla, visszavarázsolódott a saját anyjává. Ha valaki első, legelső találkozásunk idején, mikor a rózsák között növényi alakján tűnődtem, azt mondja nekem, az öregasszony fehér kamélia, fehér leander, húsvéti jácint, kinevetem, de most már nem tudott titkolózni, ott hevert előttünk még

letaposott öregségében is felsugárzó szépsége, boltos, okos homlokát nem fedte semmi. Nem öltözetlen vagy gyéren takart volt a teste az ágyban, hanem végre jelmez nélküli, racionális viselete egy megrendítő betegség sújtotta uralkodónak. Bizony, nagyságos úrnő feküdt előttünk, tiszta, mint a csillagok. Akkor fogtam fel igazán, mit követtem el, mikor nem maradtam mellette, ha otthon vagyok, friss és máris rosszra használt tekintélyemmel talán rá tudom venni az orvost, ne törődjék semmivel, csak fektesse le nálunk, én vállalom fertőtlenítés nélkül is, Sutu, Adélka segít, megfürdetem, rendbe hozom, a televízió meg csinálja nélkülem a műsorát, fontosabb, hogy kivédjem a szégyent, hogy az otthonában idegenek dúlnak, amelynek reális képét kívülem nem látta senki. Ha majd ott állok a Parlamentben, mindenki azt hiszi, vittem valamire, csak én tudom, hogy megbuktam az első fordulóban. Legalább a végét, az utolsó szakaszt tegyem jóvá, mert másképp elvesztem egy életre. Most majd varázsolnom kell, önmagam fölé emelkedni, elhítni vele, csak álmodta ezt a délutánt, álmodott mindent.

Díjkiosztás

Éjjel még kétszer telefonáltam, Emerenc állapota nem változott, nem volt rosszabbul, nem volt jobban. Mikor hazaértem, összevágtam pár marok húst egy tányérra és visszamentem az iszonyatos lakásba, az orvos ugyan azt mondta, szétszéledtek az állatok, de afelől még hazatérhettek, hisz nem ismertek más otthont, éjszaka van most, csend, ha halálra riadtak is, azóta megjöhettek újra. Majd megfúltam a rothadás szagától, míg benéztem minden mögé és alá, ám a lakás üres volt, nem hallatszott semmi nesz. Hajnalban, mikor megint átfutottam, érintetlen volt a tányér a hússal, éjjel sem járt arra egy macska sem, pedig mennyire reménykedtem, holott így volt jó, hogy eltűntek, hogy nincsenek, de túl voltam én már akkor praktikumon, realitáson, saját érdekemen is, csak fohászkodtam, legalább egy vagy kettő előkerüljön, és ha én kitakarítok és rendbe hozok mindent, és Emerencet hazaengedik, legyen valakije azok közül, akiket szeretett. De mint a Fertőtlenítő Intézet emberei nem találtak sem élő, sem holt állatot, nem találtam én sem egyet se közülük soha többé, mikor az ajtó beszakadt, mikor úgy érezhették, rájuk ront a világ, mind visszamenekültek a kiszámíthatatlanságba, a veszély és a halál közegébe, ahonnan Emerenc valamikor kiemelte őket. Soha többé még csak nem is ólalkodott macska Emerenc háza környékén, mintha valami titkos üzenet eliszonyította volna onnan őket. Önszántából nem ment az elpusztult otthon közelébe Viola sem, aki mindenkinél jobban ismerte az oda vivő utat, Emerenc halála után hamar új gazdát talált a helyreállított lakás, de a kutyát nem érdekelte, hiába villogott ki az előtérből a fény, mint valamikor, hiába nyíltak újra minden tavaszon Emerenc ibolyái. Mindenütt kereste őt, ahol valaha együtt sétáltak, csak otthon nem. Viola felismerte a vesztes ütközet csataterét, ha ott sem volt, mikor a harcot vívták. Az utca egyébként ezen a napon feltűnően hallgatott, mint mikor egy államfő nagybeteg, és a megrendült nép előre gyászolja, nem parancsra némán, de szíve indulatából. A kutya úgy feküdt a vackán, mint akinek átvágták a torkát, meg se nyikkant, mikor levittük, a fejét sem emelte fel az utcán, rá sem nézett idegen kutyára.

Fiatalkoromban sokat fényképeztem, kezdetleges géppel, tehetségtelenül, ha visszagondolok a díjkiosztás napjára, úgy él bennem az emlék, mint annak a régi

fényképnek a mása, amelyen valami optikai véletlen egyazon személyről egyszerre két ellentétes mozgást rögzített. Anyámat kaptam le egyszer, s mikor elhoztam a fényképésztől az előhívott tekerceset, nem akartam elhinni, hogy ilyen létrejöhet: anyám, akit meg akartam örökíteni, jött is, meg ment is, a figurája kettős és ellentétes mozgásában fokozatosan hol nőtt, hol meg kisebbedett, családom idegeneknek mutogatta ezt az azonos térben és időben lejátszódott, önmagától eltéphetetlen, de önmagának ellentmondó szellempillanatot. Ilyen lehettem a díjkiosztáskor, bármi esett azokban az órákban, minden akciónak és gondolatnak megvolt bennem és mögöttem és köröttem a tükrömása, de fordítva. Tömör nap volt, hajnalban kezdődött a húsos tányér és az elbitangolt macskák ellenőrzésével, Emerenc lakásából felfutottam a kórházba. Nem voltam egyedül, Sutu megelőzött, Adélka is, velük együtt éltem át a már feleszmélt Emerenc akkor már mindenki előtt nyilvánvalóvá vált engesztelhetetlen, bocsánatra nem is gondoló némaságát. Sutu termoszsal ugrált, Emerencnek nem kellett a kávé, az üdítő se, semmi, Adélka a saját komatálán kívül még két másikat cipelt szatyorban, baráti küldeményként, az ezmester felesége főzött tyúklevest, és Brodaricsék madártejet küldtek. Emerenc fel se pillantott, nem érdekelte sem üzenet, sem ajándék, utóbb elmondta az ápolónő, egész délelőtt, délután zargatták a látogatók, másnap nemzeti ünnep volt, az emberek le akarták tudni a látogatást, de bárki kereste, hiába jött, az utcabeliek kicsit sértődötten tértek haza, rájuk se nézett az öregasszony. Én nem vittem semmit, figyeltem az órát, meddig ülhetek mellette, nem is bosszantottam beszéddel, csak időnként megérintettem a lepedő alatt, ilyenkor összerándult, mással nem jelezte, hogy megérezte. Az orvos később ingerült lett, rákiabált Sutuékra, még mindig nem lehet tudni, kikászálódik-e az öregasszony a sírból, de ha igen, egyvalami már látható: nem óhajt a procedúrához tanút. Étetni, komatállal bombázni felesleges, rájuk se figyel, nem eszik, ami kell a fennmaradásához, megkapja injekció formájában, ha igazán segíteni akarnak rajta, hagyják pihenni. Igaza volt, mert Emerencnek suttoghatott bárki, mindenkivel úgy tett, ahogy velem, beszorította szemhéját, hogy senkit ne kelljen látnia, pupillátlan halotti maszkhhoz hasonló ábrázata képét vittem magammal ünnepség előtt, mikor a kórházból hazarohantam, hogy felvegyem a fekete ruhámat, s valamennyire rendbe hozzam azt a dúlt arcot, ami visszanézett rám a tükröből. A dekrét nagy borítékja mindenféle hasznos mellékletet tartalmazott, vinyettát a taxi szélvédőjére, hogy egészen a szőnyeggel bevont főbejáratig hajthassunk, szerencse, mert alig tudtam járni. Nem szóltam én útközben egy szót sem, az ünnepségen se sokat. Nem először történt meg velem, hogy amit kapok, olyan formában vagy olyan körülmények között jut el hozzám, hogy szinte belerokkanok, ez történt akkor is, tanúsíthatják a portrék, amelyeket akkor készítettek rólam. Még mielőtt a díjátadás megindult volna, besodortak valami terembe, ahol a nagy nap örömére lefényképeztek, erre még abban a rendkívül zaklatott órában is felfigyeltem: milyen tragikus, milyen komikus: a fotó, amit most valami hivatalos szerv majd megőriz, és albumba kerülve irreális arcot örökít meg, egy antik mesehősét, aki látta a Medúzát, és még ott a vonásain az iszonyodás. Halálos ágytól mentem én az ünnepélyre, hogy Emerenc nem fog meggyógyulni, annak az érzékeltetésére nem kellett nekem orvos, s hogy ennek valami módon én vagyok az oka, ahhoz sem. Emerenc nem azért nem lesz többé egészséges – járt az agyam, miközben azt mondtam, köszönöm, miközben azt mondtam, igen, hogyne, nagyon, igazán –, mert bámulatos szervezete ne volna képes arra, hogy átvigye még

ezen a vizesárkon is, ha orvos látja el, és megkapja a gyógyszereket, másról van itt szó, amivel nem tud megbirkózni a tudomány, mert nincs köze terápiához: Emerenc nem óhajt majd megmaradni, mert élete összetartó kereteit és neve legendáját elpusztítottuk. Mindenki példája volt, mindenki segítsége, a mintakép, keményített köténye zsebéből galambként vászonzsebkendők suhogtak ki, papírba takart cukorkák, ő volt a hó királynője, a biztonság, nyáron az első cseresznyeszem, ősszel a gesztenyekoppanás, télen a parázs tök, tavasszal az első rügy a sövényen: Emerenc tiszta volt, és kikezdhetetlen, ő volt mi, valamennyien, a legjobb önmagunk, aki mindig szerettünk volna lenni. Emerenc, örökké fedett homlokával, tó-arcával nem kért senkitől semmit, nem szorult senkire, mindenki terhét úgy vállalta fel, hogy egy életen át hallgatott arról, neki mi a terhe, s amikor mégis megszólalt volna, én bementem a televízióba szerepelni, és hagytam, leplezzék le élete egyetlen meggyalázott, betegség mocskolta pillanatában. Hogy lehetett volna bármikor is megmagyarázni őt, irgalma anatómiáját, amely állatokkal népesítette be a házát, Emerenc fegyelmezetlenül volt jó, meggondolatlanul nagylelkű, csak egy másik árva előtt leplezte le árvaságát, sose közölte, milyen egyedül van, míg, mint a Hollandi, egymaga kormányozza titokzatos hajóját, mindig ismeretlen vízen, mindig ideiglenes viszonyulások szelében. Régen tudtam, minél egyszerűbb valami, annál kevésbé érzékeltethető, Emerenc most már soha életében meg nem tudja értetni senkivel sem önmagát, se macskáit, bármit mond, azt a kiáradó bűz és a még el nem takarított szenny teszi hiteltelenné, s a körötte felhasználatlanul maradt csirke- és kacsatetek és bomló halak és főzelékek csak azt igazolják, ami sose volt, hogy eszelős, nem hogy a test hagyta vasakarátát cserben, hiszen az agyvérzés után hogy tudott volna tisztálkodni menni vagy elrendezni, feldolgozni, szemétre vinni a maradékokat, orvosi csoda, hogy időnként mégis kikúszott, vagy eleinte még bevette az adományokat. Emerenc egy egész közösség előtt vált lehetetlenné, egy hosszú élet munkáját rombolta szét a tulajdonképpen udvariasan enyhe és szinte azonnal javulni kezdő embólia, amely kiverte a kezéből a nagy nyírfa seprűt.

A díszteremben egyébként annyi rokon és családtag áradt be másokkal, hogy nekem nem is jutott szék, ennek külön örültem, mert nem fogott engem semmi hely most, vártam, hogy mondják már ki a nevemet, lépjek el a díszasztal előtt, átvehessem a dobozt, és mehessek a büfébe, azt mímelni, eszem valamit, sietni szerettem volna én, azt éreztem, ha Sutu vagy Adélka vagy bárki feleszmél, és elvégzi helyettem azt, ami elvégzése nélkül nem merek többé Emerencre nézni, nemcsak ő hasonlik meg önmagával, én is. Sokáig együtt voltunk, ez volt életemben a legnagyobb protokoll, ennél csak az esti fogadás volt fényesebb, de az is furán sikerült, az is rímelt egy régi gyerekkori ábrándképre. Mindig szerettem volna nagyon hosszú ruhában nagyon sok lépcsőn úgy felmenni, hogy többen figyelnek, délceg vagyok, megnézni való. Ha van fals járás, ahogy van fals hang, én falsul jártam aznap este, görbén, boldogtalanul, felbotorkáltam a lépcsőkön, kezet fogtam, akivel kellett, aztán egy oldallépcsőn kisiettem a Parlamentből, annak a biztos tudatában, hogy a kórházba ugyan beengednek, még megjegyzést se tesznek a ruhám miatt, de ha pucéron ereszkedem mellé, vagy kérek kölcsön egy királyi palástot, Emerenc egyik öltözkében se fog rám pillantani.

Ha visszagondolok arra a napra, a díjkiosztására, egyet érzek a tehetetlen keserűség eleven emléke mellett, hogy nagyon fáradt vagyok egész idő alatt. Egy óra felé végeztem, ahogy hazaértem, átöltöztem munkaruhába, és a takarítóeszközökkel elindultam Emerenc otthonába. Nem hagyom rajta a szégyent, nem lesz itt szükség a Fertőtlenítő Intézetre, mire az megjelenik, én már mindent kihordtam, ami nem oda való. Ma ünnep szombatja van, holtbiztos, hogy el tudom végezni a munkát, mert az egészségügyi dolgozó ilyenkor már megkezdte az ünnepet, s utána, ha kiszáll, rendet talál majd, és tisztaságot. Lekoppant a veder a kezemben, amikor a Fertőtlenítő embereit ott találtam az előtérben, cigarettáztak. Csak egy mondatot felejtett el közölni az orvos, hogy az Intézet azonnali eljárást rendelt el, a bútorzat megsemmisítésével együtt, egészségügyi és városvédelmi indokolás alapján, teljes kártérítés mellett. Elképedve álltam előttük, olyan lehettem, mint a szomorú bohóc a cirkuszban, kifestve, hisz épp csak ruhát váltottam, megviselt arcomon ott volt a smink, a hajam még mindig ünnepi csigákban. De hát ki vállalja, ki vállalhatja annak a lehetőségét, ami itt készül, csak nem képzelik, hogy elpusztíthatják valaki otthonát, mint a vandálok? Szó sincs ilyesmiről – felelte az egészségügyi részleg vezetője –, előbb takarosán megtisztítanak mindent, eltüntetik a szennyet, lesikálnak padlót, bútort, falat, aztán elégetik, ami mocskos vagy fertőzőtt. „Ne tessék azt a vödröt lóbálni, és kísérletezni semmivel, kérem, itt nem olyan a helyzet, hogy el lehetne maszekolni, ez profi munkát igényel, hatóságit. A hölgy mint a család megbízottja aláírhatja, hogy igazolja, az eljárás a szabályok tiszteletben tartásával folyt le, voltaképpen a betegnek kellene, de mondják, nincs magánál, így a hölgy szíveskedjék vállalni, mint momentán jogi képviselő, tessék ellenőrizni, helyes-e a leltár, mert a tulajdonos térítést kap a megsemmisített tárgyakért a fővárostól. Tiltakozásnak nincs helye, ne tessék vitatkozni velünk, ez határozat.”

Sarkon fordultam, hazarohantam telefonálni, most elvben megtaláltam az alezredest, hazajött az ünnepre az üdülőből, de nem tudtam vele beszélni, mert a hívás idején már útban volt Emerenc lakása felé. Nagyjából egyszerre érkeztünk vissza, a hatóságok már takarítottak, iparkodott mind a hat, gumikesztyűben, kötényben, álarccal. A folyékony, romlott valamit összelapátolták, bedobták egy klórszagú, tartályos egészségügyi kocsiba, valami vegyszeres vízzel töltött locsolóval végigmossák mindent, fel is sikáltak, a bútorokat kivitték a kertbe, ott terpeszkedtek Emerenc ápolat gyepén a ragacsos székek, az összerondított laverszit, a szekrényeket, a viszonylag sértetlen vagy már fertőtlenített tárgyakat távolabb húzták a többtől, kinn láttam az orgonabokrok előtt anyám próbababáját is, a beleszurkált arcképekkel, olyan volt, mint egy vízió. Ami mocskosba hullt papír, gusztustalan iromány vagy szennyezett ruhadarab volt, azt a laverszitre halmazták a régi naptárakkal, újságokkal, dobozokkal és saját, Emerencnek dedikált könyveimmel együtt, amelyeket ki se nyitott, de megkövetelt, mikor már bent is kiürült minden és a kiválogatott bútorokat és tárgyakat végképp elkülönítették a pusztulásra ítéltektől, jegyzőkönyvet vettek fel a selejtezendőkről, aztán lelocsolták a laverszitet meg a székeket benzinnel, és felgyújtották. Viola jutott eszembe, míg a tüzet néztem, ott nőtt fel, ezen a bútoron, és az öregasszony is ott pihent meg mindig, hiszen ez volt az ágya, és ott ültek valamikor – semmikor – mindenkor a macskák is, mint fecskék a dróton – égtek Emerenc cipőit, harisnyáit, fejkendőit.

Az alezredes most először viselkedett úgy, mint egy rendőr, egy nyomozó, mielőtt hozzájárult volna a megsemmisítéséhez, átvizsgálta minden tárgyat, mérlegelte, mi az, ami mégis megmenthető, személyesen húzta félre, ha kikerülhette a máglyát, kiürítette a fiókokat is, a konyha egyetlen tárgy híján már színüres volt, annak minden falát megsúrolták, fertőtlenítették, a hajdani bútorzat egy része a gyepen szégyenkezett, más része lángolt, akik az utcán arra jártak, és benéztek, megtorpantak, nézték a kertben a máglyát, úgy kellett a báméskodókat elhessenteni. Most már nem volt a konyhában más, csak a pánceszekrény, ami a belső szobába vivő ajtót eltorlaszolta, ajtaját kifeszíthették a nyilasidőkben, fémtábla hirdette róla, hogy idősb Grossmann Imre acélárugyárában készült, nem állt benne semmi, csak csuprok, azokat már kivitték. Ha volt ékszere vagy készpénze Emerencnek, az eltűnt a tűzben, fiókban nem találtuk, a kárpitozott székek réseibe meg nem nyúlkaált egyikünk sem, azt Józsi öcsém fia annak idején átkutatta. Mikor ebédidő tájt az emberek úgy érezték, eltűntettek minden fertőző holmit, s nekifogtak volna a belső szobának is a konyha után, az alezredes átvette a vezetést. A fertőtlenítők boldogan elfogadták az érvelést, a másik szoba már csak azért sem lehet veszélyes sem a tulajdonosra, sem a lakótársakra, mert a mozdíthatatlan pánceszekrény Emerencet is elzárta a saját benti tárgyaitól, s állat vagy élősd se férközhetett az ajtót légmentesen beborító óriási tárgy mögé.

A nemzeti ünnep miatt megnyúlt hosszú víkend beállóban volt, a brigád egy szóra megértette, eddig hasznos és jó munkát végeztek, de minden további már felesleges: az alezredes itt szolgál a helybeli rendőrségen, ismeri Emerencet, úgy gondolja, a másik szobát érintetlenül kell hagyni mindenképpen, elég sokk lesz kihevernie a tulajdonosnak, hogy a konyhája meg testi holmija nagy részét elégették, ő személyesen győződik meg majd róla, hogy van-e még tennivaló, ha esetleg volna, betelefonál a Járványügyibe, további intézkedést kér, ha nem teszi, az annak a jele, mindent rendben talált, addig is az én nevem mellé adott aláírásával igazolja, hogy a felelősséget a kerületi rendőrség nevében átvállalta. Mindenki örült, a brigádvezető úgy ítélte, ő sem lát további veszélyforrást, az alezredes elgondolása reális. Azt még megtették, hogy nagy veselkedéssel elmozdították az ajtórésből a pánceszekrényt, hogy jó lélekkel elmondhassák, nem hanyagoltak el semmit, az ajtónak nem volt kulcsa, betörni sajnálták, a fa állaga, a semmit nem kopott hófehér lakk azt jelezte, az alezredes alhadnagy korabeli látogatása óta Emerenc el nem húzta innen ezt a szekrényt, nem járt a belső szobában, elmehetnek, ott nem lehet élelem, féreg, ott évtizedek óta nem tartózkodott senki. Elköszöntek, elmentek, közben befutott Józsi öcsém fia is a kórházból, rémülten bámulta a még lángoló máglyát, közölte, Emerenc változatlanul van, legnagyobb baj most nem is a szíve, hanem a passzivitása, ahogy nem segít az orvosoknak, s azt érzékelteti, neki minden mindegy, történiék akármi, egyébként parlamenti üzenetem eljutott hozzá, és a kezelőorvosa azért nyugtalan, mert arra sem szólt semmit, pedig látszott rajta, hogy érti, de nem érdekelte.

A parlamenti üzenet? Gondolkoznom kellett rajta, nehéz volt bármire is koncentrálnom egy csaknem teljesen elpusztult otthon fertőtlenítőszagú előterében, míg valamivel távolabb füstölt Emerenc múltja, a máglyára dobált, rengeteg emléket őrző párnák, fakanalak, naiv és ómódi háztartási eszközök. Hirtelen azt se tudtam, elhoztam-e a díj dobozát abban a lelkiállapotban, amiben az eseményeket átéltem

délelőtt, az bizonyos, hogy volt a fényképezés után még egy irreális mozzanat, egy kollégámmal együtt egy különterembe ültettek, és a televízió munkatársa arról faggatott, mit gondolk, kinek köszönhetem, hogy megélhetem ezt a napot, én azt feleltem, például Emerencnek is, aki mindent elvégzett körülöttem, ami visszafogott volna az írástól, hiszen minden látható eredmény mögött áll egy láthatatlan személy, aki nélkül nincs életmű. A kórházban a nővérek hallották a riportot, mondta Józsi öcsém fia, az egyik befutott az öregasszonyhoz, elmondta neki, róla beszélnek, sőt a fülére illesztette a kis rádiót, legalább a legvégét hallja még, Emerenc közönyösen nézett, megjegyzést se tett, persze rengeteg gyógyszer van benne, az is lehet, ezért hallgatott. Én mást hittem, hogy Emerenc nagyon jól értette, amit hallott, de fikarcnyit se törődött vele, világéletében gyűlölte a nyilvánosságot és a polírozott szavakat. Lettem volna mellette az oroszlán torkában, a koponyák hegyén, de nem voltam, akkor bezzeg egyedül kellett állnia, ami rá jött, hát most nem érdekli, mit fecsegek, fecsegni könnyű, én majd a ravatalon is felnézek, és a temetés alatt azt számolom, hányan jöttek el. Emerenc ismer, mint a tenyerét, tudja, nincs olyan idegrendszeri megrázkódtatás, ami közepén én ne tudnék fogalmazni.

Józsi öcsém fia búcsúzott, sietett haza a családjához, mielőtt elment volna, sután, de rokonszenvvvel vigasztalt a megsemmisült konyha, az én jövődöbeli örökségem elvesztése miatt. Ami elégett, mondta, bizony az én károm. Ez addig nem is jutott eszembe, igazán nem volt jókedvem, de elnevettem magam. Oda az örökség fele, pech. Ketten maradtunk a kispadon az alezredessel, az ezermester szép fiatal felesége, aki mindig kedves és figyelmes volt mindenkihez, hozott nekünk kávé. Egyikünk sem itta meg, csak néztük, kavargattuk.

– Hogy jutott mindez idáig? – kérdezte végre az alezredes.

Istenem, hát miattam. Csődöt mondtam. Még jól is esett rázúdítani a részleteket, mi hogyan történt, míg ő Visegrádon az erdőket járta. Ha őt megtalálom idejében, sok mindenre nem kerül sor, vagy legalábbis nem így, ha már én cserbenhagytam Emerencet, ő bizonyára megosztja vele azt az órát, azt az egyetlenegy, amikor valóban segítségre szorult. Nem tett megjegyzést, volt olyan ízléses, a továbbiakban nem vádolt, nem is vigasztalt, megkérdezte, mi a tervem; semmi, ha megél, elhozom az öregasszonyt magunkhoz, és a külföldi utat lemondok, mi három nap múlva indultunk volna Athénba a görög írószövetség békeülésszakára kiküldött magyar delegáció tagjaiként, és úgy terveztük, maradunk még pár napig a tengerparton, ez lett volna a pihenés, de az események elsodorták. Még egyszer nem bukom meg, ha soha nem látom többé Athént, akkor sem.

Dühös lett, rám kiabált. Elég hibát követtem el, most még zavart is keltenék? Nagy öröm az a hivatalos szerveknek, ha a kiküldött nem érkezik meg, a fejét is törheti, mi történt, talán utazni sem engedik – ne keverjem bele az országot az én magánügyeimbe, tessék elutazni, semmi értelme annak, hogy maradjak. Ha az öregasszony holnapra meghal, nincs mit kivédenem, ha holnapig még él, az orvos szerint szinte bizonyos, hogy életben is marad, és meg fog várni. Egy kurta hét semmi, az alatt ő majd intézkedik, utánanéz a dolgoknak, itt pótolni kell az ajtót, a kényszerselejtezés árát kihajtja a hatóságból, Emerenc elleni hivatalos feljelentésről szó sem lehet, ha egy béna test nem mozdul, és egy béna kéz nem tud rendet rakni, az nem bűn, csak szerencsétlenség, az öregasszony nem örömből veszélyeztette a közegészségügyet. A bűnt is megszerzi neki, szebbet, kényelmesebbet válogat össze

a réginél az állami raktárból, ami az örökösök nélkül elhaltak felszámolt otthonait egyesíti. Ne egyezkedjem vele, a külügyi kapcsolatok fontosak, ő vállalja az Emerenc melletti ügyeletet, mi meg a férjemmel végezzük, amit mesterségünk megszab és az ország megkíván. Mire visszatérünk, Emerenc szervezete véglegesen döntött, ha valóban képes a gyógyulásra, már lábadozik, ha nem, megvárnak a temetéssel. A másik szobát ráérünk kinyitni, ha megjöttünk, ezt az immár üres ajtórést még ma bedesztkáztatja, ünnep után meg küld a rendőrségtől embert, aki felnyitja a benti zárat, és arra az ajtóra is lécet tétet addig; ha bemegyünk, eldől, kell-e odabenn is komolyabb takarítás. Nem hiszi, nem használta azt a szobát soha Emerenc.

Végre hazamehettem, úgy téptem le magamról a ruhát, mintha lángolna. Nem is ebédeltem, a kutyát akartam ellátni, de a férjem már kísérletezett az étetéssel. Viola éhségstrájkba kezdett, az utcán csak vánszorgott mellettünk, ahogy végzett a fáknál, haza akart jönni, nem ugatott, nem ivott, a válság most már kibontakozott, nem tudtunk ellene tenni semmit, Viola a maga módján válaszolt a történetekre. Egyébként én sem ebédeltem, a Parlamentben ugyan raktak a tányéromra bőven, de én ott nem tudtam nyelni, és értelmetlen válaszokat adtam fel nem fogott tartalmú kérdésekre. Egy darabig feküdtem a kanapén, aztán felpattantam, azt éreztem, ha nem én őrzöm Emerencet, meghal, csak én védhetem ki azt az iszonyatot, amiben mindketten fuldoklunk. Felrohantam a kórterembe, Emerenc magánál volt, az orvos mosolygott, azt mondta, már valamivel erősebb, beszélni is elkezdett, azt mondta az ápolónőnek, takarja be őt tisztességgel, mert nem tűri a meztelenkedést, később fejkendőt követelt, adtak neki egy műtőssapkát, abban ugyan sajátságosan fest, de nyugodt. Azt hiszi, kezd kifele kapaszkodni a gödörből, egyébként hozzunk be neki ágybeli holmit és egyéb kórházi kelléket, mert minden nélkül érkezett. Alig mertem ránézni, nemcsak a történetek, önmaga miatt is, elképzelhetetlen látvány volt a műtőssapkában, nem amiatt, hogy nem, hanem mert igenis illett a fejére, s mindjárt láttam is Emerencet, mint nagy professzort, ahogy végre kifejti fel nem használt, dacos, valódi képességeit. Hallgattam, mit mondhattam volna, nem tartozott az orvosára, hogy nincs törülközője, hálóinge, semmiye már abból, amit a szekrényében őrzött, s ami még megvan, lucsog a fertőtlenítőtől, s a gyepen párolog. Ha a saját, általa szemérmetlennek nevezett fehérneműmből hozok be, gyanakodni kezd, a törülközőimet ismeri, nekem nincs lenvászon holmim, mint neki. Hát majd kitalálok valamit.

Ahogy beléptem, és megismert, arcára húzott egy kéztörölőt, mint a halotti leplet a királyok, akik a Királytükör utasítása szerint rejtik el az Udvar szeme elől agóniájuk mimikáját, holott láthatólag szó se volt haldoklásról, elevenebbnek hatott, mint akár reggel is, éppen csak engem nem óhajtott látni többé. Hát így is jó. Hazabaktattam, előzőleg benéztem Sutu bódéjába, kértem, ha bemegy, vigyen Emerencnek valami szerinte megfelelő felszerelést, törülközőt, toalettszereket, hazudjon valamit, miért nem az Emerenc sajátját hozta el. Sutunál társaság volt, az utcabeliek próbálták meg összeegyeztetni, ki mikor menjen be, és mit főzzön a betegnek. Megint hazamentem, otthon lestem, mikor érkezik meg az alezredes embere bedesztkázni a konyhaajtót, tudtam, bármikor jön, addig kell várnom, míg legalább azt az egyvalamit tisztességesen ellenőrzöm. Teherbírásom végképp a végéhez közeledett, már körök meg vonalak ugráltak a szemem körül, a lelkem üdvösségét odaadtam volna, ha

valaki megráz, és azt mondja nekem, mit sikoltozol, rosszat álmodtál – egyre azt éreztem, nem lehet valóságos, ami most velünk történik, ennyi és ilyen minőségű élmények nem záporozhatnak az emberre. A civil ruhás rendőr aránylag hamar megjött a deszkákkal, mióta én élek, már nem szegeznek, hanem bekapcsolnak koporsót, mégis úgy hatott rám, mintha koporsót szegeznének, mikor felerősített az ajtófélfákon négy-négy deszkát keresztben-hosszában. Sok minden temetését idézte a kalapács, egy létforma végét, egy otthonét, az Emerenc-szága fináléját.

Lassan indulnom kellett volna a parlamenti ünnepségre, úgy éreztem magam, mint akit mozsárban megtörtek, alig bírtam felöltözni. Előzőleg még beszóltam a kórházba, Emerenc állapota megint javult egy cseppet, erős idegcsillapítót adtak neki, már aludt, antibiotikumot is szed, reménykedjünk. Egyébként, ha ébren van, alig beszél, és valahányszor vendégek közelednek az ágyához, leborítja arcát a kéztörlővel. Sokan járnak nála, kicsit túl sokan is, folyton rezegetetik körötte az infúziót.

Emerenc él, javul, akkor hát készülhetek életem szép fényes estéjére. Elő a megfelelő ruhát, nincs maszkmester, aki az én arcomon aznap javítani tudott volna. Mikor a Parlamentben az első ismerősnek azt mondtam, sajnos nem vagyok megfelelő állapotban, nem kellett magyarázkodnom, mindjárt elhitte. Senkit nem lepett meg, hogy eltűntem a nagyteremből, amely ezen az estén olyan volt, mint a csillagos nyári ég, tüzelt a sok kitüntetés, az ékszerek, a mindenhol felém sugárzó csillárkoszorúk fénye visszarágyogott a padló tükörében. A régi bálok lehettek ilyenek, de én csak menni akartam, minél hamarabb hazamenni, és otthon belebújni az ágyba. Holnap már többet tudok, az ítéletemet. Ha Emerenc meghalt, akkor nincs menekülés, ha él, az a hatalom, amely eddig sosem engedett elsüllyedni, még egyszer, legeslegutoljára megtart saját örvényeim felett.

Amnézia

Az éjszaka zavaros volt, de szerencsére álomtalan, persze azért fel-felriadtam, nem szól-e a telefon – megkértem az ápolónőket, mindenképpen értesítsenek bármilyen fordulatról, de a készülék hallgatott. Reggel megsétáltattam az apatikus Violát, aki változatlanul nem evett, aztán futottam a kórházba. Emerenc most már érzékelhetően jobban volt, éppen mosdatták, és a reggelijét húzta be kis kocsin egy nővér, ahogy észrevett az ajtóresen, tüstént motozni kezdett maga mellett, és arcára csapta a kéztörlőjét. Keserű szívvel kopogtam be az ügyeleteshez, aki mellette töltötte az éjszakát, pedig csupa jót hallottam: ha a javulás ilyen tempóban folytatódik, gond nélkül elutazhatunk, az öregasszony megmarad, meg is gyógyul. Haza ugyan nem vihetem, csak hetek múlva, s akkor sem akármilyen körülmények közé, dolgoznia például nem szabad. Van otthona, ahol ellátják? Hogyne – gondoltam. Csak látná! Azt feleltem, úgy döntöttünk, majd nálunk lakik, amíg lelke-teste egyensúlya helyre nem áll.

A férjem szaladgált az útiokmányokért, most valóban úgy festett, mehetünk, bár semmi kedvem nem volt az utazáshoz. Ímmel-ámmal pakoltam, még mindig valami suta reménnyel, talán az utolsó percben lemondják a vendéglátók, és az egész kongresszus elmarad. Az utolsó kórházi látogatáskor beszéltem a főorvossal, Emerenc fizikuma tekintetében teljes garanciával engedett el bennünket, hogy aztán a lelkében mi folyik le – mondta –, az ideggyógyászra tartozik, mert az immár

csaknem teljesen felszívódott embólia nem a beszédközpontot veszélyeztette, a mozgásban gátolja, fél lábára még béna, hallgatásának lelki oka van. Arra gondoltam, amikor a betegszobába érve megint arcára borította előttem azt a nyomorult kendőt, hogy ne kelljen látnia, nem izgatom tovább, úgyis csak Viola volna az egyetlen, aki elől nem bújna el, és akire nem nézne gyűlölettel. Sarkon fordultam, nem is köszöntem neki, ahogy hazafelé lépkedtem, két utcabelit is láttam, amint lábassal gyalogoltak felfelé a lejtőn. Otthon a kutya folytatta az éhségstrájkot, most nem érdekelt ez sem, olyan keserű, büntudatos és fáradt voltam, hogy nem számított, összeszedtem Viola cókókját, fekvőpárnáját, edényeit, a kutyakonzerveket, átvittem Sutuhoz, megkértem, fogadja be pár napra, míg lebonyolítjuk a kiküldetést, Viola teljes passzivitással leült Sutu kis otthonában, utánam se nézett, mikor elmentem, mintha nem a mi kutyánk volna. Becsomagoltam, akkor már olyan voltam, mint a gép, érzések nélkül, azt hiszem, az egyetlen, amit felfogtam, az volt, hogy nem fontos semmi, önmagam sem. Vacsora után újra felhívtam a kórházat, be már nem mentem, minek. Emerenc jól volt, evett rendesen, jobbulást kívánok, mondtam illedelmesen, és sokszor üdvözlöm, akkor már olyan hivatalos volt az üzenetem, mint egy átirat. Egyelőre ne izgassa magát elmaradt tennivalói miatt – mondtam még neki az ápolónővel –, minden a legnagyobb rendben van, barátja, az alezredes intézkedett, lakása az ő elgondolása szerinti rendben várja, és teljesen tiszta, amit gondolni kell, azt gondozzák. Gondoltam, a távozása után történeteket ráér még megtudni, azt is megüzentem, ne várjon (várjon? rám se nézett) pár napig. Vele nem közöltem, hogy külföldre utazunk, csak Józsi öcsém fiát hívtam fel, hogy tudja, miért nem talál, ha netán keresne, és az éjjeli géppel elrepültünk Athénba.

Reggel a szállodában a görög írószövetség telefonja ébresztett, annyira elcsigázott voltam, hogy nem értettem, mit beszélnek, nemcsak nyelvileg, akusztikusan sem. Valami kisebb sokkon eshettem át magam is, mert hirtelen nem értettem semmiféle nyelven, egy pohár vizet se tudtam volna kérni senkitől, nemhogy tárgyalni a nemzetközi békés együttélés lehetőségéről. A konferencián az első padban ültünk, azonnal elaludtam, akkor a férjem hazavitt, elnézést kért nevemben, amennyi közölhető volt, ismertette az előzményekből az elnökkel, egy ülőszakot nekem kellett volna vezetnem, de csak dadogtam értelmetlenül, akkor irgalmasan kocsiba ültettek, és kivittek Glifádába egy szállodába, és otthagytak, nem volt mit kezdeni egy szemmel láthatólag beteg delegátussal. Mirtusz, hibiszkusz, jázmin és timián fellegében villogott előttem az Égei-tenger, de nemigen érzékeltem, az összeesés határán voltam, csak a férjem ismertette, mikor mit lát. Hogy megérkeztünk, kék volt a víz, zafírkék, mire bealkonyult, mint a borostyán, s mikor a nap alábukott benne, piros – tőle tudom, én nem láttam. Csaknem egy teljes napot aludtam, mikor felneszeltem az ájulásszerű állapotból, Glifádán ténferegünk, egyetlen épületére nem emlékszem, a hotel nevére sem, amit mégis felfogtam, annyi volt, hogy sokféle illat száll köröttem, és egy kutya testét sodorják a hullámok. Akkor eszembe jutott Viola, felszínesen, mintha álmodtam volna őt is, önmagamat is, mindent, ami velem történt, a díjat, Emerencet, a fertőtlenítőket, a szekerce sebezte ajtót.

Abban az évben korán volt húsvét, április legelején, ott értük az utolsó napon a nagypénteket. Az megmaradt emléknem, hogy elmentünk a templomba, ott feküdt felravatalozva a halott Krisztus, a templom ajtajában aranyozott kosár várt, tele

fosztott rózsaszírommal, aki belépett, megszórta szírommal Isten fia testét, míg el nem lepte a rózsaszemfedél. Később meghúztak valami külön lábon rengő kis harangot, a falu vénei álltak a haranglábnál, és mikor megláttak bennünket a templomküszöbön, ahogy mi is rávetettünk a szent testre egy maréknyi szírmot, értejöttek a férjemért, s mutatták gesztussal, ő is sirassa el a Megváltót. Ez is megmaradt emléknek, a férjem, ahogy harangot kongat, sűrű, már deresedni kezdő szőke haját fújja a tengeri szél, utána az én kezembe adja a harangkötelet, meg lehetett elégedve velem a falu vénje, mert csorgott a könnyem harangozás közben, de a sírásnak semmi köze nem volt az ünnephez, csak önmagamhoz. Másnap visszatértünk Athénba, s elindultunk Hellenikonról hazafelé. Az út semmivel se volt valószínűbb vagy valószínűtlenebb, mint más légiutak, a görög írószövetség emberfelettien jó volt hozzám, a kollégák úgy viselkedtek, mint akik észrevették, olyan valakinek a kezébe nyomtak ajándékkal megrakott búcsúkosarat, akit elgázolt a tehervonat. A repülőtérré is kikísértek, ha soha többé nem hívnak meg magyar író, én okoztam.

A gépen megállapodtunk, a férjem hazamegy a csomagokkal, én fel a kórházba. Szűköltem, mikor beléptem a páternoszterbe, elképzeltem az összes lehetséges változatot, hiszen bármi történhetett időközben, hátha minden rosszra fordult, és Emerenc már a temetésre vár valahol az alagsor jegén, vagy még él, de jobb volna, ha nem tenné, mert mégis gyógyíthatatlan, esetleg valaki a megkérdezésem nélkül elvitte valami más részlegbe, jogilag végtére is Józsi öcsém fia ügye az intézkedés. Csak azt az egy variációt felejtettem ki, ami várt: a folyosón messziről felém csengő nevetést, amelyet mindenkié közt megismertem volna, az ő ritka nevetését. Ápolónők mosolyogtak rám, ahogy futni kezdtem, kiáltott is valaki valamit, de kinek volt ideje arra, hogy meghallgassa, szaladtam a nyitott ajtó felé, amelyen át kicsengett az a hang. A szoba feketéllett a látogatóktól, látszott, hogy Emerenc már itt is elvárásolt mindenkit, hisz ennyi embert nem is tűrnek meg egyszerre, vagy fél tucaton udvaroltak ott az ágya körül, Sutu éppen az étkezés maradványait tüntette el, persze nem kórházi koszt volt, hanem utcabeli, ismeretlen tányérok, bögrék és tálak foglalták el az ablakpárkányt. Emerenc háttal ült az ajtónak, párnákkal feltámasztva, a többiek arcán kellett észrevennie, hogy új és érdekes vendég érkezett, még mindig nevetve visszafordult, alighanem azt hitte, az orvos. Ahogy megismert, átsimított vonásain a felhullámozó vér, és mint a dagály, elmosott minden derűt. Most, hogy megjöttem, már mind a két kezét használta, pár napja még csak suta jobbjára kapott a kéztörlő után, a többiek előtt hajadonfővel ült, mihelyt meglátott, azonnal elfedte az arcát. A látogatók elnémultak, ez durva gesztus volt, ezzel az erővel meg is üthetett volna. Hirtelen mindenkinek sietős tennivalója támadt, az asszonyok összekapkodták a tálakat, elmosták Emerenc kanalát, sebesen elbúcsúzott mindenki, Sutu még a kutyáról sem ejtett szót, annyira iparkodott, csak az ajtóban billegtetve az ujjait, meg is értettem, hat órákor vagy én menjek át, vagy ő jön, akkor majd tárgyalunk. Soha nem hittem volna, hogy ennyi tapintat van az emberekben, és ilyen pontos radarral érzékelik, hogy Emerenc távollétemben megmért engem, és könnyűnek talált, hogy miért, azt senki sem érti, de nem is kell bogozni, bármi történt, okosabb távolabb maradni az ügytől, illendőbb is nem asszisztálni hozzá.

Először, legelőször, mióta az események lavinája megindult, fogott el negatív indulat, és foszlott belőlem az önvád. Az istenért, hát mi vétkeket ró fel ennyire? Hogy nem hagytam meghalni? Ha nem kapja az infúziót, a gyógyszereket, azóta halott. Nem maradtam mellette, mert nem maradhattam, nem örömből mentem el, és nem szórakozni, hanem dolgozni, hát ha valaki, ő csak tudja, hogy számomra a tévé is munka. Ha nem akar látni, ne akarjon. Majd bejön Józsi öcsém fia, bejön az alezredes, Sutuék, Adél, nincs itt rám szükség. Meg se próbáltam megszólítani, vagy elkezdni magyarázkodni, annál én jobban ismertem Emerencet. Hát maradjon a kendője alatt ítéletnapig, ezért az élményért felesleges volt holtfáradtan felrohannom a kórházba, ahelyett hogy otthon ülnék a fürdőkádban. Kimentem, indultam a páternoszter felé, mikor az ápolónő megállított.

– Írónő, kérem – kezdte, és láthatólag kereste a szavakat. – A néni nincs jól, csak azt hiszik. A néni... a néni csak akkor ilyen hetyke, ha látják. Máskülönben csak hallgat.

Hallgasson. Láttam az arcomon, hogy még többet kell mondanom.

– A javulás látványos, de felszínes – próbálkozott tovább. – A múltkor még nem volt minden lemérhető, ma már igen, mozognak a tagjai, de nem tud járni. Az alezredes úr naponta eljön, vele törjük a fejünket, mi legyen tovább.

Hát ha az alezredes úr naponta eljön, akkor én pláne hazamehetek. Majd jön a rendőrszolgálat is, esetleg az úttörők. Feleslegesen vagyok szorgalmas, az utca ellátja élelemmel, pletykával, az alezredes megadja a léthez fontos biztonságot. Ha nem kellek, nem kellek. Elég volt az ajánlkozásból.

– Jó volna, ha –

Az ápolónő megakadt. Értettem én, mit nem tud kifejezni, az én mértékegységem a szó. Nem szabad semmit se sértésnek felfogni, mindent tessék lenyelni, Emerenc minden igazságtalan gesztusát, szeszélyét, mert nemcsak béna marad, esetleg nem is élhet már soká. Ugyan, ugyan! Örökké fog élni, nem aggódom. Most, míg ezeket a sorokat gépelem, úgy érzem, akkor döntöttem el másodszor és véglegesen a sorsát, mert akkor engedtem el magamban a kezét.

– Én mindenesetre telefonálok, ha szüksége volna önre.

Nem, ne fáradjon a hívással, nem lesz rám szüksége, se technikai, sem érzelmi igénye nincs rám. Hazaballagtam, a férjem csak hallgatott, mikor elmondtam neki, mit találtam. Sokáig nem felelt, aztán nem azt hallottam tőle, amit vártam, hanem valami váratlant, mást. Felsóhajtott, és azt mondta: szegény Emerenc.

Szegény Emerenc! E percben voltam életemben legközelebb a papunkhoz, akivel annyit öltük egymást Emerenc emberi képlete miatt.

– Néha meglepően igazságtalan vagy – mondta a férjem. – Hogyhogy nem érted meg, ami olyan világos? Mindenki más érti, az utca is, az alezredes is. Hát hiszen nyilvánvaló abból, amit elmeséltél.

Mi nyilvánvaló? Néztam rá, mint Viola, mikor nem világos az eligazítás, és megpróbálja megfejtetni pontatlan programozásom jelzéseit. Mit követtem el már megint azon túl, amit azon a boldogtalan napon? Egyetlen folyamatos lelkipurdalás azóta az életem, nincs egy önfeledt percem, a díjátvétel, az estély öntudatlan

reszketésben telt, Athén pokol volt, vagy aludtam, vagy úgy jártak köröttem a gondolatok, mint a farkasok.

– Emerenc szégyelli magát előttem meg az utca előtt, hát azt játssza, hogy amnéziás, mert így könnyebb a gondolatot elviselni, hogy ott hevert előtünk a mocsokban, cserépre tört emberi méltósággal. Téged tanítsalak rá, mi a szégyen, aki egyébként ráhozta a végzetet, hiszen a te műved volt az akció? Kiszolgáltattad őt, a tiszták tisztáját, titkaival együtt, holott védened kellett volna bármi áron, hisz te vagy a földön az egyetlen, aki szava rábírta, hogy kinyissa az ajtót. Júdás vagy, elárultad.

Még Júdás is? Nem elég, hogy félholt, hogy pihenni vágyom? Elegendő volt már mindenből, az órát sem éreztem alkalmasnak a kioktatásra, le akartam feküdni. Sutu hatra ígérkezett, megkértem a férjemet, ha még aludnám, költsön fel, bebújtam az ágyba önmagam és Emerenc elől. Azt hittem, leteper a kimerültség, de végül mégsem tudtam igazán elengedni magam, így én nyitottam ajtót, mikor csaholás és kaparás figyelmeztetett, meghozták a kutyát. Viola sovány volt, de boldog, életében először örült igazán nekünk, mintha érzékeltetni akarná; újra itthon van, és legalább minket megtalált, ez talán azt jelenti, egyszer csak vége lesz a kataklizmának, s előkerül Emerenc is. Megköszöntem Sutának, hogy gondját viselte, megkérdeztem, mivel tartozom, reális összeget említett, kifizettem. Esze ágában sem volt, hogy elmenjen.

– Írónő, kérem – kezdte –, valamit tudnia kell, ha az orvos vagy a nővérkéek nem mondták volna el. Emerenc gyógyul, de nagyon érdekesen, mert csak hézagosan emlékszik arra, ami történt. Semmi előzményt nem tud, sem a szekercét, sem a mentőket, azt se, hogy ellenkezett, tőlünk kérdezte, hogyan hozták be, mondtam neki, maga intézte el. Legjobban azt faggatta, becsukták-e rendesen a lakását, mondtuk, hogy persze, azonnal, és az írónőnél van a kulcs. Emerenc azt tudja, amit az alezredes úr tanácsolt, hogy meséljünk neki: mi egy napon hiába kopogtunk nála, nem felelt, akkor megijedtünk, átszaladtunk magához, magának se válaszolt, akkor már biztosra vettük, nagy a baj, a doktor úr kifeszítette az ajtót – az utca a férjemet hívta doktor úrnak, megpróbáltam elképzelni feszítővassal a kezében, de nemigen sikerült –, őt ott találtuk ájultan a küszöbön, az ezermester felnyalábolta, behoztuk ide a Brodarics úr kocsiján, azóta ápolják. Járványügyiekről egy szó se hangzott, se macskáról, semmiről, hogy maga közben elment Athénbe, azt sem árulta el senki. Úgy tessék vele beszélni, hogy azt hiszi, mindene megvan, az írónő azonnal lezárta a lakást, de átjár naponta, és vigyáz mindenre, ráér megtudni, hogy nincs szobája, meg miféle borzasztó dolgok voltak odabenn. Nagyon rendesen viselkedik vele mindenki, az alezredes úr úgy hazudik, mint a vízfolyás, a Szeredás fiú is, afelől, amit eddig tud, meg is gyógyulhat Emerenc, csak azt nem tudom, azt hogy fogadja, ha az igazság kiderül.

Hallgattam, pedig dicséretet várt, és meg is érdemelte volna, az utca valóban levizsgázott tisztességből, tapintatból, és mégis hallgattam, mert Emerencet én ismertem igazán. A felismerés végre átcikázott a masszív sötéten, elkezdtem újra tájékozódni. Emerenc amnéziája – micsoda abszurdum! Hogy volna szinkronba hozható az arcára borított kendővel? Emerenc világéletében olyan volt, mint egy uralkodó, és úgy szabályozta a memóriáját, ahogy reálpolitikájának megfelelt. Nem meglepődtem attól, amire végre ráeszméltem, hanem megrémültem. Mikor búcsúzóban kezet ráztunk, Sutu meg is jegyezte, hidegek az ujjaim, csak nem bujkál bennem valami.

A férjem ugyanarra az eredményre jutott, amire én, nem kellett vitáznunk rajta. Ledobtam magam a székbe, gyúrtam Viola bundáját, át kellett gondolnom, mit csináljak. Hívtam az alezredest, nem felelt a telefonja, de ígérték, megmondják neki, keressen, hívtam az unokaöcsöt, azt el is értem, ő teljesen Sutu optimizmusának bűvöletében élt, micsoda isteni irgalom, mondta, hogy a nagynénje nem emlékszik semmire, később, mikor már egy ismét bebútorozott, kifestett, tiszta szoba és új ajtó várja, majd csak meg lehet valahogy vigasztalni.

Nem az orvostudományból tudtam én többet, Emerencet ismertem jobban: én láttam őt, amint elpusztította a feleslegesen készített ünnepi vacsorát, én kanyarogtam vele emlékezete bonyolult folyosórendszerén. Emerenc, aki elfelejti a macskáit? Lehetetlen, különben nem érdekelné, mi van a lakásával, emlékszik ő mindenre, csak nem meri nyíltan megkérdezni. A gyógyszerek okozta kábulat eleinte valóban elmoshatta az emlékképet, de ahogy a napok telnek, egyre jobban színesedik a homályos kontúrba kényszerített ábrásor, s ha Sutat és a többi utcabeli jóemberét megismeri, helyén kell lennie tudatában egész otthonának a benn élő állatokkal, fel nem bontott kacsával, rothadt hallal, mindazzal, ami az utolsó szakaszban körülvette, mikor egy időre béna lett, de eltitkolta, mert azt remélte, kiverekedi magát ebből is, mint élete valamennyi szakadéka fenekéről. Nyomorult Emerenc, akinek nem mondják, s aki megkérdezni nem meri, mi az igazság, csak nyúlkal az árnyak után! Mit érzékenykedem, ez nem az az időszak, amiben számít, kit hogyan sért meg, ha ugyan sérthet egy beteg ember. Indulás, fel a kórházba, ebben a darabban nincs, csak egy főszereplő, és az sem én vagyok, hanem Emerenc. Ez monodráma.

Nem volt egyedül, a professzor felesége látogatta, Emerenc vígan felelgetett neki, kiderült, hogy ez az asszony is szólt már az érdekében, csodálkozhattak abban a kórházban, hány embernek fontos az öregasszony. A szép fiatal nő váratlan és megtisztelő látogató volt, előtte nem merte eljátszani arceltakaró helyzetgyakorlatát, de ahogy otthagyt bennünket, kapott a törülköző után. Nem tévedtem én, dehogy tévedtem, hibátlanul funkcionál az agya, a professzorné ártatlan, nyilván nem is tud semmit, hát nem jár neki a lepel, nekem igen, ahogy megközelítem, veszi is, mint pap a stólat, és elhatárolja magát vele tőlem és a székgyentől. Körülnéztem, még ott volt a figyelmeztető tábla az asztalon az orvosi kellékek között, melyet, míg tartott a küzdelem az életéért, nyilván mindig felrögzítettek odakinn: *A beteg nem látogatható*. Kiakasztottam a folyosó felőli kilincsre, aztán lekaptam Emerenc fejéről a törülközőt és áthajítottam a másik, az üres ágyra. Nem tudta visszavenni, szembe kellett néznie velem. Düh és gyűlölet ült a szemében.

– Hagyjuk ezt – szoltam rá. – Ha annyira megutált amiatt, hogy nem hagytam meghalni, elfogadom, de ne a fejét takargassa, hanem mondja meg nyíltan, mert ez nem mehet így tovább. Jót akartam, nem úgy sikerült, ahogy képzeltem, de jót akartam, ha nem is hiszi.

Nem vette le rólam a pillantását, olyan volt, mint a bíró és a nyomozó egy személyben, s végre váratlanul kibuggyant a szeméből a könny. Tudtam, mit sirat, a titkát, ami nem titok többé, az állatait, akik sorsáról kérdezősködni sem mer, saját, mindig méltóságos viselkedése iszonyú torzképét, a baltát, egy legenda halálát és az én árulásomat. Nem mondta, mégis értettem, Emerenc akkor érezte volna azt, hogy szeretem, ha elfogadom, hogy tehetetlen magát halálra ítélte, s nem mutatom meg

szégyenét még életében az utca rá eddig mindig tisztelettel tekintő szemének. Emerenc nem hitt a mennyországban, Emerenc a percben hitt. Mikor ajtót nyitattam vele, felborult a világrend, és maga alá temette. Miért tettem? Hogy voltam képes erre? Mindebből egy szó sem hangzott el, de ott voltak a kiejtetlen mondatok közöttünk.

– Emerenc – kezdtem újra –, ha fordítva történik, engedi, hogy elpusztuljak?

– Persze – felelte szárazon. Már elapadt a könnye.

– És nem is sajnál?

– Nem.

– De hiszen nem tudtam volna megmenteni semmitől, akkor is minden kiderül. A hal, a macskák, a szenny.

– Hát aztán? Hagyott volna megdöglenni, akkor már kiderülhetett volna akármi. Hát mit tud, mit lát, érzékel egy halott? Azt csak maga képzei, hogy várják odafenn, és ha Viola meghal, odakerül ő is, a lakás is, és minden olyan lesz, mint most, az angyal felviszi az írógépet, meg az öregapja eszkritoárját, s folytatódik minden. Milyen ostoba maga! A halottnak már minden mindegy, a halott nulla. Hogyhogy nem jött rá erre? Elég idős hozzá.

Szóval nem csak szégyen, harag és gyűlölet is. Így is jó, de akkor ne várjon vezeklést tőlem, én nem vagyok Adélka.

– Akkor minek a sírbolt, Emerenc? Minek begyűjteni az anyját, apját, az ikreket abba a mesebeli kriptába? Akkor megfelel a papsajt is az árokszáron. A gyom.

– Magának, de nem nekem, és nem a halottaimnak, feküdjék a maga családjá papsajt között. A halott nem érez, de a tisztességet elvárja, és azt meg kell adni neki, de hát mit tud maga a tisztességről. Azt hiszi, ha dob nekem a Parlamentben egy velőscsontot, én is szívemre teszem a kezemet, és szolgállok, mint Viola? Na, azt lesheti. Nyilatkozni azt tud, de ott maradni, mikor kellett volna, ha már kirángat a halálból, elfedni a nyomorúságomat a világ szeme előtt, arra már nem jut idő. Menjen innen, nyilatkozzék egyet megint. Volt képe azt mondani, hogy nekem köszönheti a díját?

Tudta, mit tesz, mikor mindezt a szemembe mondta, ismertük egymást. Felálltam. Még nem léptem ki, mikor utánam szólt.

– Legalább összeszedte a szemetet? Ellátja a jószágot tisztességesen? Hevenyészett valami ajtót?

Egyetlen kísértő pillanatig azt gondoltam megmondom neki, nincs csak egy fél lakása, az ajtó eltűnt, a jószág elveszett. Ha engedek neki, talán sosem heverem ki azt az estét, de szerencsére most nem vétettem. Azt feleltem, az otthonába kívülem nem lépett senki, ahogy őt kiráncigálta az orvos, a férjem visszaszerelte az ajtót Brodarics úrral, ahol beszakadt, arra a részre odaszegezte a gyűrődészkát, azon át nem megy állat. És ahogy őt beszállították, még akkor éjjel mindent elintéztem, másnap a végső simításokat kellett csak ellátnom, a sűrűség ment egy kicsit nehezen, de az is sikerült, a hulladékot nem is az ő szeméttárolójukba hordtam át vederrel, hanem szétszortottam az utcai kukákba, de a túlsó oldalon, ne gyanakodják rám senki. Ment a beszéd, mint a vízfolyás, úgy adtam elő, mint egy novellát. A macskák jól vannak, kivéve persze azt az egyet, akit eltemettem a vadrózsa alá. Most húst esznek, mert

nincs időm főzni. Egyébként sietek haza, mert ma még mi sem ettünk, csak a macskák laktak jól, és félek, elkap az eső.

El is indultam, ennyi bőven elég volt aznapra. Emerenc megállított a szavával. Azt mondta nekem: Magduska.

A szüleim hívtak így, soha senki más, megtorpantam, vártam, mi lesz. Vert a szívem, éreztem, hogy csapnak össze bennem az indulatok, a hazugság szégyene, a remény, a bűntudat, a megkönnyebbülés. Kicsit felemelte a kezét, intett, menjek az ágyhoz. Megint kimondta a nevemet, volt valami más, valami több a szóban, valami rejtelem, titokzatos rezgés, mint az elektromosság, hersent is a szó, de nem bántóan, inkább mintha szelíd burok repedne át, vagy félrehúznának egy kárpitot. Leereszkedtem az ágya szélére, megfogta a kezemet. Apróra vizsgálta az ujjaimat, úgy beszélt.

– Azt a rengeteg bűzös valamit? Azt a mocskos, rothadó mindent? Ezzel az ügyetlen kezével? És egyedül, hogy ne lássák? Éjszaka?

Elfordítottam a fejemet, nem álltam a pillantását. Életem addigi legmegdöbbentőbb, legmeggrázóbb pillanata volt, mikor váratlanul kinyitotta a száját, és fogatlan ínyével elkapta az ujjaimat. Ha valaki lát bennünket, azt hiszi, perverzek vagyunk vagy örültek, csakhogy én tudtam, mit jelez, s milyen az, mikor Viola valamit már semmiféle hanggal nem tud érzékeltetni, én ismertem a csepp harapást, az elragadtatás és határtalan boldogság kutyabeszédét. Emerenc megköszönte, hogy tévedett, nem elárultam, csakugyan megmentettem, nem lett gúny tárgya, az utca valóban nem tud semmiről, nem látták a szennyet, ép a becsülete, hazatérhet. Nem sok pillanatra gondolok úgy az életemben vissza, hogy valóban megborzongok, mikor visszasodorja az idő. Erre igen. Soha sem az előtt, se később nem éreztem ilyen tapinthatóan az iszonyat és a gyönyör kettősségét. Minden rendben volt már, Emerenc macskái ott kergetőztek köröttünk, a spaléták őrizték a biztonságos sötétet, a laverszitet, az egész rég füstté vált emerenci birodalmat. Elhúztam az ujjaimat, azt éreztem, ez több annál, mint amit el tudok viselni. Onnan vettem észre, hogy pereg a könnyem, hogy Emerenc a szemem körül motozott, és megkérdezte, mi bajom, hiszen most már bizonyos, hogy hazatérhet szégyen nélkül, és ígéri, hamar meggyógyul. Rendbe hoztam az arcomat, mielőtt kiléptem volna, Emerenc összeszedte a kekszet, a csokoládétáblákat, és kiadta az utasítást, vigyem az édességet Violának.

Sutu

Gyógyulása egyenletesen haladt, gyönyörű formájú, ráncatlan arca körül egyre hosszabbra nőttek már a fertőtlenítéskor megkurtított, sűrű fürtjei. Hogy valami miatt a lelkéről lekerült a súly, mindenki észrevette, orvosok, utcabeliek, az alezredes, amilyen mértékben ő nyugodt és derűs lett, váltam én egyre idegesebbé, mert kibogozhatatlanul belebonyolódtam a hazugságba, amelyet nem lehetett elkerülni. Újra beszéltem a kezelőorvosával, nem volt elragadtatva attól, hogy a dolgok így alakultak, de ő se tudott más tanácsot adni, várjunk az igazság közlésével a lehető legtovább, míg az alezredes kifesteti a konyhát, összeállít új felszerelést, míg megjön az új ajtó. Meg se kíséreltem, hogy elmagyarázzam, ha az angol királyi vár egyik lakosztályát állítja fel Emerenc lakásában, az se lesz megfelelő, egyszerűen azért,

mert amit szeretett, pótolhatatlan, ha kívánta volna valaha, hogy kicserélje a bútorkatát, rég megteszi, de isten tudja, miféle emlékek kötik a konyhájához, amelyben nem volt két egyforma darab. Más baj is van, nemcsak kifogásolni fog mindent, de veszélybe kerül az egészsége is megint, mert azonnal rájön, ha új bútorra volt szüksége, a régivel történt valami, s ha igen, csak az, amit lehazudtam. Értse meg, mondtam az orvosának, ez az öregasszony most abban él, hogy megőriztem a titkát, mindent rendbe hoztam, nem szégyenült meg az utca előtt, nyugodtan hazatérhet, és még csak egyedül se lesz, várják a macskák. „Túléli” – vigasztalt az orvos. Reménytelenül néztem rá – nem értett meg. Emerencet sem értette.

A macskákat egyébként, hogy legalább azokat visszakapja, az egész környék kereste. Leírást én se tudtam adni róluk, hiszen csak egyszer láttam őket, úgy emlékeztem, volt köztük fehér-fekete és cirmos, egy senki nem igényelte szűrke holttestét meg is találtuk a főútvonalon, azt elgázolta valami, ez elvben lehetett Emerenc egyik állata, többnek nem akadtunk nyomára. Most már valamennyien rettegtünk attól, ami előbb-utóbb elkerülhetetlen lesz, ismét dugig volt Emerenc előtere, s a kör, mely ügyével foglalkozott, nagyobb lévén, sámlit, hokedlit hozott ki-ki magával, úgy tárgyaltuk az öregasszony problémáját. Az elnök szemmel láthatólag Sutut lett, hozzá szállították be szemlére a gazdátlan macskákat is, Adélka lelkesen asszisztált a vizsgálatnál, holott ő se látta tovább egy villanásnyi időnél az állatokat. Az egyetlen, aki nem óhajtott az előtérbe lépni, az Viola volt, idegen szagot érzett, ellenséges kigőzölgést, utálta. Ezekben a napokban kezdődött el a kutyanál az a hónapokig tartó folyamat, amely szerencsére nem végződött tragikusan, s ez az alezredesnek volt köszönhető, aki körlevélben figyelmeztette az őrszobákat, a gyepmestert és az illetékes tanácsi szerveket, megadva az állat személyleírását, hogy a kerületben egy kutya barangol, Viola névre hallgat, gazdáját keresi, vezessék haza, lakása nálam. Viola ugyanis hazaérkezésünk után pár nappal rendszeresen megszökött, becserkészte a környéket, elment egészen az erdőig, kereste Emerencet. Egyszer értem jött, hívott az ugatásával, láthatólag mutatni akart valamit, csupa láz volt, csupa izgalom, két utcán át futtatott, elvezetett egy kerítésig, aztán büntudatosan nézett rám, mint aki arra kér, ne haragudjam, most már nem aktuális, ami miatt mozgósított, de ő valóban látta, amit látott. Megfejtettem én azonnal, miért hívott ide, nyilván Emerenc macskái egyikét lelte meg abban a kertben, aki nem szaladt el előle, hiszen ismerte, csak míg a kutya értem jött, már tovább-bujdosott. Később még egy holttestről gyanítottuk, hogy talán Emerenc készletéből származik, a piac mellett találták az asszonyok, a macskát szemmel láthatólag kutya sebezte halálra, az fekete-fehér volt, csillagos sügyű, elképzelhető volt, hogy így végezte, hisz Emerenc beleverte minden macskájába, hogy nem szabad félni az ősellenségtől, a kutya nem bánt, tehát nem menekült. A többi mind eltűnt, mintha sosem élt volna.

Már nem mentem a kórházba mindennap, időm se volt, de indokoltnak sem éreztem, eleinte elbújtam a gondok és gondolatok elől, de nem ment. Írni szerettem volna, csak hát az alkotni tudás kegyelem eredménye, annyi mindennek meg kell hozzá lennie, hogy sikerüljön, izgalomnak és nyugalomnak, belső csendnek és olyan feszítő indulatnak, ami édes is, meg keserű is, nálam hiányoztak az elemek. Ha Emerenc eszembe jutott, nem megkönnyebbülést éreztem: él, hanem tanácstalan zavart s nem múló szégyenkezést. Egy nap Adélka átfutott értem, menjek az előtérbe, együtt az utcabeliek, beszélünk kellene újra.

Sutu a tárgyra tért, megkérdezte, véleményem szerint mi várható, voltaképpen mi lesz majd Emerencsel, ha annyira megerősödik, hogy hazajöhet. Mondtam, ahogy tudtam, ahogy döntöttünk: dolgozni egyelőre nem szabad neki, míg meg nem gyógyul, a mi vendégünk. Feje, keze egészen rendbe jött, csak járni nem tud még támasz nélkül, de az orvosok biztatnak, idő kérdése. Szónokoltam, mint egy rossz színész, aki egy rossz darabban az átlagosnál is rosszabbul játszik. Sutu épp csak hogy nem legyintett.

– De hiszen sose lesz munkaképes, szó sincs teljes lábraállásról – közölte szinte vidáman, mintha épp az ellenkezőjéről akarna meggyőzni –, Emerencnek vége, író nő drága, ha nem most, hát egy év múlva, ez szolgálati lakás, a házat el muszáj látni, a járdát, a lépcsőházat takarítani kell. Ide új házfelügyelő kell, nem lehet holta napjáig örökre felosztani a lakók között a tennivalókat, akkor se lehetne, ha nem vállalt volna öt embernek se bírható munkát Emerenc.

Az ezeremester felesége felcsattant, mintha saját becsületében sértették volna meg. Ez nem beszéd, kiáltotta, ő a villában élők nevében kijelenti, hogy nem hagyják el az öregasszonyt, igenis változatlanul felosztják a teendőket, kivárvák, akármeddig tart, míg meggyógyul, mindenki vállal valamit, eddig is ezt csinálták, ezt fogják ezután is. Mit képzelsz Sutu? Emerencet nem fogják az utcára tenni.

– Ki beszélt utcáról? – nézett rá Sutu, és olyan volt, mint a Moira, pedig csak reális volt, most már tudom, Sutu volt az egyetlen köztünk, aki felelősséggel végigelemezte magában a lehetőségeket, és neki volt egyes-egyedül bátorsága ahhoz, hogy gondolkozzék. – Utcára nem kerülhet, de ha az alezredes segít neki, átveszik elfekvőbe, akár valami jobb öregek házába is, vagy tartja az öccse, vagy ha csakugyan így gondolja, az író nő. A házat viszont gondozni kell, a havat elseperni, nemcsak itt, ezen a járdán, a többi házak előtt is, amelyekre szerződést kötött, amelyeket elvállalt. Az író nőnek sincs aki segítsen, egyedül sem boldogul, hogy képzelet a továbbiakat?

Csend lett, aztán egyszerre kezdtünk beszélni, olyan volt a jelenet, mint egy visszájára fordult pümkösi nyelvek kitöltetése, kezdtük végképpen nem érteni egymást. Én elsőnek nyilatkoztam, Emerenc igenis lakhatik nálunk, a háztartás vezetésére majd kerül valaki. Jól meglesz közöttünk, Emerenc szeret minket. Sutu elnevette magát, de nem volt jókedvű a nevetése.

– Menjen már – mondta –, csak nem képzeli, hogy csakugyan odamenne? Emerenc csak addig él, amíg azt hiszi, hogy van saját otthona. Elsősorban talán azon kellene gondolkozni, mi lesz, ha megtudja az igazat, mert azt még nem hallotta. Maguk jószágosak itt, felosztják maguk között a munkáját. Azt is tisztázták már vele, igényli-e hogy ellássák? Az író befogadja. Jó. El is tartja. De hát tetszik neki ez a megoldás? Óhajtja Emerenc, hogy eltartsák? Beleegyezett?

Adél a szemét törölgette, szipogott, egyébként hallgatott mindenki. Én legmélyebben, mert én kezdettől féltem attól, amit Sutu kimondott.

– Mit játszanak itt – folytatta Sutu –, hiszen ismerik őt, nem megy az senkihez, sehová. Ha egyszer hazaszállítják, és itthon megtud mindent, vigyázzanak, már elég erős, jól eltegyék a fejszét, mert ha a mentőnek nekiment, akkor itthon mi következünk, vagy az orvos, vagy az író, vagy az alezredes, aki engedte, hogy elégessenek a bútorából. Emerencnek nem kell akármilyen élet. Emerencnek a saját élete kell, az meg már nincsen.

Az együttlét nyomott hangulatban bomlott fel, Adélka úgy megrendült, hogy tiltakozni se tudott. Sutu elpakolt, elment, mentem én is, nem jutottunk semmire. Brodarics úr felesége még visszatartotta a lakókat, vonalazott papíron elkészítették Emerenc helyettesítésének a tervét az ezermesternével. Egész nap rosszkedvem volt, rosszul is aludtam, mint aki valami váratlan, nem kedvező fordulattól retteg. Bajt vártam, újat vagy a régi új fordulátát – nem ok nélkül, mert egy hét múlva felhívott az Emerenc távolléte alatti lakógyűlésen gondnokká választott Brodarics úr, és némi zavarral közölte, őt felkereste Sutu, és bejelentette, ha egyszer valamikor rákerülne a sor, hogy a lakóközösség így kívánná, ő szívesen otthagyja a bódét, visszaadja az engedélyét, és teljes felelősséggel átveszi Emerenc munkaköri teendőit, mindent, ami ezzel az állással jár. Hogy ítélem meg az ügyet, mit szólok hozzá?

Én a Gecsemáné éjszakáját mindig Jézus szempontjából elemeztem, először jutott eszembe, mit érezhetett mondjuk János vagy Fülöp, mikor felfogta, hogy aki együtt jár velük minden útjukon, aki képességeit mindenkinél jobban ismerik, hiszen látták Lázárt, Jairus lányát feltámadni is, és akitől valami megfogalmazhatatlan erőt és az örökélet biztatását kapták az utolsó percig, azt elárulta valaki. Hogy mit szólok hozzá, kérdezi Brodarics úr? Semmit. Szégyen, gyalázat. Letettem a kagylót. Sütünak van mersze jelentkezni, akinek a földön semmi lehetősége nem volt, míg Emerenc meg nem szerezte neki az alezredes segítségével a bódét, Sutu, akit feltáplált, ellátott ruhaneművel, mikor látta, kiürült a szekrénye? Hát akkor már minden lehetséges! Egyébként nemcsak felháborodtam, meg is riadtam, Brodarics úr ugyan egyelőre elutasította az ajánlkozását, de ha a munkaképtelen Emerenc hazakerül, a villa előbb-utóbb mégiscsak lépni kényszerül, Emerencet nem helyettesíthetik holta napjáig, a lakók abban a házban vagy nagyon idősek, vagy számtalan tennivalóik után szaladgálnak, csaknem mindenkinek van ott másodállása is, nincs ott olyan, aki bármikor elérhető volna, a hó, a csőrepedés, a postás, a kéményseprő, a hatósági személyek nem fognak az inspekciós lakó időbeosztásához alkalmazkodni.

Emerenc vagy teljesen meggyógyul, és végzi azt, amit addig, vagy mennie kell a házból, s marad, mondjuk, örökké nálunk, hiszen a munkájával együtt a lakását is el kell vesztenie. Mit kezdek vele, Uramisten, ha nem jár, fut, intézkedik, vásárol, főz, oson a komatállal, mit kezdek vele, mit?

Másnap, mikor bementem a kórházba, mondták, a főorvos keresett, kéri, nézzek be hozzá. Tudtam előre, mit akar, akár el se mondta volna. A kritikusok egy része ilyen, ha hajlandó megtartani a mesterség nem kodifikált játékszabályait, dob valami semmire nem kötelező, szelíd dicséretet, amin elrágódhat az alkotó, mint a vén kutya, akit így, koncot majszolva lőnek agyon. Ragyogó arccal magasztalta Emerenc meglepő gyógyulási készségét, az erőt, amivel a kezdeti depressziós hullám után harcolni kezdett az életéért, a pozitív eredményt, a csupa ín testére felszedett kilókat. Tudtam róla, hogy hályog képződik mind a két szemén? Nem? Nem baj, öregkori tünet, nem zavarja egyelőre, hisz úgysem olvas, a tévét meg látja így is majd. Vártam a lövést, el is dördült.

– Kérem, kezdjék hozzászoktatni a gondolathoz, hogy haza kell mennie innen, egyébként most már vágynak is, emlegeti az otthonát, kívánczik a kertjébe, azt

mondja, kimaradt a kora nyárból, ami a legkedvesebb évszaka. Tudom, hogy elhallgatták előle a valóságot, okosan tették, sose gyógyul meg, ha kezdettől tisztán lát. De most már megerősödött, szerintem az igazat is elbírja, szíveskedjenek megkérni az alezredes urat, állíttassa helyre azt a lakást, mert az öregasszonyt hazaküldjük.

– Még ne – mondtam azonnal. – Még lehetetlen. Még nem döntöttünk a jövőjéről, a lakás úgy van, ahogy a fertőtlenítés után maradt, még nem történt semmi, nekünk gondolkoznunk kell. Nem tudjuk megtenni, amit kíván, képtelenség.

– Annyira nem az – felelte a főorvos –, hogy vitatkoznunk sem érdemes miatta. Egy hétig még benn tartom, azalatt lebonyolíthatnak mindent. Azzal számoljanak, hogy mindenhez segítségre lesz szüksége, járni pedig, ha egyáltalán valaha igen, kiszámíthatatlan ideig nem tud még, de nem hagyjuk szociális gondozó nélkül, megbeszéltük a Tanáccsal. Meg kell szervezniök, ki vásárol helyette, ki főz neki, mert nem tud kilépni az ágyból, ágytálazniuk is kell, de injekcióra, fürdetésre, ágyáthúzásra ott lesz a gondozónő. Ha nem tudják megoldani az ügyet családon vagy baráti körön belül, az alezredes úr nyilván talál neki valami megfelelő helyet, de az általános rokonszenv jeleiből azt következtettük, lesz, aki magához veszi.

Akár Sutut hallottam volna. Ugyanaz a kivédhetetlenség.

– Főorvos úr, mi lesz, ha Emerenc nem hajlandó senkivel se lakni? – mondtam neki, s mikor kimondtam, érzékeltem, milyen ostobaságot beszélek. *Nem akar, nem óhajt, nem fog, majd tiltakozik.* Hogyan? Mindenki tudta, Emerencsel ezentúl már mindig csak történni fognak a dolgok, Emerenctől már nem függ semmi a halálon kívül.

A főorvos szelíden nézett rám, nem akarta meghallani utolsó, ügyetlen mondatomat. Felállt, melegen megrázta a kezemet.

– Akkor értjük egymást. Nem könnyű szívvel engedem el, mert mindenki megszerette, én is, gerontológiai csoda a fizikuma, a szelleme egyaránt, ritka példány. De tovább nem tudom elvenni az ágyat olyan valakitől, akit lábra tudunk állítani, az öregasszony, sajnos, alighanem béna marad, s nem őrizhetjük itt halála napjáig. Higgye el, így is többet tettünk érte, mint bárkiért. És még valamit. Ez talán a legfontosabb.

Vártam a második lövést, a konc már kifordult a szájából, de az állat még élt. Valóban a legfontosabb volt, amit hallottam.

– Ne tegyék ki annak az élménynek, hogy egyszer csak beviszik a mentők egy addig sose látott, frissen festett, vadonatúj berendezésű szobába, onnan meg, mert nem maradhat egyedül, tüstént máshová. Most már elbírja, mondják meg neki az igazat. A baltát, fertőtlenítést, mindent. Mondja meg neki ön, itt mondja meg, ahol bele tudok nyomni egy injekciót, és ne otthon derüljön ki, mikor hiába keresi a bútorzatát, a macskáit. Az utcabeliekkel már tanakodtam erről, azok azt mondják, önhöz ragaszkodik a legjobban, hát ön közölje, elvégre az eseményeket is ön indította meg. Egyébként valóban önnek köszönheti, hogy él, mert ha rá nem veszi, hogy ajtót nyisson, negyvennyolc órát se kellett volna várniok, és az öregasszony halott.

Hát ezt az életet, amire megmentettük, valóban megköszönheti, magánya feloldói, a macskák bujdosók vagy halottak, kedvenc holmija füstté vált, a ház nemes ajánlata

a munkamegosztással hosszú távon nyilván tarthatatlan, Emerenc pedig nem megy otthonba, ha megölik sem, csak haza, de hol az a haza ezentúl, ha nálam, azt se fogja szeretni, neki a magáé kell, a sajátja, és hogy illesszem az életünkbe az ellátásra szoruló, béna beteget, hiszen csak a szám járt megint, mikor érek én rá ágytálazni, mosni, főzni rá, kivédeni a felfekvését, a gondozónő nem jön mindennap, és mit csinállok, mikor el kell mennem hazulról, és mit csinál a férjem? Egyáltalán: jön, ha hívom? Azonnal ki fogja védeni az ajánlatomat, de akkor hova megy, másnál nincs hely, Józsi öcsém fia nem vállalja, az alezredes most nősült másodszor, nincs más útja, csak hozzánk jöhet.

Indultam haza, s közben törtem a fejemet, mit teszek, ha ellenkezik, mikor hívom. Be se néztem Emerenchez, siettem, hogy beszéljek a férjemmel. Az utcán a villa előtt mozgás volt, emberek nyüzsögtek, teherautó parkolt, bementem, hogy lássam, mi történik. Mint kiderült: Emerenc előterét tatarozták, konyhája falait festették, a deszkákat leszedték, valaki ajtót pászított a kitört helyébe, asszonyok súroltak, csupa ismeretlen, nyilván az alezredes rabbrigádja: megindult a munka. Felmentem a lakásunkba telefonálni, az alezredes nem értette, mi bajom már megint. Az ajtó a helyén, a festés elkészült, a padlót újra felsikálták, pár nap múlva érkeznek a bútorok, nyári meleg van, a meszelés már szárad. Mi a probléma, miért vagyok úgy kétségbeesve?

Mi a probléma, hát ki fogja fel végre? Elmondtam neki a Sutu árulását, elkedvetlenedett, de mindjárt közölte, a törvény védi Emerencet, ki nem tehetik a lakásból, és arra se kényszeríthetik, hogy kiköltözzék belőle, mert csak feltételezés, hogy soha életében nem lesz többé munkaképes. Két esztendeig a háznak mindenképpen várnia kell, így szól a betegállományban létről való rendelet, s két évig rengeteg minden történhetik, még meg is gyógyulhat, vagy meghalhat szegény, egyelőre az utca lássa el, ahogy eddig, a gondozónak majd ő néz utána, mit nyugtalankodom, tulajdonképpen rendben van minden. A kritikus időt kivédtük, betegnek lenni bárkinek joga van, egyébként most már ő is arra kér, amit elkezdtem, fejezzem be, Emerenc élete megmaradt, miután megerősítettem az utca sírnivalóan szép hazugságát a saját hitelemmel, nincs szükség erre már, koronázzam meg, amit tettem, a rossz hírt, amit viszek, szelídítsem jóval, hogy új formát öltött, ami odalett, s a régi, illetve új, illetve ugyanaz az otthon várja az asszonyát.

Nem értett meg ő sem, s talán nem is érthetett, annyira más valutában számoltunk. Emerenc szótárában ez állt: mocskok, spektakulum, botrány, utcai komédia, szégyen, az alezredesében: törvény, rend, megoldás, emberi szolidaritás, hatékony intézkedés, mindkét szótárfüzet tartalma igaz volt, csak éppen más-más nyelven. Legalább azt tegye meg, hogy ő mondja el Emerencnek, mi történt valójában, én ott se voltam, én a televízióba mentem, hiszen tudja, ki maradt a helyszínen.

– Én nem félek tőle – felelte az alezredes –, Emerenc bölcs asszony, alábecsüli, mikor retteg megmondani neki, hogy nem a sivár kudarcra mentette meg, hanem, ha fura hepiend is ez, mégiscsak az. Megmondom én neki, megmondom még ma délután. Sutuval ne álljon szóba, még köszönni se kell neki, a Sutu árulását is elmondom Emerencnek, ne féljen, az jobban aktivizálja, mint a gyógyszerek, talán azonnal lábra áll dühében, amit Sutu kapni fog, ha bemeréskedik hozzá, nem lesz

közönséges. Elintézem, de közlöm, csalódtam magában. Még szerencse, hogy csak most, az utolsó fázisban veszíti el az önuralmát.

Finálé

Átéltam én már ilyen órákat, mint amilyen az a délután volt, így telt, ilyesmi feszültségben a tudóműtét alatt futó idő, így a szüleim temetését megelőző éjszaka. Feküdtem anyám fekhelyén a meg se moccanó Violával, úgy hat óra tájt volt, hogy Adélka becsengetett, és zavart arccal közölte: nem fogom elhinni, de nem engedték be Emerenchez, nem tudja, mi történt. Az ajtaján kinn a tábla, hogy nem lehet látogatni, és mikor szólt a nővérnek, vegye át a levest, az megkérte, vigye vissza, Emerenc nem kíván semmit, látogatni egyelőre tilos. Nem engedték be az ezermesternét sem, az is teli szatyorral távozott. Akkor a bárd már leesett, gondoltam, indulhatok. Felszedelőzködtem, az utcán, a házunk előtt – nyilván magánszorgalomból – Sutu sepiert álmatagon, nem büntudat volt az arcán, mikor meglátott, inkább latolgatás, talán hallott Adélkától az új rendelkezésről, s most azon tűnődik, mint mikor kártyát vetett mindenkinek Emerenc uzsonnaasztalán, hogy ami történt, javára van-e neki, vagy kárára.

A kórház felé vivő úton két utcabeli kocogott vissza a komatállal. Az asszonyok aggódtak, Emerenc alighanem rosszabbul lett, sötét, vasszürke az ég, betört a hidegfront, a szél tépi a fasorban a gallyakat, talán azt érzi meg ennyire, amiatt zárták el mindenkitől a nővérek. Ilyen szigorúan nem őrizték még akkor sem, mikor úgy látszott, haldoklik szegény. Menjek csak fel, nekem talán elmondják az igazat.

Felértem, leemeltem a belépést tiltó táblát, a nővér látta, de bólintott, nyilván így kapott utasítást. Arra gondoltam, míg beléptem Emerenc szobájába, az alezredesnek tulajdonképpen igaza van, én nyúltam bele az életébe, s ha mertem kivenni az ollót Atropus kezéből, legyen bátorságom körül is nézni a Párkák műhelyében. Emerenc háttal feküdt az ajtónak, nem nézett vissza, de éppúgy ismerte a járásomat, mint a kutya. Annyi különbség volt tegnapi és aznapi lénye között, hogy ismét arcán volt a lepel, de tudtam, hogy tudja: én vagyok itt.

Hallgattunk mind a ketten. Soha rejtelmesebb, némább, kifürkészhetetlenebb figura, mint az övé azon a délutánon, amikor egyre nőtt a homály, és a csukott ablaktáblákat verték a faágak. Leültem mellé, kezemben a tilalmi tábla.

– Hány macska maradt? – szólalt meg végre a lepel alól. A hangja éppolyan irreális volt, mint láthatatlan vonásai.

Akkor már minden mindegy volt.

– Egy sem, Emerenc. Hármat, azt hisszük, megleltünk holtan, a többi elveszett.

– Keresse tovább. Aki él, ott lappang valami kertben.

– Jó. Majd keressük.

Csend. A gallyak motoztak az ablaküvegen.

– Azt hazudta nekem, kitakarított.

– Nem volt mit, Emerenc. A Fertőtlenítő elintézte.

– Maga eltúrta?

– Rendeletet nem tudok kivédeni. Nem tud az alezredes sem. Tragédia történt, szerencsétlenség.

– Tragédia! Ment volna fel a Parlamentbe aznap, vagy másnap.

– Ha itthon vagyok is, hiába zaklatok akárkit. Mondom, hogy rendelet van az ilyen esetre, egészségügyi intézkedés. Azt nem tudom hatálytalanítani.

– Nem volt itthon? Hol járt?

– Athénban, Emerenc. Kongresszus volt, csak maga elfelejtette, pedig beszéltünk róla még régen, otthon. Küldöttek voltunk, muszáj volt kimenni.

– Elment, mikor azt se tudta, megélek-e?

Erre nem volt mit felelnem. Néztem a lassú cseppeket az ablaküvegen. Így volt. Elmentem.

Hirtelen lekapta a kendőt az arcáról, rám meredt. Viaszfehér volt.

– Hát micsoda emberek maguk? Maga meg az alezredes? Még a gazda a legtisztességesebb, az legalább sose hazudott.

Erre megint nem volt mit válaszolni. A férjem valóban sosem hazudott, az alezredes viszont a legtiszteletreméltóbb férfiak egyike, akivel valaha találkoztam, én meg ilyen vagyok. Ilyen. Elmentem Athénba, akkor is elmentem volna, ha az apám van válságos állapotban, mert a görög külügy a hivatalos magyar kiküldött távolmaradását másképp értelmezi, mert a kiküldetés a díj után gesztus, amit most nem lehetett nem visszaigazolnom Magyarországnak, mert író vagyok, és nincs magánéletem, és velem is úgy történnek a dolgok, mint a színésszel, játszanom kell, ha otthon baj van is.

– Na, menjen innen – mondta Emerenc csendesen. – Házat se vett, pedig hogy kértem, és milyen kincseket szántam abba magának, gyereket se szült, pedig ígértem, felnevelem. Rakja vissza a táblát az ajtóra, mert nem akarok látni senkit azok közül, aki tanúja volt a szégyenemnek. Ha engedett volna meghalni, ahogy eltökéltem, mikor rájöttem, soha nem leszek már igazi munkára képes, a síron túlról is vigyáznék magára, de most már nem tűröm meg a közelemben. Menjen.

Mégis hisz a túlvilágban, csak a papot bosszantotta, meg bennünket.

– Csináljon ezentúl, amit akar. Nem tud maga szeretni, pedig hogy hittem, hogy talán mégis. Megmenteni engem, erre, ami jön? És még magához venne, el is tartana? Hülye!

– Emerenc!

– Menjen innen, nyilatkozzék a televíziónak, írjon regényt, vagy fusson ki megint Athénba. Meg ne próbáljon megközelíteni maguk közül senki, ha hazavisznek innen, mert Adél hagyott itt ollót, és belevágom abba, aki jön. Mit izgulnak maguk az én sorsomon? Van a világon szociális otthon, és a mi államunk a legjobb minden létező állam között, és van jogom két évig is betegen feküdni. Mondta a barátja. Na, induljon. Sok a dolgom.

– Emerenc, nálunk...

– Maguknál! Maga mint háziasszony, maga mint eltartó! Maga meg a gazda! Na, menjen a fenébe! Maguknál egy ép ember van, Viola.

Ott volt mellette a vacsorája érintetlenül, ahogy ingerülten mozdult egyet, majdnem leverte a tányérját, nem mertem hozzá közelíteni, valóban attól tartottam, belém üti az ollót. Hátára dőlt, a mennyezetet nézte, alig láttam belőle valamit, mikor

köszönés nélkül kimentem. Esőben futottam hazáig, és törtem a fejemet, mit kellett volna másképp fogalmaznom, de nem jutott eszembe semmi.

Egy óra múlva nyugodtabb lettem, azt hiszem, tudat alatt még rosszabbra voltam elkészülve, de a béke illúziója nem tartott sokáig, a férjem megijesztett. Járt fel s alá a lakásban, azt mondta, nem tetszik neki ez a visszafogottság, ez a nyugalom, nem jellemző Emerencre, természetesebb lett volna egy igazi nagy kitörés. Nem tudtam tovább elemezni Emerenc lelki képletét, mert egyszer csak a szó szoros értelmében megbolondult a kutyánk. Viola visított, kapart, összerántott minden szőnyeget, földre vetette magát, habot túrt a szája, olyan állapotban volt, hogy azt hittem, vége. Felhívtam az orvosát, jöjjön azonnal, jött is, mint azon az első felejtethetlen karácsony estén, Viola imádta, akkor is bemutatta neki a trükkjeit, ha előzőleg beoltotta. Most csak hevert, fel sem állt a szavára, az orvos letérdelt mellé, úgy beszélt hozzá, míg érzékeny, vékony ujjai végigzongorázták Viola testét. Leporolta a térdét, vállat vont: semmi reális, valami sokk érte, valami iszonyat, amitől felborult az idegrendszere egyensúlya. Megpróbált utasítást adni neki, Viola nem engedelmeskedett, nem ült, nem járt, ha felállította, oldalra dőlt, mintha megbénult volna. Azzal váltunk el, másnap ismét megnézi, estére adjak neki szőlőcukrot és egy csecsemőadag idegcsillapítót. Nem tudja, mi leli. Ha keresztre feszítem, akkor se tudja. Elment.

Vacsorához terítettem, Viola csak feküdt. Kértem, mutassa meg nekem, hogy szeret, rám se nézett, feküdt, mint a rongy, leejtettem a telirakott tálcát, mikor egyszer csak valami elképzelhetetlen hangon felüvöltött, olyanon, hogy megdermedtem tőle, és nem mertem közelíteni hozzá, az volt az érzésem, megveszett, vagy meg fog marni. Nem akartam hinni a hangjának, akkor sem akartam, mikor a férjem már ott állt mellettem a konyhában a vacsora romjai mellett, az órájára nézett, és azt mondta csendesen: negyed kilenc. Negyed kilenc – mondtam utána, mintha a pontos időt jelezné a torkomból egy bolond. Negyed kilenc, negyed kilenc. Mikor harmadszor is kimondtam, a férjem hozta az esőkabátomat, akkor elnémultam, hirtelen azt éreztem, az egész, ami köröttem történik, nem normális. Mint a papagáj, háromszor jelzem az időt. Mi van velem, megbolondultam én? Úgy hazudtam magamnak, mintha az életem függene tőle, ki ne mondjam valahogy azt, amit Viola. Pedig tudtam, és tudta a férjem is. A kutya elsőnek, ő mondta meg mindkettőnknek. Úgy sírt, mint egy gyermek.

A kórházban tele volt a folyosó orvosokkal, a főápolónő hangja kihallatszott a szobájából, telefonált. Nem kellett kérdeznünk, mondta a kezelőorvosa, ahogy meglátott, alig várta, hogy túlessék a közlésen. Miután elmentem, Emerenc eleinte csendben volt, a kendőjét cibálta, nem felelt, ha szóltak hozzá, ez nem volt szokatlan jelenség, máskor is érzékeltette már, hagyják békén. Valamikor nyolc óra után, mikor a nővér villanyt oltani nézett be, azt követelte, szállítsák őt azonnal, még ma este haza, körül kell néznie a környező házakban, kertekben, ahol őt az övéi várják, akiket nem ápol, nem élmez senki. Közölték vele, több okból lehetetlen, először is este van, ki se írták távozásra, amellettt nincs még hol lefeküdni a lakásában, akkor éles

lett, parancsoló, azt kiáltotta, hát ne vigyék, van annyi ereje akár most is, hogy leküzdje a bitang gyöngeségét, neki innen azonnal mennie kell, itt nem maradhat, rá szükség van, és megpróbált indulni csakugyan, kidobta magát az ágyból. Jární persze nem tudott, megállni sem, ahogy a földre csattant, talán már esés közben végzett vele egy újabb, az alezredes közlésével és az én látogatásommal megfelelően előkészített, ezúttal nem az agyát, a szívét megbénító embólia. Egyébként, bár ezt sose hittem volna, még abban az irreális pillanatban is, amelyben már tényként közölték velem, amit Viola tagolatlan hangjelzésével, találtam valami rabolnivalót: elvettem a legutolsót is, amivel Emerenc méltán büszkélkedhetett volna, a méltóságos halál finálóját megillető tapsot. Senki sem foglalkozott többé vele, pedig még ott feküdt az ágyon, ahová visszatették, mert ahogy megláttam, úgy estem össze a küszöbön, mintha leütöttek volna, attól fogva az egész osztály velem törődött, sokáig tartott, míg magamhoz tudtak téríteni. Haza nem engedtek, benn tartottak egy hétig, az utca attól fogva hozzám járt a komatállal, Emerenc lovagiasan eltűnt a közfigyelem képernyőjéről. Olyan szobába vittek, ahol telefon volt, televízió, kezeltek, vigasztaltak, nyugtattak, úgy álltam a rokonszenv fényében, mint egy láthatatlan ásórá dőlő, Lajos király megbocsátó szép üzenetét már elnyert, megbecsült Toldi, lábamnál Bencém holtteste, felettem a romantika tépett felhőfoszlányai és egy legenda legendája. A férjem csak este kilenc után járt be naponta, mikor bizonyosan tudta, nem találkozhatik idegennel, mindenki biztató mosollyal lépett az ágyamhoz, csak az ő arcán nem változott soha a szájalom és a kivédhetetlen szomorúság.

Örökség

Gyakran jut eszembe, voltaképp milyen egyszerűen folyt le minden. Emerenc nem terhelte tovább gyér számú rokonságát és laza baráti körét megoldhatatlan problémáival, mint az egészen nagy hadvezérek, imponáló gesztussal személyesen lebonyolított mindent maga körül. Ha nincs mit kezdeni magával, mert nem tud mit kezdeni magával, akkor be illik fejezni a dolgot, mert már réges-rég csillaglétékben jár az emberiség, és álmodni se fognak az akkor élők arról a barbár óvodáról, amelyben egy bögre kakaóért vívtuk szegényes köz- és magánküzdemeinket, de akkor se lehet olyan ember sorsát elrendezni, aki nem fér el senki életében. Ha mi nem voltunk elég bátrak, hogy ezt megfogalmazzuk, hát kimondta ő, és udvariasan eltávozott. Még az idegen és egyébként munkával agyonterhelt szervek és hivatalok is valahogy úgy viselkedtek, mintha megkapták volna Emerenc parancsát, ne tétovázzanak sokáig. Az alezredes elintézte, hogy egy szál papír nélkül elvállalják a temetést – a lakókönyv a laversziten végezte, egyéb bemocskolt iratokkal –, a kórház természetesnek találta, hogy egy nyolcvan körüli, nyugtalankodó beteget elvisz a szívbénulás, a hagyatéki tárgyalás és az első végtisztesség napját azonnal kitűzték – az urnás szertartás csak előtemetésnek számított, Emerenc állandó nyugvóhelye a végrendelet értelmében majd felépítendő Tadzs Mahal, melynek megrendelését igazoló nyugtáját Józsi öcsém fia bemutatta nekem, egyben arra kért, vállaljam az egyházi temetésről való tárgyalást a nagytisztelte úrral. Én nem mondtam azonnal igent, tulajdonképpen ki is akartam védeni, legalább ebben az egyben képviseljem hűséggel Emerenc szándékát, aki nem tartana igényt egyházi temetésre, de Józsi öcsém fia úgy gondolta, az utca felháborodik, őt megszólják, ami illik, az illik. Azt határoztuk, nem készítünk gyászjelentést, közöljük a temetés időpontját az újságban,

az unokaöcs levélben értesítette Csabadult, ahonnan megjött a visszajelzés, vizsgáztatást kívánnak, életmenetük sajnos lehetetlenné teszi a személyes búcsúvételt, egyébként jogosnak érzik, ha Emerenc Józsi öcsém fiának juttatta, amije van, ők valóban nem támogatták – nem mintha kérte volna –, mindenesetre a szálak rég elszakadtak. Ha az unokaöcs még a Nádoriban lévő halottakat is be akarja gyűjteni, nemhogy nem kifogásolják, meg is köszönik neki.

Míg soroltuk, milyen tennivaló van még hátra – ott tárgyaltunk, ahol Emerenc udvartartása működött valaha, a Tiltott Város előterében –, Viola teljes közönnyel hevert a lábunknál, most már nyugodtan elvihettem az öregasszony hajdani otthonába, úgy viselkedett, mintha sose járt volna ott. Sírását három napon át hallgatta a férjem, az később nyöszörgéssé halkult, majd elnémult, egyszer aztán felállt Viola a rongyszőnyeg-pózból, amelyben feküdt, megrázta magát, nyújtózott, álomból ébred úgy, ahogy akkor a férjemre nézett, és attól fogva nem volt egy hangja sem, de a szó szoros értelmében: Viola többet nem figyelmeztetett bennünket semmire. Apró, kaffogó hangokkal sem örült többé, nem is panaszkodott, legfeljebb felmordult, ha beteg lett, és kezelték, de élete végéig nem ugatott többé.

A hagyatéki tárgyalást az alezredes arra a napra tűzette ki, amelyikre a temetést, kilenckor mentünk át a Tanácsba, Józsi öcsém fia, az alezredes meg én, helyszíni szemle nem volt, az alezredes beterjesztette a Fertőtlenítő Intézet jegyzőkönyvét, bejelentette, maradt még egy szobányi ingóság, amelyet ő annak idején megszemlélt, szép régi bútorok, de aztán más nem is, a konyha bizony jórészt megsemmisült, pedig az elhunytak mindene volt, ami egy jól felszerelt háztartásban megtalálható, ha óhajtják, szálljanak ki ellenőrizni, de a Tanács nem óhajtott ellenőrizni semmit. Józsi öcsém fia közölte, őt még életében kielégítette a nagynénje, pénzzel, az ingóságok engem illettek, tíz perc alatt végeztünk, a fiatal nő, aki lebonyolította az ügyet, mosolygott, arra kért, ha netán kincset őrzött volna az elhunyt, utólag azért jelentsem be, mert akkor megadóztat miatta, megígértem. Gyors eljárás volt, udvarias, még kávéval is megkínáltak, mind feketében voltunk, az alezredes meg abban az egyenruhájában, amelyben államfőt fogad, ha kivezenylik. Az ő kocsiján mentünk a Farkasrétre, Józsi öcsém fiától megtudtuk, Szent István napjára áll Emerenc valódi otthona, akkorra lezajlik a nádori temetőben is az exhumálás, augusztus 25-én újra vár bennünket, immár a kriptához, Emerenc urnájának végleges elhelyezésére.

A ravatalozó előtti téren feketélt a tömeg. Én nem láttam, csak utóbb mondták el, a környékünkön becsukott minden maszek a temetés idejére, a suszter, Sutu bódéja, a kendőpettyező, a szikvizes, a szabó, a szemfelszedő, az ostyás, a pedikűrös, a szűcs. Ki-ki boltajtáján ott volt a cédula változó szöveggel: *Családi ok miatt délután kettőtől zárva. Temetésen vagyok.* A suszter fogalmazott a legtömörebben, ő annyit írt ki a munkaideje mellé: E-m-e-r-e-n-c. Már messziről szólt valami bánatos zene, az urnát számtalan apró csokor vette körül, rá se bírtam nézni, Józsi öcsém fia a családtagok helyére vezetett az alezredessel. Törtem a fejemet, eljön-e valóban a pap, mert kínos félórát beszélgettünk át egymással, beadhattuk volna a teológiai közlönybe, olyan volt, mint egy korszerű probléma miatt folytatott dialógus az egyházatyák idejéből. A pap tétele az volt, ugyan miért igényel egyházi temetést valaki, aki lépten-nyomon érzékeltette, elfordult az égtől, soha az Isten házába be nem ment, és kijelentéseivel a

hívőket rendszeresen megbotránkoztatta; mikor én megpróbáltam megértetni, milyen ember volt Emerenc, fagyosan nézett rám, azt felelte, neki Isten és az egyházalkotmány szempontjait kell figyelembe vennie, milyen jogon kívánja az egyház szolgálatát olyan egyén, aki nem gyakorolta a hitét, botránykő volt az egyházközségben egyháztagnak nem illő, szabálytalan életével, és sosem járult úrvacsorához. Nem ő kívánja – feleltem én –, én kívánom és minden jóindulatú ember, úgy illik, ez a tisztesség, mert az ő kegyes hívei között kevés olyan abszolút keresztyént ismertem, mint amilyen ez a vénasszony volt, aki cifrákat mondott ugyan az egyházzal mint intézménnyel, és a predestinációról is úgy nyilatkozott, hogy nem hiszi, hogy Isten kevesebb volna nála, aki mindig számításba veszi a kutya valami gaszágánál, hogy Viola nem ember, ezért nem is bünteti örökre, hát akkor hogyan lehetne az Úristen olyan igazságtalan, hogy eleve kárhoztatnak adná őt, mielőtt még megmérné az életét. Ez az asszony nem vasárnap reggel kilenc és tíz között gyakorolta a templomban a keresztyénséget, hanem egész élete folyamán, a maga környezetében, de olyan tiszta emberszeretettel, mint a bibliaiak, és ha nekem nem hisz, akkor vak, mert láthatta eleget, itt mozgott körötte a komatálakkal. A képzett, szigorú fiatal férfi nem mondott sem igent, se nemet, megkérdezte, mikor lesz a temetés, udvariasan, de a személyes rokonszenv minden jele nélkül kikísért, miközben értésemre adta, sajnos Emerenc neki nem adott rá alkalmat, hogy jó tulajdonságait megismerje.

Meghatódtam, mikor megláttam palástos alakját, kristálylogikájú, okos beszédet tartott, amelyben elismerte a dolgozó ember kezének értékes munkáját, de figyelmeztette a gyülekezetet, ne csak a kenyérre gondoljon, amivel ki-ki él, s ne képzelje, hogy a vallás csak az ő és az Isten magánügye, vagy hitélet négy szemközt is élhető, az anyaszentegyház kikapcsolásával. Hideg, korrekt, hatásos beszéddel búcsúztatta az öregasszonyt, szavai annyira nélkülöztek minden érzelmet, és annyira nem lehetett belőlük rekonstruálni a valódi Emerencet, hogy úgy hatott, mint a kloroform, míg hallgattam, inkább tompa zsibbadást éreztem, nem azt az elsődleges, bitang fájdalmat, amit azok szoktak, akik szemben állnak azzal, akit szerettek, s az ott van egy kis tálszerű valamiben előttük, porrá válva, és el kellene hinni róla, azonos azzal, aki ránk nevetett. A gyászoló tömeg akkora volt, mintha Emerencnek tizenkét gyereke és ennek megfelelő egyéb leszármazottja lett volna, meg stabil munkahelye, mondjuk egy gyár, feketélt a főút és az ösvények a „jóemberek” özönétől. Volt, aki közel állt a paphoz, és abba a fájdalomcsillapító hatású, korrekt beszédbe kapaszkodott a bánat ellen, aki távolabb helyezkedett el, szerencsésebb volt, az sírt is. Ellépegettünk a kolumbáriumfalig, Emerenc urnája mellé kis csokrot falaztattam saját kerti virágaiból. Még elhangzott egy ima, aztán odacementezték a résre a lapocskát, Sutu fuldokolva sírt, Adél mereven nézte, Adélka Sutu figyelt egész idő alatt, nem Emerencet az urnában.

Mikor nagyon éles késsel döfik szíven az embert, még nem esik össze azonnal. Mindannyian tudtuk, Emerenc elvesztésének tudata nem most aktivizálódik még bennünk, később ingunk meg, később esünk a földre, s azt sem itt tesszük, ahol, ha ilyen lehetetlen formában is, mint az urna, de még megeléghető, hanem az utcán, ahol soha többé nem seper már, vagy a kertben, ahol hasztalan osonnak majd a sérült, bársonytalpú macskák és kóbor kutyák, nem dob nekik ételt senki. Mindünk életéből

elvitt egy darabot Emerenc, az alezredes úgy állta végig a szertartást, mintha díszőrségbe vezényelték volna, Józsi öcsém fia meg a felesége szívből könnyeztek, én egyébként se tudok sírni, ha néznek, de amúgy is éreztem, ez most még nem a könnyek ideje, az még hátravan, ilyen olcsón nem adják.

Mikor minden lezajlott, a gyászolók zöme együtt maradt, Adél, aki Emerenc halála óta hangosabb, határozottabb, valahogy harsányabb volt, mintha Emerenc nagyon erős személyisége idáig visszafogta, háttérbe szorította volna, ide-oda ugrált, és szervezhetett valami utóprogramot, talán kávét vagy sörözést, mert a kliensek nem mozdultak, beszélgettek. Sutu egymaga állt, el is ment hamar, mióta megtette ajánlatát, feketelistára tették.

Mi hazamentünk. Az alezredes megkérdezte az unokaöcstől, óhajt-e jelen lenni, mikor kinyitja nekem a belső szobát, mert délutánra jön a brigád, kiürítjük a lakást, a Járványügyinek ígért szemlét is lebonyolítaná. Józsi öcsém fia inkább haza akart menni, azt mondta, a végrendelet szerint ez már nem rá tartozik, adjuk vissza Emerenc szolgálati lakását a lakóközösségnek, én meg vigyek át magunkhoz mindent, amit használni tudok, ami nem kell, ajándékozzam el. A felesége ugyan eljött volna legalább megnézni, mit örököltem, de az unokaöcs leintette, ne kíváncsiskodjék, ha nekik való valami volna, Emerenc nem hagyja ki őket, legyen elég, amit kaptak, így is kimondhatatlan hálával tartoznak az öregasszonynak. Hazamentek a maguk kocsiján, minket az alezredes szállított, ahogy jövet, a férjem felment a lakásunkba, mi át Emerenchez. Az utca üres volt, jó nyomon jártam, Adélka a temető közelében szervezhetett valami tort.

Az előtérben, a sarokba támasztva, ott állt a fejsze, az alezredes leverte vele a léceket, amelyeket maga szereltetett a megsemmisült külső meg a kulcsaveszett belső ajtóra a civil ruhás emberekkel. Megkérdezte, bejöjjön-e velem, arra kértem, igen. Emerenc mitológiai lény volt, bármi lehetett az én örökségem, akármi. Most már nem volt ott a pap, hogy józan szavaival elmossa belőlem a feszültséget.

– Mitől fél? – kérdezte az alezredes. – Emerenc szerette magát, rossz nem jöhet a kezéből. Én jártam idebenn annak idején, minden le volt takarva lepedővel. Egy garnitúrát őrzött, valami szép tükre is volt. Jöjjön!

Egyszerre léptünk be, és eleinte nem láttunk semmit, koromsötét volt. Persze, a spaletták. Az alezredes végigtapogatta a falat, az ajtófélfá mellett a fertőtlenítő részleg vegyszereinek szaga behatolhatott az ajtóréseken, mert nem csak az isten tudja, mióta nem szellőztetett helyiség nehéz levegőjét érzékeltük, de köhögni is kezdtünk a fullasztó közegben. Végre megtalálta a tasztert, visszalódított az első, a már rendbe hozott helyiségbe, mert ahogy meggyújtotta a villanyt, látta, rosszulléttel küzdök, mintha gázmérgezést kaptam volna. Csak akkor engedett vissza, mikor már kicsapott minden ablakot, akkor már láttam, amit látnom kellett Emerenc rendelkezéséből. Nekidőltem a falnak.

Filmekben van ilyen, de ott is nehezen hiszi el a szem, az arasnyi port, ami bevonja a bútorokat, s a minden moccanásnál a szereplők arcába, hajába lengő pókhálók szövetét. Ha lepedővel védte a holmiját, mindjárt a rendőrségi szemle után levehette, mert a huzat eltűnt. Egész eddigi életemben látott minden helyiség között a legszebben berendezett szobában álltam. Végigsepertem kezem élével az egyik

berzsért, sápadt rózsaszín bársony villant ki a rokokó bútor aranyozott foglalatából: egy tizennyolcadik század végi szalon volt előttem, egy talán kastélyoknak dolgozó néhai asztalosmester remeke, muzeális kincs. Soha meg nem vett házam immár tulajdonomba került szalonzszoftal porcelánlapján pásztorok és bárányok kergetőztek, a kis kanapé aranylábacskáit olyan vékonyak voltak, mint nagyon fiatal macskák végtagjai. Ahogy a huzatra rávertem, fellegett a porfelhő, aztán visszaereszkedett, de a gyöngé ütésre kettévált a kelme, megrepedt, mintha belehalna ennyi gyöngédtelenségbe, a konzoltükör a mennyezetig futott, az asztalkán két porcelánfigura állt, s köztük végre valami eleven, egy örökóra, nappal, holddal, csillagokkal, az járt ma is. Meg akartam törölni, de az alezredes rám szólt.

– Ne nyúljon semmihez – figyelmeztetett –, veszélyes megmozgatni. Meghalt a huzat, a bútor, meghalt itt minden, csak az óra nem. Majd én leemelem.

Szerettem volna kézbe venni legalább a figurákat, vagy megnézni, mi van, ha van, a konzolfiókban, nem hallgattam rá. Megfogtam a fiók gombját, nem nyílt, játszanom kellett vele, hátha rájövök, milyen, csak a család ismerte mozdulatra enged a zár, de más következett: köröttem hirtelen minden olyanná vált, mint egy Kafka-látomás, mint egy rémfilm: a konzol összedőlt. Nem brutális gyorsasággal, hanem szépen, lassan, elkezdett olvadni, olyan lett, mint az arany fűrészpör, elomlott, a figurák leestek, az óra is, a konzoltükör asztala, kerete egyszerűen megsemmisült, a fiók, még csak a lábak is, porrá váltak.

– Szű – mondta az alezredes. – Innen nem vihet el semmit, itt minden odalett, Emerenc nem nyitott ajtót, mióta beengedett a szemlére. Hát ez volt a Grossmann Éva megmentésének a jutalma. Ha ép volna, megérne egy vagyont, de látni is rossz. Nézze.

Reátenyerelt egy karosszékre, az is lerogyott. Őrült asszociáció volt: nem tudom, miért, de a hortobágyi tankcsata jutott eszembe, ahogy az összeroskadt székek álltak, és a bársony sorra megrepedt, és felpöndörödött a fakeretből, a lábak meg elkezdtek a szemünk láttára porladni, mintha valami titokzatos preparálószer csak addig éltette volna őket, míg nem látja újra emberi szem, láttam megint, amit fiatal lányként, a törzsgulyát, amelyet a németek legéppuskáztak, a villás szarvakon fennakadt az ég, s ahogy a bútorokon a huzatot, úgy fosztotta már a testet a gulyán az enyészet.

– Itt semmi nincs, amit használhat – mondta az alezredes. – Kitakarítottak. Elviszi az órát? Az még ketyeg. A figurák, sajnos, összetörték.

Nem kellett az óra, ott maradt a földön, nem kellett nekem semmi. Hátra se néztem, úgy mentem ki Emerenc otthonából, még mindig nem voltak könnyeim. Az alezredes elköszönt, nem húzta be maga mögött az ajtót. Adél azt mesélte, mire ők benéztek, mikor megjött a takarítóbrigád, már nem volt se törött porcelán, sem óra, semmi, csak a semmivé vált bútorok. Nem érdekelt.

Az oldás

Otthon Viola passzív volt, majdnem közönyös. Sétálni vittem, ellépett Emerenc kapuja előtt, az ügyeletes lakó egyébként a járdát sepete, nagyot köszöntünk egymásnak, láttam Sutut is, megint ott ült a gyümölcsös bódéjában, nem látszott sem összetörtnek, sem szomorúnak amiatt, hogy senki se vásárolt nála, a saját gyümölcsét falatozta, udvariasan köszönt nekem. Az utcában csend volt, alig volt ház, ahol

bekapcsolták volna a televíziót. Nem tudtam mit kezdeni magammal, átmentem a paphoz kifizetni a stólat. Kinn olvasott a kertben, nem volt senki az irodában, de azért átvette a pénzt. Megköszöntem a szívességét, mereven visszautasította a hálát: kötelessége volt, közölte. Most valamivel közelebb voltunk egymáshoz, mint bármikor életünkben, úgy nézett rám, mint aki hirtelen felfigyelt valamire, ami egészen aznapig elkerülte a figyelmét.

– Szinte sehol nem szól a televízió – mondta.

– Gyászolnak – feleltem –, sok itt a vidéki, aki Pestre került, ez a csend vidéki szokás. Mint nagypénteken, temetés napján sem illik zenét hallgatni.

– De hisz rokona csak egy volt, az nem itt él. Kik gyászolják?

– Mindenki – feleltem. – Katolikusok. Zsidók. Mindenki adósa Emerencnek.

Amit nem hittem volna róla, elkísért a sarokig, onnan ellátott Emerenc otthonáig; a mérnöknő némán sepegte az utcát. A pap rám nézett, de most már nem kérdezett semmit. A temetésre következő vasárnap egyébként elmentem a templomba, mindig nagy hallgatósága volt, de soha ekkora. Templomba nem is járó emberek is begyűltek, ott volt a kisközértes Elemér feketében, akitől mást, mint istenkáromlást még nem hallott ember, ott az evangélikus orvos, a katolikus professzor, a zsidó vegytisztító, az unitárius szűcs, olyan volt a szertartás, mint egy ökumenikus rekviem, amiről szégyen elmaradni. Csak az ezermester hiányzott, aki pedig még evangelizációra is mindig eljárt, de rá esett az ügyelet, az utcát sepegte, éjjel vad szél volt, lombok hevertek szerteszét. A pap a szemembe nézett, mikor kezembe adta a kenyérdarabot, én meg vissza a szemébe, ahelyett hogy a szentháromságot jelképező három ujjamra sütöttem volna a pillantásom, de jól tudta akkor már, én most visszatisztelgek neki arra a gesztusára, hogy ő is tisztelgett az utcának Emerenc temetésén.

Egy ember hiányzott a templomból: Sutú. Mi büntelenségünk tudatában mentünk haza, nem beszéltünk erről, de éreztük, kifogtunk rajta, lám, nem kell senkinek, ő is rájött végre, a villa ellátja magát, az utca összefogott, sepegték már én is egyszer, de Adélka kivette a kezemből, olyan ügyetlen voltam, hogy elsomfordáltam mellőle, szégyelltem, hogy nem vagyok semmire alkalmas, talán arra sem, amihez értek. A közmunkából egyedül Sutú nem vállalt semmit, nemigen láttuk, a bódét is becsukta, miből élt, rejtély, inkább csak éreztem, hogy otthon van, és vár valamire, most nem tudta jelezni semmi a közel- vagy távollétét, nyár volt, nem láthattunk füstöt a házikóján. Később aztán kiderült, mit akart, mire várt.

A hírt pár hét múlva az ezermester hozta, Viola régi barátja, a kutya fülét gyúrta zavarában. Azzal kezdte, Brodarics úr üzent nekem valamit, hogy ugyanis a ház alighanem mégsem bírja Emerenc nélkül. Most még megy valahogy, mert szép az idő, de ha az ősz rákezd, és a levelek lehullanak, nem tudják megoldani, náluk alig van fiatal, s aki mégis, látástól vakulásig dolgozik.

– Ne folytassa – szóltam rá. – Brodarics úr azt üzeni, nem lehetnek meg a villában teljes munkaidejű házmester nélkül, hát felvesznek valakit, vagy már fel is vettek. Értem. Hirdetésre jött?

– Voltaképpen nem.

Nem nézett rám, zavart pillái rezegtek, Viola megrándult. Nem akartam bántani, de véletlenül megszorítottam a torkát ideges ujjaimmal.

– Nézze – mondta az ezermester –, ismerjük ezer éve. Tiszta, rendes, szorgalmas, nemhogy nem iszik, a fiúkhoz is öreg. Mikor Sutu jelentkezett, valahogy túl friss volt minden, felháborodtunk. De aztán lehiggadt mindenki, elkezdünk gondolkozni. A végén megegyeztünk.

– Sutuval – mondtam keserűen.

– Dehogy Sutuval. Adélkával. Brodarics úr úgy gondolta, mondjuk meg maguknak, ne lepje meg.

Nem lepett meg engem már semmi. Kiálltam az erkélyre, ahogy az ezermester elment, ahonnan látni lehetett Emerenc előterét, az asztal mellett ott ült már Adélka, szépen megterített, ahogy Emerenc szerette, és nem volt egyedül, talán valamit fejtettek, mert tál fölé hajolt a suszter feleségével. Akkor már nem nézett idegen, lehetett sírni. A férjem nem csendesített, pedig más se volt a tekintetében, mint részvét.

– Sem a ház, sem az utca nem lehet meg Emerenc nélkül – hallottam. – Adél nem rossz, és csakugyan ismeri mindenki. Okos volt, hogy kivárta, Sutu sietett. Most mit siratsz? Emerencet nem sirathatod, a halott mindig győztes. Csak az élők veszítenek.

– Magunkat siratom – feleltem. – Mindenki áruló.

– Nem áruló. Sok a dolga.

Felállt, a kutya azonnal feltápászkodott, mellé ment, térdére szorította a fejét. Mióta Emerenc nem élt, a férjem foglalta el a helyét, megint csak nem én. Emerenc minden csodája ferde volt, nem vízszintes.

– Csak felizgatod magad, és megint nem írsz, elúszol minden munkáddal. Mért nem ülsz a géphez?

– Nem tudok – feleltem. – Fáradt vagyok. Szomorú vagyok. Gyűlölök mindenkit. Gyűlölöm Adélt.

– Fáradt vagy, mert főzöl, és takarítasz, és vásárolsz, és nem sikerül senkit se találnod, akit elviselsz a közeledben, mert nem valakit keresel te, hanem azt az egyetlen, aki soha többé nem jön el hozzád, Emerencet. Nincs Emerenc, értsd meg végre már, téged meg kötnek a szerződések, dolgoznod kell, végezned a magad munkáját, s ha nem volnál olyan holtfáradt, rég tudnád, merre lépj. Mindenki rájött az utcában, Brodaricsék, az ezermester, csak te nem. Lépj már, az istenért, hiszen a maguk áttétes formájában meg is üzenték neked a villából.

Befogtam a fülemet, hogy ne halljam. Várta, míg megnyugszom valamelyest, aztán leemelte a fogasról Viola pórázát.

– Az ezermester azért jött, mert itt mindenki szeret téged, és meg akarták könnyíteni neked, amit már elhatároztál te is, de nincs bátorságod kimondani. Meddig habozol? Olyan értelmetlen! Emerencnek már megtanítottad, hogy az alkotásnak nincs riválisa, mit szégyenkezel az utódja előtt? Majd az is megtanulja.

Viola közömbösen tűrte, hogy a pórázrt rászerelje. Nem örült, nem tiltakozott, kész volt az indulásra.

– Vidd le a kutyát, járjatok egyet, és mielőtt mások is észbe kapnak, egyezz meg vele.

– Nem egyezem, nem kell. Emerencnek se kellett igazán, csak szánta Adélkát.

– Ki beszél Adélról? Adél érzélgős, gyönges és buta. Sutuval. Hibátlanul elintézt mindent, míg Athénban voltunk. Sutu egyenes, bátor, nem érzeleg, nem tétovázik, és ha munkáról van szó, ugyanolyan irgalmatlan, mint te vagy.

– Emerenc – mondtam ki a nevét azzal a hangerővel, amely már szinte tőlem függetlenül is tudta, nem kiálthatom el többé ezt a szót senkinek.

– Emerenc halott, Sutu él, és nem szeret se téged, se más, ez a képesség hiányzik belőle, de számtalan más előnyös tulajdonság pótolja. Sutu, ha megbecsülöd, segít neked a sírodig, mert nem hozhatod soha veszélybe. Se titka, se ajtaja, s ha lesz is valaha, nincs a sziréneknek olyan énekük, amire Sutu kinyitná bárkinek.

Az ajtó

Az én álmaim hajszájra egyforma, visszatérő látomások, én mindig ugyanazt az egyet álmodom. Állok a kapunkban a lépcsőház alján, a drótszövettel megerősített, betörhetetlen üvegű vasrámás kapu belső oldalán, és megpróbálom kinyitni az ajtót. Kinn az utcán mentőkocsi áll, az egészségügyiek üvegen át beirizáló sziluettje természetellenesen nagy, dagadt arcuknak udvara van, akár a holdnak.

Forog a kulcs.

Hiába küszködöm.